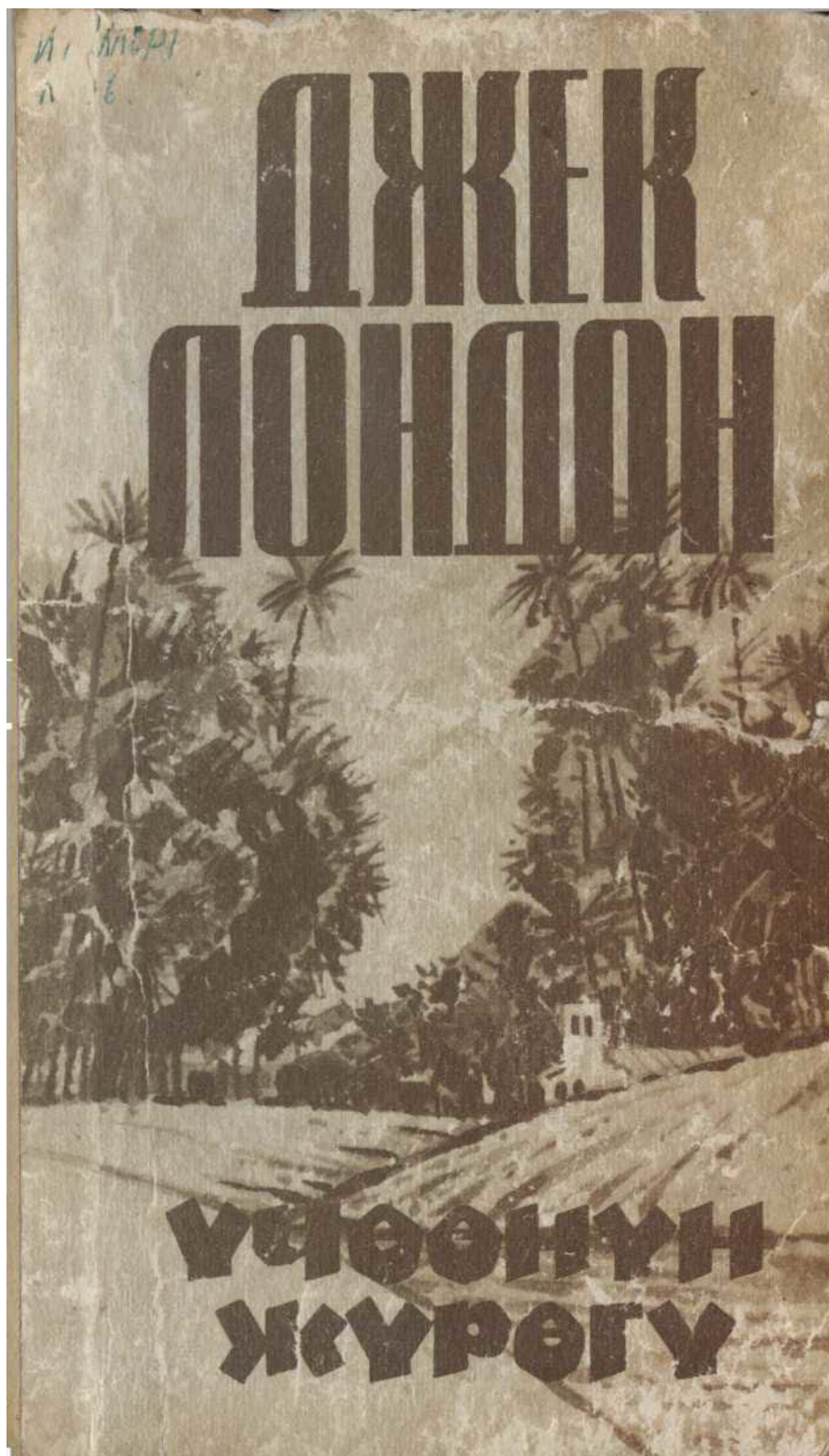

ДЖЕК ЛОНДОН

ҮЧӨӨНҮН
ЖҮРӨГҮ

Р о м а н

Орусчадан которгон
ШЕРНАЗАР ШҮКҮРОВ

Фрунзе
“Кыргызстан”
1985

84 (7A)
Л 76

Л 76

ондон Джек.

Үчөөнүн жүрөгү: Роман /Орусчадан котор. Шерназар Шүкүров;
[Сүрөтчү У. Осмоев]. — Ф.: Кыргызстан, 1985. — 316 бет.

Американын улуу жазуучусу Ж. Лондондун бул романы окуяга
өтө бай, нары кызык. Автордун айтуусу боюнча, бул анын
чыгармачылыгындагы жаңы багытты белгилейт.

Л $\frac{4703000000-35}{М 451 (17)-85}$ 241— 85

ББК 84(7A)

Рецензент М. Жакыпов.

Сүрөтчү У. Осмоев.

Китеп Ж. Лондондун он төрт томдук чыгармалар жыйнагынын 14— томунан алынын
каторулду.

© Которулду, көркөмдөлдү. «Кыргызстан» басмасы, 1985.

СӨЗ БАШЫ

Бул кириш сөздү мактануудан баштаганым үчүн окурмандар мени кечирип коюшар деп үмүттөнөм. Себеби бул юбилейлик чыгармам. Бул китепти жазып бүтүү менен мен кырк жашка толгонумду, элүүнчү китебимди, чыгармачылык жолумдун он алты жылдыгын жана чыгармачылыгымдагы жаңы багытты белгилейм. Ал эми «Үчөөнүн жүрөгү»¹ — жаңы багыт. Ушул убакка чейин, албетте, мындай чыгарма жазган эмесмин, мындан кийин да жазбасыма көзүм жетип турат. Бирок мен ушул чыгармам менен сыймыктанаарымды жашыргым келбейт. Курч кагылыштуу окуяларга кумар окурмандарга төмөнкүдөй кеңеш берер элем: сөз башындагы бул мактоолорду аттап өтүп, чыгармага сүңгүп кир — мына ошондон кийин менин китебимден баш көтөрүү жеңил экендигин айтып көрсүн.

Сонуркачууларга болсо кээ бир нерселерди түшүндүрүп кетким келет. Кинематограф бүткүл дүйнөдө көңүл ачуунун эң негизги формасына айланып бараткан сайын, дүйнө беллетристикасы жыйнаган фабула жана интригалар казынасы тез түгөнө баштады. Бир кинокомпаниянын өзү жыйырма чакты режиссёрдун жардамы менен Шекспир, Бальзак, Диккенс, Скотт, Зеля, Толстой жана башка ондогон жазуучулардын бардык адабий мурастарын экрандаштырууга мүмкүнчүлүгү жетет. Дүйнөдө жүздөгөн кинокомпаниялар бар экендигин эсепке ала турган болсок, кинокартина жаратууга керектелүүчү сырьёлор жетишпей калышына алар тез эле туш келишерин көз алдыга келтирүү анчалык кыйын эмес.

Тигил же бул басмалар менен кээ бир адамдардын катышуусу аркылуу басылган, же басылмакчы болгон бардык романдарды, аңгемелерди жана пьесаларды экрандаштыруу укугу алда качан сатылып алынган жана келишилип коюлган; эгер убакыт өтүп, жеке менчик укугу сактабай калган кээ бир материал жолугуп калчу болсо, ал алтын кумдуу жээкке түшүп калган матростор таза уюган алтынды кандан талашып— тартышса, ошондой эле тездикте экрандаштырылат. Миндеген сценаристтер — аларды он миндеген десек туурараак болор эле, себеби өзүм сценарий жазууга алсызмын деп ойлоочу эч бир эркек, аял же бала калбады,— ошентип он миндеген сценаристтер адабиятты тытмалап жатышат (автордук укугу корголо турганын да, автордук укугу корголбой турганын да). Жазуучулар жактан ойлоп чыгарылган кээ бир жаңы көрүнүш, фабула же болбосо окуяны олжо кылуу максатында журналдарды терүүдөн чыгары менен эле жула качып кетип жатышат.

Кези келгенде ушуну да айтып өтөлү, кечээ, жакында эле, сценаристтер анча урматталбай турган убакта алар жумасына он беш, жыйырма доллар табыш үчүн тердеп— кургап эмгектенишчү, кээде ушундай да убактар болор эле, сараң директорлор аларга дааналап: ар бир сценарийге он беш, жыйырма доллардан төлөчү, анын үстүнө ар бир жүз сценаристтен элүүгө жакыны өз акысын ала албай убара чегишчү. Дагы бир кызыгы, сценаристтер уурдаган товарды бетсиздик, уятсыздык жагынан алардан калышпай турган штатта иштеген кишилер уурдап алыша турган. Кечээ эле ушундай болчу, бүгүн болсо үчтөн машинасы, экиден шоферу бар, балдарын эң кымбат мектептерде окуткан өтө бай сценаристтерди билем.

Негизинен жалаң гана беллетристтик сырьёлор жетишпегендиктен сценаристтердин кадырына жетип, урматтай турган болуп калышты. Аларга талан пайда болду, урматка ээ болушту, көбүрөөк акча төлөй турган жана сапаттуураак иш талан кыла башташты. Жаңы материал издөө, бул негизинен көрүнүктүү жазуучуларды сценарист катары ишке жалдоодон башталды. Бирок бир киши жыйырма роман жазган болсо, бул анын жакшы сценарий жаза алышына күбө боло албайт. Тескерисинче:

¹ «Үчөөнүн жүрөгү» романы биринчи жолу 1919-жылы май-июнь айларында «Нью-Йорк джорнэл» газетасына жарыяланган, ал эми 1920-жылы Нью-Йорктогу «Макмиллап» басмасынан китеп болуп басылып чыккан.

беллетристикадагы жетишкендик экранда кыйроого учуроонун ишеничтүү гарантиясы экендиги да тез эле белгилүү болуп калды.

Мына ошондо сахнада кинокомпаниялардын кожоюндары пайда болду. Эң биринчи — эмгекти бөлүштүрүү керек. Андан кийин алар кудреттүү газета бирикмелери, же айрым кишилер менен бирдикте — мен «Үчөөнүн жүрөгүн» айтып жатам — алар тажрыйбалуу сценаристтерге (жадагалса өз өмүрүн сактап калуу үчүн да жакшы роман жаза албай турган сценаристко) сценарий жазууга заказ беришет, мындай сценарийди кийинчерээк жазуучулар (өмүрүн сактап калуу үчүн да жакшы сценарий жаза албай турган жазуучулар) романга айландырышат.

Ошентип, мистер Чарльз Годдард¹ Жек Лондонго келип, төмөнкүдөй сунуш кийирди: «Окуя болуп өтчү мезгил, окуя болуп өтчү жер, катышуучу каармандар дайын; кинокомпаниялар, газеталар, каражаттар биздин кызматыбызда даяр турат; келиңиз макулдашып алалы». Ошентип биз макулдаштык. «Үчөөнүн жүрөгү» мына ошол макулдашуунун натыйжасы. Мистер Годдарддын эмгектерин санап берсем, анын жөндөмдүүлүгүнө, чеберчилигине эч кандай күмөн калбайт. Анын жазгандары төмөнкүлөр: «Полинанын башынан кечиргендери», «Илейдин жоруктары», «Аял кудай», «Байый бер, Уоллингфорд» ж. б. Мындан тышкары айтылып жаткан романдын башкы каарманы — Леонсиянын атын да ошол ойлоп тапкан.

Баштапкы бир нече эпизодду ал Айлуу өрөөнүндөгү өзүнүн ранчосунда жазды. Чынында ал мага караганда бир топ тез жазат экен, он беш эпизодду менден бир нече жума мурда жазып бүттү. «Эпизод» деген сөздү башкача түшүнүп жүрбөңүз. Биринчи эпизодго үч миң фут пленка кетти. Андан кийинки он төрт эпизоддун ар бирине эки миң футтан пленка кетти. Ар бир эпизоддо баары биригип бир миң үч жүз көрүнүштү түзүүчү токсон эки көрүнүш бар. Ошентип ар бирибиз өз бөлүмүбүздүн үстүндө бирдей иш алып бардык. Мен бир бөлүмдүн үстүндө иштеп жатканымда, чынын айтсам кийинки бөлүмдүн эмне болорун ойлогон эмесмин, анткени анын эмне менен бүтөрүн билчү эмесмин. Ал түгүл муну мистер Годдард да билчү эмес сөзсүз жогорудагыдай кемчиликтерден улам «Үчөөнүн жүрөгүндөгү» окуялар бир калыпта ырааттуу өсүп олтурду деп айтууга болбойт, бул анда ой жок дегендикке жатпайт.

Гавайяда туруп, Йью-Йорктогу мистер Годдарддан почта аркылуу келген он төртүнчү; эпизоддун сценарийин алып (бул убакта мен онунчу эпизодду көркөмдөө иши менен алек болчумун), чыгармадагы каарманым такыр бөлөк аялга үйлөнгөнүн окуп, таң калганымды айтпаңыз! Ошентип ал аялдан кутулуу жана каарманымды өзү үйлөнүшү керек болгон жападан жалгыз аял менен никелештирүү үчүн карамагымда бир гана эпизод калган болчу. Анын кандай аткарылгандыгын акыркы бөлүмдөн, же болбосо он бешинчи эпизоддон карашыңыздарды өтүнөр элем. Камтама болбой эле коюңуз, муну кандай орундатууну мага мистер Годдард үйрөтүп койгон.

Мистер Годдард окуяларды чиелеништирүүдө укмуштуудай чебер жана ылдамдык жактан теңдешсиз эле. Окуяларды өрчүтүш аны көп деле убаралантпайт. Автор ремаркасында киноактерго карата: «Элестетип көрсөтүлсүн» деп жазып коёт. Сыягы актёр «элестетип көрсөтөт» окшойт, себеби мистер Годдард ошол замат окуяларды² биринин артынан бирин долбоорлой баштайт. «Кайгы элестетилсин» — же «убайым», же «каар», же «чын жүрөктөн тилектештик», же болбосо «өлүмүн тилегени», же «өзүн-өзү өлтүргүсү келгени сүрөттөлсүн», — деп буюрат ал. Бар болгону ушул. Ошондой болушу керек, болбосо бир миң үч жүз көрүнүштү качан жазып болот эле да, ишти качан бүтүрмөк?

«Элестетип көрсөтүлсүн» деген сыйкырдуу сөз менен чектелин калбаган, мистер Годдард бир гана сөз менен билдирип койгон көрүнүштөрдү ийне-жибине чейин терип-тепчип сүрөттөөгө аргасыз болгон мен байкуштун абалын көз алдыңызга элестетип

¹ Годдард — америкалык көрүнүктүү сценарист; аны менен биргеликте Лондон «Үчөөнүн жүрөгү» романын жазган.

² Ранчо — Латын Америкасындагы кыштак, чарбак.

көрүнүзчү! Мына ушул! Өз каармандарынын тарткан кайгы-касиретин, убайымын, санаасын, ой— толгоолорун көркөмдөп сүрөттөөгө миңдеген сөздөрдү сарптоону Диккенс ашыкча деп билген эмес. Мистер Годдард болсо: «Элестетилсин»,—деп койсо болду — киноапараттын кулдары баарын орундатышат.

Ал эми окуялардын өнүгүшүчү! Өз кезегинде мен бир топ таң каларлык окуялуу романдарды жазганмын, бирок алардын баардыгын кошсоңуз да «Үчөөнүн жүрөгүндөгү» сыяктуу окуялардын тез өнүгүшүн таба албайсыз.

Анткени менен эми мен кинематограф эмне үчүн мынчалык популярдуу экенин билип алдым. Эми мен «Нью-Йорктук мырза Барнес», «Техастык карапачы» эмне үчүн миллион тираж менен тараганын билип алдым. Мамлекет башчысынын эң мыкты жана баатырдык аракети, же болбосо оюнан көрө кээ бир кооз агитациялык митингиңер эмне үчүн көп добуш алаарын мен эми түшүндүм. Мистер Годдарддын сценарийин роман кылып кайра иштеш мен үчүн кызыктуу тажрыйба — абдан чоң сабак болду. Бул чыгарма көптөн бери мен ойлоп жүргөн социологиялык жалпылоолорду жаңыча чагылдырды, аларды жаңы негиз менен бекемдеди. Жазуучу катары өзүм үчүн жаңылык болгон ачылышта күчүмдү сынап көргөн мына ушул аракеттенүүмдөн кийин эл максатын мурдагыдан тереңирээк түшүндүм, көпчүлүктүн жүрөгүнө кол салууну билген, ошол жөндөмдүүлүгү менен шайлоочуларды өзүнө тартып алган лектордун кол аракеттери жана мимикага жөндөмдүүлүгү канчалык бийик болуш керектигин андан да тереңирээк байкадым. Эгер бул китеп көп таркабаса абдан таңданышым турган кеп. /«Таңданыш сүрөттөлсүн»,— деген болор эле мистер Годдард; же: «Кең таркалышы сүрөттөлсүн»/.

«Үчөөнүн жүрөгү» деп аталган бул авантюра достук ойлорго негизделип жазылган соң, мен бул ойго ыраазымын. Бирок абдан өкүнүчтүү — мистер Годдарддай дос миллион кишинин арасынан бирөө гана табылышы мүмкүн. Ушунча убакыттын ичинде биз бири— бирибизге бир ооз да жаман сөз айтышпадык, ортобузда бир да уруш, бир да кайым айтышуу болгон жок. Демек андай болсо, мен өзүм да калемдеш дос эмес, уламыштарда айтылчу акылман жигит экемин. Анын үстүнө сценарийдин 15 эпизодунда, 1300 көрүнүштө жана 31000 фут пленкада, андан кийин 111000 сөздөн турган романда бир ооз арызданып же нааразыланып да койбой, оюна келгенди «элестетүүгө» уруксат берип койгон мен эмес бекемин? Ошого карабай, жогоруда аталган чыгарманы бүтүп жаткан акыркы минутада айтып калайын, жөнөкөй бир себептен улам эгер аны баштабасам абдан кубанмакмын. Китепти мен өзүм окугум жана анын кандай окулушун көргүм келет. Бул мени абдан кызыктырат. Абдан.

*Джек Лондон
Ваикики, Гавайя аралдары.*

1916— жыл 23— март

ДЕҢИЗ КАРАКЧЫЛАРЫНЫН ЭСКИ ЫРЫ¹

Ким бактысын кармаштарда
Келсе алгысы колу менен.
Канжар кармап, толкун жиреп,
Чыксын долу деңизге кең!

К а й ы р м а:

Шамал улуп, толкун күчөйт,—
Канжар болсо колдо биздин.
Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

Тапанчага бычак жолдош —
Багынышат даңкы барлар!
Эрк майтарчу замбирек зор,
Жол тазалайт бизге шамшар.

К а й ы р м а:

Шерден корсар², өктөм шамал,
Шарап, байлык — сага да даңк!
Эй матрос, жан соога де,
Капитаның өлгөн эчак!

К а й ы р м а:

Туткундалган кемеге даңк,
Башын ийсе кайраттууга.
Олжобуз жүк жана бийкеч,
Калгандары калат сууда!

Жорж Стерлинг³

¹ Тексттин котормосу Жумадыл Бектуровдуку.

² *Корсар* — деңиз каракчыларынын башчысы, кеменин капитаны.

³ Жорж Стерлинг * (1869—1926) — америкалык жазуучу жана акып.

БИРИНЧИ ГЛАВА

Аяктап келаткан жаздын таңында Френсис Моргандын турмушундагы окуялар укмуштуудай тез өнүгө баштады. Эгер убакытты артка таштап, коркунучтуу кандуу драманы, тактап айтканда, жөнөкөй кишилердин трагедиясынын катышуучусу, ошол эле убакыттын өзүндө Жаңы Дүйнө — Латын Америка элдерине тиешелүү жумшак көңүлдүүлүк жана ташкын ойлорго бай орто кылым мелодрамасынын күбөсү болуш кимдир бирөөнүн маңдайына жазылган болсо, Тагдыр ага Френсис Морганды тандаган болчу.

Бирок Френсис Морган өзү Тагдыр анын башына эмнелерди салууга камынып жатканынан таптакыр кабарсыз болчу жана жакындап келе жаткан окуяларга даяр эмес эле. Ал бридж оюнуна абдан берилип кеткендиктен, турмушунун ар бир күнүн кеч баштачу. Ордунан кеч туруп жемиш жана ботко менен тамактанчу: тамактангандан кийин китепканага жөнөчү — китепкана билгичтик менен тыкан тартипке салынган, анын атасы өмүрүнүн акыркы жылдарында өзүнүн кеңири жана көп тармактуу иштерин ушул жерден туруп башкарган бөлмө эле.

— Паркер,— деп кайрылды Френсис атасына да кызмат кылып келген кишиге,— Р. Г. М. өмүрүнүн акыркы жылдарында семирп кеткендиктин белгилерин сен байкадың беле?

— О жок, сэр, — деп жооп берди тигил, тажрыйбалуу кызматкерлерге тийиштүү урматтоо менен; анан жигиттин келишкен мүчөсүнө эрксизден сынай көз жүгүртүп койду. — Сэр, атаңыздын мүчөсү келишимдүү болучу жана эч качан өзгөргөн эмес; ал далылуу, кең көкүрөк, сөөктүү болгону менен бирок бели, сэр, бели ичке, дайыма ичке болучу. Анын денесин майрам сууга алып, стол үстүнө жаткырып коюшканда, сэр, шаардагы көп жигиттер өздөрүнүн мүчөсүнөн уялары шексиз эле. Ал киши өз боюн абдан тыкап алып жүрчү, мен ал кишинин ар дайым эртең менен төшөктө жатып алып, жарым сааттай ар кандай көнүгүүлөрдү жасай турганын айтып жатам. Аны бул адатынан эч нерсе баш тарттыра алган эмес. Мунсуз мен жашай албайм дечү ал.

— Ооба, атам өтө сымбаттуу болучу, — деди жигит, атасы койдурган биржа телеграфы менен бир нече телефон аппараттарына ойлуу карап.

— Абдан туура,— деп анын сөзүн ишеничтүү колдоду Паркер. — Атаңыз сөөктүү, далылуу жана кең көкүрөк болгону менен, ак сөөктөрдөй келишимдүү эле. Бул сизге ата мурасы, сэр; бирок сиз андан да сымбаттуураксыз.

Өз атасынан сымбаттуулукту гана эмес, эчен миллиондогон байлыкты да мурас кылып алган жаш Френсис Морган креслого мемиреп жантайынан жата калып, капаска түшүп, күчүн кайда жумшаарын билбеген арстан сыяктанып буттарын керди. Ал таңкы газетаны ачып, Панама каналынын Кьюлебр участкасындагы жээкти суу алып кеткендиги тууралуу кабарга көзү түштү.

— Биз Моргандар семирүүгө жөндөмүбүз жок, албетте, бул жакшы,— деди ал эстеп,— болбосо мындай жашоодо мен эчак эле семирп кетмекмин... Туурабы, Паркер?

Карт кызматчы анын сөзүн укпай калгандыктан кожоюнуна күнөөлүү карап калды.

—Так ошондой, сэр,— деди ал шашылып. — Баса андай эмес, сэр. Сиздин азыр жетилип турган чагыңыз.

— Андай эмес,— деди жигит ишеничтүү. — Мен семиргеним жок, бирок эттерим бошон калганы чын... Ушундай эмеспи, Паркер?

—Ооба, сэр... арийне, жок, сэр, мен айтмакчы элем; жок, сэр. Үч жыл мурда колледжден келгениңизде кандай болсоңуз, азыр да дал ошондойсуз.

—Демек, бекерчилик мага майдай жагат экен да,— деп Френсис күлдү. — Паркер!

Паркер көңүл коюп угуп турду. Бирок кожоюну өтө олуттуу маселе чечип жаткансып ойго батып кетти, анын колдору жакында койгон мурутун сылагылап жатты.

—Паркер, мен балык уулоого бармакчымын.

—Ооба, сэр.

—Бир нече бүктөмө кайырмак алдырган болчумун. Аларды даярдап, бери алып кел, карап көрөйүн. Бир-эки жумага токойго барсам пайдалуу болобу деп турам. Антпесем семирп кетип, укум-тукумубуздун наамына шек келтирем. Балким сен сэр Генри¹ тууралуу уккандырсың? Баш кесер, каракчы, картаң сэр Генри тууралуу?

—Ооба, сэр. Мен ал жөнүндө окуганмын, сэр.

Паркер кожоюнунун буйругун орундатуу үчүн, анын сөзүнүн бүтүшүн күтүп, эшик алдында турду.

—Ооба, бул жерде сыймыктана турган деле эч нерсе жок, карт каракчы болсо эмне экен!

—Андай эмес, сэр,— деп Паркер каршы сүйлөдү. — Ал Ямайкада губернатор болуп туруп, урмат— сый менен жашап өттү.

— Дарга асылбаганына каниет кылсын, — деп Френсис каткырды. — Ачыгын айтканда, өзү негиздеген биздин урууну жалгыз өзү уят кылып жүрөт. Бирок мен башка нерсе жөнүндө айтмакчымын: ага таандык бардык нерсени кунт коюп карап чыктым. Ал өзүнүн мүчөсүнө көп карачу экен, кудайга шүгүр, өлөр— өлгөнгө чейин сымбаты бузулбаган бойдон калыптыр. Бул жагынан бизге жакшы мурас калтырган. Байлыгын болсо биз, Моргандар, таба албадык; айткандай, ал бизге мураска калтырган сымбат ар кандай каухардан да кымбат. Профессорлор мага үйрөткөн биология тили менен айтканда, бул — уруунун белгиси.

Сөз аяктап, кожоюнунун тынчышын узак күткөн Паркер бөлмөдөн акырын чыгып кетти. Френсис Морган Панама жөнүндөгү газетага басылган макаланы окууга киришип, каналдан кемелердин каттоосу үч жумасыз ачылбастыгын билди.

Телефон шыңгырап, учурдун эң жогорку цивилизациясынын электр нервдеринин жардамы менен атасы Риверсайлдрайвга курдурган үйдүн китепканасында олтурган Френсис Морганга Тагдыр биринчи жолу жетүүгө аракет кылып көрдү.

— Бирок кымбаттуу миссис Каррузерс,— деп сөз кайтарды ал телефон аркылуу. — Баары бир бул убактылуу ажиотаж. «Тэмпики петролеум» жайында. Бул соода кагазы эмес, акчаны ишеничтүү жумушка сарптоо. Абайлаңыз, дагы колдон чыгарып

¹ Сэр Генри — англиялык атактуу каракчы Генри Морган (1635—1688), Испаниянын колониясы болгон Кариб деңизи менен Борбордук жана Түштүк Американын жээктеринде XVII кылымда каракчылык кылган. Кийинчерээк англиянын королевствасына кызматка өтүп Британ флотунун таянычы болгон Ямайка аралындагы олуттуу административдик постту ээлеген.

койбоңуз... Миннесоттон Нью-Йоркко келген кандайдыр бир фермер бир- эки пакет акцияны көзгө болумдуу көрүнгөндүктөн сатса сатып алгандыр да, ооба, ал жагы туура... Алар эки пунктка жогоруласа эмне болуптур? Баары бир сатпаңыз. «Тэмпико петролеум» — бул сизге лотерея, же рулетка эмес. Бул — бекем өнөр жай. Мен, мисалы, бул мекеме анча чоң болбостугун каалар элем — мына ошондо мен аны өзүм жалгыз финансыламакмын... Жок, жок, сөзүмдү угуп туруңуз: эч кандай жоготуу эмес. Биз азыр цистерналар үчүн эле миллиондон ашык долларга заказ бердик. Темир жолубуз менен үч нефтопроводунун өзү беш миллиондон ашык турат. Ооба, иштеп жаткан нефтескважиналары жүз миллион доллардык нефть берет. Ошондуктан биздин азыркы негизги милдетибиз ушунча нефтини деңиз танкерлерине жеткирүүдө турат. Азыр капитал жумшоонун негизги — учуру. Бир — эки жылдан кийин мамлекеттин кагаздары колуңуздагы акцияларга караганда болбогон бир нерсе болуп калат...

...Ооба, ооба, сизден өтүнөм. Биржа рыногуна көңүл бурбаңыз. Анан да, мен сизге бул акцияларды сатып алыңыз деп кеңеш берген эмесмин. Мен досторума эч качан мындай кеңеш бербейм. Бул акцияларды сатып алгандан кийин, эми бекем сактаңыз. «Тэмпико» кадимки Англия банкасындай ишеничтүү мекеме... Ии, кечээ Дикки экөөбүз олжону бөлүшүп алдык. Укмуштай компания болду десеңиз. Дикки бридж оюнунда кызуу кандуулук кылса да... ооба, брижадагы оюнчудай колубуз оң келди... Ха — ха! Мен кызуу кандуумунбу? Ха — ха!.. Ошондойбу?.. Гарриге айтып коюңуз, мен эки — үч жумага кетип баратам... Форель уулоого баратам... Көктөм, билесизби, арыктарда суу шылдырайт, дарактардын бутагына шире жүгүрүп, бүчүр байлап жатат, гүлдөр ачылып жана башкалар... Болуптур, жакшы калыңыз. «Тэмпико петролеумду» колдон чыгарып жибербеңиз. Миннесоттук фермер наркын көтөрүп бүткөндөн кийин, баасы бир аз төмөндөгөндө, дагы сатып алыңыз. Мен да ушундай кылмакчымын. Бул — акча таап алуу менен барабар... Ооба... Ооба, албетте. Болор — болбоско сатып жибере турган жөнөкөй кагаз эмес, балким баасы эч качан төмөндөбөшү да мүмкүн... Ооба, билип туруп сүйлөп жатам. Бүгүн сегиз саат уктап турдум, али бир тамчы да иче элекмин... Ии, болуптур... Жакшы калыңыз.

Френсис креслодон турбай, биржанын телетайпынын лентасына кол созду да, ага зериккендей көз жүгүртүп чыкты: аппараттагы кабарлар эч кандай кызыгууну туудурган жок.

Бир нече ичке кайырмакты көтөрүп Паркер кайтып келди; кайырмактар абдан жылмаланып кооздолгон болчу. Френсис креслодон ыргып туруп, телеграф лентасын бир четке ыргытты да, ошол замат аны унутуп койду. Ал оюнчуктай болгон кайырмактарды кармалап көрүп жаш баладай кубанды, аларды биринен сала бирин колуна алып, абаны шуулдатып, төбөсүндө айланта чимирилтип, бөлмөсүнүн тиги бурчунда көрүнгөн көл бар сыяктуу, ошол жерге кайырмак салып жаткандай аракет жасап көрдү.

Телефон шыңгырады. Френсистин ачуусу келгендиктен өңү жыйрыла түштү.

— Паркер, кудай тилегиңди берсин, өзүң сүйлөшчү, — деп буюрду ал. — Эгерде бир биржачы келесоо аял болсо мени өлгөн, же мас, же келте менен ооруп жатат, же болбосо үйлөнүп жатат деп айт, айтор коркунучтуураак бир нерсе ойлоп тап.

Бул суук жана сүрдүү үйгө ылайык келген кыска, токтоо, кичи пейил маектешүүдөн кийин, Паркер тыңшоочко: «Бир мүнөт күтө туруңуз, сэр» — деди да, анан колу менен аны бекитип:

— Бул мистэр Бэском экен, сэр. Ал сизди сурап жатат, — деди.

— Мистер Бэскомго айт, ары жоголсун, шайтан алгыр, — деди Френсис, кайсы бир жерге кайырмак салмакчы болуп аракеттенип: эгерде анын көздөгөнү түз барганда, кайырмак терезеден тышка чыгып, чөгөлөп алып, роза көчөтүн тигип жаткан бакчынын жүрөгүн түшүргөн болор эле.

— Мистер Бэском биржадагы абал жөнүндө сүйлөшмөкчү, ал беш минутадан ашык убактыңызды албайм дейт, — деп Паркер өжөрлөнүп туруп алды, бирок ал муну эч

нерсеге арзыбаган, болбогон нерсени айтып жаткандай жумшак жана сылыктык менен айтты.

— Макул! — деп Френсис кайырмакты столго акырын желөп койду да, тыңшоочту алды. — Алло,— деди ал тыңшоочко. — Ооба, бул менмин, Морганмын. Сүйлөй бериңиз. Эмне болуп кетти?

Ал бир аз угуп турду, анан сүйлөшүп жаткан кишисинин сөзүн бөлүп жиберди:

— Сатуу дейсизби? Мүмкүн эмес! Эч качан... Албетте муну укканым үчүн кубанычтамын. Бирок акция он пунктка жогорулаганда да, албетте андай болбойт, баары бир колдон чыгарып жибербеңиз. Бул жогорулоо закондуу болуп, кийин төмөндөбөй калышы да мүмкүн. Акциялар ишеничтүү нерсе. Азыркы наркынан да кымбатыраак турат. Бул жөнүндө балким билбеши да мүмкүн, а мен болсо билем... Эгер Мексикадагы революциялар токтосо, бир жылдан кийин акциялардын наркы эки жүз процентке жетет... Эгер нарк төмөндөсө, менден сатып алуу жөнүндө көрсөтмө аласыз... Болбогон кеп. Контроль пакетти ким сатып алмак эле? Коюңузчу бул анда— санда, кокусунан боло турган окуя... Эмне? Кечиресиз. Убактылуу көрүнүш демекчи элем. Кулак салыңыз: мен эки жумага балык уулоого кетин баратам. Эгерде акциянын наркы беш эсе төмөндөсө сатып ала бериңиз. Эмнени сунуш кылса сатып ала бериңиз. М— да, колунда ишеничтүү мекеме туруп, андагы акциялардын наркы жогорулай баштаса, бул наркты төмөндөтүү оюнунан да опурталдуу... Ооба... Албетте... Ооба... Кошуңуз.

Френсис кайырмагына кайра кызуу алаксыды, так эле ушул убакта шаардын аркы четиндеги Томас Ригандын кабинетинде Тагдыр тынымсыз иштеп жатты. Томас Риган өзүнө караштуу далдалчылар тобуна «Тэмпико нетролеум» акцияларын сатып алууга буюруп, ар түрдүү каналдар аркылуу концессия маселесинде «Тэмпико петролеум» Мексика өкүмөтү менен келише албай жаткан имиш деген ушак таратты да, нефть боюнча эксперттин отчету менен тааныша баштады. Эксперт эки айга чейин Мексикада болуп, бул компаниянын чыныгы келечеги жана мүмкүнчүлүктөрү менен таанышып чыккан болчу.

Кызматчы кирип, визит карточка узатты да, кандайдыр бир чет элдик кабыл алууну суранып жатканын билдирди. Риган кагазга карады.

— Ошол мистер сеньор Альварес Торреске айтыңыз,— деди ал,— мен аны кабыл ала албайм.

Беш минутадан кийин кызматкер кайра ошол визит карточка менен кайтып келди, эми анын артына карандаш менен бир нерселер жазылган болчу. Риган окуп чыгып, жүзүндө жылмаюу пайда болду.

«Кадырлуу жана урматтуу мистер Риган. Сизге, сэр, төмөндөгүлөрдү билдирүүгө өзүмдү милдеттүүмүн деп сездим, сэр Генри Морган каракчылык кылып жүргөн убагындагы салыгы кайсы жерде катылганы мага белгилүү.

Альварес Торрес».

Риган башын чайкады; кызматчы эшикке жете бергенде, кожоюну капысынан үн катты:

— Чакыр, тез кирсин.

Риган жалгыз калып, башына келе калган ойду бышыктап үн чыгарбай күлдү.

— Мадырабаш! Сары ооз балапан! — деп сигара тартып жатып, оозунан бурулдата кобурады. — Карт Р. Г. М. сыяктанып өзүн арстан сезет. Анын куйругун жакшылап ийлеш керек, ал жагын тажрыйбалуу карт Ригандан көрөт.

Сеньор Альварес Торрестин англисче сүйлөшү да, үстүндөгү модалуу жазгы костюму сыңары кынтыксыз эле; кара тору өңү анын латын америкалык экендигин билдирип турганы менен анын капкара оттуу көздөрүнөн мунун тамырында байыркы испан жана индей каны агып жатканын билгизип турса да, ал чыныгы Нью-Йорктук

кишинин өзү эле, Риган үчүн да мындан бөлөк адамдын кереги жок болчу.

— Көп жылдык түйшүктү эмгек жана тинтип— издөөлөрдөн кийин,— деп сөзүн баштады Торрес,— сэр Генри Морган өзүнүн салыгын кайсы жерге жашыргандыгып аныктадым. Байлык Желимче жээгине катылганына толук ишенем. Тагыраак айтсам: Чирикви көлүнөн салык көмүлгөн жерге чейин миң милден ашык эмес, бардык жагынан ал жерге эң жакын шаар — Бокас— дель— Торо. Өзүм Парижде окуганым менен ошол жерде туулгамын: ал жерлерди беш колумдай жакшы билемин. Мындай экспедиция үчүн кичинекей бир шхуна болсо жетишет. Аны жасалгалоо кымбатка түшпөйт, өтө арзан, анын ордуна ала турган пайдачы: бүтүндөй бир казына.

Сеньор Торрес унчукпай калды: ал өз оюн тактоо үчүн жакшыраак сөз таппай калган эле, бирок өзү сыяктуу ачуулуу жана мүнөзү катуу кишилер менен мамиледе боло берип бышын калган Томас Гиган адвокаттан бетер кошумча маалыматтарды сурамжылай баштады.

— Ооба,— деп мойнуна алды сеньор Торрес,— азыр бир аз жардыланып калдым...Эмне десем экен?... Каржалыбыраак...

— Сизге акча керекпи?— деп одоно тактады биржачы. Ал ындыны өчүп баш ийкеди.

Альварес Торрес катар берилген суроолорго кабылып, башка нерселерди да мойнуна алууга аргасыз болду. Ооба, ал Бокас-дель-Тородон жакында чыгып, эми эч качан кайтып барбайт. Ошого карабай, азыр алар бир жыйынтыкка келишсе, кайтып барууга даяр...

Бирок Риган жөнөкөй кишилерге буюруп көнүп калган адамдай колун жаңсап аны токтотту: чек дептерин алып, Альварес Торрестин наамына чек жазып берди. Горрес кагазга карап, миң доллардык санды көрдү.

— Менин оюм мындай,— деди Риган. — Мен сиздин бул дайыны жок сөздөрүңүзгө ишенбейм. Бирок менин бир жаш досум бар. Ал баланы абдан жакшы көрөмүн, жана чоң шаарлардын сыйкырдуу күчү — Бродвей жана анын сулуулары, дагы башка ушул сыяктуу нерселер — аны өзүнө тартып баратканына абдан тынчсызданып калдым, аны сиз түшүнөсүз.

Сеньор Альварес Торрес сүйлөп жаткан аристократка ак сөөктөрчө ийилип, таазим кылды.

— Кеп мындай, анын ден— соолугу, ошондой эле күнөөдөн арылып калышыңа эң жакшы чара — байлык издеп, күч эмгегин талап кыла турган, укмуштарга толгон саякатка чыгуу... сиз менин сөзүмө түшүнгөн чыгарсыз.

Альварес Торрес кайра ийилип таазим кылды.

— Сизге акча керек, — деп сөзүн улады Риган. — Аны кызыктырууга аракеттенип көрүңүз. Мына бул миң доллар эмгегиңиз үчүн. Аны карт Моргандын алтынын издөөгө кызыктыра алсаңыз — дагы эки миң сиздики болот. Эгерде үч айга кете тургандай кызыктыра алсаңыз — дагы эки миң кошуп беремин; эгер жарым жылга кетсе — беш миң. Мага ишенсеңиз болот: мен анын атасын жакшы таанычумун, бирге иштешкен досум эле... ал тургай ага— инидей болун калган элек деп айтсам да болот. Досумдун уулун түз жолго салуу, аны адам кылуу үчүн канча суммадагы акча болсо да аянбайм. Буга сиз эмне дейсиз? Алдын ала мына, сизге миң доллар. Жарайбы?

Сеньор Альварес Торрес калтыраган колдору менен чекти томолуктоп кайра жазып жатты.

— Мен... мен макулмун,— деди Торрес кекечтенип, ал толкунданып кеткенинен кекечтене баштаган эле. — Мен... мен... эмне десем экен?... Мен бүтүндөй сиздин карамагыңыздамын.

Беш мүнөттүн ичинде Торреске өзү аткарышы керек болгон ролу тууралуу жол— жоболор берилди, анын Моргандын казынасы жөнүндөгү аңгемесине тажрыйбалуу жана амалдуу биржачы тарабынан, чындыкка жакыныраак болуш үчүн, бир аз өзгөртүүлөр кийирилди; ошондон кийин испандык ордунан турду, кетер алдында тамашалагансып, бирок өкүнүчү менен мындай деди:

— Бир кызык жери, мистер Риган, мунун баары накта чындык. Сиз киргизген өзгөртүүлөрдөн кийин менин аңгемем чындыкка бир топ жакындагансып калды, бирок ал ансыз деле чындык болчу. Мага акча керек. Сиз абдан берешенсиз, жана Мен колумдан келишинче аракеттенем... Мен... мен артисттик жөндөмүмө сыймыктанам. Ошого карабай ант ичип айта алам; Моргандын талоончулук менен жыйнап жашырган байлыгы кайда экенин билем. Мен көпчүлүккө көрүүгө уруксат берилбей турган документтерди карап чыгууга үлгүрдүм: баары бир бул документтерди бөлөк эч ким түшүнө алмак эмес. Ал документтер биздин үй-бүлөдө сакталат, көптөгөн ата—бабаларым алардын сырын билүү үчүн бага катырышкан, бирок сырын ача алышкан эмес. Анткени менен алар карманган жол туура болчу, бир аз ийкемдүүлүк жетишпей калган: алар жыйырма милдей эле жаңылышкан. Анткени, казына көмүлгөн жер документте анык көрсөтүлгөн. Бардык нерсе атайылап чаташтырылып бузулуп, табышмактуу жазылгандыктан, алар ката кетиришкеп; муну бир гана мен, мен туура таба алам. Мурда бардык деңизчилер өз карталарын түзүп жатканда ушундай табышмактан пайдаланышкан. Менин испандык ата—бабаларым да Гавай аралынын картасын түзүшкөндө бүтүндөй беш градуска ашык көрсөтүшүп, аны жашырып коюшкан.

Томас Риган үчүн булар кытай алиппеси сыяктуу табышмак эле; ошого карабай: «Иши көп кишини жумушунан калтырып, болбогон уламышты угууга аргасыз кылып жатат» дегендей, аны токтоо жылмаюу менен угуп олтурду.

Сеньор Торрес чыгууга үлгүрө элегинде бөлмөгө Френсис Морган кирип келди.

— Акылдаша турган иш менен бир мүнөткө алдыңызга келдим, — деди ал кадыресе саламдашкандан кийин. — Сизден бөлөк анан ким менен акылдашмак элем, анткени сиз атам менен көп жыл бирге иштеген эмессизби. Менин баамымда, чоң бүтүм түзгөн учурда сиз анын шериктеши болчусуз. Ал ар дайым сиздин пикириңизге менин ишенүүмдү эскертчү. Ошондуктан мына алдыңызга келип олтурам. Эң оболу айтыңызчы, «Тэмпико петролеумга» эмне болуп жатат? Кептин жайы мындай, мен балык уулоого кетип баратамын.

— «Тэмпико петролеумга» эмне болуп жатат?— деги эле эч нерседен капарсыз кишидей, Риган суроого суроо менен жооп берди. Чынында анын баарына өзү себепчи эле.

Френсис баш чайкап, креслого олтуруп, тамеки күйгүздү, Риган болсо биржа телеграфынын тасмасына көз жүгүртө баштады.

— «Тэмпико петролеумдун» акцияларынын наркы... эки эсе жогорулаптыр. Айтчы, чынында сени эмне тынчсыздандырын жатат?— деп сурады ал.

— Эч нерсе,— деп жооп берди Френсис. — Дээрлик эч нерсе. Бирок кайсы бир уюм «Тэмпикону» өз колуна алганы жатабы дейм, анткени ишкананын келечектеги баасы абдан чоң эмеспи! Бул, өзүңүз түшүнүп жаткандырсыз, арабызда калсын, башкача айтканда сизге өтө катуу сыр катары айтып жатам демекчи элем.

Риган баш ийкеди.

— Ишкана абдан чоң, — деп сөзүн улады Френсис. — Баары өз жайында. Бардык жагынан өсчү ишкана. Калп айтып эмне. Капысынан минтип наркы көтөрүлүп баратат! Сиз жеке киши, же бир топ акциялардын контроль пакетин колго алат деп ойлойсузбу?

Атасынын шериктеши ак чачтуу башын чайкады, бирок бул аппак чачка бөлөнгөн башта кара ниет ойлор турган эле.

— Койсоңчу, — деди ал, — бул убактылуу, капысынан болчу секирик. Мүмкүн биржа оюнуна катышуучу кишилер «Тэмпико петролеумдун» акциялары татыктуу нерселер экендигин туюп калышкан чыгаар. Сен өзүң кандай ойдосуң?

— Албетте, татыктуу, — кызууланып жооп берди Френсис. — Риган, мен укмуштуудай кабар алдым, таңдануудан оозуңуз ачылып калат. Мен бардык досторума, бул иштин жасалма жайы жок, арзый турган иш деймин. Бөтөн кишилердин капиталын өзүмө каратканым өкүнүчтүү. Ишкана абдан чоң болгондуктан, ушинтүүгө аргасыз

болдум. Атам калтырган бардык капиталды жумшаганымда да — мен артык баш капиталды айтып жатам, башка ишканаларга каражатталганынан бөлөк, бардыгын сарптаганымда да, ишкананы кайрадан тургузууга жетпеген болор эле.

— Эмне, каражаттан кыйналып турасыңбы? — деп сурады карт Риган.

— Жок, колумда жетишээрлик акчам бар, аны бул ишке жумшашым да мүмкүн,— деп жаш жигит камырабай жооп берди.

— Айтайын дегениң...

— Албетте. Так ушундай. Эгер «Тэмпико» акцияларынын наркы төмөндөп кетсе, өзүм сатып алам. Чындыгында бул акча таап алган менен барабар эмеспи.

— Канчага чейин сатып алмакчысың? — деп сурады Риган, коноктун сырын билип алууга аракеттенип, бирок өз кызыкчылыгын камырабастык менен Френсисдин аракеттерин коштоо пардасына жашырып.

— Колумда болгонунун барына, — ойлонбой туруп жооп берди Френсис. — Риган, мен сизге айтып жатпаймынбы, бул абдан чоң иш.

— Френсис, мен бул ишканага чындап кызыгып көргөн эмесмин, ошондуктан анын баалуулугун анык билбейм, бирок өзүмө белгилүү болгон кээ бир фактыларга таянсам, ал маанилүү ишкана көрүнөт.

— Көрүнөт имиш! Мен сизге айттым го, Риган, бул түбү жок алтын кенинин накта өзү, эч кандай жасалма жайы жок; анын акцияларын сатып жибергениме өзүм уялып жүрөм. Бирок акцияны сатып алгандардын бири да уттурбайт. Албетте азыр канчалыгын анык айта албайм... базарга бир нече миллион баррель мыкты сорттогу нефть чыгарып, бүткүл дүйнөгө пайда келтирем... Хаустек кенинде бир скважинам бар экенин билесизби, ал жети айдан бери күнүнө жыйырма жети миң баррель нефть берип жатат. Нефтинин булагы азырга чейин түгөнө элек. Бирок бул биз базарга чыгарышыбыз мүмкүн болгон нефтиге караганда дарыянын бир тамчысы эле. Бул нефтинин салыштырма салмагы жыйырма эки, андагы чөгүндү бир проценттин Ондон эки бөлүгүнөн да кемирээк. Мындан бөлөк дагы бир нефти фантаны бар, ага алтымыш миль аралыкка түтүк жаткыруу гана калган, ал күнүнө жетимиш миң баррель нефтини сыртка айдап чыгарып турат, көрүлгөн чараларга карабай бардык жакты нефти басып кетип баратат. Өзүңүз билесиз, албетте мен буларды сизге сыр катары айтып жатам. Ишим жаман эмес, ошого карабай «Тэмпико петролеумдун» акцияларынын паркы бийиктеп кетишин каалабайм.

— Бул жөнүндө тынчсызданбай эле койсоң болот, уулум. Анан дагы, нефть түтүктөн аксын, Мексикадагы революциялар басылсын, мына ошондо «Тэмпико» акцияларынын наркы асманга көкөлөйт. Азырынча бул түйшүктү унутуп, балык уулаганга кете бер. — Риган унчукпай калды, анан ал өзүн капысынан бир нерсени эстеген киши сыяктуу көрсөтүп, стол үстүнөн Альварес Торрестин артына карандаш менен жазылган визит баракчасын алды. — Карачы, мына буга, менин алдыма ким келди?— деп Риган капысынан башында пайда болгон ойду бышырып жаткансып, унчукпай калды. — Кайсы бир форель балыгын уулоо үчүн барып эмне кыласың? Анткени бул айтса- айтпаса убакытты бошко өткөрүү эмеспи. Мына бул кагазда болсо кызыктуураак уу бар — эркектер үчүн чыныгы көңүл ачуучу иш. Бул Адирондак тоосундагы персид хандарынын сарайына окшогон, балмуздак жана кызматкерлери бар кештелүү бак эмес. Атаң урууңарды баштап берген ушул каракчыга дайыма сыймыктанчу. Ал каракчы атама окшойм деп айтчу, а сен болсоң куюп койгондой окшошуң.

— Сэр Генригеби,— деди Френсис күлүп, карточкага кол узатып жатып. — Мен да бул каракчы менен оңой сыймыктанбайм!

Ал визит карточкага чиймеленген сөздөрдү окуп чыгып, Риганга суроолуу карады.

— Тиги жигиттин мага айтып берген окуясы чын сыяктанып көрүнөт,— деп Риган түшүнүк берди. — Ал мага Желимчи Кылаасында туулганмын, казына кайсы жерде экендигин үй-бүлөбүздө сакталуучу документтерден билип алдым деди. Бирок мен

албетте бул сөздөрдүн бирине да ишенбейм. Өз ишине тиешеси жок нерселерге кызыгууга убактым да жок.

— Уккан сөзгө караганда, сэр Генри дээрлик жакырчылыкта өлгөн,— деди Френсис; анын каштары жыйрылып, эки кашынын ортосунда моргандарга мүнөздүү өжөр бырыштар пайда болду,— ал жашырган казынаны болсо эч ким таба алган жок.

— Болуптур анда, балык уулоодон жолуңун болушун каалайм,— деп Риган жайдары күлүш койду.

— Эмнеси болсо да, мен ошол Альварес Торрести көрүүнү каалап турам,— деди жаш жигит.

— Жашырылгап алтын жөнүндөгү сөздөр кургак уламыш,— сөзүн улады Риган. — Бирок бул жигит айтып берген окуя акыйкатка абдан жакындашарын тангым келбейт. Ым-м, жашыраак болгонумдабы... айла канча менин бешенеме ушул жерде олтуруу жазылган тура.

— Сиз билеизби, ал адамды мен кайдан тапсам болот?— деп сурады Френсис. Бир мүнөттөн кийин, Томас Ригандын образындагы Тагдыр аны түшүрүү үчүн даярдап койгон тузакка башын ишеничтүү сунуп.

Алар кийинки күнү Томас Ригандын кабинетинде жолугушту. Сеньор Альварес Торрес Френсисти көрүп чочуп кетти, бирок өзүн дароо колго алды. Албетте, бул көрүнүштү Риган туйбай калган жок, ал күлүмсүрөп сурады:

— Карт каракчынын накта өзү, ошондойбу?

— Ооба, накта өзү,— Торрес калп сүйлөдү, же таптакыр калп жооп берди, себеби ал Френсистин сэр Генри Морганга окшош экенин сезген болсо да, ошол эле убакыттын өзүндө көз алдына сэр Генриге да, Френсиске да абдан окшош башка бир тирүү адамдын элеси тартылган эле.

Френсис жаш эле, жаштык болсо тоскоолдук эмне экенин билбейт. Жаңы атлас жана кадимки географиялык карталар убакыт өтүшү менен сарганып кеткен кагазга бозомук сыя менен жазылган документтер дароо ортого коюлду, жарым саат өтөр-өтпөстөн Френсис мындан кийин бир гана Бука же Музоо аралдарындагы балык уулоого барарын маалымдады Торрестин ишендирүүсүнө караганда, көмүлгөн казына Чирикви көлүндөгү ушул эки аралдын биринде болчу.

— Бүгүн кечки поезд менен эле Жаңы Орлеанга жөнөймүн,— деп маалымдады Френсис. — Ошондо мен Колонго жөнөй турган «Юнайтед фрут компани» кемелеринин бирине үлгүрүп каламын. О, мен кече жатаардын алдында эле бардыгын ойлоп койгом.

— Шхунаны Колондон жалдабаганыңыз дурус,— ден кеңеш берди Торрес. — Беленге чейин ат менен барыңыз. Кемени ошол жерден жалдаган оң: матростору да жөнөкөй адамдар — туземдиктер, дегинкисин айтканда баары жеңил бүтөт.

— Мүмкүн, бул туурадыр!— Френсис анын сөзүнө кошулду. — Көптөн бери ал аймактарды көрүүнү самап жүрчүмүн. Сиз ошол поездге үлгүрөсүзбү, сеньор Торрес?... Сиз, албетте, түшүнөсүз, казначейлик милдетти жана бардык чыгымды мен оз мойнума алам.

Бирок Альварес Торрес Риганга карап, ал өзүнөн эмнени талап кылып жатканын байкады да, калп айтып кирди:

— Тилекке каршы, мистер Морган, мен сизге бир аз кийинчерээк жетип алам. Бул жерде кечиктирүүгө болбой турган ишим бар... кандай деп айтсам?... Болор-болбос сот иши, аны акырына чейин жеткиришим керек. Чынында өндүрүлө турган акчанын суммасы анча деле чоң эмес, бирок үй-бүлөбүздүн намысы ортого коюлган, ошол себептүү, бул иш мен үчүн абдан маанилүү. Биз, Торрестердин да өзүбүзгө жараша сыймыгыбыз бар. Билип турам, бул силерге — америкалыктарга күлкү, ал эми биз үчүн абдан олуттуу нерсе.

— Ал сага кийинчерээк жетип алат, эгер изден адашып кетсең, жардам берет,— Риган Френсисти ишендирди. — Айткандай, унутуп кала элечиңерде олжону кандай

бөлүшүүнү макулдашып алсаңар дурус болот эле... Кокус ошол казынаны бир күнү болбосо бир күнү таап алсаңар дегеним да.

— Сиз айтыңызчы, сиздин оюңузча кандай бөлүштүрсөк болот?— Сурады Френсис.

— Тең бөлүп алгыла. Тепетең,— деп сунуш кылды Риган, өзүнүн ишениминде таптакыр орду жок казынаны айкөлдүк менен аларга бөлүштүрүп.

— Ишиңиз бүтөөрү менен дароо жетип барасыз ээ?— деп Френсис Торрестен сурады. — Угуңузчу, Риган, сиз бул кишинин ишине кийлигишип, тезирээк бир жаңсыл кылып бериңиз. Макулбу?

— Албетте, уулум,— деген жооп угулду. — Эгерде буга акча керек болуп калсачы? Берип турайынбы?

Сөзсүз бериңиз! — Френсис экөөнүн тең колун чын жүрөктөн бекем кысты. — Ошондо мен ашыкча түйшүктөн кутулган боломун. Болуптур, эми мен чуркайын: мурдатан дайындап коюлган жолугушууларды болтурбашым жана поездге үлгүрүшүм керек. Жакшы калыңыз, Риган. Сеньор Торрес, Бокас-дель-Торого жакын бир жайдан, же болбосо Бука, же Музоо аралындагы кандайдыр бир чуңкурда жолугушканча кошуңуз. Ошентип, сиздин оюңузча, казына Музоо аралындабы? Кана, андай болсо көрүшкөнчө. *Adios*¹

Сеньор Альварес Торрес болсо дагы бир аз убакка чейин Ригандын алдында калып, өзү аткара турган иши жөнүндө кенен көрсөтмө алды: ал сапарга чыккан күндөн баштап бүткүл жол бойлото Френсистин экспедициясын кандай болбосун создуктурушу жана ага жолтоо болушу керек эле.

— Кыскасы, — жыйынтыктады Риган,— ал өз ден-соолугун ойлоп ошол жакта узак калып кетсе тынчсызданбайм, таптакыр кайтып келбей калса да көз жашымды төкпөймүн.

Э К И Н Ч И Г Л А В А

Акча, жаштык сыяктуу, тоскоолдук эмне экенин билбейт, ошол жаштык менен акчанын табыгый жана закондуу ээси болгон Френсис Морган Риган менен коштошкондон үч жумадан кийинки бейпил таңдардын биринде өзү жалдаган «Анжелика» шхунасынын бортунда турду. Шхуна жээкке жакын жерде штиль² тилкесине түшүп калган эле. Суу айнектей тунук, шхуна бир аз термелип турат. Бекерчилик жанына баткан, жаштык сыяктуу эле тоскоолдуктун эмне экенин билбеген, кайраты ашып-ташкан Френсис Морган ямайкалык негр менен индей аялдан төрөлгөн метис капитандан кичинекей кайыкты түшүрүүнү сурады.

— Бул жерде тотукуш менен маймыл, же болбосо ушуга окшош жандыктарды атууга боло тургандай, — деди Френсис, дүрбүсү менен жарым милче ары жактагы чытырман токойлуу жээкти карап.

— Ачыгын айтканда, жергиликтүү уулуу жыланга, лабарриге, кабыласыз, сэр,— ямайкалык атасынан кеп тилдерди билүү жөндөмүн мурас алган капитан, «Анжеликанын» ээси ушундап деп күлдү.

Бирок Френсисти кармап калууга болбой калды: анткени ал ошол убакта дүрбүдөн алыстагы аппак асьеиданы³, андан берки жээктен ак кийимчен аялды көрдү; ал турсун аялдын да дүрбү менен аны жана шхунаны карап жатканын байкады.

— Яликти⁴ түшүрүңүз, капитан,— деп буюрду ал. — Ал жакта кимдер жашайт. Ак түстүүлөрбү?

¹ Кошула.

² *Штиль* — деңиз же көл үстүнүн толкунсуз мемиреген тыптынч мезгили.

³ *Асьенда* — Латын Америкалык өлкөлөрдө кенен чарбак.

⁴ *Ялик* — эки же төрт орундуу кайык.

— Энрико Соланонун үй-бүлөсү, сэр,— деген жооп болду, — Сөзүмө ишениңиз, түпкү теги ак сөөк испан аристократтары. Ушул айлана бүт, деңизден Кордильер тоосуна чейин жана Чирикви булуңунун жарымы аларга карайт. Алардын жери көп, а акчасы аз. Аябагандай текебердүү жана ачуусу чукул адамдар.

Френсис кичинекей яликте жээкке карай сүзүп бара жатканда капитандын көрөгөч көзү анын тоту куш, же маймыл атуу үчүн мылтык, же чачма мылтык албаганын байкады. Анын курч көздөрү абдан бөлөк дагы түнт токойдун жанында даана көрүнүп турган ак көйнөктүү аялды көрүп калды.

Френсис тигил аял ордунда турабы же жокпу, аны билиш үчүн кайрылып кароого батына албай, туура маржан түстүү аппак кумга толгон жээкти карай сүзүп баратты. Анын оюнда эч кандай кара ниети жок эле, тек жигиттер үчүн табыгый болгон бир сезим — айылдык бир жаш аял, чамасы түркөй, жок дегенде карапайым айылдык аял менен таанышуу, азырынча штиль «Анжеликаны» өз укуругунда кармап турган соң, убакытты өткөрүү үчүн ал кыз менен аңгемелешүү жана тамашалашуу сезими бар эле. Кайыктын түбү кумга тиери менен Френсис секирип түштү да, күчтүү колдору менен анын тумшугунан өйдө көтөрүп, суудан чыгарды, мына ошондон кийин гана ал аял турган тарапка карады. Айланада бир да жан көрүнбөйт. Френсис ишеничтүү алга басты: «Ким эле болбосун бейтааныш жерге туш келип калганда жергиликтүү кишилерден жол сураганга акысы бар», — деп койду ал өзүнө өзү.

Убактылуу эрмек кылууну үмүт кылган Френсис ушунчалык эрмек тапты дейсиң, мындай болушун ал таптакыр ойлоп да көргөн эмес. Баякы көргөн аял так эле жомоктогу периштелердей капысынан токойдон чыгып келди да, кош колдоп аны каруудан алды. Бул бойго жеткен бийкеч экенин билүү үчүн бир жолу кароонун өзү жетиштүү эле. Френсисти кыз анын колун зор күч жана назик кысканы таң калтырды. Бош калган колу менен башындагы шляпасын алып, бейтааныш кызга Нью-Йоркто тарбия көргөн, эч нерсеге таңданбай турган Морганча камырабастык менен таазим кылды да, таңданганынан ордунда сенек болуп туруп калды. Ал кыздын сулуулугуна гана эмес, өзүнө каардуу жана теше тиктешине таңданган болчу. Ал турсун буга чейин кызды кайдандыр жолуктургандай сезилди. Бейтааныш кишилер бири-бирине минтип кадала караганын ал билчү эмес.

Кыз кош колдоп анын колунан тартып, тынчсыздана шыбырады:

— Тезирээк! Менин артыман жүрүңүз!

Жигит бир мүнөт арсар болуп туруп калды. Ошондо кыз аны чыдамсыздана силкип тартты да, ээрчитип жөнөдү. Френсис бул Борбордук Американын жээктериндеги кызыктуу оюндардын бири болсо керек деп ойлоп, жылмаюу менен кыздын буйругуна баш ийди, бирок анын артынан өз ыктыяры менен кетип баратабы, же кыз аны токойго зордоп ээрчитип кетип баратабы — муну өзү да сезген жок.

— Мен эмнени жасасам, ошону кайталаңыз,— деди кыз артына кылчая карап, эми ал Френсисти бир колдон жетелеп баратты.

Френсис ага жылмайып баш ийди: кыз жөрмөлөгөн жерден ал да жөрмөлөп, ийилсе ийилип баратып, өзүн Жон Смит менен Покахонтаска окшоштурду.

Кыз күтүүсүздөн токтоп, Френсиске жанына отурууну өктөм буюруп, өзү да аны менен кошо жерге отурду; эми ал туткунунун колун өзүнө тартып, жүрөгүнүн тушуна басты.

— Кудайга шүкүр!— деди ал деми кысылып араң. — Оо ырайымдуу бүбү Мария!

Кыязы оюндун шарты ушундай болсо керек деп ойлогон жана кыздын эркине баш ийген жигит, кудайга да, бүбү Марияга да кайрылбаганы менен, жылмайып, кызга окшоп колуп көкүрөгүнө койду.

— Кантип эле сиз эч качан олуттуу турууга үйрөнө албапсыз?— Кыздын көзүнөн каары кайнап, жалжылдай түштү.

Френсис дароо олуттуу боло калды.

— Садагам леди...¹— деп сөз баштады Френсис.

Бирок кыз колун кескин шилтеп, анын сөзүн бөлдү. Кыздын ийилип кулак салып жатканына Френсис абдан таңдапуу менен карап турду, анан өзү да жакын арадагы жалгыз аяк жолдо адамдардын дабышын укту.

Кыз тынч туруңуз деп буюргандай, жумшак жана ысык алаканын анын колуна коюп, анан тез ордуна турду. Френсис анын бул ыкчамдыгы бүт канына сиңип кеткен экен деген жыйынтыкка келди. Кыз жалгыз аяк жолдон төмөн карай чуркан кетти. Аны көргөн Френсис таңданганынан ышкырып жиберүүгө аз калды. Балким жакын жерден кыздын үнүн укпаганда ышкырып жибериши мүмкүн эле: кыз испан тилинде сүйлөшүп жаткандардан бир нерсе жөнүндө такый сурады, эркектердин үнүндө аны урматтоо сезилип турса да, бирок өтүнүчүнө каршы чыкты.

Андан соң Френсис алардын өз ара сүйлөшүп, алыстап кетишкенин укту. Арадан кулак-мурун кескендей беш минутадай убакыт өттү, анан кайра Френсиске кыздын үнү угулду: эми ал жигитти жашырылган жайынан чыгуусун буюруп жаткан эле.

«Мына сага! Кызык, мындай шартта Риган өзүн кандай кармамак эле?»— Бадалдардын арасынан чыгып келатып жылмайып ойлоду жигит.

Ал кыздын артынан токойду аралап деңизге карай баратты, эми кыз анын колунан кармаган жок. Кыз токтогондон кийин, Френсис дагы эле оюн жүрүп жатат деп ойлоп, ага жакын келди да:

— Кармап алдым! — деп күлүп, кыздын далысына колун койду. — Кармап алдым!— Кайталады ал. — Эми кармоо сиздин кезегиңиз!

Кыздын капкара көздөрү жигитке каардуу кадалды.

— Келесоо!— деп кыйкырып жиберди ал, анап колуп көтөрүп, Френсисти оюнча өзүн ыгы жок эркин кармап, сөөмөйүн анын мурутуна тийгизди. — Мурут койсом мени тааныбай калат деп ойлодуңузбу?

— Бирок садагам леди...— ал кызды биринчи жолу көрүп турганын айтмак эле, сөзү оозунда калды.

Анын эринин тиштөөгө аргасыз кылган нерсе да кыз азырга чейин жасаган бардык кылыктары сыяктуу күтүлбөгөп окуя эле. Бул окуя чагылгандай тез болгондуктан, курсагына кадалган кичинекей күмүш тапанчаны кыз кайсы жеринен алганын байкабай калды.

— Садагам леди...— Ал сүйлөө үчүн дагы аракеттенип көрдү.

— Мен сиз менен сүйлөшүүнү каалабайм,— деп кыз анын сөзүн бөлдү. — Кемеңизге отуруңуз да, кетиңиз...—

Френсисин баамында кыз өзүн ыйлап жибербей араң кармап турду. Бир аз тынчтыктан кийин ал сөзүн бүтүрдү: — түбөлүккө.

Френсис сүйлөөгө камынган эле, төшүнө катуу кадалган тапанча үн чыгарбоого аргасыз кылды.

Эгер бул жерге дагы бир жолу кайрылып кадам басчу болсоңуз — мени кудай кечирсин — сизди атып таштайм.

— Андай болсо, менин бул жерден кеткеним жакшыраак,— деди ал тамашалап, анан артына бурулуп кайыкты көздөй басты; мындай ыңгайсыз абалга түшүп калышы анын бирде күлкүсүн келтирсе, бирде уялтып жатты.

Ал өзүнүн калган ар-намысын сактоого аракеттенип, өзүнүн артынан кыз келатканын сезбегендей түр көрсөтүп баса берди. Яликти кумдан сууга түшүрүп жатып, жеңил шамал пальма дарактарынын жалбырактарын шуудуратканын байкады. Жээктен соккон жел деңиз суусун каралжын таттыргандай болду. Чыга беришинде оркоюп чыгып турган таштары бар Чирикви булуңунун айнектей суусу да карарып көрүнгөнсүдү.

Френсис яликке отуруш үчүн эми эле бир бутун көтөргөндө капысынан ыйлаган үндү угуп калды да, артына карады. Таң калаарлык, бейтааныш кыз тапанчасын төмөн

¹ Леди — англияда, америкада тектүү зайыптарга кайрылуу: айым деген мааниде.

түшүрүп ыйлап жаткан эле. Френсис бир аттап кыздын алдына барды, ага мээримдүүлүк кылып, колун далысына койду. Анып колу тиери менен кыз чочуп кетти, ал кетенчиктеп, көз жашып аарчыбай, ага таарынычтуу карады. Френсис кыздын мындай тез өзгөрүүчү мүнөзүн түшүнбөй далысын куушуруп, яликти көздөй басканда, бейтаапыш кыз аны токтотту.

— Сиз...— деп баштады да, үнү каргылданып, анан оор улутунду. — Коштошуп жатып жок дегенде, бир жолу өөп койсоңуз болбойбу?

Ушундай деп кыз кучагын жайып, жигитке бой таштады, бирок бул көрүнүшкө такыр ылайык келбей турса да, ал дагы эле оң колунда тапанчасын кармап турду. Эч нерсеге түшүнбөгөн Френсис бир азга эмне кыларын билбей калды, анан кызды кучактады эле, тигил аны эрининен соро өөп жиберди, бул Френсисдин акылын айран кылды; бейтааныш кыз анын көкүрөгүнө башын коюп, солкулдап ыйлап жиберди. Френсисдин көзү караңгылап кетти, ошондо да эки далысынын ортосуна тапанча катуу такалып турганын сезип турду. Бир аз убакыт өткөдөн кийин кыз көз жашы жууган жүзүн көтөрүп, Френсиске бир нече жолу өптү, Френсис болсо, кыздын өпкөнүнө ал сыяктуу таң каларлык кумар менен жооп берүү, абийрсиздик болбойбу деп ойлоду.

Ал бул ыракат канчага чейин созулары мен үчүн баары бир деп ойлору менен, кыз капысынан кетенчиктеди. Эми анын жүзү кайрадан каар менен жек көрүүдөн алоолонуп, тапанчасын ага кезен, кайыкты көрсөттү.

Френсис, сулуу кыздын дегенин эки кылууга болобу дегендей ийинин куушуруп, анын буйругуна баш ийип кайыкка олтурду. Ал кайыкты сууга түнгүрүп, жүзүн кызга бура олтуруп, калак шилтей баштады.

— Бүбү Мария колдогулук кылсын мени жана өзүмдүн жүрөгүмдүн жумшактыгынан өлгүлүк кылбасын! — деп кыйкырды да, кыз бош колу менен мойнундагы медальонун жулуп алды. Алтын мончоктор быдырап жерге түшүп, медальон болсо Френсис менен кыздын арасын бөлүп турган сууга чулп этти.

Ушул мезгилде чытырман токойдон мылтыкчан киши жүгүрүп чыгып, алсызданып кумга олтуруп калган кыз жакка чуркады. Алар келип кызды тургузушту, ошондон кийин гана бар күчү менен калак шилеп бараткан Френсиске көрүп калышты. Френсис шашыла «Анжеликага» канча калды экен деп кайрылып карап, шхуна тумшугу менен сууну жарып, бир аз кыйшайган калыпта ага карап сүзүп келатканын көрдү. Ошол маалда жээктеги үч кишинин бири — жашы улуураак, сакалдуусу — кыздын колунан дүрбүнү алып, Френсиске карады. Анан ошол замат дүрбүнү таштап, дароо мылтыгын бетине кармады.

Ок кайыкка жетер-жетпес жерде сууга чулп этип түштү, бирок экинчи ок атыла электен мурда кыз ордунан ыргып турду да, чалдын колундагы мылтыкты кагып түшүрүп жиберди. Френсис жаналы калбай калакты шилеп бара жатып, тиги кишилер кыздан оолак барышып, мылтык менен аны мээлеп жатканын, бирок кыз аларга тапанча кезеп, мылтыктарын түшүрүүгө аргасыз кылганын көрдү.

Шамалга каршы бурулган «Анжелика» сууну көбүртүп токтоп турду. Френсис шамдагайлык менен полубага секирип чыкты; капитан тездик менен рулду бурду эле, парустарга жел тийип, шхуна деңиз мейкинин карап сүзүп кетти. Френсис дагы эле артынан карап турган бейтааныш кызга балалык шоктук менен колун өөп булгалады. Анан ал кыздын такыр эле алдан тайып сакалдуу чалдын кучагына жыгылганын көрдү.

— Өрттүн эле дал өзү, бул каргыш тийген Соланолор! Анан obu жок кербез кемелер,— метис— капитан Френсиске аппак тиштерин көрсөтө жылмайды.

— Өтө эле албуут адамдар экен!— Френсис күлдү, анан бортко чуркап барып, бул таң каларлык бийкечке дагы бир нече жолу колун өөп булгалады.

Материктен согуп турган желдин жардамы менен «Анжелика» Чирикви көлүп тосуп турган рифтерге¹ жетип аларды айланып элүү милче сүзүп, түн ортосунда Бука жана

¹ Риф — учтары деңиз үстүнө чыгып турган суу астындагы аскалар.

Музоо аралдарына жетип барды; капитан ушул жерде таң атышын күтүүгө макулдашкандан кийин, якорду түшүрдү эртең менен тамактанган соң Френсис жанына калак тарткыч катары ямайкалык негр матросту алып, Музоо аралынан чоңураак Бука аралын көрүп келүү үчүн жөнөп кетти. Шкипердин айтуусуна караганда, анда жылдын ушул маалында материктен ташбака уулоо үчүн индейлер келип жайгашат экен.

Аралга жетип үлгүрбөй жатып Френсис Нью-Йорктон аны отуз градус кеңдик гана эмес, балким отуз кылымдык өсүүнүн баскычы ажыратып турганын, өтө цивилизацияланган чөйрөдөн келип такыр бөлөк, алгачкы жапайы турмушка түшүп калганын сизди. Белдерине байлап алган жамачылуу таарларды эсепке албаганда, дырдай жылаңач, оор жана абдан курч балта-мачете менен куралданган таш бака уучулары жеткеи тилемчи жана учуру келгенде адам өлтүрүүдөн да кайра тартпай тургандыктарын дароо эле көрсөтүштү. «Бука аралы бизге тиешелүү»,— дешти алар Френсиске, аны аралга алып келген котормочу матрос аркылуу түшүндүрүп. Таш бака уулоо убагында алардын ыктыярында болгон Музоо аралын болсо азыр бир кутурган, кайсар гринго¹ ээлеп алган имиш. Ал берки адамдарды коркутуу аркылуу урмат-сыйга ээ болгон, бул — эки буттуу макулуктардын өзүнөн коркунучтуураак жана күчтүүрөөк макулукка карата урматы эле.

Френсис бир күмүш доллар берип, индейлердин бирин ошол сырлуу грингого барып, өзүнүн аны менен жолугушууну каалаганын айтууга макулдатты. Бул учурда башкалары кайыкты тегеректеп алышып, Френсисти кызыгуу менен карап, андан акча сурашып, ал тургай оозунан бир мүнөткө алып жанына коё койгон канжасын да илип кетишти. Френсис ошол замат ууруну кулак түпкө берип калды, анан андан канжаны алган экинчисин да бир уруп канжаны кайтарып алды. Бир мүнөт өтпөй тигилер мачетесин сууруп чыгышты эле, алардын курч миздери күн нуруна жылтырады. Бирок Френсис автомат-тапанчасы менен алардын демин суутту; индейлер артка чегинишип, бир жерге чогула калышып, коркунучтуу шыбыраша кетишти. Френсис ушул маалда өзүнүн жалгыз жолдошу жана котормочусунун коркоктук кылганын сизди; ал таш бака уучуларына барып, жагынгансып сүйлөй баштады, анын бул кылыгы Френсиске такыр жаккан жок.

Аңгыча кат алып кеткен неме кайтып келди. Френсис ямайкалыктан үмүт үзүп, элчи менен өзү сүйлөшүүнү туура таап анын колунан кагазды алды. Кагазга калем менен: «Vamos! Көзүмө көрүнбөй жогол!» — деген сөздөр чиймеленген болчу.

— Өзүм барууга туура келет,— деди Френсис негр матросту өзүнө чакырып.

— Мүмкүн болушунча этияттаныңыз, сэр,— деп эскертти негр.— Бул мээси жок айбандар ар кандай ишке барышы мүмкүн, сэр.

— Кайыкка олтур да, Мени тиги жакка алып от,— Френсис кыска буйрук берди.

— Жок, сэр, тилекке каршы, алып өтө албайм, сэр,— жооп кайтарды негр.— Сэр, мен капитан Трефэзенге керт башымды сыйыртмакка салууга эмес, матростукка жалданганмын, чыныгы өлүм чөңгелине сиз менен бирге бара албайм, сэр. Бул тозоктон кетсек жакшыраак болмок; эгер бул жерде калсак, сэр, акебизди таанытышаары анык.

Ачууга жеңдирген Френсис матроско жек көрүү менен карады да, тапанчасын чөнтөгүнө салып, шарт бурулуп жарым жылаңач жапайы кишилерди таштап, пальма токоюн аралап жолго түштү. Бир кездерде жер титирөөдөн пайда болгон коралл рифи сорокуп чыгып тургак жерден деңизге чыгып, кууш куйманын ары жагында, Музоо аралынын жээгинде байлануу турган кайыкты көрдү. Ал өзү турган жээкте болсо жыгачтан оюп жасалган тешик каноэ туруптур. Анын ичиндеги сууну төгүш үчүн Френсис кайыкты оодарды. Ошол замат ташбака уучулары артынан келип пальма токоюнун четинен аны карап турушканын сезип калды; алардын арасында коркок матрос жок эле.

¹ Гринго — Борбордук Америкада жана кошмо штаттарда жашоочуларды мына ушинтип аташат.

Кысыктан өтүш Френсистин бир нече минуталык убактысын алды, бирок Музоо аралынын аркы өйүзү аны кучак жайып күтүп алган жок; автомат-тапанча кармагап узун бойлуу жылаң аяк жигит пальма дарагынын артынан чыгып кыйкырды:

— *Vamos!* Бул жерден жоголуңуз! Тезирээк!

— Оо деңиз кудайы, анын балыктары жана чабактары! — деп Френсис тамаша— чын аралаш каткырып күлдү. — Бул жерде адамдын бир кадам басышына жол беришпейт, дароо бетиңе тапанча кадайт. Баары: «Жогол бул жерден, *Pronto!*» деп кыйкырышат.

— Сизди бул жерге эч ким чакырган жок,— деп каяша сүйлөдү бейтааныш. — Сиз уруксатсыз келдиңиз. Менин аралымдан кетиңиз. Сизге жарым мүнөт убакыт беремин.

Билесизби, достум, менин да ачуум келе баштады,— деп Френсис нараазылыгын ачык билдирди, өзү болсо жакын арадагы пальма дарагына чейинки аралыктын канчалык экенин болжолдоп көрдү. — Бул жерде кимди жолуктурсам да баары кандайдыр жинди чалыш, анан калса акылсыздар; адамды уялбай — этпей туруп айдап жиберешет. Аларды көрө берип мен да ачуулу болуп калдым. Ал эми мобул арал меники деген сөзүңүз болбогон кеп, бул сөздүн далили болушу керек эмеспи...

Френсис сөзүн бүтпөй жатып пальма артына жашынды. Ал дарактын артына өтүүгө үлгүрбөй жатып пальманын сөңгөгүнө ок келип тийди.

— Ии, ушундайбы! — Френсис кыйкырып, анан бейтааныш жигит далдасына жашынган даракка карай ок атты.

Атышуу бир нече мүнөткө созулду: каршылашкандар бирде үстөкө-босток, бирде дааналап атканга аракеттенип жатышты. Акыры Френсис сегизинчи жана акыркы огун атып жиберип, анан бейтааныш жигиттин аткан огу жетөө экенин ойлоп, денеси жыйрыла түштү. Ошондон кийин ал өзүнүн топчулуу баш кийимин колуна алып, дарактын далдасынан акырын чыгарды, ошол замат баш кийимди ок тешип өттү.

— Сиздин тапанчаңыздын түзүлүшү кандай? — деп сурады салкын жана урмат көрсөткөн кейипте.

— Кольт,— деген жооп угулду.

Френсис жашырынып турган жеринен чечкиндүү чыкты.

— Андай болсо запас ок калган жок. Мен санап турдум, сегиз жолу аттыңыз. Эми биз сүйлөшүп алсак болот.

Бейтааныш жигит да дарактын артынан чыкты. Френсис жигиттин одуракай кездемеден тигилген кир шымы, жол-жол майка, саябаны кыйшайып кеткен сомбреро кийгенине карабай келишкен сымбатына таңдана карады. Анын үстүнө буга чейин мындай өңдү мурда да көргөм деп ойлоду, бирок анын башына өзүнө аябагандай окшош өңдү көрүп турганы келген жок.

Сүйлөшмөкчү имиш! — Күңкүлдөдү бейтааныш жигит, анан тапанчасын ыргытып жиберип, куруна кыстарылган бычагын алды. — Азыр кулагыңды кесемин, анан балким, баш териңди да сыйрамын.

— Карасаң муну! Бул токойлордо эң бир жоош жана ишенчээк айбандар жашайт тура! — Френсистин ачуусу келип, анын сөзүнө жараша жооп кайтарды. Ал да жаңы, жалтыраган аңчылык бычагын алып чыкты. — Кел, кылмышкерлер жөнүндөгү жеңил-желпи романдардагы каармандарга окшоп бычакташууну жыйнаштыралы да, андан көрө күч сынашып көрөлү.

— Мага сенин кулагың керек,— деп бейтааныш жигит кичи пейилдик менен анын сунушун четке какты, анан френсиске карай акырын жакындай баштады.

— Өтө жакшы. Кимдин эки далысы тең жерге биринчи тийсе, ал кулагын жеңип чыкканга тартуулайт.

— Шарайт! — Боз кендир шымчан жаш жигит бычагын жашырып койду.

— Кап, бул көрүнүштү сүрөткө тартып алыш үчүн киноаппараттын жоктугун көрчү,— деди Френсис да өз кезегинде бычагын жашырып жатып. — Менин каарым боюма сыйбай турат! Эң каардуу индей быякта калат! Сак бол! Мен азыр сени кандай ыкма

менен болсо да далынды жерге тийгизем.

Сөз айтылгандан кийин аны аткаруу керек. Бирок Френсистин мыкты чабуулу эң маскаралуу натыйжа менен аяктады: кыязы ар кандай чабуулга туруштук бере алчудай сезилген бейтааныш жигит бетме-бет келери менен чалкасынан жыгылды. Бул амалдануу эле: анан ал бутун көтөрүп Френсисти курсакка катуу тепти, мындай каршылыкка даярдыгы жок Френсис асман-айдан түйүлүп барып атаандашынын үстүнөн учуп кетти.

Френсис жерге катуу келип түшкөндүктөн эси ооп кала жаздады, ал аз келгенсип, атаандашы тез эле анын үстүнө чыгып алып, жерге катуу ныктап кирди. Френсистин жаны чыгып кете жаздады. Бир ооз сүйлөгөнгө кудурети жетпей калган Френсис чалкасынан жатып, үстүнө минип отурган жигиттин күтүүсүздөн өзүнө кызыга карап жатканын байкады.

— Бул муруттун сага эмне кереги бар? — Бейтааныш жигит сурады.

— Болуптур, көп сүйлөбөй кесер кулагынды кес,— деди Френсис бир аз өзүнө келгенден кийин. — Кулак сеники, мурут болсо меники. Биз мурут жөнүндө макулдашкан эмеспиз. Чынын айтканда, сен мени жиу-жиу эрежесине Ылайык жыктык.

— Сен өзүң айтпадыңбы: «Ар кандай жол менен далынды жерге тийгизем» деп,— бейтааныш жигит анын сөзүн эскертип күлдү. — Кеп мындай: кулагың өзүңдө калсын; кулагынды кесип алуу оюмда да жок болчу, эми аны жакын жерден көргөндөн кийин такыр эле кеским келбей калды: мага кулагындын кереги жок. Эми ордуңан тур да, бул жерден кет! Мен сени сабадым. *Vamos!* Экинчи бул жерде каңгып жүргөнүңдү көрбөйүн! Жогол, бул жерден! Тез!

Мурдагыдан да кыжыры кайнап, өзүнүн жеңилгенине ызасы келген Френсис кайык турган жээкке кайтып келди.

— Эй, жигит, кур дегенде өзүңдүн визит карточканды таштап кетерсиң? — деп кыйкырды анын артынан жеңген жигит.

— Баш кесерге визит карточканы калтыруунун кажети жок,— деди Френсис кайыкка отуруп, аны калак менен түртүп жээктен жылдырып жатып. — Фамилиям болсо Морган.

Бейтааныш жигиттин жүзүндө абдан таң калгандыктын белгилери көрүндү; ал бир нерсе деп ооз ачты да, кайра өз оюнан кайтып ичинде: «Уруубуз бир экен. Окшоштугубуздун себебине таңданууга болбойт»,— деп күңкүлдөп койдү.

Френсис дагы эле күйүп-бышып кыжырданып, Бука аралына жетти да, кайыкты жээкке тартып чыгарып, өзү ал кайыктын четине отуруп канжасына тамеки салды, аны тутандырып капалуу ойго батты. «Бул жердегилердин баары жинди немелер, дээрлик бүт бойдон,— деп ойлоду ал. — Бири да адамга окшоп мамиле жасабайт. Кызык, Риган чал мындай адамдар менен иштөөнүн амалын кантип тапмак? Ал кулагынан, албетте, эбак ажыраган болор эле».

Эгерде ушул минутада Френсис таар шым кийген, өзүнө абдан окшош баякы жигитти көргөндө, Латын Америкада жашагандардын бардыгы акылы жоктор деген жыйынтыкка келген болор эле, себеби жогоруда наамы эске алынган жигит аралдагы үстү чөп менен жабылган үйүндө отуруп алып, өзүнүн оюнуна өзү маашырланып, үнүн чыгара мындай деп жаткан:

— Саягы морган тукумунун өкүлүнүн жүрөгүн абдан түшүрдүм окшойт. — Ушундай деп дубал алдына келип, Морган уруусунун негиздөөчүсү, сэр Генринин сүрөтүнө тигилди. — Ушинтип каракчы мырза,— деп ал жылмайып сөзүн улады,— сиздин эки урпагыңыз автомат-тапанча менен бирин-бири атып өлтүрө жаздашты, бул тапанчалардын алдында сиздин чалдыбары чыккан куралыңыз эң эле арзан оюнчукка окшоп кетет.

Ал курт жеп иштен чыккан эски деңизчилердин сандыгына ийилип «М» тамгасы оюлуп жазылган капкакты көтөрдү да, анан кайра сүрөткө карап сүйлөдү:

— Ооба, менин асылзат түпкү атам, валлийлик каракчы, сен мага көп нерсе калтырбапсың; эски чүпүрөк-чапырактар менен өзүңө эки тамчы суудай окшош өң.

Эгерде сени Норто-о-Пренсде аткылагандай мени да аткылашса, өзүмдү көрсөтөр элем.

Ушинтип айтты да, анан сандыкта жата берип тамтыгы чыгып, күбө жеп таштаган кийимдерин кие баштады.

— Мына, мен кооздонуп кийинип алдым,— кошумчалады ал бир мүнөттөн кийин. — Кана, кымбаттуу түпкү атам, алкактын ичинен бул жакка чыгып, экөөбүз эки тамчы суудай окшош экенибизди танып көрчү!

Жигит сэр Генри Моргандын эски кийимдерин кийип, белине кылыч тагынып, оюп гүл салып кооздолгон эки чоң тапапчаны эндүү куруна кыстарып алгандан кийин, аны менеп эчак сөөгү сөпөт болгон кексе каракчынын ортосундагы окшоштук чындыгында эле таң каларлык даражада жакындашкан эле.

Шамал улуп, толкун күчөйт,—
Канжар болсо колдо биздин.
Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

жигит гитара кылдарын терип, кадимки каракчылардын ырын ырдай баштады. Бара-бара сүрөттөн карап турган элес жоголду да, жигиттин көз алдына башка бир көрүнүш пайда болду.

Кексе каракчы горт-мачтага жөлөнүп, колунда жалтыраган кылычын кармап, ал эми начар кийинген баш кесер матростор аны жарым айлана болуп курчап алышкан; мачтанын аркы башында да так эле ушундай кийинген башка бир адам мачтага жөлөнүп турат, аны да баш кесер матростор курчап алышкан.

Жигит кызууланып кетип гитаранын кылын катуу чертти эле, кылдын үзүлүшү менен тиги көрүнүш жок болду. Бул тынчтыкта карт сэр Генри анын көз алдында алкактан чыгып жанына келип, алачыктан чыгышын буюруп, жеңинен тартып жаткандай, өзү болсо көшөрүп:

Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

деп шыбырап жаткандай болду.

Бул шыбырап чакырууга кулак салып, балким жүрөгү бир нерсени сезгендиктенби, жигит алачыктан чыкты да, деңиз жээгине келди. Тар кысык аркылуу аркы жээкти карап, Бука аралынан зор коралл рифке артын такап алып, мачетелерин көтөрүп чабуулга өткөн жарым жылаңач индейлер менен кармашып жаткан баякы душманын көрдү; анын колунда чоң таяк бар эле, кыязы аны суунун ичинең алса керек.

Бир маалда кимдир бирөөнүн ыргыткан ташы Френсистин башына тийди эле анын көзү караңгылай түштү; алы кетип баратып ал ушунчалык кызык көрүнүштү көрүп, бул көрүнүш ал дээрлик өлүп, арбактар дүйнөсүнө түшүп калганынан кабар бергенсип турду; сэр Генри Моргандын так өзү колуна кылыч кармап, шашылып ага жардамга келатат. Анын үстүнө, ал оң-солуна кылыч шилтеп, күркүрөгөн үнү менен ырдап келатат.

Шамал улуп, толкун күчөйт,—
Канжар болсо колдо биздин.
Экөөбүзгө эч ким, түтпөйт
Кайтарабыз миңдин мизин!

Френсистин буттарынан кубат кетип, акырын жерге чөк түштү; акыркы көргөн нерсеси сырдуу каракчыдан коркуп туш-тушка качып бараткан индейлер болду.

«Ырайымдуу кудай», «Касиеттүү эне, сактай көр», «Бул Морган чалдын арбагы го!» — деген кыйкырыктар анын кулагына угулуп жатты.

Френсис Музоо аралынын так ортосундагы үстү чөп менен жабылган алачыкта

өзүнө келди. Ал өзүнө келгендеги биринчи көзүнө чалдыккан нерсеси дубалда ага карап турган сэр Генри Моргандын сүрөтү болду. Андан кийин сэр Генринин так эле өзүнө окшош элести көрдү, бул элес бар болгону андан жаш жана жандуу эле. Мына ошол сэр Генри арак толтура флягасын Френсистин эринине тийгизип, бир ууртам ичип коюусун өтүндү. Френсис андан бир ууртам ичээри менен дароо эле өзүнө кубат киргенин байкады, ыргып ордунан турду; жигиттер бир эле ойдо бири-бирине, анан сүрөткө карашып, флягаларын кагыштырып чоң аталарынын арбагын жана бири-биринин ден-соолугу үчүн ичишти.

Сиз өзүңүздүн Морган экениңизди мага айткан болчусуз,— деди бейтааныш жигит. — Мен да Морганмын. Мына бул дубалда илинип турган киши менин түпкү атам болот. Сиздин түп-тегиңиз кимден башталган?

Так ушул кишиден, — деп жооп берди Френсис. — Менин атым Френсис. Сиздикичи?

Менин атым түпкү атабыздын аты сыяктуу Генри. Сиз менен биз алыс туугандардын, балдары болушубуз керек. Мен бул жерде мезгилинде мына бул амалкөй карт сараңдын уурулук менен жыйнаган байлыгын издеп жүрөм.

— Мен дагы,— деп Френсис ага кол сунду. — Бир гана бизде казынаны бөлүштүрүү болбойт.

— Бул Моргандарга тиешелүү адат,— деп сөзүн бекемдеп күлдү Генри. — Биринчи болуп казынаны ким тапса, бардыгы ошонуку болсун. Мен жарым жылдын ичинде аралды дээрлик бүтүндөй казып чыктым, тапканым мына бул эски буюмдар гана болду. Албетте, байлыкты сенден мурда табууга аракеттенем, бирок мен керек болуп калсам, жардамга чакыр, мен жаныңа келип, мачта алдында сени менен бирге турамын.

— Бул эң жакшы ыр экен,— деди Френсис,— мен аны жаттап алгым келет. Кана, дагы бир жолу ушул сапты кайталап койчу.

Анан флягаларын кагыштырып, алар ырдашты:

Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

ҮЧҮНЧҮ ГЛАВА

Бирок башынын катуу оорушунан улам Френсис ырын токтотту да, Генри анын көлөкөдө илинип турган тор бешикке жаткырам дегенине кубануу менен макул болду. Анан Генри капитанга өзүнүн коногунун якорду түшүрүп туруусун, матросторду Музоо аралына эч кандай шылтоо менен түшүрүүгө уруксат бербөө жөнүндөгү буйругун жеткирүү үчүн «Анжеликага» кетти.

Френсис бир нече саат катуу уктап, акырында кийинки күнү таң атпай ордунан туруп башынын жакшы болуп калганын айтты.

— Мунун кандай болорун билем: өзүм да бир жолу аттан жыгылганмын,— деди анын бир тууганы боорукерчилик менен чоң кружкага жыпар жыттуу кара кофеден куюп жатып. — Мына муну ичип жибер, тез эле жакшы болуп каласың. Эртең мененки тамактанууга туздалган эт, каткан нан жана куурулган таш баканын жумурткасынан бөлөк жакшыраак нерсеге чакыра албайм. Жумуртка эскирип кетпегенине ишенем: мен аларды бүгүн эртелеп, сен уктап жатканда жерден чукуп алдым.

— Ушул кофенин өзү эле эртең мененки тамактанууга толук татыйт,— деди Френсис билгичтик менен жаңы табышкан тууганына тигилип, ошол эле мүнөттө ал улам-улам сүрөткө да карап коюп жатты.

Сен да ага абдан окшошсуң, тышкы көрүнүшүнөн гана эмес,— деп Генри

Френсистин кай жакка карап жаткандыгын сезип, күлүп койду. — Кечээ байлыкты бөлүштүрүүгө макул болбогонунда ушундай чечимде болчусуң, эгер сэр Генри да тирүү болгондо, ал да так ушундай кылган болор эле. Анын бөлүштүрүүнү жек көрүү адаты тубаса каракчылыктан тапкан байлыкты өзүнүн командасындагылар менен да бөлүштүргөн эмес. Анын башына түшкөн кырсыктын себеби да ошондон улам. Сөзсүз түрдө, ал өзүнүн тукумдарына бир пенни да бөлүштүрүп бербейт болчу. Мен болсо такыр бөлөкмүн. Мен Музоо аралынын жарымын гана эмес, өз үлүшүмдүн баарын, жандуу жана жансыз нерселери менен сага берүүгө даярмын: алачыгымды да, эң сонун жасалгаларды да, ата-бабаларыбыздан калган байлыкты да, баарын, калган-каткан таш баканын жумурткаларына чейин ала бергин, Бул тартуу кылынган байлыктарга ээлик кылууга качан киришмекчисиң?

— Муну кандай түшүнсө болот?.. — деп сурады Френсис.

— Жөнөкөй эле. Бул жерде эч нерсе жок. Мен дээрлик аралды бүтүндөй казып көрдүм, тапкан жападан-жалгыз нерсем — чүпүрөк-сапырактар толгон мына бул сандык болду.

— Бул буюмдар арийне сени издөөгө кызыктырышы керек эле го!

— Антпегендечи! Мен эми байлык өзүмдүкү болду деп ойлогом. Кантсе да, мына бул сандык менин туура жолдон баратканымды күбөлөндүрүп турган болчу.

Эмне үчүн өзүбүздүн бактыбызды Музоо аралынан сынап көрбөйбүз? — деп сурады Френсис.

— Мен да так ушул жөнүндө ойлонуп жатам, себеби байлык ушул аралдардын бирине көмүлгөн деп ойлоого негиз бар. Анткени мурдагы кишилердин кеңдик менен узундукту бир нече градус өзгөртүп көрсөтүш адаты болгон эмеспи.

— Ооба, картада он градус түндүк кеңдикте жана токсон градус чыгыш узундукта көрсөтүлгөн болсо, демек бул он эки градус түндүк кеңдикте жана токсон эки градус чыгыш узундукта болушу да ажеп эмес. — Анын сөзүн колдоду Френсис. — Балким сегиз градус түндүк кеңдикте жана сегиз градус чыгыш узундукта болушу да мүмкүн. Каракчылар картада белгилеген сандарды эстериине сакташкан, эгер алар күтүүсүздөн өлүп калышса, бул табигый болчу окуя, сыр да алар менен бирге кетчү.

Мен Бука аралына өтүп, таш бака уулоочулардын бардыгын ал жерден материкке кууп жиберсемби деген чечимге дээрлик келип койдум эле,— деп сөзүн улады Генри. — Анан мага капысынан материктен баштаганым түзүк сезилди. Байлыкты издөө үчүн сенин да кандайдыр планың бар чыгар?

— Албетте бар,— деп Френсис башын ийкеди. — Билесиңби, бөлүштүрүү жөнүндөгү сөзүмдөн кайтсамбы деп турам.

— Мейли, кайтсаң кайт,—деп Генри аны кубаттады.

— Андай болсо сөзүмдү кайтарып алдым!

Алар бул келишимди бекемдөө үчүн кол алышты.

«Морган менен Морган» — бар болгону эки кишилик компания,— деп күлүп жиберди Френсис.

— Компаниянын активи: Кариб деңизинин баары, материктеги Испан калониялары, Борбордук Американын чоң бөлүгү, эч нерсеге арзыбаган чүпүрөккө толо сапдык, аралда казылган сансыз чуңкурлар,—деп Генри анын тамашасын улапты. — Пассиви: жыландын чагып алуу коркунучу, индей талоончулар, безгек, сары безгек...

— Жана оболу таптакыр бейтааныш киши өөп, анан ага жалтыраган күмүш тапанча кезеген сулуу кыздар,— деп сөз кыстарды Френсис. — Сага азыр бир кызык окуяны айтып берем. Мурдагы күнү кайык менен жээкке жөнөдүм. Жээкке чыгууга үлгүрө элегимде дүйнөдөгү сулуу кыз колумдан тартып, чытырман токойго сүйрөп жөнөдү. Бул кыз мени өлтүрөт, же мага турмушка чыгат деп ойлодум. Экөөнүн кайсы бири ишке ашарын түшүнбөдүм. Сурап— сүрүштүрүүгө үлгүрө элегимде, билесиңби, ал чүрөк эмне кылды? Мурутум тууралуу ылайыксыз сөз айтты, анан тапапчасын сундуруп, кайра кайыкты көздөй айдады. Бул жерден тез кет, кайра келип жүрбө жана

башка ушул сыяктуу сөздөрдү айтты.

— Кайсы жерде болду бул окуя? — деп сурады көңүл коё угуп олтурган Генри.

Френсис көңүлсүз окуя жөнүндөгү эскерүүгө берилип кеткендиктен, аңгемелешип олтурган кишисинин абдан кызыгып калганын сезген жок.

— Тетиги жерде, Чирикви көлүнүн ары жагында,— деп жооп берди ал. — Кийип анын Соланолордун үй-бүлөсүнө караштуу экенин билдим. Ушундай да адамдар болобу, тим эле өрт! Сага али баарын айтканым жок. Кулак сал. Эмне деп жатат элем? Ии, эң биринчи мени токойго сүйрөдү жана мурутум жөнүндө одоно бир сөз айтты, анан тапапча кезеп, мени кайыкка карай айдады... Акырында мен аны эмнеге өппөгөндүгүмдү билгиси келди. Өмүрүндө ушундай окуяны уктуң беле?

— Сен аны өптүңбү? — деп сурады Генри ыктыярсыз муштуму түйүлүп.

— Бөтөн элге келип калган бөтөн жердик эмне кыла алмак? Кыз абдан сулуу эле!..

Ушуну айтып оозун жыйары менен Френсис ордуна ыргып туруп колу менен жаагын тосуп, Генринин оор соккусун кайтарууга араң үлгүрдү.

— Мен... мен... мени кечир,— деп кобурады Генри, ал эски сандыктын үстүнө шайы кетип олтуруп калды. — Мен акмакмын — билем, бирок мындай азапка чыдай албайм...

Кайра башталды,— деп Френсис аны зекип сөзүн бөлдү. — Жок, бул жиндилердин өлкөсүндөгү баардык адамдар сыяктуу, сен да жиндисиң. Бирде башымдагы жараатымды таңасың, бирде ошол башымды жулуп таштамакчы болосуң. Сен да оболу өөп, анан курсакка тапанча такаган алиги кызга окшоп турасың.

— Туура! Мени тилде, тилдегенге татыктуумун,— деди Генри капаланып, анан анын кайрадан ачуусу келди. — Сен жиндисиң го, ал Леонсия да!

— Леонсия болсо эмне экен? Же Мерседес? Же болбосо Долорес? Жигит сулуу кызды, анын үстүнө тапанча кезеп зордуктап турганда өпсө, анда эмне, арал деп аталган бир үйүм таштандынын ичинде жашоочу булганыч таар шымчан шылуунга кызды өпкөн жигиттин башын алууга укук береби?

— Ошол сулуу кыз булганыч таар шымчан шылуун жигиттин колуктусу болсочу?

— Андай болушу мүмкүн эмес!—деп Френсис анын сөзүн ачууланып бөлдү.

— Ооба,— деп сөзүн улады Генри,— анын колуктусу кандайдыр шектүү ямайкалык негрдин кемесинен түшкөн, өмүрүндө көрбөгөн шылуун менен өбүшкөнүн угуу мына бул самтыракка көп деле көңүлдүү эмес.

— Демек ал мени сен деп ойлогон тура,— деди Френсис ойлуу, эмне үчүн мындай болгонун эми түшүнүп. — Ачууң келгени үчүн сени күнөөлөбөйм, бирок айта кетүү керек, мүнөзүң акмактай экен. Мисалы, кечээ кулагымды кесип алмакчы болгон элең, ушундайбы?

— Сенин мүнөзүң деле меникинен жакшы эмес экен, садагасы Френсис. далыңды жерге тийгизгенимден кийин, кулагымды кесип ал деп көшөрүп туруп алган сен эмей мен бекемин, ха-ха-ха!

Экөө тең куунап каткырып күлүштү.

— Бул кексе Моргандын мүнөзү,— деди Генри,— Морган жөнүндөгү уламыштарга караганда, ал аябагандай чаар баш болгон экен.

— Сен тууган болмокчу болгон Соланолорго окшогон урушчаак эместир. Ошондо үй-бүлөсүнүн баардыгы жээкке чыгып, кемеге сүзүп келатканымда мени калбыр кылып жибермекчи болушту. Сенин Леонсияң болсо мени аткылаганын токтотпосо, сакалдуу кишини сыягы өз атасын, чындап атып салчудай тапанча кезеп коркутту.

— Ал Леонсиянын атасы Энрико чалдын өзү экенине мелдеше алам! — деп кыйкырды Генри. — Ал эми Калгандары болсо анын агалары.

— Сулуу кескелдириктер!—деди Френсис. —Айтчы мага, сен үйлөнүп, бул тынч жана кой маарек үй-бүлөгө мүчө болуп киргениңден кийин, турмушуң зериктирме болуп калышынан чочулабайсыңбы?— Анан ал ошол замат өзүнүн сөзүнө өзү аралжы болду:— Кулак салчы, Генри, мени сен деп ойлошсо, анда эмне үчүн атып таштамакчы болушту? Буга да Морганча ит мүнөзүң себепчидир? Болочок жарыңдын туугандарына

эмненден жазып калгансың?

Генри айтсамбы, же айтпай эле койсомбу деп ага бир аз карап турду да, анан жооп берди:

— Макул, сага айтып берейин. Бул абдан жийиркеничтүү окуя, айыптын баары менин мүнөзүмдө. Леонсиянын тууганы менен айтышып калдым. Ал Леонсиянын атасынын эң кичүү иниси болчу...

— Болчу дейсиңби?..— Френсис анын сөзүн бөлдү.

— Айттым го тууганы болчу деп,— Генри өзүнүн сөзүн ырастап башын ийкеди да сөзүн андан ары улады. — Ал өлүп калган. Анын аты Альфаро Солано эле. Мүнөзү да кудайга шүкүр болчу. Алар өздөрүн испандык конкистадорлордун¹ тукумубуз деп эсептешет, ошондуктан күрптөн бетер мурдун көтөрүп жүрүшөт. Альфаро кымбат баа жыгачтарды сатып байлык арттырган эле. Ошол жылы жээкке кампеш² жыгачын өтө кеңири плантацияга өстүргөн. Бир күнү мен аны менен кайым айтышып калдым. Бул окуя Сан-Антонио деген кийинекей шаарда болду. Мүмкүн түшүнбөстүк болгондур, а мен болсо азыр да аны күнөөлүү деп эсептейм. Ал ар дайым мени менен урушууга дилгирленип, кылдан кыйкым таппай турчу, ал менин Леонсияга үйлөнүүмдү каалочу эмес.

Абдан тос-тополоң болду! Баары пулькерияда³ башталды. Альфаро ал жерде мескаль⁴ ичип олтурган эле, сыягы көбүрөөк ичип алгандай. Ал мени эмне гана деп тилдебеди. Бизди ажыратып коюшту, бирок ажырашарда бир-бирибизди өлтүрүү жөнүндө антташтык. Баардык балекет, биз урушкан убакта пулькерияда жыйырмадай адам бар эле. Биздин аптташканыбызды баары угушту.

Эки сааттан кийин комиссар менен эки жандарм тар көчөдөн өтүп баратты. Так ошол маалда мен Альфаронун өлүгүн эңкейип карап турганмын; кимдир бирөө далыга бычак менен сайыптыр, мен жээкке баратып анын өлүгүнө мүдүрүлүп кеткен элем. Эмне демексиң? Эч нерсе! Урушканыбызды, бири- бирибизге жулунганыбызды баары көрбөдү беле. Ошентип арадан эки саат өтө электе мени али сууй элек Альфаронун өлүгүнүн үстүндө колго түшүрүп олтурушпайбы. Ошондон бери Сан-Антониого бир жолу да барганым жок: ошондо эле бул жакка качып баса бергенмин. Альфаро аттын кашкасындай белгилүү неме эле: ал ченде жок шылуун жигит болчу, ал эми мындай адамдарды эл жактырат эмеспи. Мени сот— сураксыз эле ошол замат мууздап ташташмак; кыскасы, тезирээк жоголушту туура таптым — *pronto!*

Андан кийин мен Бокас-дель-Торого келгенимде, Леонсия жиберген адам мени таап, алмаз көздүү шакекти берди: ал менин белегимди кайтарып жибериптир. Эми сен баарын уктуң. Ушундай окуядан кийин мага жарык дүйнө караңгы болуп калды. Соланолордун үй-бүлөсү, ал жердин кишилери менин каныма чаңкап турганын билгеним үчүн ал жерге кайра барууга батына албадым, ошентип, жалгыз жашоо жана Моргандын кзынасын издөө үчүн бул жерге Келдим... Бирок Альфарону ким бычактаганын абдан билгим Келет. Эгер ошол адамды таба алсам Леонсия жана башка Соланолордун алдында өзүмдү актайм; ошондон кийин той жасарыбызга күмөн санабасаң да болот. Мен сага айтып коёюн: Альфаро өтө чаар баш болгону менен жаман адам эмес эле.

— Баары айдан ачык,— деп кобурады Френсис. — Ал Кыздын атасы менен агалары эмне үчүн мени өлтүрмөкчү болгону эми түшүнүктүү... Туура, мен сага караган сайын, Мурутумду эсепке албаганда, бири-бирибизге коёндой окшоштугубузга көбүрөөк ишенич пайда болуп жатат.

— Мына муну да эсепке албаганда,— Генри жеңин түрдү, Френсис анын сол

¹ Конкистадор — сөзмө-сөз — баскынчы, каракчы дегенди билдирет; XV—XVI кылымдардагы Борбордук жана Түштүк Америкага баскынчылык менен келген испандыктар.

² Кампеш—Латын Америкасында өсүүчү дарактардын бир түрү.

³ Пулькерия — ичимдик ичилүүчү жай.

⁴ Мескаль — Мексика арагы.

колундагы агарып турган тырыкты көрдү. — Бул бала күнүмдөн ушундай: жел тегирмендеп жыгылып, айнек чатырчадан тешип өтүп, туура оранжереяга түшкөмүн.

Эми менин сөзүмө кулак сал деп сөз баштады Френсис, башына келген ойдон көңүлү шаттанып. — Кимдин бирөө сени бул жийиркеничтүү иштен куткарышы керек Муну «Морган жана Морган» фирмасынын мүлктөшү Френсистен башка эч ким жасай албайт! Сен мейли ушул жерде калышың, же Музоо аралына барып казынаны чалгындай беришиң мүмкүн, мен болсо кайра кетем, барып Леонсия менен анын ата-энеси, ага-туугапдарына түшүпдүрөмүн...

— Сен өзүңдүн мен эместигинди далилдөөгө үлгүрө элегинде атып коюшпаса,— деди Генри капалуу. — Солаполор ушундай адамдар. Алар оболу атышат, анан сүйлөшөт. Душмапдары жок болгондон кийин гана акыл кирет аларга.

Ошондой болсо да, бактымды бир сынап көрөйүн, карыя,— деп көшөрдү Френсис, Генри менен анын сүйгөнүнүн ортосундагы кайгылуу түшүнбөөчүлүктү жоготууга элөп-желөп болуп.

Бирок ошол кызды кандай сезим менен ойлоп жатканына өзү таң эле. — Бул сулуу кыз өзүнө окшогон кишинин жүрөгүнөн жай алганына өкүндү. Френсис ал кызды ошол жээкте кандай көргөн болсо — ошол калыбында, бирде мээримин толуп-ташып ага умтулган, бирде ачуу жана жек көрүү менен ага атырылган, бирде бири-бирине карама-каршы сезим ичинде азап тартып жаткан абалда көз алдына келтирди. Анан ал аргасыздан күрсүнүп жиберди.

— Эмнеге күрсүнөсүң?— деди Генри келекелей.

— Леонсия өтө сейрек жолуга турган сулуу кыз,— деп Френсис ачык эле моюнуна алды. — Бирок кандай болбосун, баары бир ал сеники, анын сеники болушу үчүн аракеттенүүнү мага кой. Сага кайтарып берген шакек канча? Бул шакекти сенин атыңдан Леонсиянын манжасына тагып, бир жумадан кийин кубанычтуу кабар менен кайтып келбесем, кулагымды эле кесип салбастан, мурутумду да кырып таштасаң болот.

Бир сааттан кийин жээктеп берилген сигналга жооп иретинде капитан Трефэзендин «Анжеликадан» жиберген кайыгы Музоо аралынын жээгине жетип келди. Жигиттер бири-бири менен коштошту.

— Дагы эки жагдайды угуп кой, Френсис. Сага айтууну унутуп коюптурмун, биринчиден Леонсиянын өзү албетте билбейт, ал Солано уруусунан эмес. Бул туурасында мага Альфаронун өзү айткан. Аны багып алышкан. Леонсиянын каны башка, ал эмес улуту да башка болгону менен Энрико чал аны абдан жакшы көрөт. Альфаро мага ал жөнүндө эч качан толук айткан эмес, Леонсиянын испан эместигин гана айткан. Ал англичанкабы, же америкалыкпы — билбейм. Англис тилин монастрда окуган болсо да, кыйла дурус сүйлөйт. Кептин баары мына мында, аны Энрико өтө жаш кезинде кыз кылып алган, ошондуктан атасынын өгөйлүгүн ал билбейт.

— Демек мени ушунчалык каардуу жана жек көрүү менен күтүп алганы таң каларлык көрүнүш эмес!— деп Френсис каткырды. — Ал мени сен деп ойлогон да; сени тууганына бычак сайган адам деп ойлогон, ал азыр да ушундай ойдо.

Генри анын сөзүнө макул болуп баш ийкеди да, үзүлүп калган кебин улады.

— Экинчиден, сага абдан керектүү нерсени эскертип коймокчумун. Бул жердеги закондор же туурараагы, бул жерде эч кандай закон жоктугун айтып жатам. Кудай унутуп койгон бул өлкөдө законду каалаган жагына бурушат. Панамага чейин алыс, штат же округдун губернатору болсо — уйкучу Силен ата. Сан-Антонио полициясынын башчысы ар дайым сак болуучу киши. Ал жердин кудайы да, падышасы да ошол жана жеткен шүмшүк — мен аны башкаларга караганда жакшы билем. Аны паракор деп атоо аздык кылат; ал ырайымсыз канкор. Адамды өлтүрүүнү ыракат деп билет; агасып өлтүргөндү жакшы көрөт. Андан этият бол... Анда эмесе, көрүшкөнчө, кош. Бука аралынан эмне тапсам — жарымы сеники... Мени кара, шакекти Леонсиянын колуна салуунун аракети кыл.

Арадан эки күн өттү. Метис— капитан өзү чалгынга барып, Соланолордун үйүндөгү

эркектердин баардыгы кайдадыр кеткенин кабарлагандан кийин, Френсис биринчи жолу Леонсия менен жолугушкан жээкке түштү. Бул жолу жакын арада күмүш тапанчалуу кыз да, мылтыктуу эркектер да көрүнгөн жок. Теребел тыптынч, бир гана самтыраган кийимчен индей бала суу жээгинде отурат; тыйынды көрүп, бала чоң асьендадагы жаш сеньоритага катты алып барууга жан-дили менен макул болду. Френсис чөнтөк дептеринен бир барак айрып алды да, төмөнкүлөрдү жаза баштады: «Мен, баягыда Сиз Генри Морган деп ойлогон кишимин: мен анын тапшырмасы менен келдим...», катты жазып жатып, ал бул биринчи жолу келгендегиге караганда, өз башынан бир топ татаал окуялар өтөрүн ойлоп да койгон жок.

Леонсияга катты жазып жатып өзү жөлөнүп отурган зооканын уркуяп чыгып турган жеринен ар жакты караганды ойлогондо, таң каларлык көрүнүштүн күбөсү болор эле, анткени Леонсиянын өзү кириин бүтүп, деңиз ханышасы сыяктуу суудан чыгып келаткан. Бирок Френсис жай баракат кат жазып, индей бала болсо андан көзүн айырбай отура берди. Ошентип, Леонсия зооканып артынан өтүп аларды мурда көрдү. Ал айран-таң калгандыктан аз жерден кыйкырып жибере жаздап, алды-артына карабай жашыл токойду карай чуркады.

Кыздын коркуудан чочулаган үнүн угуп, Леонсия жакын жерде экендигин Френсис дароо сезді. Кат менен карандашын кумга ыргытып, үн чыккан жакка карай тыз койду. Ал тез эле чала кийинген кызга бетме-бет келип калды — Леонсия бир нерседен коркуп, артын көздөй чуркап келе жаткан болчу. Френсистин ага жардам берүү үчүн чуркаганын түшүнбөй, Леонсия кайра кыйкырып жиберди.

Кыз индей баланы аз жерден жыга коюп кете жаздап четке чуркап чыгып токтоду. Ал корккондугунан өңалеттен кеткен. Ушул жерге келгенде анын алдында жаңы душман эмес, куткаруучу турганын көрдү.

— Сизге эмне болду?— деп тынчсыздануу менен сурады Френсис.— Жыгылдыңызбы? Эмне болду?

— Кыз жылаңач тизесин көрсөттү, андагы билинер-билинбес жарадан эки тамчы кан чыгып туруптур.

— Уу жылан,— деди кыз. — Чакса өлтүрбөй койбойт. Беш минутадан кийин мен өлөмүн. Буга сүйүнүп, өтө кубаныч менен тосуп алам. Анткени ошондо жок дегенде сиз менин жүрөгүмдү кыйноого сала албай каласыз.

Леонсия зекигендей бармагы менен аны нукуп, бүткүл ичиндеги бугун төгүп таштамакчы болду, бирок алдан тайып калган кыз кум үстүнө эси ооп жыгылды.

Френсис Борбордук Американын жыландары жөнүндө уккан болчу. Бул уккандары абдан коркунучтуу: элдин айтымына караганда, узундугу болгону отуз сантиметр келе турган жылан чакса, беш-он минутадан кийин ал турмак качыр менен иттер да тыбырчылап жатып өлөт экен. «Эсинин ооганына таңданбай койсо деле болот,— деп ойлоду ал,— уу тез таасир этет, сыягы ал өз ишин баштады окшойт». Френсис жылан чакканда кандай жардам көрсөтүш керектигин да уккан эле. Буттун жылан чаккан жеринен жогорураак бууш керек экенин, ошентсе гана кандын жүрүшү токтоп, уу жүрөккө жетпесин эстеди.

Ал кол жоолугун алып, Леонсиянып бутун тизесинен бир аз жогору бууп, деңиз чыгарып таштаган кум үстүндөгү жаткан чөптү алып, жоолуктун сыртынан катуу таңды. Анан, уккандарына таянып, макисин алып, тазалаш үчүн мизин ширенкенин жалынына кармады. Ошондон кийин гана жыландын тиштеринин изи түшкөн жерди, өтө аярлап, бирок чечкиндүү тилди.

Френсис абдан коркуп кеткен болчу: ал бет алдында жаткан сулуунун өңүндө өлүмдүн белгилери пайда болушунан чочулап, көзгө илинбеген тездикте аракеттенип жатты. Ал жыландын уусунан дене абдан шишип кетерин да уккан эле. Кыздын бутун тилүүгө үлгүрбөй жатып, мындан кийин эмне кыларын ойлоп койду. Эң оболу колдон келишинче заарды соруп алат, андан кийин сигаретанын чогу менен жараны кайырат.

Френсис кошуу сыяктуу кылып бычак менен кесүүгө үлгүрө электе, кыз кыймылдай

баштады.

— Кыймылдабай жатыңыз!— деп буюрду ал.

Жигит заарды соруп алууга эңкейген кезде, кыз туруп отуруп алды. Френсис жат деп буюрган сөзүнө жооп болуп тигинин жаагына Леонсиянын назик колу чуу этти.

Так ушул маалда индей бала өлгөн жыландын куйругунан кармап силкилдетип, сүйүнгөн бойдон токойдон чыгып келди.

— Лабарри! Лабарри!—деп кыйкырды бала кубанычы ашып-ташып.

Аны уккан Френсис иш абдан чатак деп ойлоду.

— Тынч жатыңыз!—деп кайталады ал ачуулу. —Бир минутаны бекер өткөрүүгө болбойт.

Леонсия болсо өлүк жыланды тирмийе карады да, жеңил дем алды, аны Френсис байкаган жок: ал законго ылайык дарылоону улантуу максатында дагы эңкейди.

— Сиз эмне кылып жатасыз!— деп кыйкырды кыз ага.— Бул лабарри турбайбы, анын үстүнө чоң эмес, баласы, чаккан менен зыяны жок. Мен уулуу жылан деп ойлогон элем. Анткени лабарринин баласы уулуу жыланга окшош болот.

Леонсия буту уюп калганын сизди — бекем байланган жоолук кан жүрүшүн дээрлик токтотуп койгон эле — кыз төмөн карап, тизесинен өйдөрөөк байлап койгон Френсистин кол жоолугун көрдү.

— Бул эмне кылганыңыз?— деп анын жүзү албыра түштү. — Бул лабарринин баласы турбайбы,— деп ага жемелүү карады.

— Мага өзүңүз уулуу жылан дебедиңизби?— Нараазылана сүйлөдү Френсис.

Кыз эки жолу менен бетин басты, ал уялып кеткенин жашыра албай калды: кыз кулактарына чейин кызарып кетти. Эгер бул катуу уулуу болбогондо, Френсис кыздын күлүп жатканынан шектенмек эмес. Ошондон кийин гана өзү алган милдет— : Леонсиянын колуна бөлөк эркектин шакегин салуу канчалык кыйын экенин түшүндү. Бирок ал кыздын сулуулугуна азгырылбоону чечти.

Эми лабаррини уулуу жыландан айырмалай албаганым үчүн туугандарыңыз мени калбыр кылып таштаса керек — деди ал капалуу. — Бул милдетти аткаруу үчүн эгин талаасындагы жумушчулардын бирөө-жарымын чакырып жүрбөңүз. Балким мени өз колуңуз менен атып таштоону кааларсыз?

Кыз анын сөзүн уккан жок көрүнөт: ал ордунан жеңил гана чапчаң туруп, бар күчү менен кумдуу жерди тепкилей баштады.

— Бутум уюп калды,— деди ал күлүп, эми жигиттен көзүн ала качпай.

— Сиз өтө адепсиз иш кылып жатасыз,— деди Френсис кыздын ачуусун келтириш үчүн. — Сиз сөзсүз мени агаңызды өлтүргөн адам деп ойлойсуз.

Леонсиянын жүзүнөн күлкү качып, кумсара түштү. Кыз жооп берген жок, эңкейин, ачуусунан титиреп турган колдору менен бутун күйгүзүп бараткан немеден бетер жоолукту чечүүгө умтулду.

— Келиңиз, мен жардамдашып коёюн,— деп кичи пейилдик менен сунуш кылды Френсис.

— Сиз жырткычсыз!— деп кыйкырды кыз ачуулу. — Ары туруңуз. Мага көлөкөңүз тийип жатат.

Эми абдан сулуу, татынакай болуп калдыңыз,— деп Френсис мыскылын уланта берди, ошону менен бирге кызды аз жерден бооруна кысып жибербей, өзүн араң кармап турду. — Жээкте биринчи жолу көргөндө кандай болсоңуз, азыр да так ошондойсуз: ошондо бирде мени эмнеге өппөйсүң деп зекисеңиз, анан кайра өзүңүз мени өпкүлөй баштагансыз — ооба, ооба, өпкөңсүз. Ошол эле мөөнөттө күмүш оюнчугуңузду кезеп, мени тиги дүйнөгө жөнөтмөкчү болгонсуз. Жок, сиз ошондон бери кылдап да өзгөргөпсүз. Сиз дагы эле Леонсия деп аталган вулкандын өзүсүз. Келиңиз, андан көрө жоолукту мен чечип коёюн. Бекем байланганын көрбөй турасызбы? Жоолукту бул татынакай колдоруңуз менен эч качан чече албайсыз.

Леонсия унчукпай жер тепкиледди.

— Менин жолум болгон экен: киринүүгө барганда тапанчаңызды алып жүрбөйт экенсиз,— деп Френсис анын жинине тийүүнү уланта берди,— болбосо сизге карата жакшылыктан башка мамилени билбеген жигиттин сөөгүн ушул жерге көмүүгө туура келет эле.

Ар жактан индей бала Леонсиянын халатын алып келди, кыз шашылып халатын кийди, анан баланын жардамы менен кайрадан жоолукту чечүүгө умтулду. Акыры жоолук чечилди, кыз аны уулуу жыландан бетер алыс ыргытып жиберди:

— фу, кандай жийиркеничтүү нерсе!—деп кыйкырды ал, Френсисти ызалоо үчүн.

Френсис дагы эле анын сулуулугуна азгырылып кетпес үчүн өзү менен өзү алышып, акырын башын чайкады.

Бул сөздөрүңүз сизге эч кандай жардам бере албайт Леонсия,— деди ал. — Сизге тамга басып койдум, ал эч качан кетпейт,— деп Френсис кыздын тизесинин үстүндөгү бычак менен тилинген жерди көрсөтүп, күлүп жиберди.

Жырткычтын тамгасы,— деди кыз тескери карап кетмекчи болуп, анан жигитке бурулду. — Мистер Генри Морган, сизди эскертип коёюн, экинчи жолу мага жолугуучу болбоңуз.

Френсис бир кадам алга басып, анын жолун тороду.

— Мисс Солано, эми иш жөнүндө сүйлөшүп алалы,— деди ал олуттуу үн менен. — Сиз да мени угуп туруңуз. Көзүңүздү каалашыңызча акыраңдата бериңиз, бирок өтүнөмүн, сөзүмдү бөлбөңүз. — Ал эңкейип жерден өзү жазып бүтө элек катты алды. — Сиз кыйкырып жибергениңизде ушул катты баладан берип жибермекчи болуп турган элем. Алып, окуп көрүңүз. Сизди чагып албайт. Ал уулуу жылан эмес.

Леонсия катты колуна алуудан катуу баш тартса да, көзү ыктыярсыз биринчи саптарга түштү.

«Мен ошол сиз Генри Морган деп ойлогон кишимин...»

Кыз аңгемелешип жаткан кишиге карады. Анын коркунуч бийлеп алган көздөрүндө көп нерселерге түшүнбөй жатканы сезилип турса да, андан да көп нерселерге акылы жеткени билинип турду.

— Чын сөзүм,— деп олуттуу сүйлөдү Френсис.

— Сиз... сиз... Генри эмессизби?— Буйдалып сурады кыз.

— Жок, мен Генри эмесмин. Мүмкүн катты алып окуп чыгарсыз.

Кыз баш ийип, катты окуй баштады, Френсис болсо кыздын тропиканын күнү тотуктурган жүзүнө тигилди. Тропиканын ысыгы адамдын денесин гана ысытпастан, канын да ысытып жиберет, а мүмкүн Леонсиянын жүзүнө алтын сымак түс берген да ошол кандын ысыгыдыр.

Френсис уйкудан жаңы ойгонгон кишиден бетер, окусунан кыздын элеңдеген, өтүнүчтүү жалжылдай караган кой көздөрү менен өзүнө тигилип турганын байкай койду.

— Бул каттын астында кимдин колу болушу керек эле?— деп Леонсия андан экинчи ирет сурады.

Жигит өзүнө келип, баш ийип жүгүндү.

— Ысмыңызчы? Сиздин ысмыңыз ким?

— Морган, Френсис Морган. Катта жазганымдай, биз Генри менен алыс тууган же үч- төрт ата өтүшкөн тууган болушубуз керек.

Френсисти таң калтырып, кыздын көзүндө ишенбегендик пайда болду жана кайрадан ачуусу келгени байкалды.

— Генри,— деди кыз жемелүү,— бул алдамчылык, митайымчылык! Сиз мени келеке кылып жатасыз. Албетте сиз Генрисиз.

— Френсис мурутун көрсөттү.

— Сиз ошондон кийин мурут койгонго үлгүргөнсүз,деп бош келген жок кыз.

Ошондон кийин Френсис жеңин түрүп, билегин көргөздү. Бирок муну менен эмнени далилдемекчи болуп жатканын түшүнбөгөн кыз, Френсисти таңданып карап тура берди.

— Колдогу такты эстей аласызбы?— деп жигит кыздан сурады.

Кыз ооба дегендей башын ийкеди.

— Андай болсо таап көрүңүзчү.

Кыз башын ийип жигиттин билегине көз салды да, акырын баш чайкады.

— Мен...— деди ал мукактанып,— мени кечиришиңизди суранам. Бул кечирилгис ката. Сизге мен өтө жаман мамиле жасадым...

— Сиз мени эң сонун өптүңүз,— деди жигит жаш балдардай шоктугу кармап.

Бирок кыз бир аз мурда эмнелер болгону оюна түшүп, тизесин карады да, жигитке ал жакшынакай күлкүсүн араң жашыргандай сыяктанды.

— Генринин алдынан тапшырма менен келдим дедиңизби?— деп сурады кыз, капысынан сөздүн мазмунун башка жакка буруп. — Кандай дедиңиз? Ал күнөөлү эмеспи?.. Ушул чынбы? Ох, мен сиздин ушул сөздөрүңүздүн чың болушуп каалар элем!

— Агаңызды өлтүрүүдө мен канчалык күнөөлүү болсом, Генринин да ошончолук күнөөлүү экенине толук ишенем.

— Андай болсо башка эч нерсе сүйлөбөй туруңуз, жок дегенде азырынча сүйлөбөй туруңуз,— деди кыз кубанычтуу анын сөзүн бөлүп. — Кээ бир сөздөрүңүз менен кылыктарыңызды өзүңүз деле тана албастырсыз, эң оболу сизден кечирим сурап коёюн, ошентсе да сиздин мени өбүүгө акыңыз жок эле.

— Эгерде эсиңизден чыгып калбаган болсо,— деп каршы сүйлөдү Френсис,— сиз мага тапанча октоп өбүүгө аргасыз кылгансыз. Балким ошондо сизди өппөй койсом, мени атып ташташыңыз мүмкүн эле.

— Ох, токтотуңуз, суранам, токтотуңуз!—деп безеленип жиберди кыз. — Эми мени менен үйгө жүрүңүз, жолдо мага Генри жөнүндө сүйлөп бересиз.

Кыздын көз кыры капысынан баякы өзү жек көрүп ыргытып жиберген кол жоолукка түштү. Чуркап барып аны жерден алды.

— Байкуш жоолук, сени капалантып коюшту ээ,— деди ал үйрүлө.—Сенден да кечирим сурайм. Сени өзүм жууп...— ал Френсисти карады,— сэр, сизге таптаза кылып, жүрөгүмдөн чыккан алкышка чайкап кайырып берем...

— Жырткычкабы?— деп сурады Френсис.

— Мени кечириңиз, өтүнөм,— деди кыз ыңгайсызданып.

— Эми сизге көлөкөм түшүп турушуна уруксат бересизби?

— Ооба, албетте?—деди кыз кубанычтуу. —Мына көрдүңүзбү: мен сиздин көлөкөңүзгө өттүм. Жүрүңүз эми.

Аларды көрүп кубанып кеткен индей балага Френсис бир песо берип, Леонсиянын артынан көңүлү көтөрүңкү басып кетти. Канжыга жол калың тропикалык чөп— чарларды аралап өтүп, аппак асьендага алып барат экен.

Альварес Торрес Солано асьендасынын кенен терассасында олтурган. Ал коюу бадалдардын арасындагы ийри— буйру аллеядан үйгө жакындап келаткан жаштарды көрдү. Анын көргөндөрү тишин кычыратууга жана жаңылыш жыйынтык чыгарууга мажбур кылды. Ал өзүнчө тилденип, жини келгендиктен колундагы сигаретасынын өчүп калганын да туйган жок.

Торрес айланасындагы болуп жаткан кыймылды унутуп коюп, ынтымактуу маек куруп келаткан эки жашты көрдү. Френсистин бир нерсени далилдемекчи болуп колун жаңсап сүйлөп келатканын, жанындагысынын суранычынан жибип кеткен Леонсиянын токтоп калганын да көрдү. Френсис чөнтөгүнөн шакек чыгарганын, Леонсия болсо тескери карап туруп сол колун узатканын жана манжасына, так эле нике шакеги тагыла турган манжасына, шакек тагууга уруксат бергенин көрүп туруп, Торрес өз көзүнө өзү ишене албады.

Чындыгында — Френсис Генринин белегин Леонсиянын манжасына тагып койду. Леонсия эмнелигин өзү да түшүнбөй, бул белекти анча каалабай алды.

Торрес өчүп калган сигаретасын, ушинтсе эле кандайдыр жеңилдене түшчүдөй, ачуулуу ыргытып жиберди. Анан мурутун чыйратып, террасага чыгып келаткан жаштарды утурлай басты. Ачуусунан жүзү кызарып, кыздын айткан саламына да алик

албай, Френсиско асыла кетти.

— Киши өлтүргүчтөн, албетте, өз кылмышынан уялышын күтүү кыйын, бирок ал жок дегенде адептүүлүктү сактаса түзүк болор эле!

Френсис мыскылдуу күлдү.

— Мына, дагы башталды,— деди. — Бул шайтандар өлкөсүнүн дагы бир аймагы. Леонсия акыркы жолу мен бул жентльменди Нью-Йоркто көргөн элем. Анда мени менен бир ишке катышууга даярдыгын билдирген болчу. Эми аны бул жерде жолуктуруп олтурам жана мага биринчи жолу айткан сөзү — мен эң пас, жаман, уятсыз, киши өлтүргүч имишмин.

Сеньор Торрес, сиз кечирим сурашыңыз керек,— деп сөзгө аралашты ачуусу келген кыз. — Соланолордун үйүндө конокко тил тийгизүү адат боло элек.

— Андай болсо, Соланолордукуна келген авантюристтер, алардын үй-бүлөсүндөгү кишилерди өлтүрө берсе болот экен да,— деди ал кыздын сөзүнө жооп иретинде. — Албетте, меймандостук үчүн чалууга болбой турган курмандык жок дечи.

— Өзүңүздү колго алыңыз, сеньор Торрес,— деп кичи пейилдик менен кеңеш берди Френсис. — Сиз аша чаап баратасыз. Кемчилигиңиз эмнеде болуп жатканын далилдеп беремин. Сиз мени Генри Морган деп ойлоп жатасыз. Мен болсо Френсис Морганмын, сиз менен жакында эле Нью-Йорктогу Ригандын кабинетинде жолугушканбыз. Мына сизге менин колум, келиңиз көрүшөлү. Азыр болгон ыңгайсыз шартка сизден башкача кечирим суроону талап кылбайм.

Жаңылыштык кетиргенинен эң оболу өзүн жоготуп койгон Торрес Френсистин колун кысып, аны менен Леонсиядан эбилип— жабылып кечирим сурады.

— Эми,— деди кыз жадырай күлүп, кызматчы аялды чакыруу үчүн алаканын чапты. — Мистер Морганга жай көрсөтүп, өзүм кийимимди алмаштырып алышым керек. Ошондон кийин, сеньор Торрес, эгер ырайым этсеңиз, сизге Генри тууралуу сүйлөп беребиз.

Леонсия өзүнүн бөлмөсүнө кирип кетти. Френсис татынакай жаш метис кызматчы кыздын артынан өзү үчүн арналган бөлмөгө жөнөдү. Торрес болсо бул убакыттын ичинде бир аз өзүнө келди, бирок ага карабай анын таңдануусу менен ачуусуна чек жок эле. Ошентип, Леонсия бул келгинди, таптакыр бейтааныш кишини күйөөсү сыяктуу колуна шакек салдырып коюшуна уруксат бериптир да. Торрестин мээси тез жана катуу иштей баштады. Ал кыялында жүрөгүнүн жалгыз ээси деп жүргөн Леонсия, бир заматтын ичинде минтип кайдагы бир бөлөк жерден келген неме менен, Нью-Йорктук гринго менен шакек салышып олтурса! Ишенбейт! Мүмкүн эмес!

Ал алаканын чаап, Сан-Антониодон жалдаган экипажды келтирүүнү буюрду! Френсис Морган чалдын казынасы кайсы жерде экенин тактап сүйлөшүү үчүн Торрес турган жерге бет алганда, анын экипажы дарбазадан чыгып бараткан эле.

Эртең мененки тамактан кийин Френсис шамалдын жүрүшү өзгөрүп, жел жээктен деңизге карап сого баштаганын туйду. Демек Чирикви көлүн кесип өтүп, жээк бойлоп Бука жана Музоо аралдарына тез жетип алууга болот. Генри берген шакек Леонсиянын колун кайрадан кооздоп тургандыгы жөнүндөгү кабарды ага тезирээк жеткирүү максатында, кыздын бүгүн жатып калып, Энрико Солано жана анын балдары менен таанышуу жөнүндөгү сунушун кабыл кыла албады. Френсистин тез жөнөп калышына дагы бир себеп бар эле: ал Леонсия менен көпкө чейин бирге тура албайт болчу. Кыз менен бирге туруу ал үчүн көңүлсүз болгондуктан эмес, тескерисинче: кыз аны өзүнө тартып, эркин ушунчалык бийлеп алган эле; азыр Бука аралында казына издеп жүргөн таар шымчан адамга берген сөзүнүн өтөсүнө чыгыш үчүн кыздын өзүнө тарткан сулуулугунун алдында өзүн кыйнап көп турбай тезирээк жөнөшү керек.

Ошентип Френсис Леонсиянын Генриге жазган катын чөнтөгүнө салып, жолго түштү. Коштошуу узакка созулган жок. Леонсия кантип оор үшкүрүп жибергенин да сезбей калды, жигит аны калтырып, аллея менен жөнөп кетти. Кыз анын карааны көрүнбөй калгыча артынан карап турду. Анан манжасында жаркырап турган шакекти белгисиз

бир чочулоо менен карады.

Френсис жээкке жетип, якорь таштап турган «Апжеликага» кайык жиберүү жөнүндө белги берди. Бирок матростор кайыкты сууга түшүрүүгө үлгүрө элегинде токойдон тапанча тагынган, мылтыктарын туура өңөрүп алып, Френсисти көздөй чаап келаткан алты атчан көрүндү. Экөө алдыда келе жатты. Алардын бири Торрес экенин Френсис жазбай тааныды. Калган төртөөнүн кебетесинен каракчылыктын белгиси даана байкалып турду. Баары мылтыктарын алып Френсисти мээлеп калышты. Эми Френсистин колунду көтөр деп кыйкырган бейтааныш башчыга баш ийүүдөн бөлөк аргасы калбады.

— Капырай,— деди Френсис,— жакында эле, же бул мындан миллион жыл мурдабы?— бир доллардан коюп бирдж ойногонду эң жакшы көңүл ачуу деп эсептечүмүн. Азыр болсо капысынан, мырзалар, сиздер келип мылтык кезеп турасыздар. Балким эмне экенин мага да түшүндүрөсүздөр? Бул жээктен дайым эле мылтык үндөрүнүн астында жөнөймүнбү? Сиздерге эмне керек: менин кулагымбы, же мурутумдун өзү эле жетеби?

— Бизге сен өзүң керексиң,— деп жооп берди бейтааныш башчы, анын муруту типтик болуп, ойноктогон капкара көздөрү каардуу жалтырады.

— Адам Ата, Умай Эне жана бардык татынакай макулуктардын урматы үчүн айтыңыздарчы, сиздер кимсиздер өзү?

— Бул урматтуу сеньор Мариано Верхара-и-Ихос, Сан-Антонио полициянын башчысы, кыскасы — шеф,— деп жооп берди. Торрес.

— Ишим бүткөн экен!— Френсис бул кишини Генри кандай сүрөттөп бергендигин эстеп күлүп койду. — Сыйгы Мени бул жерге якорь таштап, кемелер токтошу жөнүндөгү кандайдыр бир эрежени, же санатория комиссиясынын чечимин бузду деп ойлоп жатсаңар керек. Бирок бул жөнүндө менин капитаным — урматтуу жентльмен, капитан Трефэзен менен сүйлөшүңүз. Мен болсо бар болгону кемени жалдаган киши, жөнөкөй жүргүнчүмүн. Капитан Трефэзендин деңизде сүзүшү жана кемелердин порттордо токтошу жөнүндөгү закондорду эң мыкты билерине сөзсүз ишенесиздер.

— Сиз Альфаро Соланону өлтүргөндүгүңүз үчүн жооп бересиз,— деди Торрес. — Генри Морган, сиз асьендада мен башка адамдын деген сөздөрүңүз менен мени алдай албадыңыз. Мен ошол сиз айткан башка адамды тааныймын. Анын аты Френсис Морган, ушуну сизге батынып айтышым мүмкүн, ал киши адам өлтүргүч эмес, жентльмен адам.

— Оо түбү терең деңиз кудайлары, анын балык жана чабактары!— деп кыйкырды Френсис. — Сеньор Торрес, жакында эле колумду кысып, кечирим сурабадыңыз беле.

— Мен алданып калган эменмин,— деди Торрес жүзүнө кайгылуу түс берип,— бирок бар болгону бир нече минутага. Кана, жакшылыкча баш ийесизби?

— Мен ушуну анык...— Френсис өзүнө сунулган алты мылтыкка карады да, далысын куушуруп койду. — Менин оюмча, сиз мени *pronto* менен соттоп таң атканда дарга асарсыз?

Панамада адилет сотту күтүп отурушпайт,— деп жооп берди полиция башчысы англисче; ал англис тилин бир топ түшүнүктүү, бирок акцент менен сүйлөдү. — Арийне, анчалык тез аспайбыз, эң жакшысы эртелеп саат ондо — ушинтсек баарына ылайыктуу болор. Сиз кандай дейсиз?

— Билгениңизди кылыңыз,— деп жооп берди Френсис. — Он бирде асасызбы, он экиде асасызбы — мага баары бир.

— Артыбыздан жүрүңүз, сеньор,— деди Мариано Верхара-и-Ихос жумшак үн менен, бирок анын үнү кара ниеттигин жашыра албады. — Хуан! Игнасио! Аттан түшкүлө!— деп буюрду ал испанчалап. — Анын куралын алгыла! Жок, колун байлабагыла. Грегорионун артына учкаштырып койгула.

Френсисти бышпаган кирпичтен тургузулган, дубалынын калыңдыгы бир жарым

метр келген, жакшылап акиленген камерага түртүп кийирди; алты пеон¹— арестант жерде жатышат. Френсис кандайдыр балтанын күңүрт үнүн угуп, азыр эле бүткөн сотту эстеди да, акырын ышкырып койду. Бул мезгил кечки саат сегиз жарым болчу. А сот болсо саат сегизде башталган. Эми минтип жарым саат өтпөй, балталар тарсылдап жатат — демек дар тургузулууда, эртең саат ондо мойнуна сыйыртмак салып аны дарга асышат. Сот бар болгону отуз минутага созулду Френсисдин эсебинде. Залга Леонсия жулунуп кирип келип, судьялардын көңүлүн өзүнө бурбаганда, иш жыйырма минутада эле бүтмөк. Леонсия кадырлуу Соланолордун үй-бүлөсүнөн болгондуктан судьялар ага урмат көрсөтүшүп он минут убактыларын кетиришти.

«Шеф туура айтыптыр,— деген жыйынтыкка келди Френсис өз оюнда. — Чын эле Панамада сот тез болот экен».

Френсисдин чөнтөгүнөн Леонсиянын Генри Моргандын наамына жазган катынын табылышы аны өлүм жазасына алып келип койгон эле. Калган иштер тез эле чечилди. Беш-алты күбө, анын адам өлтүргөндүгүн касам ичип далилдешти. Полиция башчысы да алардын сөзүн кубатташты. Карылыгына байланыштуу калчылдап калган Солано тай эже менен Леонсия капысынан пайда болгондо, Френсисдин көңүлү көтөрүлө түштү. Кызды көрүп, ар кандай аракеттин пайдасыздыгына карабай, анын өмүрү үчүн жан күйдүрүп күрөшкө чыкканын ойлогондо, Френсисдин жүрөгү кубанычтан сокпой калгансыды.

Леонсия алгач Френсиске жеңин түрүп, сол билегин көрсөтүүнү сурады. Дал ошол мөөнөттө Френсис полиция башчысынын жек көрүү менен далысын куушурганын көрдү. Андан кийин Леонсия Торрес турган жакка кайрылып, бир нерсени далилдемекчи болуп, испан тилинде толкунданып сүйлөй баштады. Ал абдан тез сүйлөп жаткандыктан эмне дегенин Френсис түшүнгөн жок. Торрес сөз алганда, зал толтура эл колдорун жаңсагылашып, ызы-чуу түшүп жатканын көрүп, угуп турду.

Бирок Торрес, күбөлөр үчүн ажыратылган орунга элди аралап өтөрдөн мурда, полиция башчысы менен бир нерсе жөнүндө шыбырашып алганын ал көрбөй калды. Торрес Ригандан акы алып турарын, Френсисти Нью-Йорктон узакта мүмкүн болушунча көбүрөөк кармап туруш үчүн, эгер мүмкүнчүлүк болсо түбөлүк алып калуу үчүн Риган акча төлөп жаткандыгын билбегендей эле, бул көз боёмочулукту да көрбөй калды. Торрестин Леонсияны жакшы көрөрүн жана ар кандай жүзү каралыктарга түртүүчү көрө албастык отуна куурулуп жүргөнүн да Френсис билбейт болчу.

Ушул себептүү Торрес Леонсиянын суроолоруна жооп бергенде кандай максатты көздөгөндүгүн Френсис түшүнгөн жок. Леонсия болсо Торрести Френсис Моргандын сол колунда тырык бар экендигин эч качан көрбөгөндүгүн моюнга алууга аргасыз кылды. Леонсия судья чалга жеңиштүү карады, бирок полиция башчысы алдыга чыгып, Торреске жакын келди да, күркүрөгөн жоон үн менен:

— Генри Моргандын колунда тырыгы бар экендигин кергөнмүн деп, касам иче аласызбы?— деп сурады.

Уялгандан өзүн жоготуп койгон Торрес судьяга, анан Леонсияга элеңе карады да, бул жөнүндө касам иче албастыгын билдирип, баш чайкады.

Зал толгон самтыраган кийимчен адамдар шаңдуу кыйкырышты. Судья өкүмдү угузду. Ызы-чуу күчөдү жана комиссар бир нече жандарм менен бирге каршылыксыз баспаган Френсисти залдан шашылыш алып барып, камерага камады, алар көрүнүшүнөн киши өлтүргүчтүн жазасын бериш үчүн эртеңки саат онго чейин күтүүнү каалабаган элден Френсисти куткарып калууга аракет кылышкан сыяктуу.

«Генринип колундагы тырык жөнүндө сураганда, байкуш Торрес өзүн жоготуп койду го» деп боору ачып ойлоду Френсис; аңгыча болбой кулпу шарактап, камеранын эшиги ачылды да, босогодон Леонсия көрүндү.

Френсис аны утурлап тосуп чыкты. Бирок кыз анын саламына жооп бербей, артына карап, өзү менен келген комиссарга кол силкип катуу-катуу сүйлөй баштады. Комиссар

¹ Пеон — жалданма кул.

анын сөзүнө сыягы көндү окшойт, сакчыга кайрылын пеондорду башка камерага алып барууну буюруп, өзү Леонсиядан кечирим сурагандан, эмнегедир туталана таазим кылды да, тышка чыгып, эшикти жапты.

Өзүн араң кармап турган Леонсия ошондон кийип гана сезимине эрк берди: ал Френсисти кучагына жыгылды, жигиттин көкүрөгүнө башын жөлөп, ыйлап жиберди.

— Каргыш тийген өлкө! Каргыш тийген өлкө! Мында адилеттүүлүк деген жок!

Френсис өзүнүн тынчын алган кыздын ичке белинен кучактап туруп, жылаң аяк, таар шымчан жана кыры бүктөлгөн сомбреро кийип, кумду көктүк менен казып жаткан Генрини эстеди.

Леонсияны жүрөгү менен каалап турса да, анын кучагынан чыгып кетүүгө аракеттенип, бирок чыга албады. Френсис өзүн токтотуп, албуут сезимге жеңдирбей, акыл жүгүртүп сүйлөй баштады.

— Эми мен кур дегенде, алдын ала келишип алуу эмне экенин билип калдым,— деди ал, жүрөгү кызга таптакыр бөлөк сөздөрдү айт деп жатса да. — Мекендештериңиз кызуу кандуулуксуз жайбаракат ойлонуп иш кылышканды билишкенде, алар эчак эле темир жолдорду куруп, өз мекенин өнүктүргөн болор эле. Мобул болуп өткөн сотту караңызчы, бүтүндөй кызуу кандуулук жана сүйлөшүп алышкандык менен өттү. Соттоп жаткан адамдар мени мурдатан айыптуу деп билчү, алар мени аябай жазалагылары келип жүргөн, ошондуктан менин күнөөлүү экендигимди билгизчү далилдерди, же айыпталуучунун кимдигин аныктоону да каалаган жок. Сотту создуктуруудан эмне пайда? Генри Морган Альфарону бычак менен сайганын алар билишчү. Менин Генри Морган экенимди да билишчү. Ал эми бардыгын билген соң текшерип убара болуунун кереги эмне?

Леонсия бул сөздөргө кулак салбай, дагы эле ыйлап аны кучактоого аракеттенип жатты. Френсис сөзүн аяктар менен, кыз анын боруна ыктап, башын анын көкүрөгүнө койду, эринин тигинин эринине чаптады, Френсис бир маалда кызды кучактап өбө баштаганын өзү да сезбей калды.

— Сүйөм сени, сүйөмүн!— деп ый аралаш шыбырап жатты кыз.

— Жок, жок!— деди жигит өзү үчүн эң асыл кызды ары түртүп. — Мен Генриге абдан окшошмун. Анткени, сиз Генрини сүйөсүз, а мен Генри эмесмин

Кыз Френсистен бошонуп, манжасынан Генринин шакегин чыгарды да, жерге ыргытты. Муну көрүп Френсис өзүн жоготуп койду: эгер ушул минутада колуна саатын кармап комиссар кирип келбегенде, эмне болуп кетерин Френсис билбейт эле. Комиссар башын көтөрбөй, ал үчүн ошол саатынан бөлөк ааламда эч нерсе жоктон бетер анын жебесин карай берди.

Леонсия боюн сыймыктуу түздү, бирок Френсис Генринин шакегин кайрадан анын манжасына тагып, коштошуп жатып колун өпкөндө, кыз ыйлап жибере жаздады. Ал босогого жеткенде артына кайрылып: «Сени сүйөмүн!» деп күбүрөдү.

* * *

Саат онго акыркы коңгуроосун какканда Френсисти дар орнотулган түрмөнүн короосуна алып чыгышты. Бул жерге Сан-Антонио жана анын айласындагы айылдардан адамдар чогулган эле; эл толкунданып көңүлдөрү көтөрүңкү. Леонсия, Энрико Солано жана анын эңгезердей беш баласы да ушул жерде. Анын атасы менен агаларынын кыжыры кайнап, бир жерде токтоно албай жүрүшөт, бирок комиссардын жетекчилигиндеги жандармдардын ортосунда турган полиция башчысы камырабайт. Френсисти дар түбүнө алып келишкенде, Леонсия анын жанына баруу үчүн тыгыз турган адамдарды аралап өтүүгө кылган далалаты текке кетти. Бир туугандарынын аны короодон чыгарып жиберүүгө жасаган аракети да пайда бербеди. Атасы менен агаларынын адилет сот издеп жүргөн киши Френсис эместигин билдирген нааразылыктарынан эч пайда чыккан жок. Полиция башчысы Мазактагандай ырсайды да, ишти баштоону буюрду.

Френсис секичеге көтөрүлүп, дарга чыгыш үчүн коюлган тепкичке кадам койгондо, анын жанына поп келди; бирок Френсис чокунуудан баш тартты; ал испан тилинде; күнөөсүз адамдар асылса ал башка бирөөнүн сыйынуусуз эле бейишке барат, андан көрө мени дарга асып жаткандар чокунушсун, деп жооп берди.

Френсисдин буту-колуп байлап, башына чүмкөмө киргизип, мойнуна сыйртмакты эми эле салаарда, капасынан түрмө дубалынын артынан жакындап келе жаткан ырчынын үнү угулду:

Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

Алдастаган Леонсия бул үндү угаары менен өзүнө келип, жолун тосуп турган сакчыларды түртүп-түртүп жиберди да Генри Морганды көрүп, кубанганынан кыйкырып жиберди.

Генринин келгенин бир гана Торрес жактырган жок, бирок толкунданган көпчүлүк муну байкабады. Полиция башчысы ийнин куушуруп, бул эки кишинин кимиси болсо да мейли, иши кылып дарга ассам болду, деп жарыялаганда, карап турган адамдар каршылык кылышкан жок. Анын ордуна Солано үй-бүлөсүнүн бардык эркектери Альфаронун өлүмүндө Генри Моргандын да күнөөсү жок деген нааразылык билдирүүгө кулак салар киши болбоду. Бирок иштин түйүнүн Френсис чечти: ал колу-буту байланган тейден дар түбүндө туруп, элдин чуулдагын басып кыйкырды:

— Сиздер мени соттодуңуздар! Аны соттогон жоксуздар! Адамды соттобой туруп аса албайсыздар! Оболу сот болушу керек!

Френсис дардын секичесинен туруп, эки колдоп Генринин колунан кармады, бирок анын колун кысууга үлгүрө элегинде комиссар менен полиция башчысы келип, бардык закондорго баш ийгенсиген көрүнүштө, Альфаро Соланону өлтүргөн деген күнөө менен, Генри Морганды камакка алды.

ТӨРТҮНЧҮ ГЛАВА

— Тезирээк аракеттенүү керек — эң негизгиси ушул,— деди Френсис Солано асьендасынын верандасына жыйылган чакан үй-бүлөнүн кеңешине кайрылып.

— Негизгиси! — деди Леонсия үнүн катуу чыгарып жана верандада тынымсыз басышын токтотуп: — Негизгиси — аны куткаруу керек!

Ал өз сөзүнүн маанисин баса белгилегиси келгендей, сөөмөйүн Френсисдин тумшугу алдына кезеди. Муну менен чектелип калбай, ал бардык туугандары — атасы менен агаларынын ар биринин тумшугунун алдына сөөмөйүн силкилдети чыкты.

— Өтө тезинен! — Ал сөзүн кызуулана улады. — Биз тез аракеттенишибиз керек, болбосо... — Эгер алар тез кыймылдабаса Генри эмне болорун көз алдына келтирип, денеси калчылдап, үнү буулду.

— Шеф үчүн гринголордун бардыгы бирдей,— деди Френсис, өзү болсо ичинде «бул кыз кандай сулуу жана кереметтүү» деп ойлоду. — Шеф, албетте, Сан-Антониодо хан жана кудай,— сөзүн улады ал,— ал ойлонбостон туруп иш жасоого үйрөнүп калган. Генриге мага бөлгөн убакыттан көп убакыт бербеши айкын. Биз аны бүгүн эле сөзсүз түрмөдөн куткарышыбыз керек.

— Уккулачы! — Леонсия кайра сөз баштады. — Биз, Соланолор, бул.. бул өлүмгө жол бере албайбыз. Биздин сыймыгыбыз... биздин ар-намысыбыз... Биз буга жол коё албайбыз. Сүйлөбөйсүңөрбү! Деги бирөөңөр сүйлөгүлөчү! Жок дегенде, сен, атаке, бир нерсе дечи...

Талкуу жүрүп жатканда, алардын сөзүн унчукпай угуп олтурган Френсис кайгыга батты. Леонсия жалындап толуп-ташып сүйлөп жатты, бирок бул жалындоо башка кишиге арналгандыктан Френсисти кубанта алган жок. Аны бошотуп, Генрини камакка

алышкандан кийинки түрмөнүн короосундагы окуя алиге чейин анын көз алдынан кете элек. Леонсия Генринин кучагына жыгылганын, ал болсо шакек ордунда бекен деп кыздын колун кармалап көргөнүн, ордунда экенине көзү жеткен соң, кызды бекем кучактап, узакка өөп турганын көз алдына келтирди. Бул эскерүүлөр анын жүрөгүн эзип жиберди.

«Болуптур, жетишет»,— деп ойлоду оор күрсүнүп Френсис. Эмнеси болсо да ал колунан келгенин бүт жасады. Генрини алып кетишкенден кийин Френсис Леонсияга — токтоо, ал тургай көңүл коштук менен — Генри сиздин жигитиңиз жана сүйгөнүңүз, Соланонун кызы андан артык күйөө таба албайт, деп айтпай койду беле?

Ал туура иш кылдым деген сезиминен бактылуу боло албагандай эле, бул эскерүүлөрүнөн да бактылуу боло албады. Ооба, туура болду. Френсис туура иш жасаганына кыпындай да шектенген жок жана бул Леонсияга карата жүрөгүндө кайнап жаткан сезимине эрк бербеди. Бирок тилекке каршы, өзүнүн актыгына ишенүү менен өзүн бактылуу сезишке болбойт эмеспи.

Андан бөлөк эмне кылышы керек болчу? Тек гана анын иши оңунан чыкпай калды: ал Борбордук Америкага аябай кечигип келди — бар болгону ушул; бул келгенде тиги сулуу аял андан мурда келген, Френсистен кем калышпаган, адилеттик сезими айтып тургандай, андан да жагымдуураак кишиге жүрөгүн тартуулап койгон болчу. Ошол эле адилеттик сезими андан Генриге — өзүнүн кандаш тууганы Генри Морганга колдон суурулган ата-бабаларынын суурулган урпагына таар шым жана кыры кыйшайган сомбреро кийген, бейтааныш жигиттердин кулагына өч, каткан нан жана таш баканын жумурткасы менен тиричилик өткөрүп, карт каракчынын казынасын издеп, эки аралды — Бука жана Музоо аралдарын — казып таштоого даяр турган кишиге — чын жүрөгү менен мамиле этүүнү талап кылып турду.

Энрико Солано менен анын балдары узун верандада отуруп, Генрини куткаруунун жолун түзүп жатты, Френсис болсо алардын сөздөрүн кунт койбой угуп отурду; мына ушул убакта, бөлмөдөн кызматкер кыз чыгып, Леонсиянын кулагына бир нерсе шыбырады да, аны үйдүн бурч жагына, веранданын аркы четине ээрчитти. Аяктагы окуяны көргөндө Френсистин күлкүсү да, ачуусу да аябай келмек.

Үйдүн аркы бурчуна барган Леонсия бай плантаторлор кийчү кооз, орто кылымдагы костюм кийген, Альварос Торрести көрдү. Латын Америкасында мындай кийимдерди азыр да кийишет; Торрес башындагы сомбреросун колуна алып, башын жерге тийгенче ийип, кыздын алдында таазим кылды, анан кызды индия камышынан жасалган диванга алып барып отургузду. Леонсия анын саламына көңүл кош жооп берди, бирок үнүндө андан бир жакшы кабарды угамбы дегедей кызыгуу бар эле.

— Сот бүттү, Леонсия,— деди Торрес тим эле өлгөн киши жөнүндө сүйлөп жаткандай, акырын жана кайгылуу. — Өкүм чыкты. Эртең саат ондо дарга асылат. Бул абдан кайгылуу, өтө кайгылуу, бирок... — Ал далысын күйшөдү. — Жок, мен ал жөнүндө эч кандай жаман сөз айта албайм Ал татыктуу адам болчу. Анын бирден-бир кемчилиги — кырс мүнөзү. Ал өтө эле кызуу кандуу, ачуусу абдан чукул эле. Мына ушунусу абийирине каршы күнөө жасап, оз башын жеди. Ал ошол кезде өзүн оор, токтоо кармаганда, эч качан Альфарого бычак сайбаган болор эле...

— Бирок менин агамды өлтүргөн ал эмес да! — Леонсия башын көтөрүп ага тик карап кыйкырды.

— Бул өтө кайгылуу,— жумшак жана муңайыңкы сөзүн улады Торрес, кызга каршы чыгуудан качып. — Судья, адамдар, полиция башчысы, тилекке каршы бардыгы бир ооздон аны күнөөлүү деп жатышат. Бул абдан кайгылуу, албетте. Бирок мен сиз менен ал тууралуу сүйлөшүүгө келгеним жок. Менин сизге жардамым тийип жүрбөсүн деген сунуш менен келдим. Мени каалаган ишиңизге жумшаңыз. Менин өмүрүм, менин абийрим сиздин колуңузда. Буюруңуз. Мен сиздин кулуңузmun.

Аңгыча болбой Торрес кыздын алдына ийкемдүүлүк менен бир тизесин бүгүп

олтурду; анын оң колун кармап, сыягы ыгы жок кооздолгон кебин улантмакчы эле, бирок мына ушул минутада Леонсиянын колундагы бриллиант көздүү шакекке көзү түшүп калды. Ал кабагын чытып, башын шылкыйтты, анан кайра өңүнө адаттагысындай шаң келтирип сүйлөй баштады:

— Леонсия, мен сизди бала кезиңизден, сулуу татынакай кезиңизден бери билем, сизди ошол кезде эле сүйүп калгам. Жок, сөзүмдү угуңуз! Сизден өтүнөмүн. Мен жүрөгүмдүн сырын айтышым керек. Сөзүмдүн акырына чейин угуңуз. Мен сизди ар дайым сүйүп келдим. Чет элден, өзүңүз окуган монастрдан бойго жетип, Соланолор үйүнүн нуру төгүлгөн асылзат ээси болуп кайтып келгениңизден кийин сымбатыңызга тим эле биротоло байланып калдым. Мен чыдамкаймын. Сизге өзүмдүн сезимим жөнүндө айткан жокмун. Бирок сиз муну байкашыңыз керек эле. Сиз, албетте, муну байкагансыз. Ошондон бери сизди көрбөсөм тура албайм. Сулуулугуңуз менен сымбатыңыздан да сулуу дилиңиздеги от мени өрттөп баратат.

Леонсия бул сөздөрдү токтотуп болбостугун билди, ошол себептүү Торрестин ийилген башына карап туруп, анын сөзүн сабырдуулук менен угуп зеригип кеткендиктен, эмне үчүн анын чачы начар тегизделген, акыркы жолу ал чачын кайда алдырды экен, Нью-Йорктобу, же Сан-Антониодобу деп ойлоп кетти.

— Чет элден кайтып келгениңизден кийин мен үчүн ким болгонуңузду билесизби?

Кыздан жооп угулган жок, Торрес кыздын колун катуу кабыштыра кармап тургандыктан, Генри Моргандын берген белек шакеги сөөгүнө батып оорутуп жатса да, колун тартып алган жок. Леонсиянын ою алыста чабыттап жүргөндүктөн, Торрестин сөзүн уккан да жок. Анын биринчи эле ойлогон ою ушул болду. Генри Морган өзүнүн махабатын мындай ыгы жок кооз сөздөрсүз эле баяндап, анын макулдугун алган. Эмне үчүн бул испандыктар өздөрүнүн сезимдерин ушунчалык обу жок эзме сөздөр Менен түшүндүрүшөт? Генри өзүн такыр башкача кармаган. Ал дээрлик ага эч нерсе айткан эмес. Ал аракет жасаган Анын ажарына жеңдирип, кыздын да ага көңүл кош эместигин байкап, эч кандай кеп-сөзсүз, өзүнүн сүйүктүүсүн таң калтырып, чочутуп жибербестигине ишенип — аны бекем кучактап, эрининен сүйүп алгаи. Мына ошол алгачкы өбүшүүдөн кийин гана Генри аны кучагынан бошотпой туруп, өзүнүн махабаты тууралуу сүйлөгөн.

Веранданын аркы жагында азыр өзүнүн туугандары менен Френсис Морган эмне жөнүндө сүйлөшүп жатат, алар бир нерсе ойлоп табышты бекен? Аны кыялы андан да алыска алып кетти — ошондуктан ашык жигиттин сөзү кулагына кирген жок. Френсис! Эх!.. Ал үшкүрүп да жиберди: Генрини сүйгөнүнө карабай, бул жат гринго эмне үчүн анын жүрөгүнүн тынчын алат? Кантип эле өзү ушунчалык бузуку болсун? Ал экөөнүн кимиси жүрөгүнө жакын? Ушунусубу? Же тигинисиби? Же ар кандай кишиге эле умтула береби? Жок! Жок! Ал жеңил ойлуу кыяпатчы эмес. Андай болсо ким?.. Френсис менен Генри бири-бирине абдан окшош болгондуктан мээримдүү байкуш аял жүрөгү аларды бири-биринен ажырата албай жаткандыр? Мурда Генринин артынан отко-сууга түшүүгө, кубаныч— кайгыларын кошо татууга даяр эле; эми болсо Френсис үчүн андан да татаалыраак жолго барууга өзүн даяр сезгенсийт. Ал Генрини сөзсүз сүйөт — аны жүрөгү айтып турат. Бирок ал Френсисти да сүйөт, Френсистин да аны сүйөрүндө шеги жок — тиги жакта, түрмөнүн камерасында өтө кумарланып өбүшкөнү анын эсинен кетпейт. Бул эки жаш адамды эки бөлөк сүйүп, мындай болушун ойлогонго акылы жетпесе да, кээде Соланолор уруусундагы эң акыркы жана жападан- жалгыз бузулган аялмын деген туура эмес жыйынтыкка келчү.

Генринин шакеги анын манжасына катуу батып кетти. Торрес өтө берилгендик менен колун бекемирээк кысып жиберген эле, бул оору аны кыял деңизинен алып чыгып, Торрестин жүрөгүнөн чыккан сөздөрүн угууга айландырдан мажбур кылды.

— Сиз кооз роза гүлүнүн жүрөгүмө бекем сайылган тикенегисиз, дилимди бөлөк-бөлөк кылган канжарсыз, бирок бул махабат жарасы, азаптуу жана ыракат берүүчү жаралар. Мен сиз жөнүндө ойлочумун... сиз үчүн ар кандай ишке барууга даярмын. Сиз

үчүн ар дайым дилимден бөтөнчө бир ысым орун алган, жалгыз гана — кыялымдын периштеси! Сиз мага турмушка чыгасыз, менин Леонсиям! Азыр эле өлүккө тете болуп калган тиги акылсыз грингону унутабыз. Мен сизге мээрбан жана боорукер болом. Мен сизди түбөлүк сүйөм. Биздин арабызга эч ким эч качан жолтоо болбойт. Мен болсо мага чейин болгон окуяларды эстөөнү эп көрбөйм. Сизди болсо... сизди болсо ушунчалык сүйөмүн, сиз ал адамды таптакыр унутуп каласыз, анын элеси эч качан бизге залакасын тийгизбейт.

Леонсия кандай кылсам экен деген ой менен унчукпай тура бергендиктен, Торрестин үмүтүн тутандырды. Леонсия тез жооп бербей убакыттан утуунун зарылдыгын туйду. Генрини куткарыш үчүн ушинтиш керек... Торрес өзү кызмат көрсөтүүнү сунуш кылып жатпайбы! Бир адамдын тагдыры Торреске байланышуу болуп турган соң, аны кууп жиберүүдөн эмне пайда!

— Сүйлөңүзчү! Мен күйүп баратам!.. — Торрес үнү дирилдеп жалынып жиберди.

— Кереги жок! Кереги жок! — деди кыз илбериңки үн менен. — Мен сүйгөн киши тирүү турганда бөлөктөрдүн махабат тууралуу сүйлөгөн сөздөрүн кантип угамын?

Сүйгөн... Бул сөздү өткөн чак маанисинде айтып жиберип, кыз өзү калтырап кетти. Торрес да калтырап үмүт учкундары кайрадан жалындай түштү. Ал, эми Леонсияны дээрлик өзүнүкү деп эсептеди. Деги бул кыз «мен сүйгөн» деди го, демек, ал эми Генрини сүйбөйт. Кыз аны сүйчү эле, бирок ал сүйүү өтүп кетти. Албетте, дили ушунча назик жана сулуу кыз тигиниси тирүү турганда аны менен сүйлөшө албайт. Канчалык назик сезимдүү ээ! Торрес өзүнүн сезиминин назиктиги жөнүндө да сыймыктануу менен ойлонду жана ал тургай Леонсиянын жашыруун ойлорун туура тапканы үчүн өзүн куттуктап койду. Эртең саат ондо асыла турган кишинин кутулуп жана түрмөдөн качып кетпеси үчүн эми ал колунан келген бардык мүмкүнчүлүгүн жумшайт. Генри Морган канчалык тез өлсө, Леонсия анын колуна ошончолук тез тиери ал үчүн ачык болгон эле.

— Бул жөнүндө башка сүйлөшпөйлү... азырынча,— деди ал рыцарларча сылыктык менен Леонсиянын колун андан да сылык кысып: анан ордунан туруп, кызга суктана көпкө тигилди.

Кыз да ага ыраазы болгондой түрдө кол кысып жооп берди да, колун бошоткон соң ордунан турду.

— Жүрүңүз,— деди кыз,— көрөлүчү, башкалар эмне кылып жатышты экен. Алар азыр Генри Морганды куткаруунун планын түзүп жатышат, туурараак план түзүүгө аракеттенип жатышат.

Алар терассадагыларга жакындашаары менен анда отургандар сөздөрүн дароо токтотушту. Сыягы бул жердегилер Торреске ишенчү эмес.

— Кандай, бир нерсе ойлоп таптыңарбы? — деп сурады Леонсия.

Курагынын эңкейип калганына карабай, балдарынан калышпай, какайып түз, келишимдүү жана шамдагай Энрико чал, башын чайкап гана тим болду.

— Эгер уруксат берсеңиздер, мен бир планды сунуш кылар элем,—деп Торрес сөз баштап келатып, Алесандронун көз ымдаганын көрүп, унчукпай калды.

Веранданын тушундагы аллеяда начар кийинген эки бала пайда болду. Бойлоруна караганда алардын жашы ондон ашык эмес, бирок көздөрү менен өңдөрүндөгү билинип турган митайымдыктарына караганда аларды улуураак деп ойлошсо болор эле. Балдар аябай таң калаарлык кийинишкен: экөөндө бирден гана кийим бар — биринде көйнөк, экинчисинде шым. Бирок шым-көйнөк болгондо кандай дейсиң! Алар таардан тигилген, эски, кезегинде узун кишиники болушу керек; бала шымды ээгине чейин көтөрө кийип, түшүп кетпес үчүн мойнунан байлап, колун болсо жан чөнтөктөрүнүн ордундагы тешиктерден чыгарып алган; багалегинен боюна жараша кынаптап бычак менен кесип коюлган. Экинчи баланын кийгени да чоң кишинин көйнөгү болгондуктан жерге тийип турат.

— Кеткиле бул жерден! — Алесандро аларга кыйкырды.

Бирок шымчан бала эч камырабай төбөсүнө көтөрүп келген ташты алып, астынан

кат чыгарды. Алесандро тосмодон ийилип катка кол сунду, анан конвертке карап, аны Леонсияга берди, балдар болсо акча сурай башташты. Френсис бул кызык көрүнүшкө карап күлүп жиберди да, бир нече күмүш тыйынды балдарга ыргытты, көйнөк менен шым ошол замат аллеядан чуркап кетишти.

Кат Генриден болчу, Леонсия ага тез көз жүгүртүп чыкты. Бул катты коштошуу каты деп айтууга болбойт эле, себеби аны кандайдыр бир кокустук болуп кетпесе' өлүм оюна да келбеген киши жазган сыяктуу. Бирок ошондой болсо да, ар кандай кокустук болушу мүмкүн деп Леонсия менен коштошууну Генри милдетим деп эсептептир; катта тамаша катары эч болбогондо Генриге абдан окшош болгондугу үчүн да көңүл бурууга татыктуу болгон Френсисти унутпоону өтүнгөн эле.

Леонсия эң оболу катты бөлөктөргө да көрсөтмөкчү болду, бирок Френсис жөнүндө жазылган сөздөр аны бул нээтинен кайтууга аргасыз кылды.

— Бул Генриден,— деди ал катты көйнөгүнүн көкүрөгүнө жашырып жатып.— Эч кандай маанилүү сөз жазбаптыр. Бирок бир айласы табылып, кутулуп каларына эч бир шектенбей ишенет.

— Анын кутулуп кетиши үчүн биз аракеттенебиз,— деди Френсис чечкиндүү.

Леонсия ага ыраазы боло жылмайып карады, анан Торреско ошол калыбынан жазбай суроолу тигилип мындай деди:

— Сеньор Торрес, менин бир планым бар деп айттыңыз беле?

Торрес жагымсыз ырсайып, мурутун бурап, керкейген түрдө сөз баштады.

— Куткаруунун бир гана жолу бар — бул англосакстар колдонуучу, дайыма оңунан чыгуучу грингонун жолу. Ооба, бул дайыма оңунан чыгаруучу жол. Биз түрмөгө барып, гринголор сыяктуу ачыктан— ачык, качыра бастырып кирип, Генрини алып качабыз. Биздин мындай кылаарыбызды алар такыр күтпөгөндүктөн, план сөзсүз ишке ашат. Жээкте дарга асууга татыктуу каракчыларды каалашыбызча табууга болот, ошолордун жардамы менен түрмөгө чабуул коюу керек. Аларга жакшыраак акы төлөөгө убада бергиле, бирок акчанын баарын алдын ала колуна карматпаңыз, ошентсеңиз иштин бүткөнү.

Леонсия кубанып баш ийкеди. Карыя Энрико иши оңунан чыккандай көздөрү жайнап, дарынын жытын сезгендей таноосу дердейе түштү. Ага карап туруп, жаштар дагы шыктана баштады. Френсистин пикири кандай, бул планга кошулар бекен деп, бардыгы ага карады. Ал акырын баш чайкады, буга аябай ачуусу келген Леонсия Френсиске бир нерсе деп катуураак айтып да жиберди.

— Бул пландан эч нерсе чыкпайт,— деди Френсис. — Ишке ашпастыгы алдын ала билинип турган акылсыз авантюраны баштап, өмүрүбүздү коркунучка салуудан эмне пайда? — Ушундай деп Леонсиянын жанынан турду да, веранданын тосмосунун алдына келди. Ал Торрес менен беркилердин ортосуна туруп алды; ыгын таап, Энрико менен анын балдарына этият болгула дегендей белги берди. — Генриге келсек, анын күнү бүткөн белем...

— Башкача айтканда, сиз мага ишенбейсиз, ушундайбы? — Торрестин ачуусу келди.

— Сиз эмне деп жатасыз, кудай сактасын! — Френсис каршы болду.

Бирок Торрес ага көңүл бурбастан сөзүн улады:

— Демек, сиздин оюңузча, мен эски жана эң урматтуу досторум болгон Солаңолордун үй-бүлө кеңешине катышпоом керек экен да? Муну мага сиз, али анчалык тааныш эмес адам тыюу салып жатасыз?

Аябай ачуулангандыктан Леонсиянын өңү кызарып кеткенин байкап, ага алдын ала эскертүүгө шашылып жана Торрестин маңыздыгын сылык жаңдоо менен токтотуп, карыя Энрико мындай деди:

— Сеньор Соррес, Солаңолордун сизсиз боло турган кеңеши жок. Себеби, чынында эле сиз биздин эзелтен берки кымбаттуу досубузсуз. Маркум атаңыз менен менин достугум бир туугандай ынак эле. Ошону менен бирге, ачыгын айтканым үчүн кары

кишини кечириңиз, сиздин планыңыз ишке ашпай турган нерсе экенин сеньор Морган туура айтты. Түрмөгө чабуул коюу нака акмактык болор. Дубалдарынын калыңдыгын айтпайсызбы. Ал бир нече жумалык чабуулга туруштук бериши мүмкүн. Айтмакчы, моюнга алуу керек, эң оболу сиздин пикириңиз мага жаккан болчу. Жаш кезимде, Кордильер тоолорунда индейлер менен салгылашкан учурларыбызда так эле ушундай окуяларга дуушар болгонбуз. Жайыраак олтуралы, мен сизге ошол окуяны айтып беремин.

Бирок иши чачынан көп Торрес бул сунушту кабыл албай, баарынын колун досторчо кысып, бир-эки ооз сөз менен Френсистен кечирим сурады да, ат жабдуусу күмүш менен кооздолгон атына минип, Сан-Антониону көздөй чаап кетти. Анын негизги иштеринин бири: Томас Ригандын Уоллстриттеги мекемеси менен ар дайым телеграф байланышы эле. Ал Панаманын Сан-Антониодогу өкүмөт радиостанциясына жашыруун кирүү укугуна ээ болуп, Вера— Крустагы телеграфка ар кандай кабар жөнөтүп турар эле. Риган менен болгон байланыш өзүнө гана пайда келтирбестен, Леонсия менен Моргандар жөнүндөгү өзүнүн оюна да дал келди.

— Сеньор Торреске каршы не айтмакчысыз? Эмнеге анын планын четке кагып, ачуусуна тийдиңиз? — деп сурады Леонсия Френсистен.

— Эч кандай,— деп жооп берди ал,— жөн эле биз ага муктаж эмеспиз, ал да мени жактырбайт. Ал жеткен акмак, ошол себептүү ар кандай планды жокко чыгарышы мүмкүн. Сотто менин ишим тууралуу көрсөтмө берип жатып, кандай оңтойсуз абалга түшүп калганын эстеңизчи. Балким ага такыр эле ишениш керек эместир? Билбейм. Канткен менен ал бизге керек болбогондон кийин, ишенип эмне кылабыз? Анын планы болсо абдан туура. Ушундай кылабыз: эгер баарыңыздар макул болсоңузда, түз эле түрмөгө бастырып барабыз да, ал жерден Генрини алып качабыз. Бул ишти дардан качып жээкте тентип жүргөн немелерге тапшыруунун эч кандай кажети жок. Биз алты эркекпиз. Ишти өз күчүбүз менен орундай албасак, демек ага чекит коюшубуз керек.

— Бирок түрмөдө дайыма ондогон сакчылар турат,— деп Леонсиянын он сегиз жашар иниси Рикардо каршы болду.

Кайрадан тынчсыздана баштаган Леонсия инисине жемелүү карады: бирок Френсис жигиттин сөзүн кубаттады.

— Туура айтат! — деди ал. — Биз сакчыларды бир жаңсыл кылабыз.

— А беш фут калыңдыктагы дубалдычы? — деп эскертти эгиздердин бири Мартинес Солано.

— Биз дубалдын тешигинен өтөбүз,— деп жооп берди Френсис.

— Кандай кылып? — Леонсия чочуп кетти.

— Бул жөнүндө азыр кеп кылмакчымын. Айтыңызчы, сеньор Солано, сизде мине турган аттар көппү? Абдан жакшы! Сиз, Алесандро, плантациялардын биринен бир нече динамиттин шашкасын таба аласызбы? Эң сонун! Укмуш! Эми, сиз, Леонсия, асьенданын кожоюну болгон соң, жөртөлөдө «Үч жылдыз» вискасынан запас бар экенин билет чыгарсыз.

— Ох— хо, заговор жетилип келатат,— деп күлдү Френсис, Леонсиядан «бар» деген жоопту алгандан кийин. — Эми бизде Райдер Хаггари, же болбосо Рекс Бичтин чыгармаларынын духундагы укмуштуу романдар үчүн бардык атрибуттар даяр. Кулак салгыла... Бирок токтой тургула. Леонсия, бул тамашанын кай бир майда— барат иштери тууралуу оболу Сиз менен сүйлөшүп алышым керек.

БЕШИНЧИ ГЛАВА

Күн түштөн эчак эле ооп калган; Генри өз камерасынын темир тордолгон терезесинин жанында көчөнү карап, качан Чирикви көлү тараптан шамал согуп, үп болуп кеткен абаны бир аз болсо да салкындатаар экен деп күтүп турган Көчө чаң жана

балит эле. Балиттигинин себеби, бир нече кылым мурда шаарга негиз салынгандан бери, кароосуз калган иттер менен түрү суук жаман сарылардан башка — бул куштар азыр да көчө бойлоп учуп, ар кандай таштандылардын үстүндө секирип жүрөт — көчөнү эч ким тазалабайт. Таш менен бышкан кирпичтен курулуп, аки менен акталган жапыс тамдар күнгө абдан кызып, көчөнү чыныгы тозокко айландырып жиберген.

Үйлөрдүн аппак түсү менен чаңдан Генринин көзү талып кетти, ал терезенин жанынан эми эле кетүүнү ойлоп турганда маңдайдагы үйдүн верандасында үргүлөп отурган бир топ самтырак кийимчен балдар көздөрүн ачып, көчөнүн баш жагына кызыгуу менен карап жатышканын байкады. Генриге эч нерсе көрүнгөн жок, бирок жакындап келе жаткан арабанын үнүн ал да укту. Анан ооздугун чайнаган ат алып учуп келаткан кичинекей шалдыраган араба көрүндү. Арабада отурган сакал— чачы аппак чал атын токтотууга жаналакетке түшүп аракеттенип жатты.

Генри эски, шалдыраган арабанын талкаланып кетпегенине таң калып, жылмайып койду; араба өйдө-төмөн жерлерден дөңгөлөктөрү огунан чыгып кетчүдөй болот. Анткени менен араба талкаланып кеткен жок; эски абзелдеринин үзүлүп кетпегени таң каларлык — Генринин ою боюнча бул тим эле укмуштун өзү болчу. Генри турган терезенин тушуна келгенде абышка атын токтотууга дагы бир жолу жаналы калбай аракеттенип көрдү: ал ордунан туруп, божуну тартты. Божунун бир жагы чирип калган экен, ошол замат үзүлүп кетти. Арабакеч орундука жыгылды, колунда калган тизгин бекем тартылгандыктан ат оң жакка чукул бурулду. Андан кийин эмне болгонум — дөңгөлөгү сындыбы, же — огу чыгып кетип анан арабасы талкаландыбы — Генри туйбай калды. Ооба, араба талкаланганы анык эле. Анткени чал эт-бети менен жыгылды, ал колундагы божуну дале коё бербей, чаң жолдо сүйрөлүп барып, атты токтоого аргасыз кылды, ат тегеренип анын тушуна туруп калды.

Чал ордунан турганда айланасын адамдар курчап алган эле. Бирок түрмөнүн короосунан чуркап чыккан жандармдар карап тургандарды түрткүлөп таратып жибершти. Генри терезенин алдында дагы эле карап тура берди, ал бир нече сааттык өмүрү калган кишиге такыр окшобогон кызыгуу менен терезенин жанындагы көрүнүштү карап турду, ошол учурда түрмөнүн жанына келип калган адамдардын сөздөрүнө кулак .түрдү.

Чал жандармдарга атын карматып коюп, кийиминин чаңын да күбүбөстөн, шашылыш арабага жетип, бир чоң жана бир нече чакан ящиктерден турган жүгүн түгөлдөй баштады. Ал айрыкча чоң ящикти этияттап туруп, ал тургай аны котөрүүгө аракеттенип көрүп, ящиктин ичиндеги бир нерсеге абайлап кулак салды.

Ушул кезде жандармдардын бири аны чакырып калды; чал боюн түзөп, сергектик менен бабырап жооп бере баштады:

— Менин ким экендигимди сурап жатасызбы? Мен кары адаммын, сеньорлор, бул жерден алыс жашайм. Атым Леопольдо Нарваэс. Ылайым жаны бейиште болгон энем немистин кызы болчу. Анткени менен атамдын аты Балтазар де Хесус-и-Сервальос-и-Нарваэс эле, анын атасы кайраттуу генерал Нарваэс, улуу Боливардын¹ кол астында согушкан. А мен — менин шорум куруду, эми үйүмө да кете албай, ара жолдо калып олтурам.

Сыйлоо менен көңүл айтуулардан, эң самтыраган кишилер да көңүл айтууга уста болушат, жана суроолордон ал кайраттанып, өзүнүн аңгемесин андан ары улады:

Мен Бокас-дель-Тородон келдим. Жол менин он беш күнүмдү алды, бул жерге келгиче эч нерсе сатканым жок. Өзүм Колондо жашаймын, ал жерден чыкпаганымда жакшы болмок экен. Бирок мээрман Нарваэс да жер кезген соодагер боло алат, ал эми соодагер да жашоого акылуу. Ушундай эмеспи, сеньорлор? Эми айткылачы, силердин кооз Сан-Антониоңордо жашоочу Томас Ромерону тааныйсыздарбы?

— Панаманын ар бир шаарында Томас Ромерону каалаганча табышың мүмкүн,—

¹ *Боливар* — испаниянын колониясында болгон Латын Америкасындагы элдик-боштондук кыймылдын жетекчилеринин бири.

деп түрмө башчысынын жардамчысы Педро Зуритка каткырып калды. — Ошондуктан аны даанараак сүрөттөп бербесеңиз болбойт.

— Ал экинчи аялымдын агасынын бир тууганы,— деди чал бир нерсе күткөндөй эки жакты карап, бирок тегеректеги адамдардын каткырыгы аны абдан тандандыргансыды

Сан-Антонио менен анын айланасындагы жашоочу Томас Ромеролор ондон ашык,— деди түрмө башчысынын жардамчысы. — Алардын ар бири экинчи аялыңыздын агасынын бир тууганы болушу мүмкүн, сеньор. Бул жерде Томас Ромеро деген ичкич бар. Каракчы Томас Ромеро да бар. Дагы бир Томас Ромеро... Жок, ал адам өлтүрүп, уурулук кылгандыгы үчүн өткөн айда асып өлтүрүлгөн. Томас Ромеро деген бай бар, анын тоодо уйлары көп. Дагы...

Ар бир Ромеронун атын айтканда чал «ал эмес» дегендей баш чайкайт, бирок мал чарбачылык жөнүндө сөз болгондо өңүндө үмүт учкуну жылт этип, сүйлөп жаткан адамды токтотту:

— Мени кечиреңиз, сеньор. Ушунусу менин тууганым болсо керек. Эмнеси болсо да ал дөөлөттүү болушу ажеп эмес. Аны издеп табамын. Бул кымбат баалуу буюмдарды койгонго орун табылганда, азыр эле аны издеп чыгаар элем. Дагы жакшы, бул балакетке так ушул жерден жолукканымды кара. Жүтүмдү сизге ишенип таштасам болот: сиздин ак ниеттүү жана урматтуу адам экендигиңизди бир көрүү Менен эле байкадым. — Чал ушинтип айтты да, чонтөгүп аңтарып эки күмүш песо алып, түрмөчүгө узатты. — Мынабу сизге. Сиз жана сиздин адамдарыңыз мага жардамдашканыңыздарга өкүттө калбайсыздар го деп ойлоймун.

Тыйынды көргөн Педро Зурита менен жандармдар чалга ыраазылыгын билдирип жатканын байкаган Генри жылмайып койду. Алар чогулгандарды арабанын жанынан кууп, ящиктерди түрмөнүн имаратынын ичине ташый баштады.

— Этият болгула, сеньорлор, этият болгула,— деп безеленип жиберди чал, жандармдар чоң ящикти көтөрүп жатышканда. — Абайлап көтөргүлө. Бул кымбат баалуу, абдан назик оокат.

Арабадагыларды түрмөнүн ичине ташып жатканда чал жүгөндөн башка болгон ат жабдыктарын бүт чыгарып, арабанын ичине таштады.

Бирок Педро Зурита айланада топтолуп турган самтырак кийимчендерди карады да, ат жабдыктарды да түрмөгө алып кирүүнү буюрду.

— Бурулдуң дегичекти ээр— жабдыктардын тасмасын да калтырбай шыпырып кетишет,— деп түшүндүрдү ал.

Чал бузулган арабанын үстүнө чыгып, Педро Зурита жана сакчылардын жардамы менен атына минди.

— Абдан жакшы,— деди ал, ыраазылыгын билдирип, мындайча кошумчалады:— Миң жолу рахмат, сеньорлор. Мүлктөрүмдү сактап бере турган сиздердей ак ниет адамдарды жолуктурдум, демек, ишим оңунан чыкты дей бериңиз. Чынын айтканда, буюмдарым эч нерсеге деле арзырлык эмес дечи, бирок мен үчүн алар өтө чоң байлык. Сиздер Менен таанышканыма кубанычтуумун. Эртең тууганым менен бирге келип, аны сөзсүз табамын, сиздерди арзыбас мүлкүмдү күзөтүүдөн бошотом. Ал шляпасын алып — Adios, сеньорлор, adios!—деди.

Анан ал ушундай балакетке себепчи болгон атына ишенбегендей бир карап алды да, акырын жолго түштү. Аңгыча болбой Педро Зурита аны чакырып калды, чал атынын тизгинин тартып, артына кылчайды.

— Мүрзөлөрдөн издеңиз, сеньор Нарваэс,— деп кеңеш берди түрмө башчысынын орун басары. — Ал жерден миндеген Томас Ромеролорду табасыз.

— Сизден болсо, сеньор, абдан өтүнүп суранам, чоң ящикти этияттаңыз деп жооп берди соодагер кыйкырып.

Генри карап турган көчө бошой түштү; күн абдан ысып кеткендиктен жандармдар менен сонуркагандар тарай баштады. Генриге кексе соодагердин үнү тааныштай угулду, бирок буга таң кала турган эч нерсе жок деп ойлоду ал Анткени соодагердин

атасы гана испандык, анын тили да жарым испанча, жарымы немисче, себеби энеси пемис кызы. Ошого карабай чал жергиликтүү кишилердей сүйлөйт. «Эгерде түрмөгө калтырып кеткен чоң ящикте кандайдыр кымбат нерсе болсо, аны жергиликтүү кишилерди катары тоноп алыпгат»,— деген ойго келди Генри, анан бул окуя жөнүндө ойлонууну токтотту.

Бул мезгилде Генринин камерасынан элүү фут алысыраак жердеги кароолканада Леопольдо Нарваэстин буюмдарын тоноп жатышкан эле. Чоң ящикти абдан көңүл коюп айландыра карап чыккандай кийин, Педро Зурита баштап " берди. Ящиктин оорлугун байкоо үчүн бир жагынан көтөрүп жатып, ящиктин жаракасын көрдү да, ичинде эмне бардыгын билүүгө кызыгып ит сыяктуу шимшилеп жыттай баштады.

— Ящикке тийбе, Педро,— деди жандармдардын бири

күлүп. — Аманатка кыянаттык кылбас үчүн сага эки песо төлөдү эле го.

Түрмө башчысынын жардамчысы улутунуп, бир нече кадам артка чегинип отурду да, кайра ящикке карап улутунду. Сөз уланган жок. Алар улам-улам ящикке карап коюп отура беришти. Ал эмес бөлүнүп коюлган карта да жандармдардын көңүлүн өзүнө бура албады. Оюп да оюндан ойнолгон жок. Педрону тамашалаган жандармдын өзү эми ящикти искей баштады.

— Эч нерсе сезилбей жатат,— деди ал. — Бул ящиктен эч нерсе жыттанбайт. Эмне бар болду экен? Кабальеро кымбат баалуу буюмдар деди эле го!

— Кабальеро имиш! — Жандармдардын бири бырс күлүп жиберди. —Бул абышканын атасы чынында Колоп көчөрүндө балык кууруп сатып жүргөн, балким чоң атасы да ушундай болгондур. Бул калпычы селсаяктар болсо өздөрүн конкистадорлордун тукумунанбыз деп сезип жүрүшөт.

— Эмне үчүн тукуму болбойт экен, Рафаэль? — Педро Зурита нааразылана сүйлөдү. — Өзүбүз да алардын тукумунан эмеспизби? .

— Мунусу чын дечи,— деп Рафаэль анын сөзүнө шашыла кошулду. — Конкистадорлор көптөгөн адамдарды кырып жиберешкен.

— Алардан аман калгандар ошолордун тукуму болуп кала беришкен,— деп сөзүн бүтүрдү Педро. Анын сөзүнө баардыгы күлүп калышты. — Билесиңерби, бул ящикте эмне бар экендигин аныктоо үчүн, эки песонун бирин беришке даярмын.

— Мына, Игнасио да келди! — деп кыйкырды Рафаэль кирип келген жандарм менен саламдашып, съестада¹ азыр эле тургандыктан жандармдын көздөрү шишип кеткен эле. — Ак ниет болсун үчүн ага акы төлөнгөн эмес. Бери кел, Игнасио, биздин көңүлүбүздү жайлап, мына бул ящикте эмне бар экендигин билип берчи.

— Мен кайдан билем,— деди көздөрүн кыбыңдатып Игнасио, баарынын көңүлүн өзүнө бурган ящикке карап. — Мен азыр эле уйкудан турбадымбы.

— Демек, ак ниет болуш үчүн сага акча төлөнгөн жок да, ушундайбы? — деп сурады Рафаэль.

— Оо ырайымдуу Умай Эне, ак ниет болуш үчүн ким мага акча төлөмөк эле,— деп зарлап жиберди түрмөнүн сакчысы.

— Андай болсо тетиги балтаны ал да, ящикти ач,— деп Рафаэль өзүнүн оюп акырына чейин айтты. — Биз анте албайбыз: себеби Педро эки песодогу биздин үлүшүбүздү — бериши керек, демек, ак ниет болуш үчүн бизге да акы төлөнгөн. Ящикти ач, Игнасио, болбосо биз баарыбыз муну аңдын отуруп, чычкыбыздан өлүп калышыбыз мүмкүн.

— Биз анда эмне бар экенин билиш үчүн бир жолу гана карап көрөбүз,— Игнасио ящиктин бир тактасын балта менен чыгарып жатканда Педро тынчсыздануу менен кобурады. — Анан ящикти кайра бекитип коёбуз... Колунду салып көрчү, Игнасио! Ии, эмне бар экен?.. Эмнеге окшошот?

¹ Съеста — Латын Америкасында — ысык өлкөлөрдө — түшкү дем алуу.

Игнасио көпкө убараланып жатып, бир нерсени тартты; акырында картон куту кармаган анын колу көрүндү.

— Ии-и, этияттап ал: кайра ордуна коюуга туура келет,— деп эскертти аны Педро. Аны кутудан чыгарып, оролгон кагаздарын алып таштаганда, жандармдар чоң бөтөлкөдөгү күрүчтөн тартылган аракты көрүштү.

— Кынаптабасаң коё кал! — деп күбүрөдү Педро таң калып. — Ушунчалык этияттык менен оролгон соң, демек, жакшы виски болсо керек.

— Американыкы! — деди башка бир жандарм күрсүнүп. — Америка вискисин Сантосто бир жолу гана даамдап көргөнмүн. Сонун нерсе. Аны ичкенден кийин ушунчалык баатыр болуп чыга келдим дейсиң, өгүздөр сүзүшүп жаткан убакта түз эле аянтка чуркап чыгып, ачуусу келип турган буканы жалаң колум менен качырып кириптирмин. Чынында бука мени челип жыкты, бирок баары бир аянтка батынып чыкканымды айтсаң!

Педро бөтөлкөнү алып оозун ачмакчы болду.

— Токто! — деп кыйкырды Рафаэль. — Ак ниеттүүлүк үчүн сага акча төлөнгөн эле го.

— Төлөшү төлөнгөн, бирок акча төлөгөн адамдын өзүнүн ак ниеттүү экенин кудай билет, — деп айтты Педро. — Бул контрабанда. Чал таможенный акысын төлөдү дейсиңби. Ошондуктан, келгиле, кудайдын буйругун көрөбүз, эгер биздин тагдыр күлүп баккан болсо, келгиле, чын ниет менен ушул мүлктү өзүбүз ээлейбиз. Биз буларды конфискациялайбыз да, жок кылып жиберибиз.

Игнасио менен Рафаэль бөтөлкө бир айланып келишин күтпөстөн дагы бир нече бөтөлкөнү алып, мойнун сындырышты.

— «Үч жылдыз» эң сонун виски! — деп жарыялады Педро Зурита тынчтыкты бузуп, соода маркасын көрсөтө. — Билесиңерби, гринголордо начар виски болбойт. Бир жылдыз — жакшы виски, эки жылдыз — эң сонун виски, үч жылдыз — андан да сонун виски, мындан жакшысы болбойт. Муну жакшы билемин. Гринголор — ичимдиктин мыкты билермандары. Биздин пулькабыз аларга жакпайт.

Төрт жылдыздуусу? — деп сурады Игнасио, ичкиликтен улам анын үнү кирилдеп, эки көзү кызарып чыккан эле.

— Төрт жылдызбы? Досум Игнасио, төрт жылдыз көз ачып жумганча, же өлүм, же түбөлүк ыракаттануу дегени.

Арадан бир нече убакыт өтпөй эле, Рафаэль дагы бир жандармды кучактап алып, аны «боорум», мында, жер жүзүндө адамдын бактылуу болушу үчүн көп нерсе керек эмес деп балдырай баштады.

— Чал келесоо, келесоолордун ичиндеги эң акылсыз келесоосу,—деп түнт Аугустино биринчи жолу ооз ачып сөзгө аралашты.

— Жашасын Аугустино! — деп кыйкырды Рафаэль. — Бул «Үч жылдыздын» көрсөткөн кереметин караңыз! Аугустинонун оозундагы кулпуну алып салды.

— Силердин чалыңар айтканыңдан да ашып түшкөн келесоо,— деп кыйкырып жатты Аугустино мастык менен. — Бул укмуштуу ичкилик өз жанында, бүтүндөй өзүнүн карамагында болуп туруп, Бокас-дель-Тородон чыкканына үч күн болсо да, бир да жолу ичип көрбөптүр! Мен силерге айтсам, мындай акмактарды жылаңачтап, кумурсканын уюгунун оозуна олтургузуш керек!

— Чал — митаам,—деп күңкүлдөдү Педро,—эртең эртелеп «Үч жылдыздууларын» алганы келгенде аны контрабандист ден камакка аламын. Бул биздин баардыгыбыздын ишибизге көрөгөч мамиле кылганыбыз болот.

— Эгер биз далилдерди мына минтип жок кылсак эмне болот?— деп сурады Аугустино дагы бир бөтөлкөнүн мойнун сындырып жатып.

— Биз мындай кылып далил калтырабыз,— деп бош бөтөлкөнү ташка уруп сындырып, ага каршы сүйлөдү Педро. — Кулак салгыла, достор, сүйлөшүп алалы: ящик абдан оор экен. Аны түшүрүп жибердик, бөтөлкөлөр сынып, ичиндеги вискиси агып

кетти — ошентип биз контрабанданы билип калдык, дейбиз. Ящиктер менен сынык бөтөлкөлөр буга жетишээрлик далил боло алат.

Арак азайган сайын уу-дуу көбөйө баштады. Бир жандарм эчак эстен чыгып калган он сентаво¹ карызын эстеп, Игнасио менен чырдаша баштады. Дагы эки жандарм кучакташып бактысыз үй-бүлөлүк турмуштарын эстеп ыйлай башташты. Аугустино өзүнүн философиялык көз карашын шаңдуу сөз менен баяндап жатты, бул философиянын маңызы — унчукпагандык алтынга тете деген сөз эле. Педро Зурнта болсо баардык адамдар — тууган, деп далилдөөгө аракеттенип жатты.

— Ал турсун түрмөдөгүлөрдү да өз бир туугандарымдай жакшы көрөмүн,— деди ал тага күрмөөгө келбей.— Турмуш абдан кайгылуу нерсе,— анын көзүнөн жаш кулады: ал бир анча унчукпай калды да, вискиден бир жутум ичти.— Түрмөдө жаткан кишилер мен үчүн өз балдарымдай кеп. Аларды көрүп жүрөгүм канап кетет. Карагылачы! Мен ыйлап жатам. Келгиле, алар менен тең бөлүшөлү. Алар да эч болбосо бир мүнөткө бакыт эмнелигин билишсин. Игнасио, менин сүйүктүү бир тууганым, мага бир жакшылык кылчы, карачы, ийниңе башымды коюп ыйлап жатам. Мына бул мүрөктүн суусу куюлган бөтөлкөнү гринго Морганга жеткирип бер. Ага айт: мен ал үчүн кайгыга баттым, анын эртелеп дарга асыларын ойлоп кайгыга батып жатам. Грингого саламымды жеткирип, ичип коюшун сурап, ал бүгүн арак ичип бактылуу болсун.

Игнасио тапшырманы аткарууга кетти, бир кезде Саптосто букалар сүзүшүп жаткан аянтка кирип барган жандарм болсо:

— Мага буканы алып келгиле! Буканы! — деп кыйкырып жатты.

— Бул сонун жигит буканы кучактап, аны канчалык сүйөрүн айткысы келип жатат,— деп түшүндүрдү Педро Зурита көз жашын көлдөтүп.— Мен да букаларды жакшы көрөмүн. Кудай жараткан макулуктардын баарын жакшы көрөмүн. Мен ал турсун чымындарды да жакшы көрөмүн. Дүнүйө абдан кооз. Анда мээрим— махабат өкүм кылат. Атаганат, азыр ойногонго арстан болсо... Мага арстан алып келгиле, мен аны менен ойнойм...

Көчөдөн кимдир бирөө эски каракчылардын ырынын обонун салып ышкырып жатканы Генринин көңүлүн бурду. Ал терезеден көчөнү караарда, эшиктин кулпусунун шалдыраганын угуп, уктамыш болуп калды. Камерага буту чалыштап Игнасио кирип, Генриге бөтөлкөнү сунду.

— Колу ачык башчыбыз Педро Зурита эң жакшы тилектер менен берип жиберди,— деп күбүрөдү жандарм.— Сен муну ичип мас болуп, эртеңки дарга асыларыңды унутсун деп айтты биздин башчыбыз.

— Сеньор Педро Зуритага да менин атымдан эң жакшы тилектеримди айткының, анан аны вискиси менен кошо шайтан алсын,— деп жооп берди Генри.

Түрмө күзөтчүсү боюн түзөп, мастыгы тарап кеткендей темтеңдебей калды...

— Жакшы болот, сеньор,— деди да, камерадан чыгып эшикти бекитип койду.

Генри терезенин тушуна карай умтулду жана ал жерден Френсисти көрдү. Фрейсис тосулган темирлердин арасынан ага тапанча сунду.

— Салам, досум,— деди Френсис. — Сени көз ачып жумганча куткарабыз. — Анын колунда жардыргыч менен капсулдуу эки динамит шашкасы бар эле. — Эмне алып келгенимди көрдүңбү, бул ар кандай укмуш деген ломдон жакшы. Сен аркы бурчка кач — Pronto! — бул дубалдан азыр ушунчалык тешик пайда болот дейсиң, андан биздин «Анжелика» да өтүп кете алат. Баса, «Анжелика» жакын жердеги жээкте күтүп турат. Кана эмесе, кач. Мен азыр шашканы орнотом, шнуру абдан кыска.

Генри камеранын аркы бурчуна жетезлекте, кулпуга кимдир бирөө ачкыч салды, эшик ачылып, камерага чуручуу толуп кетти. Генри баш— аламан кыйкырыктарды укту, анын ичинен латын америкалыктардын адаттагы «Гринголорду ур!» — деген ураандары жазбай угулду.

Ошондой эле, Генри Рафаэль менен Педронун камерага кирип келатып айткан

¹ Сентаво — Латын Америкасынын көп өлкөлөрүндө майда тыйын.

сөзүн даана укту: «Ал жалпы бир туугандыкты танып жатат»,— деп ачуусу келип жатты биринин, экинчиси болсо: «Ал мени тиги дүйнөгө кетсин дедиби, чын эле ал ушинтип айттыбы, Игнасио?» — дейт.

Жандармдардын колунда мылтык: алардын артында, колуна илинген нерсе — мылтык, эскилиги жеткен тапанча, балта, бөтөлкөлөр менен куралданган мас полисмендер турат. Генринин колундагы тапанчаны көрүп алар токтошту. Педро калтыраган колу менен мылтыгын кармалап, мындай деди.

— Сеньор Морган, сиз азыр бардык закондорго ылайык — тозокко жол тартасыз.

Бирок Игнасио күтүп турбай мылтыктын кундагын көкүрөгүнө такап ок чыгарды, ал тийген жок: ок камеранын дубалынын ортосуна тийди, ошол замат Генри аткан октон Игнасионун өзү жерге кулады. Калгандары шашылып коридорго чегишти да, өздөрүнө ылайыктуу жер таап, камераны аткылай башташты.

«Кудайга шүгүр, дубал абдан калың, ок кайгып келип тийбесе эле болгону»,— деп ойлоду Генри бурчта динамиттин жарылуусун күтүп.

Ал күткөн жарылуу болду: терезе орнотулган дубалда чоң тешик ачылды. Бирок дубалдын кулаган кирпичтери

Генринин башына тийди, анын көз алды караңгылап, жерге жыгылды. Жарылуу убагында пайда болгон чаң менен дарынын түтүнү таркаганда Генри Френсисти элес-булас көрдү ал камеранын ичине сүзүп киргендей туюлду. Френсис анын колунан жетелеп, тешиктен көчөгө алып чыкты. Генри көчөгө чыккандан кийин жеңилдене түштү. Ал Энрико Солано менен анын кичүү баласы Рикардону көрдү. Алар көчөнүн өйдө жагына топтолгон адамдарды мылтык менен тосуп турушкан эле, бир күндө төрөлгөн бир туугандар Альварадо менен Мартинес болсо көчөнүн ылдый жагындагы элди тосуп турган.

Эл бул жерге окуяны көрүш үчүн кызыгып чогулушкан, алардын эч бири күндүз, чак түштө дубалды жардырып, түрмөгө бастырып кирген кудуреттүү кишилердин жолун тосуп, өздөрүнүн өмүрүн коркунучка салуудан алыс. Ошол себептүү көчөдөн ылдый карай келе жаткан чакан топко топтошкон эл урмат менен жарылып жол беришти

— Аркы көчөдө аттар күтүп турат,— деди Френсис, жооп ката Генринин колун кысып. — Леонсия да ошол жерде. Жарым сааттын ичинде жээкке жетип барабыз, ал жерде бизди кеме күтүп турат.

— Мага карачы, кыязы сага жаман ыр үйрөтпөптүрмүн ээ! — деди Генри күлүп. — Ышкырык менен обон салганыңда кулагыма ушунчалык жакшы угулду дейсиң, бул иттер абдан шашылышты. Алар эртең таңдын атышын да күткүлөрү. келбеди. Виски ичип алышып, мени өлтүрмөкчү болушту. Бул вискинин окуясы да абдан кызык. Соодагерчиликте кесип кылган кандайдыр бир мурунку кабальеро¹, виски артылуу чүмбөттөлгөн арабада түрмө жанынан өтүп баратып, дарбазанын жанына келгенде арабасы сынып калды...

— Атак-даңкы менен өзүнө эстелик калтырган Нарваэстин баласы, Балтазар де Хесус-и-Сервальос-и-Нарваэстин уулу жогорку даражалуу Нарваэс да соодагер болушу мүмкүн, соодагер да жашаш керек да, ушундай эмеспи, сеньорлор? — деди Френсис чалдын сөзүн кайталап.

Генри Френсиске кубанычтуу карап, ыраазылык менен мындай деди:

— Билесиңби, Френсис, бир нерсеге мен абдан кубанычтамын, ушунчалык кубанычтамын...

— Ал эмне эле? — деп сурады Френсис, аттар турган көчөгө бурулуп бара жатышканда.

— Баягында, Музоо аралында сони күрөшүп жыкканымда, сен «кесе бер» деп туруп алганыңда, кулагыңды кесип албаганымга кубанам.

¹ Кабальеро — Испанияда деген тектүү адам, мырза сыяктуу сылык кайрылуу.

АЛТЫНЧЫ ГЛАВА

Сан-Антонио полициясынын башчысы Мариано Верхара- и-Ихос, сот залында креслого желөнүп отурду да, өзүнө өзү ыраазы болуп, жайбаракат жылмайып, сигарета орой баштады. Баардыгы өзү ойлогондой болду. Судья чал бир ууртам мескаль ичип койбосун деп ал күн бою аны кайтарып жүрдү. Мына эми анын акысына судья полиция башчысынын көңүлүндөгү өкүмдү чыгарды. Ал эч кандай кемчиликке жол берген жок. Алты качанаак пеонго чоң салык салынып, Сантостогу плантацияга кайта жөнөтүлдү. Алар үчүн оор болгон келишимди, судья салыкты төлөө үчүн канча убакыт кетсе, так ошончогу узартты. Ушул үчүн полиция башчысынын чөнтөгүнө дагы эки жүз Америкалык алтын доллар түшөт. «Сантостогу гринголор тил табышса боло турган адамдар,—деп ойлоду ал өзүнчө. — Биринчиден алар плантация түзүп, ушундай жол менен мамлекеттин өсүшүнө жардам көрсөтүп жатышат. Экинчиден, эң негизгиси — алардын акчасы чирип жатат, 'менин майда-барат кызматтарым үчүн да жакшы акы төлөшөт».

Ушул учурда ал Альварес Торрести көрүп, жадырап жылмайды.

— Кулак салыңыз,— деди Торрес полиция башчысынын кулагына ийиле шыбырап. — Биз эки Морганды тең жок кылышыбыз керек. Себеби чочко Генри эртең дарга асылат, эмне үчүн Френсис чочкону чоң аталарына бүгүн кошуп коюуга болбосун?

Полиция башчысы кашын суроолу серпти.

— Мен ошол грингого түрмөгө чабуул кой деп кеңеш бердим. Соланолор анын келжирегенине ишенишип, эми аны колдоп жатышат. Бүгүн кечинде чабуул коюшат. Андан мурда үлгүрө алышпайт. Сиздин ишиңиз ага даярдык көрүү жана кагылышуу учурунда Френсис Моргандын албетте өлтүрүлүшүнө көз салып туруу гана.

— Эмне себептен? Эмне үчүн? — Полиция башчысы шашылбай сурады. — Мен Генрини бир жаңсыл кылышым керек. Френсис болсо сүйүктүү Нью-Йоркуна, өз журтуна кайтып кете берсин.

— Френсисти бүгүндөн калтырбай өлгөндөрдүн артынан жөнөтүү керек, себебин азыр түшүнүп аласыз. Мен өкмөт радиостанциясы аркылуу жиберип жаткан телеграммалар сизге маалым, аларды өзүңүз да окуп турасыз го...

— Токтоңузчу, келишимибиз бар эле го, ошол келишим боюнча сизге өкмөт радиостанциясынан уруксат алып бергенмин,— деп эстеди полиция башчысы.

— Мен ал жөнүндө арызданганым жок,— деп актанды Торрес. — Ошентип, Нью-Йорктогу Риганда олуттуу жана өтө маанилүү ишим бар экендиги сизге белгилүү. — Ал колун көкүрөк чөнтөгүнүн үстүнө койду. — Мен андан азыр эле жаңы телеграмма алдым. Телеграммада Френсис чочкону бул жерде дагы бир ай кармап турууну сунуш кылып жатат, эгер ал Нью-Йоркко такыр кайтпаса да эч ким ага көз жашы кылбайт. Сеньор Ригандын айткандарына толук түшүнгөн болсом, анда Френсистин жоголушу эч кимди кайгыга батырбайт. Мына ошентип, ушул иштин өтөсүнө чыксак, анда сизге да жаман болбойт эле.

— Бирок али сиз бул үчүн канча акча алганыңызды жана канча аларыңызды айта элексиз,— деди полиция башчысы аны сынамакчы болуп.

— Ал жөнүндө жекече бүтүмгө келгенбиз, акча сиз ойлогондой көп эмес. Сеньор Риган деген сараң, ооба, сараң адам. Ошондой болсо да, ниетибиз иш жүзүнө ашса, тең бөлүшөбүз.

Полиция башчысы канагаттануу менен баш ийкеп:

— Алтын эсебинде миң доллар аларсыз? — деп сурады.

— Ошондой болот го деп ойлоймун. Ал ирландык чочко андан кем төлөбөсө кезек; мына ошондо, Френсис чочконун Сан-Антониодо башы алынса албетте — беш жүз доллар сиздики болот.

— Балким, алтын эсебинде жүз миң доллар аларсыз? — деп полиция башчысы суроону уланта берди.

Торрес кызыктуу тамаша кеп уккандай күлүп жиберди.

— Кантсе да миң доллардын өзү болбосо керек,— деди жолдошу тынчсызданып.

— Мүмкүн, марттыгы кармап көбүрөөк төлөп калар,— деп анын сөзүн ырастады Торрес. — Дагы беш жүздөй кошуп бериши да мүмкүн, эгер андай болсо ал акчанын да жарымы сиздики болот.

— Мен азыр эле түрмөгө барам,— деди полиция башчысы. — Сеньор Торрес, мен сизге кандай ишенсем, сиз да мага ошондой ишене бериңиз, жүрүңүз баралы, тайсалдабай, Френсис Морганды тосуп алууга кандай даярданарыбызды өз көзүңүз менен көрүшүңүз үчүн азыр эле чогуу барабыз. Мен курал колдонууну али унута элекмин. Мындан сырткары, үч жандармды Френсисти гана атуусун дайындап коёмун. Демек бул ит гринго түрмөгө чабуул коймокчу болуп жатабы? Кеттик Теаирээк.

Ал ордунан туруп, сигаретин четке чечкиндүү ыргытты. Бирок бөлмөнүн ортосуна жете элегинде бир самтыраган бала жетип келди. Баланын маңдайынан салаа-салаа тер кеткен. Полиция башчысынын жеңинен тартын, демигип араң шыбырады:

— Сизге эң маанилүү жаңылык алып келдим. Урматтуу сеньор, бул жаңылык үчүн акы төлөйсүзбү? Эч жерде токтобой чуркап келдим. .

— Мен сен өңдөнгөн тарптарды кузгундарга жем кылып, Сан-Хуанга жөнөтөм! — деп жооп берди ал.

Бала мындай коркутуудан ийинин куушуруп, бирок өтоачтыгы, абдан кембагалдыгы жана жакында боло турган букалардын' сүзүшүү оюнуна кирүү үчүн бир аз тыйынга ээ болуш үчүн баардык кайратын жыйнап кайталады.

— Бул кабарды биринчи болуп мен жеткиргенимди унутпаңыз, сеньор. Токтоосуз чуркап келдим, демим чыкпай өлүп кала жаздадым. Баарын айтып беремин, сиз чуркап келгенимди, биринчи болуп кабар бергенимди унутпаңыз.

— Мобу айбанды кара! Мейли, унутпаймын. Бирок сен биринчи болуп кабарлаганыңды эстеп калгыдай болсом, өзүңө кыйын болот, ушуну билип кой. Кандай жаңылык Балким аның бир сентавага да татыбаган жаңылыктыр. Эгер татыктуу жаңылык болбосо туулганың үчүн кудайга нааразы болосуң. Ушунчалыкка жеткирем. Сан-Хуан сага бейиш болуп көрүнөт.

— Түрмө...— деп шыбырады бала коркконунан үрөйү учуп. — Кечээ дарга асмакчы болгон гринго түрмө дубалын жардырып жиберди. Кудай ай! Ачылган тешик ушунчалык чоң дейсиз, ал чиркөөдөгү коңгуроонун өзүндөй келет. Берки гринго — мурдагысына окшош, эртең дарга асыла турганы — ошол тешиктен чыгып, аны менен бирге качты. Ал гринго аны тешиктен алып чыгып кетти. Мен өз көзүм менен көрдүм да, ошол замат бул жакка чуркадым, токтоосуз чуркадым, кызматымды унутпаңыз, сеньор....

Полиция башчысы анын сөзүн укпастан Торрес жакка кайрылып, ага жек көрүү менен карады.

— Демек, сиздин оюңузча, сеньор Риган бизге убада берген көп акчаны төлөсө кең пейилдик кылган болобу? Жок, ал он эсе көп төлөшү керек: анан калса бул арстандай гринго закон жана тартиптерибизди, ал эмес түрмөбүздүн калың дубалдарын бузуп жатат...

— Бул калп чочулоо, шамал кай жактан согуп жатканын, Френсис Моргандын ниети кандан экендигин көрсөтүүчү түтүн гана,— деди Торрес маанайы суз жылмайып. — Ушуну унутпаңыз, түрмөгө чабуул коюуну мен үйрөткөмүн.

— Андай болсо түрмөнү түзөтүүгө кете турган чыгымдарды сиз менен Риган төлөйсүздөрбү? — деп сурады полиция башчысы, бир аз тыныгуудан кийин сөзүн улады: — Бирок эмнегедир, мындай болушуна ишенбейм. Мындай болушу мүмкүн эмес. Мындай кылууга тентек гринго да батына албайт.

Ушул мезгилде эшиктин алдына жандарм Рафаэль пайда болду, анын маңдайындагы жараттан кан агып турду. Ал полиция башчысы менен Торрестин айланасына жыйнала баштаган адамдарды мылтыгынын кундагы менен түрткүлөп, шефинин алдына келди. ,

— Биз талкаландык,— деп сөзүн баштады ал,— түрмө дээрлик кыйрады. Динамит! Жүз пут, балким, миң пут динамит жарылды! Биз түрмөнү сактап калуу үчүн баатырларча кармаштык. Бирок ал түрмө км-жам болуп түштү. Миң ут динамит дегениң тамаша кеп эмес да! Мен эсимен танып жыгылдым, ошондо да колумдагы мылтыкты таштабадым. Анан эсимди жыйып айланамды карадым, айланамда жалаң өлүктөр жатат. Эр жүрөк Педро, баатыр Игнасио баардыгы өлүп жатышат! — Рафаэль алар өлүктөй мас болуп жатат дегенде туурараак болор эле, бирок баардык Латын Америкалыктар сыяктуу ал да кокустан болгон бүлгүндү ашырып, кайгылуу сүрөттөгөндүктөн, анын өзү менен башка жандармдар баатыр болуп көрүндү. Өзүнүн баамында окуя так ушундай болгон эле. — Алар өлүп жатышат. Мүмкүн өлбөгөн чыгар, эсинен танып калгандыр. Мен сойлоп, тиги гринго Моргандын камерасына бардым. Эн ким жок. Дубалда аңырайган коркунучтуу чоң тешик. Ал тешиктен көчөгө чыктым. Карасам топтошкон эл турат. Бирок гринго Моргандын изи да көрүнбөдү Окуя кандайча болгонун өз көзү менен көргөн кандайдыр бир самтырак менен сүйлөштүм. Аларды даяр аттар күтүп турушкан экен. Жээкти көздөй чапкан бойдон кетишиптир. Ал жактан парустуу кеме күтүп турган имиш. Френсис Моргандын атынын ээринде бир мүшөк алтын бар дешет— аны самтырак өз көзү менен көрүптүр. Момундай чоң мешок...

— Тешик-чи, чоңбу? — деп сурады полиция башчысы. — Дубалдын тешигин айтып жатам?

— Мешоктон чоңураак келет, кыйла чоң,— деп жооп берди Рафаэль. — Бирок грингонун мешогу да чоң — тиги самтырак ушундай деди. Мешок Моргандын атынын ээринде байлануу экен.

— Менин түрмөм! — деп кыйкырды полиция башчысы, ал канжарын сууруп, мизинен кармап жогору көтөрдү, сабына зор талант менен оюп жасалган керип салынган Христостун сүрөтү чыныгы крестке окшоп кетти. — Баардык ыйыктардын кусуру урсун, алардан өч албай койбоймун. Оо, менин түрмөм! Биздин адилет сотубуз! Закондубуз!.. Ат алып келгиле. Жандарм, угуп жатасыңбы, тезирээк ат келтир! — Ал шашыла Торреске бурулуп, ага асыла кетти,— сеньор Риганды шайтан алсын! Мен өз акымды кайтарып алсам болду! Мени мазакташты! Түрмөмдү талкалашты! Менин законумду — биздин законубузду келекелешти, кымбаттуу достор! Ат! Ат алып кел! Жолоочулардын аттарын тартып алгыла! Тезирээк бол! Тезирээк!

Анжеликанын ээси, майя уруусунан чыккан индей аял менен ямайкалык негрдин уулу капитан Трефэзен адамдар толо кайык бул жакка жөнөгөн Сан-Антонио жакка карап, кеменин тар палубасында ары-бери басып, кемени жалдаган бул жин тийген америкалыктан качып кетсемби деп ойлоду. Же келишим кагазын жыртып таштап, үч эсе кымбат акы сурап, жаңы келишим түзсөмбү? Аралаш каны Трефэзенди жайына койбой, карама-каршы ойлорго түртүп жатты: негр каны аны этияттуулукка жана Панама закондоруна баш ийүүгө үндөсө индей каны законду бузуп, чырчатакка үндөйт.

Индейдин каны күчтүүлүк кылды: капитан кливерди¹

көтөрүүнү буюрду да, жакындап келаткан кайыктагы адамдарды кемеге чыгарып алуу үчүн жээкти көздөй бурду. Соланолор жана Моргандардын куралданганын көрүп аларды таштап качып кете жаздады. Бирок кайыктагы аялды көрөр замат анын романтикага берилгендиги жана ач көздүгү күтүп турууга жапа адамдарды кемеге чыгарын алууга жетеледи. Себеби ал, эгер эркектердин ишине аялдар аралашса коркунучтун жана акчанын жыты болорун билчү.

Ошентип, кемедө аял, аны менен кошо коркунуч жапа акча: Леонсия, курал— жарактар жана бир мешок алтын пайда болду. Кайыктагылар кемеге кыйналбай тез эле түшүштү — шамал анчалык катуу согуп турбагандыктан капитан кемесин токтотууга күч көрсөткөн да жок.

¹ Кливер—кеменин тумшук жагындагы үч бурч парус.

— Сэр, сизди «Анжеликада» көргөнүмө өтө кубанам,— деди капитан Трефэзен жылмайып, Френсис менен саламдашып. — Бул ким? — деп сурады ал Генриге башын ийкеп.

— Капитан, бул менин досум, коногум жана ал гана эмес тууганым да.

— Сэр, бир нерсе суроого уруксат этиңиз, тиги жээкте шашылыш чапкылап келаткан жентльмендер кимдер?

Френсис кумдуу жээкте текирең— таскактатып келаткан атчандарды көрүп, капитандын колунан дүрбүсүн сурабастан жулуп алды да, жээкти карады.

— Аттуулардын алдында шеф өзү келатат,— деди Леонсия менен анын туугандарына карап,—анын артында жандармдар. — Капысынан ал таңданган үн чыгарды, анан жээкти дүрбүсү менен узак карап, акырын баш чайкады: — Алардын арасынан досубуз Торрести көргөндөй болдум.

— Кимди? Душмандарыбыздын арасынанбы? — Леонсия уккан кулагына өзү ишенбей, кыйкырып жиберди. Ал бүгүн эртең менен эле верандада Торрес ага жүрөгүн чаап, кызматына даяр экендигин айтканын эстеди.

— Мен жаңылган окшоймун,— деди Френсис,— алар топтолуп алышты, ажыратуу кыйын болуп жатат. Бирок атчандардын алдында келаткан шефти даана көрдүм.

— Торрес өзү кандай адам? — деп сурады Генри кескин, — Биринчи жолу көргөнүмдө эле мага жаккан эмес, сиздердикинде болсо, Леонсия, аны дайыма ачык маанай күтүп алат.

— Мени кечириниздер, сэр, мени кечириниз,— деп капитан Трефэзен алардын сөзүн акырын бөлдү,— суроомду кичи пейилдүүлүк жана урмат менен кайталоого уруксат этиңиз, сэр, жээгин чапкылап жүргөн кишилер кимдер? Алар кандай адамдар?

— Алар кечээ мени аз жерден дарга асып коё жаздашты,— деп Френсис каткырып жиберди. — Эртең болсо менин бул тууганымды асышмак. Бирок биз аларды алдап кеттик. Көрүп турганыңыздай, мына алдыңызда сопсоо турабыз. Эми, мистер шкипер¹, парустарыбыз салаңдап, асылып калганына көңүл бурушуңузду сурайм. Биз ордубуздан жылбай жатабыз. Бул жерде дагы канчага сороюп турмакчысыз?

— Мистер Морган, сэр,— деген жооп угулду,— мен сизге, кемемди жалдаган кишиге, терең урмат менен кызмат кыламын Бирок мен Британия гражданы экендигимди айтып коёюн. Король Георг²— менин королум, мен оболу ага жана чет элдин сууларында сүзүш тууралуу ал чыгарган законго баш ием, сэр. Мага ушул нерсе ачык болду, сиз мен жээгине келтирип койгон мамлекеттин законун бузуптурсуз, болбосо тигинтип тартип сактоочулар сиздин артыңыздан мынчалык сая түшпөс эле. Мындан сырткары, мен деңиз закондорун бузуп, качыш үчүн сизге жардам беришимди каалап жатканыңыз да белгилүү. Бирок ар-намысым менден, чамасы жээкте пайда болгон арзыбаган ыйкы-тыйкынын баардыгы калыбына келмейинче, ошондой эле менин закондуу королумдун кызыкчылыгына чечилмейинче ушул жерден кыймылдабай турушумду талап этип жатат, сэр.

— Шкипер, парустарды көтөрүп, деңизге чык! — деп Генри анын сөзүн ачуулу бөлдү.

— Үмүтүм бар, сэр, сиз ырайымдуулук менен мени кечирээрсыз, бирок өкүнүү менен сизге эки нерсени айтып коёюн. Биринчиден, кемени жалдаган киши сиз эмессиз; экинчиден, мен чын жүрөктөн кызмат кылууга ант берген жалындуу король Георг да сиз эмессиз.

— Сенин кемени мен жалдаганмын го, шкипер,— метис менен мамиле кылуунун жолун билип калган Френсис жумшак көңүлдүүлүк менен кепке кошулду. — Кичи пейилдик кылып, штурвалды кармап, бизди Чирикви көлүнөн алып чык, кудай тилегиңди берсин, тезирээк бол, антпесең шамал басылгансып баратат.

— Бирок, сэр, келишимде «Анжелика» Панама менен король Георгдун закондорун

¹ Шкипер — кеменин командири деген мааниде.

² Король Георг — Георг V, Улуу Британ өлкөсүнүн королу, Индиянын императору.

бузсун деген эреже жок.

— Мен сага акыны көп төлөймүн,— деп Френсис чыдамсыздана убада берди. — Кана эмесе.

— Андай болсо, сэр, мени менен үч эсе кымбат келишим түзүүгө макулсузбу?

Френсис баш ийкеп макулдугун билгизди.

— Анда бир минут сабыр кылыңыз, мен азыр каютадан кагаз— калем алып келемин, келишимди документтештирип коёлу.

— Оо кудай! — Френсис онтоп жиберди. — Бурулуп бир аз ордундан кыймылдасаңчы. Бул кагазды сүзүп баратып да толтурсак болот го, сөзсүз токтоп турганда жазуу керек эмес да. Карачы! Алар атып жатышат!

Метис капитан тарсылдап атылып жаткан октун үнүн угуп, жайылган паруска карады да, грот— мачтанын эң бийик жеринен ок тешип кеткенин көрдү.

— Жакшы болот, сэр,— деп макул болду ал. — Сиз убадаңызды аткара турган жентльмен адамсыз. Мен сөзүңүзгө ишенемин жана мүмкүнчүлүк болору менен эле документке кол коёбуз деп үмүттөнөм. ...Эй ынды кара негр! Штурвалды карма! Рулду карма! Тез болгула, кара шайтандар, чоң парусту башкаргыла. Персиваль, сен тиги жерге жардам бер.

Команда тез эле кыймылга келди. Ар дайым күлүп жүрүүчү негр Персиваль менен дагы бири — денесинин сарылыгынан манжалары кыздардыкы сыяктуу ичке жана назиктигинен жарымы индей жарымы исиан — метис экендиги көрүнүп турган Хуан деген жигит парусту башкарууга шашылды.

— Дагы бир оройлук кылса бул ынды караны төбөгө сал,— деп күңкүлдөдү Генри Френсиске карап. — Же болбосо мага тапшыр, аны тез эле молдо кылып коём.

Френсис башын чайкады.

— Ал жакшы жигит, бирок ямайкалык негрлерден болот, сен билесиңби, алар кандай адамдар. Анын үстүнө анда индейдин каны да бар. Жакшысы аны менен тил табышыш керек. Оюнда эч кандай арамдыгы жок — болгону ал көбүрөөк акча. иштеп табууну ойлоп жатат: анткени ал кемесин тобокелге салып жатат, шхунаны конфискациялап жибериши мүмкүн. Анын үстүнө ал өзүн акылманмын деп билет. Ар түрдүү акылмандуусунган түшүнүксүз сөздөрдү айтып турушпаса жарылып өлүшөт.

Ушул минутада алардын алдына Энрико Солано келди, анын мурду дердеңдеп, манжалары сабырсыздык менен мылтыгынын кундагын черткилеп, көздөрү болсо ок тартипсиз атылып жаткан жээкке кадалган болчу.

— Сеньор Морган, сиздин алдыңызда күнөөлүүмүн,— деди ал колун Генриге узатып. — Сүйүктүү иним Альфаронун өлүмүнөн кийин өзүмдү ушунчалык жоготуп коюптурмун, мойнума аламын, эң алгачкы убактарда аны сиз өлтүргөн деп ойлоп жүрдүм. — Кексе Энриконун көздөрүнөн учкун чачырады. — Кандайдыр бир суу жүрөк караңгыда артынан келип сайып өлтүргөн. Эмнеге ошондо тез оюма келбеди! Мен ушунчалык кайгыга баткан элем, анын үстүнө бардык далилдер сизге каршы эле. Жападан— жалгыз сүйүктүү кызым сизге байланып калганын да унутуп калыптырмын, сиздей түз сүйлөгөн, адептүү, баатыр, эр көкүрөк киши караңгыда артынан бычак саюуга барбастыгы жөнүндө ойлоп да койбоптурмун. Кетирген кемчилигиме өкүнөмүн. Мени кечирип коюңуз, суранам. Кызым Леонсиянын болочок күйөөсү катары сизди өз үй- бүлөбүзгө сыймыктанып кабыл алуу менен бактылуумун.

Генри Морганды соланолор үй- бүлөсүнө чын жүрөктөн кабыл алып жатканда, Леонсиянын кыжыры келип ойлоду: бир ооз сөз, колду бекем кысуу жана бири-бирине ачык жүз менен кароо жетиштүү боло турган мезгилде атасы эмнеге латын америкалыктардын адатынча көп сөз сүйлөп балдырады? Атасынын ордунда Генри же Френсис болгондо, алар так ушинтишмек Эмнеге, эмне үчүн анын испандык тукумдары тиги ямайкалык негрге окшоп ыгы жок кооздолгоп көп сөздү жактырышат.

Френсис болсо өзүн бардык күчү менен, бул окуялар кызыктырбаган сыяктуу кармады; ошого карабай ал Хуан деген кер сары матрос башка матростор менен бир

маанилүү нерсе тууралуу шыбырашып, колун шилтеп, далысын куушуруп жатканын байкап калды.

ЖЕТИНЧИ ГЛАВА

— Мына эми, эки гринго— чочколорду тең колдон чыгарып жибердик,— деп күйүнө кыйкырды Альварес Торрес, «Анжелика» парустарын жайып алыстап баратканын жана жээктен атылган ок болжогон жерге тийбегенин көргөндөн кийин.

— Аларды жүз ярд жакындыктан көрсөм сыйынуучу жерге үч коңгуроого жете турган акча кудайы айтат элем,— деди Мариано Верхара- и-Ихос. — Эх, менин колумда бийлик болгондочу, бардык гринголорду тиги дүйнөгө бир заматта жөнөтөт болчумун, ал тозокто шайтан да англис тилин үйрөнүүгө аргасыз болор эле.

Альварес Торрес ызаланганынан буулугуп, пайдасыз ачуулануу менен ээрдин кашын бир нече жолу муштагылады.

— Менин таттуу кыялымдын кожоюну! — деп кыйкырды ал ыйламсырап. — Кетип калды, эки Морган менен кайын болду. Кемеге чыгып баратканын өз көзүм менен көрдүм. Эми Риганга эмне дейм? Кеме Чирикви булуңунан чыгып алса, түз эле Нью-Йоркко барышы мүмкүн. Мына ошондо Френсис чочко бир ай да жүрбөгөн болот, эми сеньор Риган бизге акы төлөбөйт.

— Алар Чирикви булуңунан чыгып кете алышпайт,— деди полиция башчысы кабагын түйүп. — Эмне, мен мээси жок эшекминби? Жок, мен адаммын. Ал жерден чыгып кете албастыгын баамдап турамын. Өмүрүмдүн акырына чейин өч алууга касам ичкеи мен элем го. Күндүн батышына караганда түнкүсүн шамал болбойт. Муну асманга карап тез эле билип алса болот. Көрүп турасызбы тарам-тарам булуттарды. Шамал азыр күчөгөнү менен анчалык күчтүү болбойт. Түндүк- чыгыш жактан болот. Демек, шамал аларды туура Чорреро кысыгына айдайт. Алар кысыктан өтүүгө эч качан батына алышпайт. Тээтиги ынды кара капитан булуңду беш колундай жакшы билет. Ал айланып Бокас-дель-Торо, же Картахо кысыгы аркылуу өтүүгө аракет кылат. Ошол себептүү биз аны алдайбыз. Менин да кээ бир нерселерге акылым жетет. Акылым жеткенде да кандай! Кулак салгыла. Бизге ат менен узак жүрүүгө туура келет. Жээк бойлоп Лас-Пальмаска чейин барабыз. Ал жерде болсо азыр Розаро өзүнүн «Долореси» менен турат.

— Кайсы, жанагы араң бурула турган, начар эски кемени айтасызбы? — деп сурады Торрес.

— Ошондой дечи, бирок түнкүсү шамал болбойт, эртең болбойт. Ошол буксир кеме менен «Анжеликаны» колго түшүрөбүз,—деп полиция башчысы аны тынчтандырды.— Алга, достор! Кеттик! Капитан Розаро менин досум. Мен эмне десем ал жок дебейт.

Таңга жуук абдан чарчаган кишилер чаалыккан аттары менен Лас-Пальмас деген кароосуз калган айылдан өтүп, көздөгөн жерге жетип келишти. Бул жерде сырткы түрү кароосуз калып эскирип бүткөн чоң кеме турган. Алардын көзүнө кеме эң жакшы, накай болуп көрүндү. Моруна түтүн бурап, кеме жолго чыгууга даяр турган экен, муну көрүп полиция башчысы чарчаганына карабай, сүйүнүп кетти.

— Кутмандуу таңың менен, сеньор Розаро! Сизди көргөнүмө кубанычтамын! — деп полиция башчысы түрүлгөн аркандын үстүнө жамбаштап жатып алып, кара кофе ичип жаткан карт деңиз карышкыры испан— шкипер менен саламдашты. Капитан ууртташ үчүн кружканы оозуна алып келгенде, калтыраганынан тиши кружкага тийип, шакылдап турду.

— Бул каргыш тийген безгек жанымды сууруп алып жатканда, менде кандайча кутмандуу таң болсун,—деп капитан Розаро ачуулана кабагын салып күңкүлдөдү; анын колдору, денеси ушунчалык титиреди дейсиң, кофе оозуна төгүлбөй эле ээгинен төгүлүп, ачык жакасы ылдый жүндүү көкүрөгүнө тамчылай баштады... — Нары алсаңчы

муну, айбан! —деп бакырып колундагы кружкасын ичиндеги кофеси менен кошо метис балага ыргытты. Саягы кызматкери болгон бул бала, күлкүсүн токтотууга канчалык аракеттенсе да болбоду.

— Күн чыккандан кийин безгегиңиз басылат,— деди сыпайылык менен полиция башчысы, өзүн капитандын көңүлү чөгүңкү экенин байкабаганга алып. — Бул жердеги иштериңиз бүтүп, Бокас-дель-Торого кетип бараткансыз го, биз да сиз менен бирге барат окшойбуз, бир кызык окуя болот го деп турабыз. Штилдин айынан түндө булуңдан чыгып кете албаган «Анжеликаны» колго түшүрүп, бир топ адамды камакка аламын, капитан, сиздин баатырлыгыңыз, иш билгилигиңиз бүткүл Панамага даңазаланат, натыйжада, безгек азабы да эсиңизден чыгып кетет.

— Канча! — Капитан Розаро туурасын сурады.

— Канча дейсизби? — Капитандын суроосуна таңданын полиция башчысы кайталады. — Кымбаттуу досум, бул өкүмөт иши го? Анын үстүнө сиз баары бир Бокас-дель-Торого кетип баратасыз. Биз кемеге түшкөнүбүз үчүн бир күрөк да ашыкча көмүр сарпталбайт.

— Muchacho!¹ Дагы кофе! — деп кыйкырды шкипер балага карап.

Ортодо тынчтык өкүм сүрдү. Торрес, полиция башчысы жана бардык чарчаган жолдоштору бала алып келген ысык кофеге ач көздүк менен карап калышты. Розаронун тиштери кружканы такылдатып жатты, ошого карабай, оозу , күйсө да, ал кофени төкпөстөн ууртады.

«Механик» деген сөз жазылган майланышкан фуражка жапа кир комбинзон кийген бир швед люктан чыгып, капжа түтөттү да, кеменин бортуна отуруп алып, ойго батып кетти.

— Ошентип, канча? —Капитан Розаро кайта сурады.

— Кымбаттуу досум, азыр жолго чыгалы,— деди полиция башчысы,— анан, безгегиң токтогондон кийин өзүбүзчө шашылбай сүйлөшүп алабыз, анткени биз айбан эмес, акылдуу жандыкпыз го.

— Канча? — деп кайра сурады капитан Розаро. — Кечириңиз, мен айбан эмесмин. Күн чыкканда да, баткандан кийин да, ал гана эмес мына бул каргыш тийген безгек калтыратып турганда да эс-акылым жайында болот. Ошентип, канча?

— Мейли, жолго чыга бериңиз. А өзүңүз канчаны каалайсыз? — Полиция башчысы чаалыккан түр менен баш ийип сурады.

— Алтын эсебиндеги акча менен элүү доллар! — деди ошол замат капитан

— Баары бир сиз ошол жакка кетип баратасыз, ушундай эмеспи, капитан? — деп жумшак гана сурады Торрес.

— Мен айттым го, алтын эсебинде элүү доллар деп.

Полиция башчысы кетмекчи болгон кишиче артына кайрылды.

— Түрмөңүздү талкалаганы үчүн өмүрүңүздүн акырына чейин өч алууга ант бербедиңиз беле,— деп эскертти Торрес.

— Чөнтөгүмдөн элүү доллар төлөп өч алам деген эмесмин,— деди полиция башчысы эпке келер бекен деп, безгектен калтырап турган капитанга көзүнүн кыйыгын салып.

— Алтын эсебинде элүү доллар,— деди капитан кофени ичип болуп, калтыраган колдору менен сигарета ороп жатып. Анан швед жакка карап баш ийкеп, мындай деди: — Анан дагы механигиме алтын акча менен беш доллар. Бизде салт ушундай.

Торрес полиция башчысына жакын келип шыбырады:

— Кеме үчүн мен төлөймүн, гринго Ригандан болсо кошумча жүз доллар аламын, калганын экөөбүз бөлүшөбүз. Ошентип, зыян тартпай калабыз. Тескерисинче пайда болот. Риган мага чыгымынан качпа деген.

Күн горизонттон көтөрүлүп, айлананы нурга бөлөп калган кезде, жандармдардын бири алдан тайган аттарды жетелеп, Лас-Пальмастан кайтып кетти, калгандары кемеге

¹ Бала (испанча).

түшүштү: швед механик машина бөлүмүнө түшүп кетти, күндүн нуру тийип, безгектен кутулган капитан Резаро матросторго якорду көтөрттүрдү, бирөөнө компастын алдына барып, рубкага турууну дайындады.

Таң атканда «Анжелика» дагы эле жээктен узап кеткен жок; ал түнү бою шамал болбогондуктан деңизге чыга албады. Ошого карабай, агым менен сүзүп олтуруп, Сан-Антонио менен Бокас-дель-Торого жана Картахо кысыгынын ортосуна барып калган болчу. Ачык деңизге алып чыгуучу бул эки кысык менен «Анжеликанын» аралыгы да жыйырма беш милче бар. Шхуна булуңдун күзгүдөй жалтылдаган суусунда тынч уктап жаткандай. Тропиктин ысык, демди кыскан түнү баарың палубага чыгууга аргасыз кылды, палубада адамдар уктап жатышат, Леонсия капитандын каютасынын үстүндө жатты. Анын атасы менен агалары каютанын эки жагындагы тар коридорго жайгашкан. Шхунанын баш жагында капитандын каютасы менен башкаруучунун рубкасынын ортосунда эки Морган катар жатышат. Френсистиң колу Генрини коргогондой, анын далысына артылып калган. Штурвалдын бир жагында метис капитан тизесин кучактап, колуна башын койгон калыбында уктап калган, штурвалдын экинчи жагында, так эле ушундай калыпта рулду башкаруучу — Кингстондук капкара негр Персивалдын жалгыз өзү коңурукту кош тартып уктап жатат. Вахтада турган күзөтчү шхунанын алды жагында, кичинекей полубактын үстүндө бетин басып, колун башына жаздап уктап жатса, матростор шкафутта башаламан жатышат.

Биринчи болуп Леонсия ойгонду. Алдына төшөп жаткан плащынын өңүрүн чыканактай жер таянып турду да, төмөн карап, полубада катар уктап жаткан Френсис менен Генрини көрдү. Кыздын алардын экөөнө тең көңүлү бар эле, анан калса алар абдан окшош болчу; ал Генрини сүйөт, аны Генри кандай өпкөнүн эстеди, аны ойлогондо дене бою калтырап кетти; ал Френсисти да сүйөт, анын өпкөнүн эстеп кызарып кетти. Жүрөгүнөн бир эле учурда эки кишинин махабаты жай алганына ал өзү да таң калды. Ал өз сезиминин кандайлыгын жакшы өздөштүргөн, Генринин артынан дүйнөнүн бир четине барууга, Френсистиң артынан андан да ыраакка барууга даярдыгын билет. Ал өзүнүн жеңил ойлуулугунан, же болбосо бир учурда эки кишиге көңүл койгонуна азаптанды!

Леонсия өзүн коркутуп жаткан ойлордон кутулуш үчүн колун сунуп, шарфынын учу менен Френсистиң мурдун кытыгылай баштады; жигит толгонду, чиркей коругандай колун кыймылдатты да, уйку аралаш Генрини көкүрөккө бир муштады. Ошентип Генри мурда ойгонуп кетти. Ал ордуна шап туруп отурду да, Френсисти да ойготту.

— Кутмандуу таңың менен, куунак тууганым,—деп Френсис аны менен саламдашты. — Эмнеге мынчалык шоктонуп жатасың?

— Кутмандуу таңың менен, досум,— деди Генри,—деги кимибиз шоктонуп жатабыз? Мени бир муштап ойготуп жиберген сенсиң да. Уйкусурап жатып, желдет келип калдыбы деп ойлодум — анткени бүгүн эртең менен Мени дарга асышмакчы эле да. — Ал уйкусу келип эстеп, керилди да, бейпил жаткан деңизге карады. Ал Френсисти түртүп, уктап жаткан капитан менен рулду башкаруучуну көрсөттү.

«Бул Моргандар кандай сулуу эркектер»,— деп ойлоду Леонсия жана бул сөздү кыялында испанча эмес, англисче айтканын ошол замат ойлоп таң калды. Кантип эле ушул экөө жүрөгүн бийлеп алганы үчүн өз эне тилинде эмес, алардын тилинде ойлоп жаткан болсун?

Мындай чаташкан ойлорду мээсинен кууш үчүн ал кайрадан шарфы менен Френсистиң мурдун кытыгылай баштады, бирок бул жолу колго түшүп калды: кыз күлүп, алардын капысынан ойгонуп кетишине себепчи болгонун айтып берди.

Леонсия үч сааттан кийин, жемиштер жана кофе менен тамактанып алып, руль алдына келди, Френсис кемени башкарууну, жолду компаска карап кандай белгилөөнү кызга түшүндүрө баштады. «Анжелика» түндүк жактан согуп турган шамалга баш ийип, саатына алты узел тездик менен сүзүп баратты. Генри шхупанын шамал согуп жаткан тарабына туруп алып, дүрбү менен горизонтту кунт коюп карап, устаты менен окуучусу

канчалык берилип кетишкенине көңүл бурбоого аракеттенди, өзү болсо Леонсияга руль менен компасты пайдаланууну үйрөтүүнү алдын ала ойлобогонуна катуу өкүндү. Ошого карабай, ал өзүн токтотуп, аларга кароо тыякта турсун, көз кыйыгын да салган жок.

Бирок индейлер сыяктуу ырайымсыз сонуркоочулугу жана корол Георгдун кулу болгон негр сыяктуу уятсыздыгы менен айырмаланган капитан Трефэзен анча адептүүлөрдөн эмес болчу. Анын эки көзү жаштарда эле. Ошол себептүү өзүнүн кемесин жалдаган америкалык менен сулуу испан кызынын бири-бирине болгон ышкысын баамдабай коё албады. Алар катар турушуп, нактоуздан караш үчүн штурвал үстүнөн эңкейишкенде Леонсиянын чачынын учу Френсисдин бетине тийип кетти; ошол замат алар өздөрүн ток ургандай сезишти. Метис капитан да муну байкады. Бирок алар метис капитан байкабаган нерсени да сезишип, андан экөө тең уялып кетишти. Бири-бирине таңдана карап, көздөрүн уялыңкы ала качышты. Френсис компастын картушкасы кандай иштеши жөнүндө палубанын аркы четине угулгудай даражада катуу жана тез түшүндүрө баштады. Капитан Трефэзен анын сөздөрүн угуп, мыйыгынан күлүп койдү.

Шамал күчөп, Френсис штурвалды кармоого мажбур болду. Штурвалды Леонсия да кармап турган болчу. Френсис анын колунун үстүнөн кармоодон башка арга таба албады. Алар дагы ыңгайсыз абалда калышты, капитан кайра жылмайып койдү.

Леонсия Френсиске карады да, уялган түрдө жер тиктеди. Ал колун чыгарып алып, сабак бүттү дегендей штурвалдан жайбаракат оолактап баштады жана бүт жүрүш турушу: эми руль менен компаска кызыкпай калдым дегенди билдиргенсиди. Френсис дабырап калды: мындай кылуу адепсиздик, ыплас экенин ойлоп, каптал жагында турган Генриге эрксизден карап, болгон окуяны анын көрбөй калышын тиледи. Бул убакта Леонсия манжасындагы Генри берген шакекти ойлуу тегеретип, эч нерсе көрбөсө да, дарак менен капталган жээкти карап турду.

Бирок Генри кокусунан баарын көрүп калган эле: ал так ошол маалда горизонтто кандайдыр бир түтүн пайда болгонун айтыш үчүн аларга кайрылган болчу. Аны метис капитан да байкады. Ал Генриге жакындап, индейлерге тиешелүү ырайымсыздык жана негрлерге тиешелүү осолдук менен шыбырады:

— Көңүлүңүз чөкпөсүн, сэр. Сеньорита боорукер, анын жүрөгүнөн экөөңүздөр үчүн орун табылат: анткени силер асылзат жентльменсиздер да.

Ошол замат эзелтен бери айтылып келаткан сөздүн чындыгына көзү жетти: ак түстүүлөр өздөрүнүн ишине кийлигишкендерди жактырышпайт экен; капитан эсине келгенде чалкасынан жатканын байкады, анын башы палубага катуу тийгендиктен кара кушу аябай ооруду, маңдайы болсо, Генринин таштай катуу муштуму тийгендиктен, зыркырап ооруп жатты.

Ошондон кийин гана капитандын индей каны кайнап кетти: ал ачуусу келип, ордунан ыргып турду, анын колунда бычактын мизи жалтырады. Керсары Хуан заматта анын катарына* келип турду, анын колунда да бычак бар эле. Жакын турган бир— эки матрос да чуркап келип, Генрини тегеректеп, кысымга ала баштады; бирок Генри өтө шамдагайлык менен кеменин бортуна секирип, колу менен бир уруп темир тутканы чыгарып алды да, жерге түшүрбөй кармап, өзүн коргоого камынды. Аны көргөн Френсис штурвалды таштап жиберип, автомат— тапанчасын алып чыгып, Генринин жайына чуркап келди.

— Эмне деди ал? — деп сурады Френсис тууганынан.

— Эмне дегенимди кайталап беремин,— деди капитан коркутмакчы болуп, азыр анда негр каны үстөмдүк кылып турду: ал азыр чагымчылык менен болсо да жаңжалды бүтүрмөкчү болду. — Мен ага...

— Токто, капитан! — деп Генри кыйкырды. — Сага кол көтөргөнүмө өзүм өкүнүп жатам. Жабылуу аяк жабылуу бойдон калсын. Тилиңди тый. Унут муну. Сени урганыма өзүм өкүнүп жатам. Мен... — Генри эрксизден токтоп калды, ал кайра сөзүн улоого аракет кылды, бирок үнү буулуп, чыккан жок. Себеби Леонсия катарында, анын

сөздөрүн угуп турган эле: — Мен... мен сизден кечирим сураймын, капитан.

— Сиз мени мазактадыңыз,— деди капитан Трефэзен ачуусу менен. — Сиз мени уруп жибердиңиз! Кудай жалгаган король Георгдун кол астындагы кишини урууга эч кимдин акысы жок, эгер урса акча төлөп астына түшөт.

Генри анын одоно кылыгын, ачыктан-ачык талабын угуп, аз жерден дагы кол салбай калды. Бирок Френсис аны токтотуп калды. Генри сабыр кылып, жайдары күлкүгө окшогон үн чыгарды да, чөнтөгүнөн ар бири он доллар болгон эки тыйын чыгарып, ал алтын тыйындар колун күйгүзүп бараткандай, шашылып капитан Трефэзендин колуна кармата салды.

— Жеңил кутулдуң,—деп шыбырады Генри дагы эле өзүн кармай албай.

— Эчтеке эмес. Баасы оңой болгон жок,— деп ишендирди капитан. — Баш жарылган үчүн төлөнгөн жыйырма доллар ага арзыйт. Мага буйрук бере бериңиз, кызматыңызга даярмын. Сиз чыныгы жентльменсиз. Мындай акча үчүн каалаган убактыңызда кулак түпкө бере берсеңиз болот.

— Мени да, сэр, мени дагы! — деп кингстандык негр Персиваль жагымдуу жылмайып, сөзгө аралашты. — Мындай акча үчүн мени каалаган учуруңузда сабай бериңиз. Артык акчаңыз болсо дайыма сабай бериңиз...

Окуя ушинтип жыйынтыкталды, себеби ошол мезгилде күзөтчү матростун үнү угулуп калды:

— Түтүн! Артыбыздан кеме келатат!

Бир сааттан кийин бул кандай түтүн жана сөз эмне жөнүндө экендиги баарына түшүнүктүү болду, себеби «Долорестин» кайрадан штилге түшүп калган «Анжеликаны» кууп жетиши кеп эмес болчу. Эми жетектөөчү кемеден жарым милче аралыкта туруп, дүрбү аркылуу кемедеги куралдуу кишилерге толгон алдыңкы палубаны көрүүгө мүмкүн эле. Генри менен Френсис алардын арасындагы полиция башчысын жапа бир нече жандармдарды дароо таанышты.

Энрико Солано чалдын таноолору дердендеп кетти, ал төрт баласын шхунанын куйругуна катар тизип, өзү да алардын катарында туруп, согушууга даярданып калды. Генриге жана Френсиске сүйүүсү менен өзүнчө алектенип жаткан Леонсия сыр билдирбөө үчүн эски кеменин үстүндө эл катары күлүп турду жана капысынан шамалдын болгонуна кубанды. Күтүлбөгөн жерден соккон шамалдын эпкини «Анжеликаны» сол жакка оодарып жибергендиктен, кеменин чети сууга тиер-тийбес болуп, анан түзөлдү да, тогуз узел ылдамдыкта сүзүп кетти.

Бирок бул күнү аба ырайы, шамал да бат-бат өзгөрүп турду. Суу бетин бирде шамалдан пайда болгон толкун каптаса, бирде айнек сыяктуу тептегиз боло калып жатты.

— Сэр, өтө өкүнүү менен сизге маалым кылам, сэр, алардан качып кутула албайбыз,— деди капитан Трефэзен Френсиске. — Шамал болуп турганда тез сүзүп кетет элек. Тилекке каршы, шамалдын багыты бат-бат өзгөрүп, ал эмес токтоп калып жатпайбы. Шамал бизди түз эле жээкке алып баратат, сэр; биз туюкка капталдык, эми чыгып кете албайбыз.

Жээкти карап жаткан Генри дүрбүнү көзүнөн алып, Френсиске бурулду.

— Кана, тез айт! — деп кыйкырды Френсис. — Бир нерсени ойлоп тапканың өңүндөн көрүнүп турат. Кандай планың бар? Айта бер.

— Тээтиги жерде Жолборс аттуу эки кичинекей арал бар,— деп Генри өзүнүн оюн айта баштады. — Алар Хучитан булуңун тегерете жайгашкан. Мага ишене бер, ал Жолборс аралдарынын тиши чыныгы жолборстордукунан калышпайт. Аралдардын өйүз-бүйүзү. ушунчалык тайыз, кайыктар дээрлик тирелип калат. Сууну жакшы билген адам гана өтө алат. А мен аны жакшы билемин Туура, аралдардын арасындагы кысыктын чуцкурлугу канааттандыарлык, бирок ал ушунчалык тар болгондуктан

бурулууга болбойт. Шамал кеменин арттан, же болбосо траверзден¹ жүрүп турса гана шхуна кысыктан өтүшү мүмкүн. Азырынча шамал биз үчүн ыңгайлуу болуп турат, ошондуктан биз кысыктан өтүп кетебиз. Бирок бул менин түзгөн планымдын жарымы гана...

— Эгер шамалдын жүрүшү өзгөрсө, же токтоп калса, сэр, кооз шхуна аскага урунуп талкаланат, ошондой эле, бул жерде суунун көтөрүлүшү жана төмөндөшүнөн кээде үйдөй толкундар пайда болот,— деп капитан Трефэзен нааразы боло сүйлөдү.

— Эгер шхуна бир балакетке жолукса, акчасын мен төлөймүн,— деп Френсис тактап ишендирди да, ага ашыкча көңүл бурбай, Генриге кайрылды. — Ии, планыңдын экинчи жарымынын жыйынтыгы кандай?

— Сага айтуудан уяламын,—деп Генри күлдү. — Бирок бул испан тилинде ушунчалык каргыштарды туудурат дегин, кары Морган Сан- Антонио менен Бокас-дель-Торону тоноп алгандан бери Чирикви булуңу мындай паалаттарды уга элек болсо керек. Муну азыр көрөсүң.

Леонсиянын көзү жанып, кол чаап кыйкырып жиберди.

— Абдан сонун нерсе ойлогон көрүнөсүз, Генри. Бул өңүңүздөн эле байкалып турат. Жок дегенде мага айтсаңыз.

Генри Леонсияны бир четке алып чыкты, палуба кыйшайып тургандыктан анын белинен сүйөп, кулагына бир нерселерди шыбырады. Френсис муну байкап, көрмөксөнгө салып, дүрбү менен душман жакты карады. Капитан Трефэзен жылмайып, керсары матрос менен маанилүү тиктешкендей болду.

— Кеп мында, шкипер,—деди Генри анын алдына келип. — Азыр биз Жолборс аралынын кире беришинде турабыз. Штурвалды карма да, туура кысыкка айда. Мындан тышкары мага жарым дюйм эски жумшак зым алып "келишсин, көбүрөөк аркан, парустун жибинен, амбардагы пиво турган ящикти, кофе идишин, кечээ ичиндеги акыркы тамчы керосинди төгүп таштаган беш галлондук бидонду да алып келишсин.

— Бирок өтө кайгыруу менен белгилеймин, сэр, аркан бир тон акча болот,— деди капитан Трефэзен Генри алып келинген нерселерден бир нерсе жасап жатканын көрүп.

— Акысын төлөйбүз,— деп Френсис аны тынчтандырды.

— Кофе идиши да дээрлик жаңы.

— Аны да төлөйбүз.

Капитан күрсүнүп баш ийди, бирок Генри пиволуу бөтөлкөлөрдүн оозун ачып, пиволорун жерге төгө баштаганда дагы күрсүндү.

— Сизден суранам, сэр,— деп чыйпыйы чыгып жалынып жиберди Персиваль,— ушул пивону төгүш эле зарыл болсо, менин кулкунума төгүңүз.

Матростор кымбат ичимдикти талашып ичишип бир аздан кийин Генринин алдына бош бөтөлкөлөрдү коюшту. Ал кайрадан бөтөлкөлөрдүн оозун бекемдеп, аралыгын беш фут кылып арканга байлай берди. Анан аркандан узундугу эки саржандан кылып бир нечени кести да, бөтөлкөлөрдүн арасына байлады. Кофе идишин жана башка банкаларды да байлады. Генри аркандын бир учуна керосинден бошогон бидондорду, экинчи учуна пиво ящигин байлады да, бул иштерин бүтүрүп, Френсиске карады.

— Эмне кылмакчы болгонунду беш минут мурда түшүнгөмүн,— деп Френсис күлдү. — Жолборс кысыгы тар көрүнөт, болбосо жетекчи кеме капканыңды айланып өтүп кетер эле.

— Кысыктын аралыгы так ушунча,— деген жооп угулду. — Тайыз жерлеринин арасы кырк фут да келбейт. Капитан өзүнүн кемесин капкандын жанына бурса, кумга тыгылып калат. Андай болсо кемедеге кишилер суу кечип жээке чыгып алышы мүмкүн. Эми бул капканды кеменин арт жагына алып барып, сууга таштоого даяр туруш керек. Сен оң жакта тур, мен сол жакта турамын, «үч» дээрим менен ящикти мүмкүн болушунча алысыраак ыргытууга аракеттен.

¹ Траверз — кеменин жүрүшүнө перпендикуляр багыт.

Шамал өтө азайып кеткен болсо да «Анжелика» беш узел тездикте баратты, бирок алты узел тездик менен сүзө турган «Долорес» акырындык менен жакындай баштады. «Долорестеги» мылтыктар тилге киргенден кийин, капитан, Генри менен Френсисдин жетекчилигиндеги шхунанын артына картошка, пияз толо мешоктор, эски парустар жана аркан өрүмдөрүнөн бийик эмес баррикада жасалды. Рулду башкаруучу мына ушул тосмонун артында ийилип алып, шхунаны башкарып баратты. Леонсия ылдый түшүүдөн баш тартып, атышуу кызыгандан кийин туугандарынын зордоосу менен каютанын артына жашырынды. Матростор булуң— бурчтарга жашырынып алышты. Солано чал жана анын балдары болсо арт жакка жатып алып, кемеге ок жаадырып жатышты.

Генри менен Френсис өз жайларын ээлеп, «Анжеликанын» эң тар жерге жетишин күтүп, алар да ок атышууга катышышты.

— Менин куттуктоомду кабыл алыңыз, сэр,— деди капитан Трефэзен Френсиске. Андагы негр каны палубага тынч жатып алууга мажбурласа, индей канынын таасири менен кээде башын көтөрүп коёт. — Кемени капитан Розаро өзү башкарып келаткан. Азыр ал бир секиргенсиди да, колун кармап калды. Анын колун теше атканыңызга ишенсе болот. Сэр, капитан Розаро адаттан кызуу кандуу адам! Анын сөгүнүп жатканын ушул жерден угуп жаткансыймын.

— Даяр болуп тур, Френсис, азыр белги беремин,— деди Генри, куралын четке коюп, шхунанын эки жагынан жээкти карап. — Керектүү жерге жеткени калдык. Шашылба, белгимди күт, «үч» дээрим менен ыргыт.

Генри белги бергенде кеме эки жүз ярд аралыкта болуп, шхунага тездик менен жакындап келаткан. Генри менен Френсис боюн түзөп, «үч» деп колундагы арканды сууга ыргытышты. Пиво яциги менен керосин бидону, бөтөлкө банклар байланган арканды деңизге тартып түшүп кетти.

Генри менен Френсис өз иштерине берилип кеткендиктен, көбүктөнгөн сууда өздөрү койгон капкан кантип тартылып жатканын карап турушкан эле. «Долорестен» удаа атылган октор аларды палубага жатууга аргасыз кылды, алар баштарын көтөрүп карашканда, капкан кеменин астында калган эле. Бир минутадан кийин анын тездиги төмөндөп, токтоп калганын көрдү.

— Кеменин винтин ороп таштадык! — деп Френсис кол чаап жиберди. — Баракелде, Генри!

— Иши кылып эми шамал токтобосо болгону... — деди Генри токтоолук менен.

«Анжелика» токтоп калган кемени артта калтырып, ары сүзүп кетти: кеме барган сайын кичирейип баратты, ошого карабай шхунада туруп кумга батып калганын, адамдардын борттон ыргып түшүп, суу кечип жээкке жөөанөлкөнүн көрүп турушту.

— Кел, сүйүктүү ырыбызды ырдайбыз! — деди Генри, анан кубанычтуу ырдай баштады.

Далыма— далы мачта алдында...

— Бул жагы абдан жакшы болду, сэр,— деди Моргандар биринчи куплетин айтып бүтөрү менен капитан Трефэзен аларды токтотуп, буга чейин көздөрү жайнаган капитан обондун ыргагына ылайык далысын куйшундатып турган эле. — Бирок шамал басаңдады, сэр. Биз кайра штилге түшүп калдык. Хучитан бухтасынан эми кантип өтөбүз? «Долорес» анча деле бузулган жок. Биз аны бир азга гана токтоттук. Негрлердин бирөө сууга түшүп винтти тазалайт. Анан бизди тез эле кууп жетет.

— Бирок бул жерден жээк алыс эмес,— деди Генри, аралыкты чамалап көрүп, анан Энрико жакка бурулуп сурады:— Сеньор Солано, бул жээк кандай? Ким жашайт бул жерде: майя уруусунун индейлериби, же плантаторлорубу?

— Плантаторлор да индейлер да бар,— деп жооп берди Энрико. — Мен бул жерди абдан жакшы билемин Эгер шхунада калуу коркунучтуу болсо, менимче жээкте коркунучсузураак. Ал жерде ат, ээр— токум, эт жана нан табышыбыз мүмкүн. Кордильер тоосу узак эмес. Бизге мындан бөлөк эмне керек?

— Леонсиячы? — деп кооптонуп сурады Френсис.

— Ал тубаса чабандес, ат минүүдө ар кандай америкалыкты артта калтырып кетет,— деп жооп берди Энрико. — Сизге кеңешим ушул, эгер макул болсоңуз, «Долорес» жакындаары менен чоң кайыкты сууга түшүрөбүз.

СЕГИЗИНЧИ ГЛАВА

— Баары жайында болот, шкипер, баары жайында болот,— деп жээкте, Генри жанында турган метис— капитанды ишендирип жатты. Капитан алар менен коштошуп, Хучитан бухтасында агым боюнча сүзүп жүргөн «Анжеликага» кайтып барууга батына албай жаткансыды.

— Бул, мындайча айтканда, багыттан кыйшаюу,— деп түшүндүрдү Френсис. «Кыйшаюу» жагымдуу сөз. Белгиленген планга ылайык оосок мындан да түзүк болор эле.

— Эгер мунун өтөсүнө чыга албасак,— деп нааразылык билдирди капитан Трефэзен,— анда башкача, таптакыр жагымсыз «кыйроо» деген сөз менен сүрөттөлмөк.

— «Долорестин» винтин ороп таштаганыбызда да так ушундай болду,— деп Генри күлдү. —Бирок биз кыйроо эмне экенин билбейбиз. Биз аны башкача «жолдон четтөө» деп атайбыз. Ишибиздин ийгиликтүү болушу үчүн сеньор Соланонун эки уулун жаныңызга калтырабыз. Альварадо. менен Мартинес фарватерди¹ беш колундай билишет. Шамал оңтойлуу жактан жүргөндө, алар сизди бул жердеп чыгарып коюшат. Полиция сизди кууп жүргөн жок го. Ал бизди кууп жүрөт. Биз тоого карап кетерибиз менен ал да отряды менен биздин артыбыздан түшөт.

— Кантип эле сен түшүнбөйсүң? — деп сөзгө аралашты Френсис. — «Анжелика» туюкка камалып калды. Биз кемеде калсак, шеф бизди да, «Анжеликаны» да колго түшүрөт. Ошол себептүү биз изибизди жашырып, тоого кетүүгө чечим чыгардык. Ошондо алар биздин артыбыздан түшөт, мындан пайдаланып «Анжелика» көздөн кайым болот. Бизди болсо кармай алышпайт.

— Шхунамдан ажырап калсамчы? — деди кара сур шкипер андан калышпай. — Эгер ал зоокага урунса, кемеден ажырап каламын. Анткени бул жерден өтүү абдан коркунучтуу.

— Андай болсо кеменин акчасын төлөшөт, баягыдан бери кулагыңа куюп жатпаймынбы? — деди Френсистин ачуусу келип

— Бөлөк чыгымдарымчы?..

Френсис кагаз— калем алып, бир нече сөз жазды да, капитанга узатты.

— Бокас-дель-Торого барып сеньор Мельхиор Гонзалестин колуна бересиң,— деди ал. — Ошондо андан миң доллар аласың. Ал банкир менин агентим — сени менен ошол эсептешет.

Капитан Трефэзен кагазга ишенкиребей карады.

— Коркпо, сага төлөш үчүн анын акчасы жетет,— деди Генри ишеничтүү:

— Ооба, сэр, мистер Френсис Моргандын атактуу жана дөөлөттүү жентльмендигин билемин, сэр. Бирок анын байлыгы канча? Балким анын бардык байлыгы менин жупу дөөлөтүмчө келбес? Мына бул «Анжелика» меники, мен эч кимге бир песо да карыз эмесмин Колондо бүтө элек эки участкам бар, Белен портунда төртөө, «Юнайтед фрут компани» ал жерде өздөрүнүн складдарын кура баштаганда, абдан байып кетемин..

— Френсис, кана айтчы, атаңдан сага канча мурас калган? — деп Генри метистин жинине тийүү үчүн атайлап сурады. — Орчундууларын эсептеп айта гой.

Френсис далысын куушуруп бүдөмүк жооп берди

— Буту-колумдагы манжаларымдан көбүрөөк.

¹ Фарватер — суунун, дарыянын кеме жүрө ала турган бөлүгү.

— Ушунча долларбы, сэр? — деп сурады капитан.

Генри башын чайкады.

— Миңби, сэр?

Генри дагы башын чайкады.

— Миллионбу, сэр?

— Эми таптыд,—деди Генри. — Мистер Френсис Морган жеткен бай, каналдарды эсепке албаганда, Панама республикасын сатып алууга кудурети жетет.

Метис— капитан ишенбегендей Энрико Соланого карады.

— Мистер Морган эң урматтуу жентльмен,—деп ырастады ал. — Мен аны жакшы тааныйм Анын сеньор Мельхиор Гонзалеске жазган катып алып, Бокас— дель— Тородоп миң песо алдым. Ал акчалар тетиги мешокто турат.

Солано баш ийкеп, таңгак жүктөрдүн үстүндө отуруп эрмек үчүн винчестерди дүрмөттөп жаткан Леонсия тарапты көрсөттү. Капитандын алда— качан көзү түшкөн мешок Леонсиянын бутунун алдында жаткан эле.

— Акчасыз саякат жасоого табитим тартпайт,— деп түшүндүрдү Френсис өзүнүн жолдошторуна. — Акча качан керек болуп каларын алдын ала билип болбойт. Бир күнү машинам Нью-Йоркко жакын Смит-Ривер-Корперсте бузулуп калды. Менде чек дептеринен бөлөк эч нерсе жок болчу, билесизби, ошондо сигаретсиз калдым.

— Бир күнү Барбадосто учуучу балык уулаш үчүн кемемди жалдаган ак түстүү жентльмендин сөзүнө ишенген элем... —деп баштады капитан, бирок Генри анын сөзүн бөлдү:

— Болуптур, капитан, кош бол. Андан көрө кемеңе бар, биз азыр жолго түшөбүз.

Энрико баштаган кичинекей отряд тоого жол тартты, капитан Трефэзендин бага ийүүдөн бөлөк аргасы калбады. Ал кайыкты сууга түшүрүүдө матросторго жардамдашты да, анан өзү кайыкка түшүп рулду кармап, «Анжеликага» карай сүзүүнү буюрду. Капитан жолоочулар жүктөрүн көтөрүп, калың жашыл дарактарды аралап көздөн кайым болгуча улам артына кылчактап жүрүп олтурду.

Көп өтпөй жолоочулар токойдогу жолго чыгышты. Токой ичинде пеондор топ-топ болуп, буга чейинки кол тийбеген тропик дарактарды кесишип, дүмүрлөрүн казып омуруп салышып, каучук дарагын тигүү үчүн орун даярдап жүрүшөт: азыр автомобилдер үчүн абдан көп каучук керек. Леонсия отряддын алдында, атасы Менен катар баратат. Жүк көтөрүп алган агалары Рикардо менен Алесандро алардын артынан, ал эми Френсис менен Генри да жүк көтөрүшүп алып, эң артында бараткан эле.

Көрүнүшүнөн испан байларына окшогон нооча, улгайганына карабай ат үстүндө түз отурган чал бул кызыктуудай жолоочуларды көрүп, кулаган дарактар Менен омурулган дүмүрлөрдүн чуңкурларына карабай туура аларды карай чаап жөнөдү.

Ал Энрикону таанып, аттан ыргып түштү да, сомбреросун алып, Леонсияга таазим кылды, Энрико менен болсо эски достордой кол кысышып көрүштү. Анын салам— алигинде, көз карашында Леонсиянын сулуулугуна таңдангандыгы сезилип турду.

Сүйлөшүү испанча, пулемёт атылгандай тездикте багаталды, ошол замат аттан жардам берүү жөнүндө өтүнүч айтылды жана кичи пейилдүүлүк менен айтылган ыраазылык жооп болду; анан эки Морганды тааныштырды. Латын Америкасындагы салт боюнча плаптатор ошол замат ат тизгинин Леонсияга карматты, үзөңгүнү кыскартты да, кызды атка мингизип койду. Чума плантациядагы бардык минүүгө жарактуу аттарды кырып жибергенин айтып, башкы кароолчунун минүүгө жараарлык бир нече аты барлыгын, аларды алып келээри менен Энриконун карамагына өткөрүп берээрин айтты.

Ал Генри жана Френсис менен чып жүрөктөн, ошону менен бирге кадырлаш адамдардай кол алышты, анан досумдун досу менин да досум деген мааниде бир эки минутадай ыгы жок кооз сөз сүйлөдү

Энрико плантатордон Кордильер тоосунуп жолдорун сурады жапа нефти жөнүндө айтты. Алардын кебине Френсис дароо кулагын түрдү.

— Сеньор, сиз Панамада нефть табылды демекчисиби? — ден сөзгө аралашты ал.

— Албетте,— деп плантатор баш ийкеп сөзүн ырастады. — Бул жерде нефть фонтандары бар экенин ата- бабаларыбыз да билишчү. Бир гана «Эрмосильо» компаниясы чындап иш баштады: гринго инженерлерин жашыруун жиберип, изилдөө ишин жүргүзүп, жакшы жерлерди сатып ала баштады. Айтып жүрүшөт, бул жерде чоң нефть аянты бар деп. Мен өзүм да нефтинин эмне экенин билбеймин. Бирок ушуну сезип турам, алар көп жерлерди казышты, азыр да казып жатышат, нефть ушунчалык көп, баарлык айланага жайылып баратат. Катуу басым менен чыгып жаткандыктан, жер астында сактап * калуунун эч мүмкүнчүлүгү жок, деп айтышат. Нефтини океанга алып баруу үчүн нефтепровод керек, аны да кура баштады. Азырынча нефть коолорго агып жатат, бул чексиз зыян тартуу эмей эмне.

— Нефть сактагычтарды куруп болушканбы? — деп сурады Френсис, өзү толкундануу менен «Тэмпико петролеумду» эстеди. Бул ишкана анын байлыгынын негизги өзөгүн түзүп, Нью-Йорктон кетип баратканда биржада «Тэмпико» акциясы тез көтөрүлүп кеткен эле. Ошондон бери ишкана жөнүндө эч нерсе уккан жок.

Плантатор баш чайкады.

— Баардык көп транспортто,— деди ал. — Деңиз жээгинен кенге чейин качыр менен жүк ташуунун мүмкүнчүлүгү жок. Бирок бул жагынан алар көп иш жасап коюшту. Алар тоо ойдундарына туш тарабын тосушуп нефть сактагычтарды — чоң нефть көлдөрүн жасашты, ошентсе да агымды токтото албай жатышат, кымбат баалуу суюктук коолор менен төмөн агып кетип жатат.

— Ал сактагычтардын үстү жабыкпы? — деп кызыкты Френсис «Тэмпико петролеумга» алгачкы күндөрдөгү чыккан өрт чоң зыян келтиргенин эстеп.

— Жок, сеньор.

Френсис жактырбагандай баш чайкады.

— Алардын үстүн албетте бекитүү керек. Кимдир бирөө, мас же кек кууган пеон ширеңке таштап жиберсе — баардыгы күйүп кетет. Ишти жакшы жолго коюшпаптыр, өтө жаман.

— Деги мен «Эрмосильонун» ээси эмесмин го! — деп каршы болду плантатор.

— Албетте, мен сизди эмес, «Эрмосильо» компаниясын айтып жатам,— деп түшүндүрдү Френсис. — Мен байлыгымды нефтиге жумшаган адаммын. Ушундай кокустуктардан же кылмыштардан жүз миңдеген зыян тарттым. Кандай пайда болушун эч ким алдын ала айта албайт, андай агып кетпешин да эч ким билбейт.

Нефть сактагычтарды акмак, арам ойлуу пеондордон коргоонун максатка ылайыктуулугу жөнүндө Френсистин дагы эмне деп айтары белгисиз бойдон кала берди, анткени ушул маалда алардын алдына колуна чыбык кармаган плантациянын башкы кароолчусу келген эле. Ал жаңы келгендерди кызыгуу менен карап, ошол эле убакта жакын жердеги иштеп жаткан пеондордун отрядын кыраакылык менен кузөтүп турду.

— Сеньор Рамирес, кичи пейилдик кылып аттан түшсөңүз, — деп плантатор — кожоюн ага сылыктык менен кайрылды, ал аттан түшөөрү менен эле меймандарды тааныштырды.

— Бул ат сизге, досум Энрико,— деди плантатор. — Эгер өлүп калса, сизден сураарым мүмкүнчүлүк болсо ээржабдуусун берип жибериниз. Эгер сизге бул оор болсо анда саламдан бөлөк мага кээ бир нерселерди жөнөтүүнү унутуңуз. Сиз менен Сиздин жолдошторуңузду конок кыла албаганым өкүнүчтөмүн Бирок шеф өтө канкор айбан, мен аны өтө жакшы билемин. Шефти биз тескери жолго салып жиберүүгө аракеттенип көрөбүз.

Леонсия менен Энрико атка минип, жүктөр кур менен аттарга таңылгандан . кийин жолго чыгышты. Алесандро менен Рикардо атасы минген аттын ээринин үзөнгүсүнөн

карман чуркап баратты. Ушундай чуркоо аларга жеңилдей сезилди. Френсис менен Генри да алардан өрнөк алып, Леонсиянын ээринин үзөнгүсүнөн кармашты, алтын толо мешокту болсо ээрдин кашына асып коюшту.

— Кандайдыр түшүнбөөчүлүк болгон окшойт,—деди плантатор күзөтчүсүнө — Эприко Солапо асыл адам. Анын кылган иштери да асыл. Ал бир кишиге кепил болсо, демек ал да асыл адам. Ошого карабай, Мариано Верхара-и-Ихос аларды куугунтуктап келатат. Эгер ал бул жерге келсе, биз аларды тескери жолго салып жиберебиз.

— Тигине алар! — деп күзөтчү кыйкырып жиберди. — Бирок сыягы алар алиге ат таба алышпаптыр.

Ошентип айтты да, ал эч нерсе болбогондой кыжырданып, булар күнү бою жарым ишти аткарышпайт деп пеондорго асыла кетти.

Плантатор көз кыры менен тез жакындап келаткан Альварес Хоррес башчылыгындагы топту карап, аларды көрмөксөнгө салып тер төгүп иштеп жаткан пеондордун жанында дүмүрлөрдү кандай кылын тезирээк омуруп таштоо жөнүндө күзөтчү менен сүйлөшүп тура берди.

Плантатор Торрестин саламына кичи пейилдик менен жооп кайтарды да, эч кандай мыскылсыз отрядды кайда алын баратканын, балким нефть издөөгөндүр деп сурады.

— Жок, сеньор,— деп Торрес жооп берди. — Биз сеньор Энрико Соланону, анын кызып, балдарын жана алар менен бирге саякат кылып жүргөн эки узун бойлуу грингону издеп жүрөбүз. Чынын айтсам, бизге гринголордун өзү керек. Алар бул жердеп өтүшкөн жокпу, сеньор?

— Ооба, өтүштү. Алар өтө шашылгандыктан, урмат үчүн бир аз эс алууга да токтошкон жок. Кай жакка кетип баратканын да айтышпады — мен аларды да нефть оорусуна кабылгандай ойлоптурмун. Эмне, алар бир күнөө кылып коюштубу? Анысын эмнеге сурап сүрүштүрүп отурам. Сеньор Энрико Солано абдан асыл адам...

— Кай жакты карай кетишти? — деп сурады антигип калган полиция башчысы, эми эле жетип келип, жандармдарды жарып өтө.

Плантатор менен кароолчу убакыттын өтүшүн каалап, ачык эмес жооп берди, анан туруп такыр карама-каршы жакты көрсөтүштү. Бирок Торрес бир пеондун күрөккө жөлөнүп сөзгө кулак салып турганын көрүп калды. Алданган полиция башчысы тескери жолду карай жүрүүгө ар кимге буйрук берип жатканда, Торрес эч кимге билдирбей, пеонго күмүш долларды көрсөттү. Ал болсо аттуулар кай жакка кеткенин белги берип көрсөттү да, тыйынды илип алды. Анан жан далбастап чоң дүмүрдү чукулай баштады.

Торрес ошол замат шефтин буйругун жокко чыгарды.

— Биз ал жакка барбайбыз,— деди полиция башчысына көзүн кысып. — Бир кичинекей куш мага урматтуу досубуз адашып жатканын, алар такыр бөлөк жол менен кетишкенин айтты.

Жандармдар отряды ошондон кийин атчандар кеткен жолго түштү, плантатор менен күзөтчүнүн көңүлдөрү чөгүп, таңданышып, бири-бирине караган боюнча кала беришти. Күзөтчү эринин кымтып, кожоюнуна: «Сиз жөн туруңуз»,— деди да, дарак кыюучуларга көз жүгүрттү. Чыккынчы пеон башын көтөрбөй жан-алакетте иштеп жаткан, бирок анын жанындагы пеон эрдин билинер— билинбес кыймылдатып, күзөтчүгө ушул дегендей белги бериап көрсөттү.

— Мына ошол кичинекей куш! — деп кыйкырды күзөтчү чыккынчынын алдына келип, анын желкесинен кармап силке баштады. Пеондун жыртылып самсаалаган кийиминен күмүш доллар тоголонуп түштү.

— Мынакей,— деди плантатор, окуяны түшүнүп,— бул бай болуп кеткен турбайбы. Кандай коркунучтуу, Менин пеонум байып кетиптир. Демек ал кимдир бирөөнү өлтүргөн, же тоногон. Мойнуна алмайынча сабай бергиле.

Байкуш пеон күзөтчүнүн келтегинин алдында тизе бүгүп отуруп, ал долларды кантип иштеп тапканын мойнуна алды.

— Ургула аны, аябай сабагыла. Эң жакшы досторума чыккынчылык кылганы үчүн

уруп өлтүрүп койсоңор да мейли,— деди плантатор камаарабагандык менен. — Айткандай, токтоткула. Ургула, бирок өлүп калбагыдай болсун. Азыр жумушчу күчү жетидей турат, ошондуктан адилеттүү ачуубузду тыйышыбыз керек. Ушундай ургула, түбөлүк эсинен чыкпай тургандай болсун, бирок эки күндөн кийин ишке чыккыдай болсун.

Ушул окуядан кийин пеондун кандай азаптарды башынан кечиргендиги жөнүндө бүтүн бир китеп жазса болот. Бирок адамды өлүмгө жеткире сабап жаткандарды көрүү жана ал жөнүндө жазуунун өзү да жагымсыз. Бир гана айта турган нерсе, пеон өзү үчүн буюрулган келтектин бир нечесин жегенден кийин, ордунан ыргып турду да, самтыраган кийиминин бир бөлүгүн күзөтчүнүн колунда калтырып, жинди немече учуп-күйүп токойго кирип кетти. Ат менен жүрүп үйрөнгөн күзөтчүнүн аны кууп жеткенге алы жетпеди!

Жанынын ооруганынан жана күзөтчүнүн куугунтугунан корккон пеон ушунчалык тез чуркагандыктан, Солано менен анын жолдоштору кичинекей арыктан кечип өтүшкөндө жетип келди. Аларды көргөн пеон тизе бүгө чыккынчылык кылганы үчүн кечирип, ырайым этишин суранды. Алар эч нерсе билишчү эмес... Френсис пеондун начар абалда экенин көрүп токтоду. Арак толо бөтөлкөсүнүн металл кепкегин бурап ачып, байкушка күч болсун деп жарымын оозуна куйду: анан жолдошторуна жетүүгө шашылды. Байкуш пеон өзүнчө чулдурап, ыраазычылыгын билдирип, куткаруучудай көрүнгөн токой ичине, бирок башка тарабына кирип жоголду. Ал ачка жана оор эмгектен ушунчалык алсырагандыктан, ошол замат буту чалыштап, коюу дарактын көлөкөсүнө жыгылды.

Тез аранын ичинде из куугандар арык жээгине жетип келишти, Альварес Торрес таз сыяктуу алдыда, анын артында жандармдар, полиция башчысы эң артында алсырап келе жаткан. Арык жээгиндеги кургак таштардын үстүндөгү жалаң аяк пеондун изи Торрестин көңүлүн өзүнө бурду. Бир минута өтпөй алар пеонду табышып, калган каткан салбырак кийиминен алышып, аны жаткан жеринен сууруп чыгышты. Ошол күнү тизе бүгө берип жарылып кеткен тизесине таянып пеон алардан да ырайым кылышып өтүндү, бирок ал каардуу суроого кабылды. Ал Солапопун тобун көрбөгөндүгүн айтты. Пеон аларга чыккынчылык кылып келтек жеди; ал мурда айтын берген кишилер болсо кайра ага жардам көрсөтүштү эле, ошондуктан анда ыраазылык жана жакшылык кылууга окшош сезим ойгонду, ал күмүш доллар алган аянттан жөнөп кетишкенден бери Соланону көрбөгөндүгүн айтты. Пеондун башына эми Торрестин келтеги тие баштады: беш, он жолу катуу урулду, чынын айтпаса бул азаптан кутулбасы сезилди. Пеон дээрлик бешиктен бели чыга электен баштап бактысыз, дайыма жеп жүргөн келтектерден кирпич болуп бүткөн байкуш баш ийип, из куугандарга кай жакка карай барууну көрсөтүп берди.

Бирок бул ошол күнү пеондун башына түшө турган кордуктардын башталышы гана болчу. Ал тизе бүгүп Соланолорго карата экинчи жолу чыккынчылык кылууга үлгүрө элегинде, терге баткан аттары менен кожоюну, анын бир нече жакын күзөтчүлөрү токой арасынан чыгып келишти!

— Бул менин пеонум, сеньорлор,— деди качкынды тезирээк кармоого шашылган плантатор. —Сиздер аны эмнеге кыйнап жатасыздар?

— Эмнеге кыйнабайт экенбиз!—деди полиция башчысы.

— Себеби ал меники, аны урууга менин гана акым бар.

Пеон полиция башчысынын алдына жыландай сойлоп келди да, кожоюнуна бербеп деп сурана баштады. Бирок ал боор ачуу эмне экенин билбей турган адамдан жакшылык сурап жаткан болчу.

— Албетте, сиздики, сеньор,—деди полиция башчысы плантаторго. — Мынакей кайтарып бердик. Биз законго таянышыбыз керек — бул адам болсо сиздин жеке менчигиңиз. Анын үстүнө эми бизге анын кереги да жок. Бирок, сеньор, бул укмуштуудай пеон. Ал Панама тарыхында эч бир жан жасабаган ишти жасады: бир

күндүн ичинде эки жолу чындыкты айтты.

Пеондун колун алдына байлап, аркандын учун күзөтчүнүн атынын ээринге таңышты да, келген жагына сүйрөп кетишти, эми ал маңдайына жазылган эң коркунучтуу азап алдыда күтүп турганын туйду. Анын ойлогону чындык эле. Плантацияга кайра келишкенден кийин, аны зым тикендүү столбага мал байлагандай байлап коюшту. Кожогон качкынды кармоодо жардамдашкан достору менен бирге асьендага тамактанууга кетти. Пеон өзүн эмне күтүп турганын жакшы билет.

Жайыт, ороп коюлган тикенектүү зым жана жакын жерде жүргөн аксак бээни көрүп пеондун мээсине бир ой келди. Колдоруна тикен батып катуу ооруганына карабай арканды курч зымга жышып үздү да, эми мага бийликтегилерден бөлөк эч ким коркунучтуу эмес деп ойлоп, зым дубалдын астынан жөрмөлөп өттү да, аксак бээни дарбазадан алып чыгып, ага ыргып минди, анан аны теминип анык куткаруучу Кордильер тоосун карай чаап жөнөдү.

ТОГУЗУНЧУ ГЛАВА

Бул учурда куугунчулар Соланонун отрядына жетип калышкан эле, Генри Френсисдин кыжырына тие баштады.

— Бул жерде, токойдо доллар эч нерсеге арзыбайт экен. Ага ат сатып алууга болбойт. Ал эмес мына буларды да дарылай албайсың, буларга да чума жуккан болуу керек, плантатордун башка аттары ошол оорунун айынак кырылып кетиптир го.

— Мен ушуга чейин акчадан күчтүү эч нерсени коро элекмин,— деп Френсис каршы болду.

— Сенин оюңча, акча болсо тозоктун ичинен да суусунду кандыруу мүмкүн,— деди Генри.

Леонсия анын сөзүн жактырып кол чаап жиберди.

— Билбейм,— деп жооп берди Френсис,— мен азырынча тозокто боло элекмин.

Леонсия дагы кол чапты.

— Ошондой болсо да, доллар ушул токойдо да керек болуп калат деп ойлоймун. Мен ал тургай азыр эле бактымды сынап көрөйүн деп турам,— деп кебин улады Френсис, ээринин кашындагы акча салынган мешокту чечип алып жатып. — Сиздер арылап кете бериңиздер.

— Эмне кылаарыңызды эч болбосо мага айтаарсыз! — деп суранды Леонсия. Ал Френсис жакка ийилди, Френсис анын кулагына бир нерселерди шыбырады; кыз күлдү, Энрико жана анын балдары менен сүйлөшүп жаткан Генри кыздын күлкүсүн угуп, өзүн өзү кызганчаак акмакмын деп койду.

Френсис дарактардын арасына кире берерден мурда ал чөнтөк блокнотун жана калемин алып, бир нерселерди жазып жатканын алар көрүштү. Ал жазган нерсе кыска жана так — «50» деген цифра эле. Френсис баракты айрып алып, чыйыр жолдун ортосуна бир күмүш доллар менен үстүнөн бастырып койду. Анан мешоктон кырк тогуз доллар санап алды да, каттын айланасына чачып жиберди, анан жолдошторун көздөй чуркан жөнөдү.

Соо кезинде ооз ачпаган, ичип алганда болсо тынч туруу — алтын менен барабар деп далилдөөгө аракеттенүүчү Аугустино деген жандарм так эле аң изин тиктеп келе жаткандай башын ийип, айланага кыраакылык менен карап бараткан. Ал капысынан бир барак кагаздын үстүндөгү күмүш долларды көрө койду. Долларды өзү алып, жазууну полиция башчысына узатты. Торрес шефтин желкесинен мойнун созо карап, сырдуу «50» деген цифраны көрдү. Полиция башчысы андан кызыктуу эч нерсе көрө албай, кагазды ыргытып жолго түшмөкчү болду. Бирок Аугустино кагазды алып: «50» деген цифра эмнени билдирет экен деп ойлонуп калды. Ал ойго батып турганда

Рафаэлдин кубанычтуу кыйкырыгы угулду. Аугустино ошол замат анын кыйкырганынын себебин түшүндү: Рафаэль дагы бир доллар тааптыр; демек жакшылап издесе бул жерден ушундай тыйындан элүүсүн табууга болот экен. Ал кагазды ыргытып жиберди да, эмгектеп тыйын издей баштады. Калган жандармдар да ага кошулушту. Отряддын алга жүрүшүн талап кылышып, каргыш жаадырып жаткан Торрес менен полиция башчысына бул кыжы-кужуда эч ким көңүл бурган жок.

Алардын арасынан эч ким тыйын таба албай калышкандан кийин, жандармдар чогулуп, канча акча тапкандарын санап көрмөкчү болушту. Баардык тыйын жыйылып кырк жети болуптур.

— Ушул жерде дагы үч доллар болушу керек! — деп кыйкырды Рафаэль, анан кайра баары издөөгө киришти. Жетпей жаткан үч доллар табылганга чейин дагы беш минутадай убакыт өтүп жетти. Ар ким өзү тапкан акчасын чөнтөгүнө салып, Торрес менен полиция башчысынын артынан жолго түшүштү.

Бир милче жол жүрүшкөндөн кийин, Торрес жолдо жаткан жалтырак долларды көрүп калып, аны топуракка көмө басып таштоого аракет кылды. Бирок мышыктай көзү курч Аугустино муну көрүп калып, жумшак ным топурактын арасынан тыйынды шып илип алды. Эми анын жолдоштору кайсы жерден бир доллар табылса, ал жерден дагы табылаарын өздөрүнүн тажрыйбасынан билип калышты. Отряд токтоп калды. Башчылардын коркутуп— үркүтүүлөрүнө, жалынып— жалбаргандарына көңүл бурган жандармдар токойго кирип, чыйыр жолдун ары жак бери жагын тыткылай башташты.

Майя же панамалык метиске караганда, мексикалык индейге көбүрөөк окшогон тегерек жүздүү Висенте, изди биринчи болуп көрдү. Жандармдар дароо даракка качып чыккан тыйын чыкканды торогон иттердей аны тегеректеп алышты. Висенте дарактын түбүндө тургандыктан бул салыштыруу ага топ келди. Дарактын баш жагы жок, чирип калган, бийиктиги он эки фут, жоондугу болжол менен төрт фут келет. Ортосу көңдөй экен, бооруна мурда табышкан кагаздай бир барак тикенек менен кадалып, ага «100» деген цифра жазылып коюлган.

Мушташуу башталып, бир нече минутага созулду. Жандармдардын ар бири даракка биринчи болуп чыгып, көңдөйдөгү акчаны алууга умтулушту. Бирок дарактын көңдөйү чуңкур болгондуктан, адамдын колу жетээр эмес.

— Келгиле, даракты кесебиз,— деди Рафаэль дарактын көңдөйү кайсы жерден түгөнөөрүн билиш үчүн мачетасынын арты менен ургулап көрүп. — Даракты баарыбыз кулатабыз, ичиндеги акчаны санап туруп бөлүп алабыз.

Муну угуп, башчылардын жаны чыгып кетти, шеф болсо Сан-Антониого бараарыңар менен баардыгыңарды иттерге жем кыламын деп коркутту.

— Бирок биз, кудайга шүгүр, азырынча Сан-Антониого бара элекпиз,— соо кезде унчукпоочу адатын бузуп, Аугустино кезектеги акылман сөзүн айтты.

— Биз кембагал адамбыз,— деди Рафаэль — Ошондуктан ак ниеттүүлүк менен бөлүшүп алабыз. Аугустино туура айтты: кудайга шүгүр, биз азыр Сан-Антониодо эмеспиз. Дөөлөттүү гринго бир күндө чачып жиберген акчаны бир жыл эмгектенип да таба албайбыз. Мисалы, мен баардыгынын акчасы көп болушу үчүн революцияны жактаймын. Эгер, ошол революцияга бай гринго жетекчилик кылса,— деп кошумчалады Аугустино. — Ал мындан кийин да күмүш чачылган жол менен ээрчитсе, түбөлүккө анын артынан бара берүүгө даярмын.

— Мен да,— деп анын сөзүнө кошулду Рафаэль,— эгер тигилер, ал башын Торрес менен полиция башчысы жакка ийкеди,— кудай өз каалоосу менен бизге жиберген акчаларды терип алышыбызга каршылык көрсөтө турган болсо, тиги дүйнөгө кете берсин. Биз адамбыз, кул эмеспиз. Дүйнө чексиз. Бет маңдайыбызда Кордильер тоосу турат. Биз тоодо жашайбыз, баардыгыбыз бай, эркин болобуз. Ал жерде жашаган индей кыздардын сулуулугун айтпайсыңбы!..

— Шылтоо менен аялдарыбыздан да кутулабыз, алар Сан-Антониодо кала берсин! — деди Висента. — Келгиле, кымбат баалуу даракты кескиле.

Чириген, көндөй дарак мачетанын соккусунан улам быркырай баштады. Дарак кулагандан кийин, жандармдар жүз эмес бир жүз кырк жети күмүш долларды тең бөлүп алышты.

— Гринго колу ачык жигит экен,— деп какылдады Висенте. — Кагазда жазылганга караганда көбүрөөк таштап кетиптир. Мүмкүн дагы калгандыр?

Жараңка менен дарактын кыпындарынын арасынан дагы беш тыйын таап алышты, аны издештин өзүнө туура он минута убакыт кетти. Торрес менен полиция башчысы аларды күтө берип абдан тажап кетти.

— Байлыгын кара, санап да койбоптур ээ,— деди Рафаэль. — Мешогун чечип, санабастан төгүп кеткен белем. Бул түрмөбүздү жардырып, Сан-Антониодон алып качкан баягы мешок болсо керек.

Куугун кайра башталды. Алар таштанды плантацияга жетип келгенче жарым саат токтобой жүрүштү. Үстүнө саман салынып жарымы бузулган үй, кыйшайып калган жумушчулардын алачыгы, устундары тамыр байлап жалбырактай баштаган малкана, акырында, чамасы жакында эле суу алынган (жыгач челекке жаңы аркан байланган эле) кудук — булардын баардыгы адам жапайы табиятты баш ийдире албай, чегингенинен дарек берет. Кудук чыгырыгынын көрүнөө жерине тааныш кагаз жабыштырылып, ага «300» деген цифра жазылган болчу

— Оо, Умай эне! Деги бул бүтүн бир байлык го,— деп жиберди Рафаэль.

— Ылайым түбөлүккө тозок отунда куурулсун! — деп Торрес кошумчалады.

— Ал сиздин сеньор Риганыңызга караганда көбүрөөк төлөп жатат,— деди айласы кеткен полиция башчысы, Торрости шылдыңдап.

— Анын күмүш салынган мешогу анчалык чоң эмес,— деди Торрес. — Мешоктун ээсин колго түшүрүүдөн, мурда, анын байлыгын терип ала турган көрүнөбүз. Бардыгын терип алып, качан мешогу бошогондо өзүн колго түшүрөбүз.

— Жүргүлө, достор,— деп полиция башчысы куулана баштады. — Күмуга акчаларды кайтып келе жатып, бош убактыбызда терип алабыз.

Ушул убакта Аугустино оозунун кулпусун кайра ачты.

— Кайсы жол менен кайтаарыбыз, деги кайтабызбы, жокпу — аны эч ким билбейт,— деди капалануу менен; анан өзүнүн оозунан чыккан акылдуу сөздөн өзү кайраттанып кетип, дүйнөдө бир акылдуу соз тартуу кылууну ойлоду. — Колундагы үч жүз, кудуктун түбүндөгү үч миллиондон жогорураак.

— Кудукка кимдир бирөө түшүшү керек,—деп Рафаэль өрүлгөн жипке асылып көрдү. — Көрдүңөрбү, аркан бышык, бирөөнү кудук түбүнө түшүрөбүз. Кана, кудукка түшө турган баатыр барбы?

— Мен,— деп Висенте алдыга чыкты. — Ошол баатыр мен болом, кудукка мен түшөмүн...

— Ооба, сен түшөсүң да, ал жердеги акчанын жарымын уурдап аласың,— деп Рафаэль оюна келген сөздү айтын калды. — Эгер сен түшсөң, оболу баардык акчаңды мага берип кой. Кайра чыкканыңдан кийин тинтип карап, канча тапканыңды билип алабыз. Анан баардыгын тең бөлүшөбүз, өзүңдүн акчаңды да кайтарып беребиз.

— Мага ишенбеген адамдар үчүн кудукка түшпөйм,— деди Висенте чечкиндүү. — Азыр баарыңардай эле мен да баймын, а, эмне үчүн мен түшүшүм керек? Адамдардын кудук түбүндө өлүп калганын коп укканмын.

— Кудай үчүн, түшсөң түшчү көп сүйлөбөй! — деди полиция башчысы. Тезирээк! Тезирээк бол!

— Мен абдан семизмин, бул аркан мени көтөрө албайт, түшпөймүн,— деди Висенте.

Баары ар дайым унчукпай жүрүп, бүгүн бир жумалык сөздү сүйлөп койгон Аугустиного карашты.

— Гиллермо — эң арык, эң жеңил,— деди Аугустино.

— Гиллермо түшөт,— баары колдошту.

Бирок Гиллермо кудуктун түбүн корккон түрдө карады да, баш чайкап, чокунуп артына кетенчиктеди.

— Сырлуу Майя шаарынын жашыруун казынасы болсо да түшпөймүн,—деп кобурады ал.

Полиция башчысы тапанчасын чыгарып, жандармдардын макулдугун күткөндөй аларга суроолуу карады. Алар баш ийкеп көз караштары менен жооп беришти.

— Баардык ыйык олуялардын атынан айтып жатам, кудукка түш! — деп зекиди ал кичинекей жандармга. — Батыраак кыймылда, болбосо, ушунчалык сыйлык аласың, дал ушул каргыш тийген кудуктун жанында сөөктөрүң чирип кетет... Бул баш тартса атып өлтүрөмүн, ушинтсем туура болот го дейм, жигиттер?

— Туура! — жандармдар аны колдоп кетишти.

Ушинтип, Гиллермо мурда. тапкан тыйындарын колу калтырап санады да, анан коркконунан өңү кумсарып, чокуна кудукка жакын келди, ал жыгач челекке отуруп, буттары менен жипти кысып алды, жандармдар аны ылдый капкараңгы кудуктун түбүнө шашыла түшүрө башташты.

— Токтогула! — Кудуктун түбүнөн анын үнү угулду.— Токтогула! Суу! Мен сууга жеттим!

Жандармдар чыгырыктын огуна асылып токтотушту.

— Мага өз үлүшүмдөн тышкары дагы он песо бересиңер,— деген Гиллермонун үнү угулду.

— Токтоп тур, сага он песону көрсөтүп коёмун! — деп кыйкырды кимдир бирөө

Анан баары чуулдай баштады:

— Бүгүн сени сууга тойгузабыз!

— Азыр арканды коё беребиз!

— Кесип таштайбыз, бүттү!

— Ошондо акча бөлүштүрүүгө келгенде бир киши кем болот!

— Суу абдан сасык экен,—деди кудук түбүнөн Гиллермонун араң чыккан үнү. — Чала өлүк кескелдириктер менен куштун тарпы жатат, жытына адам чыдап болбойт. Мүмкүн жылан да бар чыгар. Туура, ашыкча он песо мындай иш үчүн арзыбаган акы.

— Азыр сени чөгөрүп жиберемиз! — деп кыйкырды Рафаэль.

— Сени атып таштайм! — деп өкүрдү полиция башчысы.

— Атып таштайсызбы, же чөгөрүп жибересизби,—деген кудуктан Гиллермонун үнү чыкты. — Мындан сиздерге эч кандай пайда жок; акча кудук түбүндө кала берет.

Ортодо тынчтык өкүм сүрдү: жогорудагылар, кандай кылабыз дегендей, бири— бирине карашты.

— Гринголор болсо алыстагандан алыстап баратат,— деп Торрес ачуусун жашыра албады. — Сеньор Мариано Верхара- и- Ихос, сиздерде тартип жакшы экен. Жандармдарга сөзүңүз өткөнү ушулбу!

— Сизге бул жер Сан-Антонио эмес,— деп корс этти полиция башчысы. — Бул жер Хучитан токою. Менин күчүктөрүм Сан- Антониодо гана чын эти менен. кызмат кылат, бул жерде алар менен этият мамиледе болуу керек. Антпесек курутуп кетишет — анда иш бүттү дей бер.

— Баардыгы ушул каргыш тийген алтындын айынан! — деди капалуу, шартка моюн сунган Торрес. — Мындай жерде социалист болуп калуу да оңой: кандайдыр бир гринго алтын чидер Менен сот адилеттигинин колун байлап коёрун ойлоп көр.

— Күмүш чидер менен,— деп анын сөзүн ондоду полиция башчысы.

— Ай, барыңызчы ары! — деди Торрес. — Бул жер Хучитан токою, Сан-Антонио эмес, деп абдан туура айттыңыз, демек бул жерде сизге эркин жана катуу сүйлөй алам. Сиздин кызуу кандуулугуңузга ким күлүү? Баарыбыздын тилегибиз бир болуп турган учурда, арзыбаган нерселерге тартышып отурабызбы?

— Эй, силер угуп жатасыңарбы? — деген кайра Гиллермонун үнү угулду. — Суунун тереңдиги болгону бир метрдей экен. Демек мени чөгөрүп жибере албайсыңар. Суу

түбүнө жеттим, колумда төрт песо турат. Кудуктун түбү күмүшкө толуп кетиптир. Эмне дейсиңер, арканды таштап жибересиңерби? Же ыпылас ишти аткарганым үчүн кошумча он песо аламынбы? Суунун түбү оозу ачылган мүрзөдөй сасып кетиптир

— Ооба! Ооба! — деп кыйкырышты жандармдар кудум ичине ийилип.

— Эмне, ооба? Арканды таштайсыңарбы, же кошумча он песо бересиңерби?

— Беребиз! — деп бирдей жооп беришти.

— Ыйык олуялардын урматы үчүн тезирээк бол, тезирээк! — деп кыйкырды полиция башчысы.

Кудук түбүнөн суунун шарпылдаганы жана сөгүнүү угулду, аркандын бошондогонунан улам жандармдар Гиллермо челектен сууга түшүп, акча терип жатканын байкашты.

— Акчаларды чакага сала бер,. сүйкүмдүү Гиллермо,— деп кыйкырды Рафаэль.

— Мен чөнтөгүмө салып жатам,— деген жооп угулду.— Чакага салсам аны тартып алып, мени унутуп коюшу мүмкүн.

— Жүк оорлук кылып жип үзүлүп кетиши ыктымал,— деп Рафаэль аны эскертти.

— Аркан чыдабашы мүмкүн, бирок менин эрким жетет, ооба, бош келбеймин,—деди Гиллермо.

— Аркан үзүлүп кетсечи?.. — деп Рафаэль кайра сөз баштамакчы болду.

— Эмне кылмак элем, ии, баса мунун да жолу бар,— деди Гиллермо. — Сен да төмөн түш. Ошондо мурда мени тартып чыгарышат, андан кийин акчаны, эң акырында сени тартып чыгарышат. Мына ошондо адилеттик болот.

— Рафаэль шашып калды. Анын оозу ачылып, эч нерсе дей албады.

— Жооп бер, Рафаэль, төмөн түшөсүңбү?

— Жок,— деп жооп берди ал. — Баардык күмүштү чөнтөгүңө салып алып чыга бер.

— Бул каргыш тийгирди, ага кошуп мени да жин урсун,— деп тынчсызданып бакырды полиция башчысы.

— Мен эчак эле айткам,— деди Торрес.

— Эй, тарткыла!—деп кыйкырды Гиллермо! — Сасыктан башка нерсенин баарын койбой терип алдым. Демим кысылып бара жатат. Тезирээк тарткыла, болбосо ушул жерде мурт кетчүдөймүн, мени менен кошо үч жүз песо да калат. Эмне ден жатам ыя: бул жерде үч жүздөн да көбүрөөк Гринго акчалуу мешогун бүт ушул жерге төккөн окшойт.

Бул убакта бир топ илгерилип кеткей качкындар ачкалыктан кыйналып, оор дем алып бараткан аттарды эс алдырыш үчүн чыйыр жолдун тоого чыга. турган жеринде токтотушту: Френсис ушул жерде аларды кууп жетти.

— Эми жаркылдаган тыйынсыз эч жакка саякат кылбаймын,— деди да, ал кароосуз калган плантацияга жашырынып алып, эмне көргөнүн айта баштады. — Билесиңби, Генри, өлгөндө да жаныма бир мешок акча ала кетем. Ал жерде да керек болуп калат: анткени, тиги дүйнөдө бизди эмнелер күтүп турганын кудайдан бөлөк эч ким билбейт. Угуп тургула! Жандармдар кудук жанында ит менен мышыктай тытышышты. Бири-бирине ишенишпеди, өз жолдошун жанындагы акчасын калтырмайынча кудукка түшүрүшпөдү. Жандармдар буйрукка баш ийбей коюшту. Башчы 45ою кыска жана кичинекейин кудукка түш, болбосо атып таштаймын деп коркутту. Анан ал кудук түбүнө түшүп алып, баркын көтөрө баштады. Баардыгы, албетте, ага убада беришти, бирок кудуктан чыккандан кийин аябай сабашты. Мен бул жакка келатканымда да аны сабап жатышкан.

— Бирок эми мешогун бош калбадыбы,— деди Генри.

— Ооба, бул башыбызга түшкөн чоң бактысыздык,— деп Френсис анын сөзүнө кошулду. — Акчам болгондо барбы, алар бизге эч качан жете алышмак эмес. Сыягы адаттан тышкары колу ачытык кылып жибердим окшойт. Мынчалык арзан баага сатыларын билбептирмин. Бирок азыр бир нерсени айтамын, ага оозуңар ачылып

калат. Торрес, сеньор Торрес, сеньор Альварес Торрес, ошол келишкен жентльмен жана Соланолордун үй- бүлөсүнүн чын досу полиция башчысы менен бирге куугунчуларга. башчылык кылып келатат! Анын жандармдар токтоп калганына аябай жини келүүдө. Шефтин жандармдарын баш ийдире албагандыгы үчүн ал аны менен аз жерден чырдаша кете жаздады. Ооба, туугандарым, ал шефти жин тийгир деп тилдеди. Анын тилдегенин мен өз кулагым менен уктым.

Беш милче жерди токтобой чаап өткөн соң, аттар алдан кетип токтошту. Чыйыр жол бул жерден төмөн карай капчыгайга алып кирип, кайра тоого алып чыгат: Френсис жолду уланта бергиле деп коюп, өзү артта калды. Ал бир нече минут күтүп турду, жолдоштору кыйла узап кеткенден кийин, алардын артынан жөнөдү. Бир аздан соң калың чөп баскан ачык жерге чыкты да, аттын изин көрүп коркуп кетти: чын эле чым үстүндө аттын изи аяктай болуп чуңкурайып көрүнүп турган эле. Издин житине капкара май сыяктуу суюктук толуп калган болчу, Френсис суюктук чийки нефть экендигин дароо билди. Бул нефтинин алгачкы издери болчу — ал жогоруда агып жаткан арыктан сызып чыгып жаткан, арык болсо негизги агымдын бир тармагы болчу. Жүз кадамдай ары жактан Френсис агымдын өзүнө кезикти, ал тик жерден агып жаткан, эгер нефтинин ордуна суу акканда, бул жерде шаркыратма пайда болмок. Бирок коюу шире сыяктуу чийки нефть тоодон агып жатты. Нефть дарыясынан аттап өтпөс үчүн Френсис ушул жерде буктурма коймок болду; ал таш үстүнө олтуруп, бир жагына мылтыгын, экинчи жагына автомат-тапанчасын койду, анан өзү сигарета ороп түтөттү. Ошентип ал жакындап келе жаткан куугунчулардын үнүнө кулак сала баштады.

Мына ушул убакытта өлөрчө келтек жеген жана алдыда андан бетер азаптар күтүп турган пеон ансыз деле кара терге баткан бээсин камчылап, дал Френсисдин үстү жагындагы капчыгайдан өтүп бараткан. Нефти кудугунун жанынан алсыраган жаныбар жыгылып калды, пеон атты тепкилеп турууга аргасыз кылды, аябай сабады, келтекке чыдабаган байкуш ат аксаңдап токойду көздөй качып жөнөдү. Бирок анын биринчи күнкү окуялары али аяктай элек болчу, аны пеон билген жок. Ал нефтини басып албас үчүн, таштын үстүнө бутун жыйыра, сигарета күйгүзүп кудуктан чыгып жаткан нефтини карап отурду: капысынан кимдир бирөөнүн үнүн угуп калып, жакын жердеги калың өсүмдүккө жашырынды; аңгыча эки бейтааныш киши көрүндү. Алар түз эле кудуктун жанына келишип, бөлүштүргүч кланындын темир бурагычын бурап, нефть агымын азайтышты.

— Болду! — деди көрүнүшүнөн башкаруучу кейиптенген адам. — Катуурак бураса басымдын күчтүүлүгүнөн түтүк жарылып кетиши мүмкүн бул тууралуу инженер гринго мага айткан.

Эми басымы аз, бирок дагы эле кооптуу көрүнгөн агым төмөн карай куюлуп жатты. Тиги кишилер ишин бүтүрө электе токойдон атчан кишилер чыга келишти, бекинип жаткан пеон өзүнүн кожоюнун, кошуналарын жана күзөтчүлөрүн дароо тааныды. Аларга качкын кулду издөө англичандардын түлкү уулаганы сыяктуу рахат берүүчү.

Жок, нефтичилер эч кимди көрүшпөдү. Бирок отряддын алдында келе жаткан плантатордун көзү аттын изине түшүп калды, астындагы атын теминип, из кууп таскактатып жөнөдү, калгандар анын артынан жөнөштү.

Пеон алардын кетишин күтүп, сигарета тартып, кыялга батты. Бардыгы көздөн кайым болгон соң, жашынган жайынан акырын чыгып, нефть агымын тартипке салып туруучу механизмди акырына чейин ачып койду. Жер астындагы газдын басымынын күчтүүлүгүнөн нефть фонтандай атылып чыгып, дарыя сымал төмөн агып кете баштады. Пеон кулак түрдү, кудуктан чыккан газдын шоокуму, тарсылдаганы угулду. Бул жерде эмне болуп жатканын ал түшүнбөдү, бая сигарета чеккенде акыркы ширенкени пайдаланып койгону үчүн гана анын өмүрү кийинки окуялар үчүн аман калды. Самтыраган кийимин, кулактарын, чачтарын тыткылап ширенке таба албады.

Ошондон кийин ал нефть дайрасына карады, ушунча байлыктын жок болушуна

кубанып, капчыгайдын түбүндөгү кургак чөп- чарларды эстеп төмөн чуркады. Пеонду ал жерде автомат— тапанча кармаган Френсис күтүп алды. Пеон коркконунан канталап кеткен буттарын бүгүп тизеледи да, бир күндө эки жолу саткан адамынын алдында ырайым тилей баштады. Френсис аны тааныган жок: пеондун жүзү тытмаланып, бүтүндөй кан болуп калган эле.

— Amigo, amigo! (дос!) —деп жалынып жатты ал.

Төмөндөгү чыйыр жол жакта бирөөнүн буту тийип кулаган таштардын шалдыраганы угулду. Ошол замат Френсис бул адам кейиптенген байкуш пенде баягы флягасындагы арактын тең жарымын ичкен пеон экенин тааныды.

— Ии, amigo,— деди Френсис ага жергиликтүү тилде,— артыңдан кууп келаткан окшойт ээ?

— Алар мени сабап өлтүрүшөт, аяшпайт,—деп шыбырады байкуш. — Сиз менин жападан— жалгыз ишенген жолдошумсуз, азыр атам да, энем да сизсиз! Мени куткарыңыз!

— Атканды билесиңби? — деп сурады андан Френсис.

— Өзүмдү кулдукка сатканыма чейин Кордильер тоосунда аңчылык кылчумун, сеньор.

Френсис анын колуна автомат-тапанча карматты да, качан гана ок жаңылыш кетпесине ишенгенден кийин ат деди. Френсис өзүнчө: «Территаунда азыр гольф ойноп жатышат. Миссис Беллингхем клубдун верандасында отуруп алып, уттуруп койгон акчасын кантип төлөрүнө баш катырып, мага да бере көр деп, кудайга жалбарып жаткан болсо керек. Мен болсо бул жердемин, эх кудай— ай, жолумду нефть тосуп турат...» — деп ойлоду.

Анын кыялын полиция башчысы, Торрес менен жандармдардын капысынан пайда болушу бузду. Френсис аларга ок атты, ошол замат алар жок болушту. Анын аткан огу бирөөнө тийдиби, же куугунчулар бир аз чегиндиби — муну ажырата албады. Алар түздөн-түз кол салууга батынышпады, ошондуктан дарактарга жашынып, абайлап аракеттенмек болушту. Френсис менен пеон да аларга окшоп, бадалдардын арасындагы асканын артына жашынып, орундарын бат- бат алмаштырып турушту.

Бир сааттан кийин Френсистин мылтыгында бир ок калды. Френсистин акылы менен коркутууларынан кийин пеондун тапанчасында эки ок калган эле. Бирок Леонсия менен анын жолдоштору бул мезгилдин ичинде бир сааттай илгерилеп кетишти, анын үстүнө Френсис каалаган убакта нефть дарыясынан өтүп жашырынышка ишеничи зор эле. Иш анчалык жаман эмес болчу жана арты ийгиликтүү бүтүшү мүмкүн эле, бирок жогор жактан дагы бир топ атчандар пайда болушту, алар да дарактарга жашынышып, ок ата ылдый түшө баштады. Булар качкын пеонду издеп жүргөн плантатор менен анын достору эле. Френсис болсо дагы бир полиция отряды изибизге түшкөн окшойт деп ойлоду; анын үстүнө атчандардын ок атуусу Френсистин болжолун ырастап турду.

Пеон Френсистин жанына жылып келип, тапанчанын ичинде эки ок калганын айтып, кайтарып берди да, анын ордуна ширеңке сурады. Андан кийин өзү капчыгайдан өтүп, сиз да өтүңүз деп Френсиске белги берди. Френсис пеондун нээтин түшүнүп, анын сөзүнө кирди, ыңгайлуу жаңы жайды ээлеп, жакындап келе жаткан отрядка карата мылтыктагы акыркы окту атып, аларды капчыгайга карап чегинүүгө аргасыз кылды.

Акыркы минутада пеон ширеңке чагып таштаган нефть дарыясы жалынга айланды. Дагы бир минутадан кийин тоо үстүндөгү нефть кудугунан атылып чыгып жаткан газ күйүп асманга көтөрүлдү. Бир аздан кийин жалындын агымы дарыя бойлоп төмөнгө, туура Торрес менен жандармдарды көздөй агып кетти.

Нефтинин жалындап күйгөн табынан алсырап суй жыгылчудай болгон Френсис менен пеон тоонун боору менен жогору чыгып, кайрылып артына карашты, алар нефтинин күйүп жатканын дагы бир жолу көрдү да, кайра чыйыр жол менен алга карай чуркап жөнөштү.

ОНУНЧУ ГЛАВА

Френсис менен пеон аман-эсен арылап качып кетишкенде, түбүндө нефть агып жаткан капчыгай жалындуу дарыяга айланып кеткен болчу. Торрес менен жандармдар үчүн тик кыядан жогору карай тырмышып чыгуудан бөлөк айла калбады. Плантатор кенен анын жолдоштору да капчыгай ичинде жалындап күйүп жаткан өрттөн качып, артка чегинүүгө аргасыз болушту.

Бат-бат артын карап бараткан пеон акырында куунактык менен биринчи кудук күйүп жаткан жерден бир аз арыраакта пайда болгон экинчи жалынды көрсөттү.

— Дагы бири! — деп кубанды ал. — Кудук тиги жерде да бар болчу! Бүт баары күйүп кетет. Аймакка бул дагы аздык кылат! Жеген келтектерим үчүн жазасын тартышсын. Билесизби, төмөнүрөөктө бүтүн бир нефть көлү, ал эмес чоңдугу Хучитандай келген нефть деңизи бар.

— Френсис плантатордун аз дегенде беш миллион баррель кара алтын сакталып турган нефть көлү тууралуу сүйлөгөн сөзүн эстеди. Бул нефтини кемелерге жүктөө үчүн деңиз жакка агызуу мүмкүнчүлүгү жок болгондуктан, топурак менен тосулган жасалма көлчүктөрдө ачык сакталчу.

— Сен канча турасың!— деп Френсис пеонго ишке тиешеси жок суроо берди.

— Пеон анын суроосун түшүнгөн жок. .

— Кийимдериң, үстүндөгү нерселердин наркы канча турат?

— Жарым песо... жок, жарым песонун жарымы,— деп пеон уйпаланган кийимдерине карап, муңайыңкы мойнуна алды.

— Дагы эмнең бар?

Байкуш пеон таптакыр кедей экендигин билдирип колун жазды да, кайгылуу жооп берди:

— Карызымдан бөлөк эч нерсем жок. Карызым эки жүз дагы элүү песо. Бул карыздан өлөр— өлгүчө кутула албайм: адам рак оорусунан кутула албагандай, мен да карызымдан кутула албаймын. Ошондуктан плантатордун кулумун да.

— Хм! — деди Френсис, күлкүсүн тыя албай.— Демек сен эки жүз элүү песо турасыңбы, баары бир арзыбаган акча, ал турсун сан да эмес, математиктин түшүнүгүндөгү гана абстракттуу терс бирдик. Мына ушул ноль азыр миллион песо турган нефтиге өрт койду. Эгер бул жерде топурак борпоң болуп, тез жуулуп кете турган болсо, анда бүткүл нефти аянтын өрт каптайт — бул демек миллиард доллар деген сөз. Билесиңби, сен эки жүз элүү доллар турган абстракттуу бирдик эмессиң, сен чыныгы hombzesиң!

Бул айтылган сөздөн пеон “hombze” дегенден бөлөгүн түшүнө алган жок.

— Мен адаммын,— деди ал сыймыктана көкүрөгүн кере канга боёлгон башын бийик көтөрүп —Ооба, мен hombze, мен майямын.

— Сен майя уруусунансыңбы? — деди Френсис шектүү,

— Жарым— жартылай,— деп пеон анча каалабай мойнуна алды. — Атам чыныгы майя. Ал Кордильерде жашачу, бирок майялык аялдар ага жакчу эмес. Ошол себептүү ал жылуу жактардагы метис кызды жакшы көрүп калыптыр. Андан мен төрөлүпмүн; бирок ал кийин Барбадостук негр менен качып кетет, атам болсо Кордильерге кайтып келген. Атама окшоп менин маңдайыма да метис кызга ашык болуу жазылган экен. Ал менден акча талап кылды, мен аны ушунчалык сүйчүмүн, акылымды жоготуп, өзүмдү эки жүз песого сатып жибердим. Ошондон бери, же аны, же акчаны көрбөдүм. Беш жылдан бери пеонмун. Беш жыл кул болуп, таяк жедим. Эмичи? Эми эки жүз гана эмес, эки жүз элүү песо карыздармын.

Френсис Морган менен майя уруусунун жапакеч тукуму жолдошторуна жетүү үчүн Кордильер тоосунун ичкерисине кирип бараткан кезде, Хучитандын нефтилүү талаалары буркурап жанып жаткан убакта алды жакта, бир топ узак Кордильер

тоосунун дал борборунда шумдуктуудай окуялар күтүп жаткан болчу, бул окуялар качкындар менен куугунтуктоочуларды: бир жагында — Френсис, Генри, Леонсия, анын туугандары жана пеон, экинчи жагында — плантаторлор, полиция башчысы жетектеген жандармдардын отряды, Риган убада берген акчаны гана алыш үчүн эмес, Леонсия Соланону да өзүнүкү кылууга ашыгып жаткан Альварес Торрестерди тагдырдын бир жиби бириктирмек эле.

Үңкүрдүн ичинде бир аял менен бир эркек отурушту. Метис аял жаш жана сулуу эле. Ал арзан баалуу керосин менен күйүүчү чырактын жанында окуп жатты, анын колундагы музоонун териси менен тышталган китеп Блэкстондун¹ испанча жазылган китеби болчу. Эркек да, аял да жылаң аяк, чүмкөмөлүү узун, жеңсиз көйнөкчөн. Жаш аялдын көйнөгүнүн чүмкөмөсү артка ташталып, калың кара чачтары далысына жайылып турат. Чалдын чүмкөмөсү болсо так эле монархтардыкындай маңдайына чейин түшүрүлгөн. Анын такыба, ойлуу жана кайраттуу кексе жүзүнөн темирдей эрктүүлүктүн белгиси көрүнүп турду. Мындай жүз бир гана испандыктарда болот. Мүмкүн, Дон Кихоттун жүзү да так ушундай болгондур. Абышканын көздөрү жумулган, аны сокур караңгылык түбөлүк курчап алган эле. Ал жел тегирменди эч качан көрө албайт жана аны менен согушууга чыга албайт болчу.

Абышка Родендин «Ойчулу» сыяктуу отуруп алып, сулуу метис кыздын окуганына элейип кулак салууда, бирок чал кыялкеч эмес, Дон Кихот сыяктуу жел тегирмен менен согушуу анын табиятына жат болчу. Дүйнөнү көрбөй калган сокурлугуна карабай, ал кайраттуу эле.

Анын жан-дүйнөсү сокур эмес болчу, нерселерди жана окуяларды катасыз терең түшүнүп, адамдардын жүрөгүн, жашыруун бузукулугун жана таза асыл ниеттерин көрө алчу.

Ал колун жаңсап кызды токтотуп, окулгандар жөнүндө үн чыгарып ой жүгүртө баштады.

— Адамдар жараткан закон,—деди акырын жана ишеничтүү,— азыркы кезде акыл мелдешине окшойт. Алар акыйкатка эмес, софистикага негизденишет. Закондор адамдардын жыргалчылыгы үчүн түзүлгөн, бирок аларды түшүндүрүүдө жана колдонууда адамдар жасалма жолдор аркылуу барышат. Алар максатка жетчү жолду максаттын өзү, аракеттин ыгын болсо анын бүткөн натыйжасы деп ойлошот. Ошого карабай, закон — закон боюнча калат. Алар зарыл жана пайдалуу. А биздин заманыбызда аларды туш келди колдоно беришет. Судьялар менин адвокаттар бири-бири менен акыл ийкемин салыштырып мелдешип, өздөрүнүн окумуштуу экенине мактанышат, бирок өздөрүнчө акча төлөгөн жана алардан амалкөйлүк менен акылмандуулукту эмес, акыйкат кылууну, чындыкты күтүп жаткан жабырлануучу жана жооп берүүчүнү унутуп коюшат.

Ошого карабай карыя Блэкстондуку туура. Калыстык кан тамырында болгон сыяктуу, закондордун негизинде ал асыл кишилердин чындык жана акыйкатка кызуу умтулуулары жатат. Устат бул жөнүндө эмне дейт? «Судья менен адвокаттар абдан эптүү чыгып калышты». Адамдардын жыргалчылыгы үчүн түзүлгөн закондор да ушунчалык чеберчилик менен бузулду дейсиң, эми жазыксызды да, күнөөкөрдү да коргоого жарабай калды. Бир гана семирп кеткен судьяларга жана өз душмандарынан, ал эмес өкүм чыгаруучу судьялардан акылдуураак экендигин далилдей алышса, атак-даңк кубалап, курсак байлаган семиз ач көз адвокаттарга кызмат кылып жатат.

Абышка унчукпай калды да, дагы эле Родендин «Ойчулу» сыяктуу отурган абалда ойго батты, анын бул көрүнүшү дүйнөнүн тагдырын таразага салып жаткандай эле; метис кыз болсо окууну улантуу үчүн анын адаттагы белгисин күттү. Акыры чал терең ойдон кутулуп, кайра сүйлөй баштады.

— Бирок бизде, Кордильер тоосунун Панама жагында, закон бардык күчү менен —

¹ Блэкстон, Уильям (1723—1780) — англиялык профессор-юрист, эл аралык чоң авторитетке ээ болгон.

адилеттүү жана баары үчүн тең боюнча сакталып калды. Ал кээ бир кишинин пайдасы үчүн, же байлардын жыргалы үчүн кызмат кылбайт. Адилеттүү жана калыс судьяга жука кездемеден эмес, боз кендирден тигилген кийим жарашат. Оку, Мерседес. Эгер туура окуса Блэкстондуку дайыма туура. Улантып оку! Блэкстон — бул инсан адилетчилигинин негизи, бирок, оо кудай,—Блэкстондун ысмына жамынышып, акылдуу адамдар кандай гана жамандыктарды жасашпайт.

Сокур философ он минутадай убакыттан кийин башын көтөрүп, абаны жыттап көрдү да, кол жаңсап кызды токтотту. Кыз да аны туурап абаны жыттап көрдү.

— Оо Адилеттүү, мүмкүн бул чырак жытыдыр! — деп жоромолдоду кыз.

— Жок, нефть күйүп жатат,— деп сокур каршы болду. — Чырактын буга эч кандай тиешеси жок. Анын үстүнө алыс жерде күйүп жатат. Капчыгай жактан атышуу да уккансыдым.

— Мен эч нерсе укканым жок...—деп кыз сөз баштады эле, абышка анын сөзүн бөлдү.

— Кызым, сен жарык дүйнөнү көрөсүң, ошондуктан сага меникиндей сезгич кулактын кереги жок. Капчыгайда мылтык атылды. Балдарыма айт, эмне болуп жатканын билип, мага кабарлашсын.

Жаш аял чалга урмат менен таазим кылып, эшикке илинген одеялды көтөрүп сыртка чыкты. Чал сокур болсо да, аялдын ар бир аракетин угуп, сезип алууга көнүп калгандыктан анын таазим кылганын билди. Үңкүрдүн оозунда эки пеон олтурган, экөөнүн тең мылтык жана мачетеси бар, куруна бычак кыстарылган. Кыз аларга буйрукту айтты: экөө тең ордуна туруп таазим кылышты, бирок кызга эмес, буйрук берген киши отурган жакка карап таазим кылышты. Анан алардын бири азыр эле өзү отурган ташты мачете менен уруп такылдатты да, кулагын төшөп тыңшап калды. Таш, бүткүл тоо бойлоп өткөн жана ушул жерден жердин үстүнө чыккан кендүү жайды бекитип турар эле. Ал эми тоонун аркы карама-каршы бетинде, Кордильер тоосунун кооз жаратылышы көзгө урунган бүркүт уяда башка бир пеон отурган. Ал да кварц ташына кулак төшөп, анан мачете менен ташты ургулап жооп берди. Андан кийин жарымы куурап калган бийик дарактын жанына келди Дарак пеон олтурган жайдан алты кадамдай ары жакта болчу. Ал көңдөйгө колун салып, ичинде асылып турган арканды коңгуроо чалгандай тартты.

Бирок эч кандай үн угулган жок. Үндүн ордуна дарактын өзүнчө соройгон чоң бутагы семафор сыяктуу өйдө-төмөн кыймылдады. Андан эки милче ары жактагы аскалуу тоонун чокусунан так ушундай эле семафор— дарактын жардамы менен жооп болду. Андан да ары жакка күзгү менен нурун чагылдырып, үңкүрдөгү сокурдун буйругун билдиришти. Тез арада Кордильер тоосунун бул бөлүгү шыңгыраган кен катмары, күндүн нуру менен шактардын кыймылдашы сыяктуу шарттуу тилде жанданып кетти.

Энрико Солано индей жигиттериндей болуп боюн тыкан кармап, атын таскактатып бара жатты. Ал Френсистин куугунчуларды алаксыткандыгынан колдон келишинче пайдаланууга аракеттенди. Алесандро менен Рикардо анын үзөңгүсүнөн кармап, эки жагында чуркап баратты, Леонсия менен Генри болсо анчалык шашылышкан жок. Френсис келе жатты бекен деп улам бир Леонсия бир Генри артына карап коюшат. Генри бир шылтоо таап артына кайрылды. Беш минутадай убакыттан кийин Генри сыяктуу Френсистен тынчсызданып жаткан Леонсия да атынын башын артка бурмакчы болду. Бирок ат Соланонун атынан артта калууну каалабай тик турду да, анан жер тепкилеп баспай койду. Леонсия ыргып түшүп, тизгинди жерге таштап, артын көздөй жөнөдү. Панамалыктар атты тушап, же байлап отурушпайт. Генри Френсис менен пеонду учуратканда кыз да тез чуркагандыктан аларга жетейин деп калган эле. Бир минутадан кийин экөө тең — Генри менен Френсис — кыздын ойлонбой иш кылганына кейишти, бирок ар биринин үнүндө махабат менен мээрим байкалып, бул болсо атаандаштардын жүрөгүндө кызганыч ойготту.

Махабат аларды абдан бийлеп алгандыктан, башка эч нерсе тууралуу ойлошкон жок. Ошол себептүү токойдон капысынан плантаторлордун отряды чыгып келгенде, алар селейип катып калышты. Бат эле башына таяк тие баштаган качкын пеон алардын арасынан табылганына карабай, пеондун кожоюну, Соланолор үй-бүлөсүнүн ишеничтүү досу бул жерде болгондо Леонсия менен эки Морганга эч ким тийишпеген болор эле. Бирок эки күндө бир кайталанып туруучу безгек плантатордун аргасын кетирген, ошондуктан азыр күйүп жаткан нефть талаасына жакын жерде титиреп-калтырап жаткан болчу.

Ошого карабай, пеонду сабап, аны тизе бүгүп ыраным суроого мажбур кылган плантаторлор Леонсияга рыцарларча сылыктык менен мамиле кылышты. Аттарын калтырып келген тоонун бооруна чыгуу мезгилинде Генри менен Френсистин колун байлап коюшса да, аларга анча оройлук кылышкан жок. Тескерисинче, Латын Америкалыктарга тиешелүү ырайымсыздык менен баардык каарын пеондон чыгарышты.

Бирок туткундарды алып, көздөгөн жерге жетип баруу аларга буюрган эмес экен. Капысынан тоонун боорунан кубанычтуу кыйкырып, өз башчылары менен Альварес Торрес жетекчилигиндеги жандармдар пайда болушту. Тез эле баардыгынын тили чыгып калды: түшүнүк берүүнү талап кылгандардын суроолору да, эмнегедир түшүндүрүүгө аракеттенгендердин жооптору да бул ызы-чууда угулбайт. Баары бири-бирине кулак салбай кыйкырып- өкүрүп, уу-дуу ашкан убакта Торс Френсиске баш ийкеп, Генриге жеңиштүү, мазактаган түрдө карап койду да, Леонсиянын алдына келип, чыныгы жигиттердей урмат менен баш ийди.

— Кулак салыңыз,— деп акырын сүйлөдү ал, кыздын жек көрүп турганын байкап. — Менин нээтим тууралуу жаңылышпаңыз. Мени туура түшүнүңүз. Сизди куткаруу жана ар кандай балакеттерден коргоп калуу үчүн бул жерде турам. Сиз кыялымдын ханшасысыз. Мен сиз үчүн өлүмгө даярмын, бирок сиз үчүн жашоого дайым даяр болсом да, кубаныч менен жанымды тартуу кыламын.

— Сөзүңүздү түшүнбөдүм,— деп кескин жооп берди кыз. — Азыр сөз биздин жашообуз, же өлүмүбүз туурасындабы? Биз эч кимге жамандык кылганыбыз жок. Же мен, же атам, же Френсис Морган, же Генри Морган. Ошондуктан, сеньор, биздин жашообузга эч нерсе коркунуч салып жаткан жок.

Кыйкырык— өкүрүккө карабай, Генри менен Френсис, Леонсия менен Торрестин сөзүн укпай калбас үчүн кызга жакыныраак келип турушту.

— Генри Морганды, албетте, асып өлтүрүшөт,— деп сөзүн бекемдеди Торрес. — Атаңыздын бир тууган иниси, сиздин агаңыз Альфаро Соланону Генри өлтүргөнү далилденген. Аны куткаруунун мүмкүнчүлүгү жок. Бирок Френсис Морганды куткарып калышым мүмкүн, эгер...

— Эмне эгер? — деп сурады Леонсия, олжосун колуна түшүргөн жолборс сыяктуу тиштерин кычыратып.

— Эгер мага ыйбаа карап, турмушка чыксаңыз,— деп Торрес сөзүн кебелбестик менен бүтүрдү. Колдору байлануу, начар абалда турушкан эки грингонун көзүндө Торрести турган жеринде өлтүрүп жибергилери келгени көрүнүп турду.

Торрестин чын жүрөктөн ышкысы ташкындап, Леонсиянын колдорун кармады, бирок андан мурда Моргандар жакка аяр көз таштап, алар өзүнө эч кандай зыян келтире албастыгына дагы бир жолу ишенди.

— Леонсия,— деди ал жалынычтуу,— эгер сизге эр болсом, Генриге да кандайдыр пайдам тийиши мүмкүн. Эгер ал Панамадан тез чыгып кетүүгө ыраазы болсо, балким анын өмүрүн сактап калармын.

— Испандын гана ити! — деп кыжырданды Генри, артына кайыра байлаган колдорун бошотууга пайдасыз аракет жасап.

— Сен өзүң Американын итисиң! — деп кыйкырды Торрес, анан кулачын керип, Генрини тишке уруп жиберди.

Ошол замат Генри Торрести бөйрөккө тепкендиктен, ал өзүн кармай албай Френсис жакка темтеңдеп кетти: Френсис да токтоп турбай аны экинчи бөйрөккө тепти. Алар Торрести бири- бирине топтой тоголотуп жатышты, жандармдар акыры аларды кармап, колдорунун байлануусунан пайдаланып, ура баштады. Торрес жандармдарды көкүтүп гана тим болбостон, өзү да бычагын сууруп чыкты: латын америкалыктын каны кызыганда кан төгүлбөй калбагандай, бул жолу да иш кандуу кырсык менен бүтөрү анык эле, бирок ушул маалда жыйырмага жакын куралдуу атчан кишилер ың-жыңсыз калың токойдон чыгып, акырындык менен өкүмдү оз колдоруна алышты. Бул сырдуу бейтааныш кишилердин кээ бирөөлөрү матадан кийим кийип, кээ бирлери узун көйнөкчөн эле.

Жандармдар менен плантаторлор чокунуп, дуба окушуп, коркунуч менен артка чегиништи.

— Сокур каракчы! Каардуу судья! Булар ошонун адамдары. Өлдүк! — деген үндөр чыгып жатты "ар тараптан.

Бир гана киши — жабырланган пеон гана алга умтулду, сокур каракчынын адамдарына башчылык кылып жаткан олуттуу кишинин астына канга бөлөнгөн тизесин бүгүп чөгөлөдү, пеон арызданып, адилеттик тууралуу суранды.

— Кандай адилеттикти сурап жатканыңды билесиңби өзүң? — Деп отряд башчысы коңур үн менен сурады.

— Ооба, Каардуу Адилеттик жөнүндө,— деп жооп берди пеон. — Каардуу Адилеттикке кайрылуу эмнелигин билемин, ошондой болсо да кайрыламын, себеби адилеттикке чаңкап турам, ишим болсо ак.

— Мен да Каардуу Адилеттикти талап кыламын,— деп кыйкырды Леонсия көздөрү жанып. Анан Френсис менен Генриге акырын сөз катты: — Бул Каардуу Адилеттик кандай болушуна карабай.

— Торрес менен полиция башчысынан күтө турган адилеттиктен жаман болбосо керек,— деп шыбырады Генри кызга, анан алдыга чечкиндүү кадам коюп, отряд башчысына үн катты: — Мен да Каардуу Адилеттикти талап кыламын.

Башчы башын ийкеди.

— Мен да,— оболу шыбырап, анан катуу айтты Френсис.

Сыягы жандармдарга баары бир эле, плантаторлор болсо, Сокур каракчы кандай өкүм чыгарса, ошого баш ийиштерин билдиришти. Бир гана полиция башчысы нараазылык билдирди.

— Мүмкүн менин кимдигимди билбестирсиз? — деп сурады ал керкейип. — Мен Мариано Верхара- и- Ихосмун, кадимки беделдүү байлардын урпагынанмын, түпкү ата-бабаларым дайыма чоң иштерде турушкан. Мен Сан-Антонио полициясынын башчысы, губернатордун жакын досу, Панама республикасынын өкмөтүнө ишеничтүү адаммын. Мен өзүм законмун. Жалпы мамлекетибизде бүткүл Панама үчүн, Кордильер үчүн да бир гана закон бар. Бул тоого өзүңөр орноткон жана силер Каардуу Адилеттик деп атап жаткан законго каршылык билдиремин. Сокур каракчыңызды камакка алуу үчүн аскер жиберемин; аны СанХуан түрмөсүнө салып, этин куштарга жем кыламын.

— Сиз азыр Сан-Антониодо эмес, Хучитан токоюнда экендигиңизди унутпастыгыңызга кеңеш берем,— деп Торрес жинденип жаткан полиция башчысына шылдыңдуу эскертти. — Анын үстүнө бул жерде эч кандай армияңыз да жок.

— Мына бул экөө Каардуу Адилеттикти талап кылып жаткан адамдардын бирөө— жарымын капа кылганбы? — деп кескин сурады башчы.

— Ооба,— деди пеон. — Алар мени сабашты. Баары мени сабашты. Эч кандай себепсиз мына булар да мени урушту, колдорумдун жоору чыгып, бүткүл денем канталап көгөрүп кеткен. Мен дагы ырайым кылууңуздарды жана мына бул экөөнү айыптаймын.

Башчы баш ийкеп, ишара менен өзүнүн адамдарына туткунга түшкөндөрдү куралсыздандырып, жолго түшүүнү буюрду.

— Адилеттикти!.. Мен да баары үчүн бирдей адилеттикти талап кыламын! — деп кыйкырды Генри. — Менин колум артыма кайрылып таңылып коюлган. Же баарынын колу байлансын, же биздин да колубузду чечишсин. Байланган боюнча кишинин жол жүрүшү кыйын.

Башчынын жүзүндө күлкүнүн белгилери пайда болду жана ал өзүнүн адамдарына жипти кесүүнү буюрду. Бул Генринин датынын адилеттүүлүгүнүн далили эле.

— Эх! — деп Френсис Леонсия менен Генриге амалкөйлүк менен карап койду. — Эгер эсимден чыкпаган болсо, мындан бир миллион жыл мурда Нью-Йорк деп аталган бир тынч элет шаарда жашачумун, өзүбүздү баёлук менен жан кечти баш кесер катары самачубуз, анткени гольф ойночубуз, Таммаий-Холл¹ менен согушчубуз, бир күнү полиция инспекторун электр стулуна жөнөтүүгө жардамдашканбыз жана көзүнө карабай болушунча пара алчубуз.

— Эх! — деп кыйкырды Генри арадан жарым саат өткөндөн кийин, алар тоо чокулары даана көрүнө турган жерге чыгышканда. — Ой, шайтандар ой! Бул узун көйнөк кийген куралдуу жигиттер анчалык жапайы эмес экен го. Карачы, Френсис! Бүтүндөй бир сигнал берчү система! Тетиги даракты көрүп турасыңбы, андан ары жагындагы чоң дарактын бутактарынын силкинип жатканын кара.

Акыры бир нече миль жолду туткундардын көздөрүн таңып алып барышты, анан алардын көздөрүн чечишпей, Каардуу Акыйкат бийлик кылган үңкүргө алып киришти. Көздөрүн чечишкенден кийин, туткундар кенен жана бийик үңкүргө кирип калышкандарын байкашты. Үңкүрдү абдан көп шамдар жарык кылып турат, бет алдыларында таштан оюп жасалган такты үстүндө сокур абышка: бут алдында анын тизесине далысын жөлөп сулуу метис кыз отурат.

Сокур чал сүйлөй баштады; анын үнү күмүш коңгуроонун үнүндөй таза жана бийик, сөзү — көп жашаган жана оор турмуштун тажрыйбасын арыткан даанышман кишилердикидей олуттуу эле.

— Силер Каардуу Адилеттикти талап кылыпсыздар. Кулак силерде. Калыс жана адилеттүү законду ким талап кылып жатат?

Баардыгы эркисизден артка чегиништи, ал эмес полиция башчысы да Кордильер закондоруна каршы турууга батына албады.

— Араңарда аял киши бар экен,— деп сөзүн улады Сокур каракчы. — Биринчи болуп ошол сүйлөсүн. Баардык пенденин — эркектердин да, аялдардын да — күнөөсү болот, же жок дегенде айлана-тегерегиндегилер күнөөлүү деп ойлошот.

Генри менен Френсис Леонсияны токтотмокчу болушту, бирок ал экөөнө тең жылмаюу тартуулап. Адилет калыска коңгуроодой үнү менен даана— даана сүйлөдү:

— Мен жигитимди адам өлтүрдүң деп негизсиз күнөөлөп асмакчы болушканда, кутулуп кетүүсүнө жардам берген элем, болгон күнөөм ушул.

— Сөзүңдү уктум,— деди сокур каракчы.— Эми мага жакыныраак кел.

Узун көйнөк кийген кишилер Леонсияны сокурдун алдына алып келип, тизе бүгүүгө мажбур кылды; ага ашык болгон эки Морган тең кыздын ар бир аракетин тынчсыздануу менен карап турушту. Метис кыз чалдын колун Леонсиянын башына койду. Бир минут үңкүрдө салтанаттуу тынчтык өкүм сүрдү. Чал колун кыздын маңдайына коюп, тамырынын согушун кармалап, Леонсиянын маңдайында турду. Анан ал колун кармап, боюн артка таштады да, ойлоно баштады.

— Тур, сеньорита,— деди ал. — Сенин жүрөгүңдө жамандык жок. Сен эркинсиң... Дагы ким Каардуу Адилеттикти талап кылат?

Френсис ошол замат алдыга кадам койду:

— Мен да адилетсиздик менен өлүмгө өкүм кылынган ошол адамдын кутулушуна жардамдашкам. Биз алыс тууганбыз, фамилиябыз да бир.

¹ Таммани-холл — Нью-Йорктогу алдынкы көз караштагы партиялык уюм.

Френсис да тизе бүктү жана чалдын жумшак манжалары анын каштары менен чыкыйын сыйпагылап, анан билегинен кармап, тамыр согушун байкаганын сезип турду.

— Мага баары түшүнүктүү эмес,— деди сокур. — Жүрөгүңдө тынчтык, токтоолук жок. Сени бир нерсе кыйнап жатат.

Ушул мөөнөттө пеон капысынан алдыга чыгып, уруксатсыз эле сүйлөй баштады. Анын үнүн угуп, айланада турган кишилер, ал бир кудайга тил тийгизген немедең бетер селт этип кетишти.

— Оо, Адилеттүү, бул адамды коё бер,— деп жалбарды пеон. — Бүгүн мен алсыздык кылып, аны эки жолу душмандарына саттым, ал болсо бир күндө эки жолу мени коргоп, душмандарымдан куткарып калды.

Ушундай деди да, пеон бүгүн көп чөгөлөгөнү менен, адилеттүү закон жүргүзүүчүнүн алдында биринчи жолу тизе бүктү. Ар кандай ырым-жырымга ишенген неме, коркконунан калтырап жана алсырап, алдында качандыр бир кезде адам баласы тизе бүккөн бөтөнчө судьянын манжалары маңдайын жеңил жана тез сыйпалап жатканын сезип турду. Бул бармактар пеондун денесиндеги, ал гана эмес далысы менен артындагы баардык тырыктарын жана тактарын текшерип чыкты.

— Тиги адам да эркин болушу мүмкүн! — деп жарыялады Адилеттүү калыс. — Ошондой болсо да аны бир нерсе кыйнап жатат. Кеп эмнеде экендигин биле турган, бизге айтып бере турган адам жокпу бул жерде?

Сокур анын жүрөгүндөгүлөрдү сезгендигин Френсис дароо түшүндү: аны Леонсияга болгон махабаты кыйнап жатты жана анын Генриге берилгендигине салакасы тийбесе экен деп коркчу. Муну Леонсия да абдан тез түшүндү, жаштар бири-бири менен түшүндүм дегендей маанилүү карап алышканын, анан экөөнүн уялышып көздөрүн ала качкандыгын сокур чал байкаганда, Френсистин толкундангандыгынын себебин катасыз билип алган болор эле. Метис кыз болсо муну байкады жана бул махабаттын итпи экенин түшүндү. Бул Генринин да көз жаздымында калган жок, анан ал эрксизден кабагын бүркөдү.

Адилеттүү абышка кайрадан тилге кирди.

— Бул махабат менен байланыштуу болсо керек,— деди ал. — Аял заты дайыма эркектердин жүрөгүнө салып келаткан азап. Ошондой болсо да бул адамга эркиндик беремин. Ал бир күндө өзүн эки жолу саткан адамга эки жолу жардамга колун созгон. Аны кусалык эзип жатат — ошого карабай ал өлүмгө себепсиз өкүм кылынган кишиге жардам берген. Ал адамды да сынап көрүш керек. Мындан сырткары алдыма тизе бүгүп турган, өзүн куткарып калыш үчүн бүгүн эки жолу эрксиздик кылган, азыр болсо өзү жөнүндө унутуп салып, азаматтык жана эрдик көрсөткөн, ырайымсыз токмоктолгон пеонду эмне кылууну да чечүү керек.

Ал ийилип пеондун өңү — башын сыйпалап көрө баштады.

— Сен өлүмдөн коркосуңбу? — деп капысынан сурады ал.

— Оо Улуу жана ыйык адам, абдан коркомун! — деп жооп берди пеон.

— Андай болсо бул адам жөнүндө калп айттым деп айт. Анын эки жолу жардамга колун созгону калп деп айтсаң, аман каласың.

Пеон бүрүшүп, сокурдун манжалары астында унчукпай туруп калды.

— Жакшылап ойлонуп көр,— деп абышка ага катуу эскертти. — Өлүм — коркунучтуу. Түбөлүк жансыздыкка айлануу, топурак менен ташка окшоп катып калуу — коркунучтуу эмей эмне! Калп сүйлөдүм десең, өз өмүрүңдү сактап каласың. Кана, сүйлө!

Пеондун үнүндө коркуу сезилип турса да, өзүн айкөл жана баатыр кишилердей кармоого күч тапты.

— Оо ыйык адам, мен бул адамды эки жолу саттым. Мен Петр эмесмин да, ошондуктан ага үчүнчү жолу чыккынчылык кылбайм. Мен өлүмдөн абдан корком, ошондой болсо да үчүнчү жолу чыккынчылык кыла албаймын.

Сокур калыс денесин артка таштады, жүзү ички бир нур менен жарык болгондой,

өзгөрүп кетти.

— Жакшы айттың! — деди ал. — Жүрөгүң — чыныгы адамдын жүрөгү. Эми менин өкүмүмдү ук: ушул мөөнөттөн баштап өмүрүңдүн акырына чейин адамдарча ойлойсуң жана адамдарча иштейсиң. Мал сыяктуу түбөлүк жашагандан көрө, адам сыяктуу өлгөн жакшыраак. Экклезиастыкы туура эмес. Өлгөн арстан тирүү чычкандан өйдө! Бар эми, кайрадан төрөлгөн уулум, сен эркинсиң!

Метис кыздын белгиси менен пеон ордунан туруп жатканда сокур калыс аны капчысынан токтотуп калды.

— Бүгүн гана адамга айланган киши, мага айтчы, баардык кайгы- муңуңдун башкы себеби эмнеде?

— О Адилеттүүм, менин байкуш жүрөгүм жылуу жердик каны аралаш аял махабатына зар эле. Ошо деп плантаторго эки жүз песо карыз болдум. Ал болсо акчаны алып башка бирөө менен качып кетти. Мен плантаторго кул болуп калдым. Ал жаман адам эмес, бирок плантатор да. Мен эмгек кылдым, келтектерге чыдадым, беш жыл азап чектим, а карызым азыр эки жүз элүү песого жетти; менин сөөгүм менен теримден башка эч нерсем калган жок, кийимдерим да минтип самтырап кеткен.

— Ошол аял абдан жакшы беле? — деп сокур калыс мээримдүү сурады

— О ыйык адам, ал үчүн акылымдан адаштым. Азыр ойлосо, жакшы деле аял эмес экен. Бирок ошол убакта мага андан сонун аял жок эле. Ага болгон махабатым жүрөгүм менен акылымды алып, өзүмдү кулга айландырды. Ал болсо биринчи түнү эле качып кетти. Андан бери аны көрө элекмин.

Пеон тизе бүккөн калыбында башын ийип күтүп турду. Сокур каракчы болсо, баардыгын таң калтыра, терең күрсүнүп, баардык нерсени унуткан сыяктуу болду. Анан колун эрксизден метис кыздын башына коюп, жалтыраган капкара чачтарын сылады.

— Аял... —деп ушунчалык акырын сүйлөдү, анын таптаза коңгуроо сыяктуу сыйкырдуу үнү азыр шыбырагандай угулду.— Түбөлүк аял, сулуу аял! Баардык аялдар... эркектер үчүн сулуу Алар аталарыбызды сүйүшкөн; алар бизге өмүр тартуулаган; биз аларды сүйөбүз; кыздарын сүйүп жана аларды сулуум деп атасын үчүн бизге уул төрөп беришет — дайыма ушундай болгон, жер жүзүндө адам жана адамдык махабат бар жана ар дайым ушундай болот.

Үңкүрдө тынчтык өкүм сүрдү, Каардуу калыс болсо өз ою менен алек болду. Акыры сулуу метис кыз жароокерлик менен аны түрттү да, дагы эле алдыда тизелеп отурган пеонду эстөөгө мажбур кылды.

— Өкүмүм мындай,— деди сокур,— сен көп токмок жеген экенсиң. Денеңе тийген ар бир токмок плантаторго кайтарылган карызың болгон. Сен эркинсиң Бара бер. Бирок тоодо кал. Аялдарды сүйгүң келсе, деги эле аялдарсыз эркектердин турмушу турмуш эмес, бул жолу тоолук аялды сүй. Бар, сен эркинсиң. Сен жарым майясың, ошондойбу?

— Ооба, жарым майямын,— деди пеон. — Атам — майя.

— Ордуңан тур да, кете бер. Майя атаң менен тоодо кал, жылуу жерлер — Кордильерде туулган кишинин жайы эмес. Сенин плантаторуң бул жерде жок, ошондуктан, аны соттой албайбыз. Плантатор плантатор бойдон калат. Анын достору өздөрүн эркинмин деп эсептешсин.

Каардуу калыс бир нерсени күткөн сыяктуу олтурду, Генри да күттү, анан өзүн чакыра электе ордунан туруп, алдыга кадам таштады.

— Киши өлтүрүүдө айыпталып, өлүмгө өкүм кылынган адам менмин,— деди ал чечкиндүү,— бирок мен адам өлтүргөн эмесмин. Өлгөн адам мен сүйгөн кыздын агасы эле, эгер Кордильерде, ушул үңкүрдө чын эле адилеттик болсо, мен ушул кызга үйлөнөм.

Ал сүйлөп бүтө элегинде полиция башчысы анын сөзүн бөлүп жиберди:

— Бул сеньоританын агасын өлтүрөмүн деп коркутканын жыйырмадай киши уккан. Бир сааттан кийин бул грингону али сууй элек өлүктүн үстүнөн көрдүк.

— Ал туура сүйлөп жатат,— деп ырастады Генри. — Мен чын эле ал кишини

коркутмакчы болгон элем. Экөөбүз тең кызуу кандуубуз, анын үстүнө шарап ичип алган элек. Сууй элек өлүктүн үстүндө турганымда жандармдар жетип келишти. Бирок мен аны өлтүргөн эмесмин. Караңгыда кандай суу жүрөк аркасынан келип бычак сайганын билбейм, элестете да албаймын.

— Сурак кылуум үчүн экөөңөр тең тизелеп олтургула,— деп буюрду сокур каракчы.

Ал сезгич жана акылдуу манжалары менен узак сурак кылды. Бул манжалар эки эркектин жүздөрүн узак сыйпалады: сокур каракчы тамырларынын согушун да байкап көрдү — ошого карабай бир чечимге келе албады.

— Бул иште аял киши аралашканбы? — деп чындыкты сурады Генри Моргандан.

— Ооба, бир сулуу аял. Мен аны сүйөмүн.

— Жүрөгүңдөн махабаттын орун алганы жакшы, себеби аялга ашык болбогон эркек чыныгы эркек эмес,— деди судья. Анан полиция башчысына карап, кошумчалады: — Мына сенин жүрөгүңдү аял киши жаралаган эмес, ошого карабай, сени да эмнедир эзип жатат. Бул адам жөнүндө,—деп Генрини көрсөттү,— анын жүрөгүн бир гана аял кишиге болгон сезим жаралабаган болсо керек. Мүмкүн буга жалгыз өзүң айыптуудурсуң, мүмкүн жалгыз анын сага каршы кара ниеттен ачууланып жатканы себепчидир. Экөөңөр тең ордуңардан тургула. Мен силерге калыстык кыла албаймын. Бирок катасыз жооп бере турган бир сыноо бар: бул куш менен жылан сыноосу. Кудай канчалык күнөөдөн алыс болсо, бул сыноо да ошондой, анткени ал адилеттик орнотот. Блэкстондун да кудай соту менен сыноо акыйкатты аныктоодо жардам берет деп айтканы бар.

ОН БИРИНЧИ ГЛАВА

Сокур каракчынын ээлеген аймагынын так ортосунда тереңдиги он фут, диаметри отуз фут келе турган чуңкур бар эле, ал бука сүзүштүрүүчү чакан майданга кадимкидей жарамак. Бул түбү тегиз, дубалдары тик чуңкур, табыйгый жол менен пайда болгон жана табийгаттын ажайып бир жайы болгондуктан, аны жасап— түзөө үчүн адамзаттын колу да тийген эмес. Узун мата көйнөкчөн каракчылар, плантаторлор жана жандармдар — Каардуу калыс менен метис кыздан бөлөгү бүт ушул жерге чогулган эле; бардыгы, бука сүзүштүрүүгө, же гладиаторлордун кармашына чогулган көрүүчүлөр сыңары чуңкур четинде жарданып турушту.

Аларды туткунга алган отряддын ачуулуу башчысынын ишарасы менен Генри жана полиция башчысы шаты менен чуңкурга түшүштү. Алардын артынан отряд башчысы менен бир нече каракчы түштү.

— Азыр эмне болорун кудайдан башка эч ким билбейт,— деди Генри англис тилинде, жогору жакта калган Леонсия менен Френсиске карап. — Бирок бул өмүр, же өлүм үчүн күрөшүү болсо, чалуу, тиштөө жана Маркиз Куинсбери, же Лондондогу сыйлык үчүн күрөш закону боюнча боксташууга уруксат берсе чедирейген шеф менин олжом болот. Анткени менен, абышка акылдуу, бул кармашууга мүмкүнчүлүктөрүбүз тең болушунун чарасын көрөр, албетте. Мындай кылабыз: эгер шеф мени үстөмөндөтсө, силер мен тараптуу болгонуңар үчүн бармагыңарды көтөрүп, үнүңөрдүн болушунча кыйкыргыла. Шектенбесеңер да болот: эгер мен аны жеңсем, анын кишилери бармактарын өйдө көтөрөт.

Чуңкур жаман таасир көрсөткөн полиция башчысы отряд башчысына испан тилинде кайрылды.

— Мен бул адам менен кармашпайм,— деди Мариано Верхара-и-Ихос. — Ал менден жаш, деми жакшы. Мындан сырткары, бул адилеттик эмес. Панама республикасынын законуна ылайык мындай өкүм жок. Мен болсо Кордильердин Панамага баш ийбестигин жана законго туура эмес иштерди кабыл кыла албаймын.

— Бул Жылан менен Куш сыноосу,— деп анын сөзүн бөлдү башчы. — Сен Жылан

болосуң. Колуңа мына бул мылтыкты карматат. Тиги киши Куш болот. Ага коңгуроо карматып коёбуз. Карап тур! Сыноо кандай болорун азыр түшүнүп аласың.

Анын буйругу менен каракчылардын бирине мылтык берип көзүн байлап койду. Көзү таңылган экинчи каракчыга коңгуроо карматышты.

— Мылтыктуу киши — Жылан,— деди башчы. — Ал Кушту — коңгуроону кармаган кишини карай бир жолу ок атууга укуктуу.

Анын ишарасы менен экинчи каракчы коңгуроо кармаган колун созуп шыңгыратты да, шарт четке боло берди. Биринчи каракчы коңгуроо үнүнө кулак салып туруп, болжолдоп кароолго алды да, атып жаткандай аракет жасады.

— Түшүнүктүүбү? — деп сурады отряд башчысы Генри менен анын душманынан.

Генри жооп кылып баш ийкеп, полиция башчысы болсо кубанганынан шилекейине чакап, кыйкырып жиберди:

— Мен жылан боломунбу?

— Ооба,—деп баш ийкеди башчы.

Полиция башчысы эми Кордильердин эркиндиги жана мындай соттун законсуздугуна каршы нааразылык билдирип отурбай, шашылып мылтыкты алды.

— Ого, мени өлтүрүүгө аракеттенет экенсиз да? — деди Генри аны опузалап.

— Жок, сеньор Морган. Аракет кылбайм, түз эле жер кучактатып коё салам. Панамада эки жакшы мерген бар болсо, анын бири менмин. Мергенчилигим үчүн кырдан ашык медаль алганмын. Мен көзүмдү жумуп да атышым мүмкүн. Мен караңгыда да көп атчумун, ошондо бир да аткан огум жаза кетчү эмес. Кыскасы өзүңүздү тиги дүйнөдөмүн деп эсептей берсеңиз болот.

Мылтыкка бир ок салышты, анан полиция башчысынын көзүн таңышып, колуна мылтыкты карматты да, дубал жакты каратып коюшту. Генриге анын жайын чыккынчылык менен билдирип туруучу коңгуроону карматып, дубалдын карама-каршы жагына коюшту. Анан каракчылар чуңкурдан чыгышып, шатыны тартып алышты, алардын башчысы жогору чыгып алгандан кийин мындай деди:

— Көңүл коюп кулак салыңыз, сеньор Жылан, сөзүмдү угуп боло элегиңизде ордуңуздан жылбаңыз. Жыландын бир огу бар. Анын көзү байланган чүпүрөктү жылдырууга акысы жок. Эгер жылдыра турган болсо, аны дароо өлтүрүүгө аргасыз болобуз. Бирок жыландын карамагында убакыт көп. Ал бир огун аткыча бүгүн кечке чейин, түнү менен кыскасы каалашынча аңдышы мүмкүн. Кушка келгенде болсо — коңгуроонун шыңгырашын токтотуу үчүн анын тилине тийбеши керек. Эгер Куш ушул законду аткарбай турган болсо, ошол замат өлтүрүлөт. Биз жогоруда, үстүңөрдө карап турабыз, сеньорлор, колубузда мылтык, ким законду бузса, ошол замат өлтүрүлөт. Мына эми баштагыла, кудай иши актын тарабында болот!

Полиция башчысы акырын бурулуп, кулак салды: Генри коомайлана четке бир кадам жасады, коңгуроо шыңгырап кетти. Мылтыктын оозу тез көтөрүлүп, аны кароолго ала баштады. Генри чуңкурда тыяк-быякка чуркады, мылтыктын оозу сая түшүп көзөмөлдөп жүрдү. Генри коңгуроону түз сунулган бир колунан экинчи колуна алмаштырды да, өзү четке чыга берди — мылтыктын оозу да түз бурулуп, кайра ага туураланды. Бирок полиция башчысы бир окту байкоосудан атып коё турган кадыресе жөнөкөй неме эмес эле, ал акырын жана этияттык менен чуңкурду кесип өтө баштады. Генри бир орунда кыймылдабай туруп калды, коңгуроонун үнү да басылды.

Полиция башчысынын сак кулагы коңгуроонун күмүштөй шыңгыраган үнү акыркы жолу угулган жайды ушунчалык анык белгилеп алган эле, көзү байлануу болгонуна карабай, түз эле Генрини көздөй жүрүп анын жанына, так эле коңгуроо кармап турган колунун астына келип калды. Генри аябагандай этияттык менен үн чыгарбоого аракеттенип, колун бир аз жогорураак көтөрдү эле, душманы анын кол астынан коңгуроого тиер-тийбес болуп өтүп кетти.

Полиция башчысы мылтыкты кезеген калыпта дубалдан жарым фут бери ыргылжың болуп токтоп калды, бир аз кулак салып, анан бир кадам койгон эле, мылтыктын учу

дубалга такалды. Ал тез артына кайрылып, сокурлардай душманын издеп мылтык менен абаны өйдө-төмөн кескилеп аңтара баштады. Генри шашылып четке секирди, коңгуроону токтоосуз шыңгыратты, өзү ары-бери секирип турбаганда мылтыктын оозу Генриге албетте кадалган болор эле.

Генри чуңкурдун ортосуна токтоп, кыймылдабай турду. Анын душманы бир метрдей жанынан өтүп, бет маңдайындагы дубалга барып такалды. Ошондон кийин ал мышык сыяктуу акырын кадамдап, мылтык менен эки жанын тынымсыз тинтип, дубалды жээктеп жүрө баштады. Анан чуңкурдун тиги бетинен бул бетине бир нече жолу кесип өтүп, Генрини таба албады. Коңгуроо үнсүз турган эле. Ошондон кийин полиция башчысы амалдуу ыкманы колдонду. Кыдырууну кай жерден баштаганын белгилеап алыш үчүн шляпасын жерге таштады да, эң жакын аралыктан чуңкурду кесип өттү, аанан дубал жээктеп үч кадам таштап, чуңкурдун кененирээк жеринен кесип өтө баштады. Дубал жээктеп дагы үч кадам таштады да, мурдагы өткөн эки сызыгы бири-бирине жарыш экендигин шляпасынын жаткан жерине салыштырып текшерип, анан шляпадан дубал жээктеп, дагы үч кадам өлчөдү да, чуңкурдун үчүнчү жеринен кесип өтө баштады. „

Генри согуш талаасын анын кандай текшерип жатканын көрүп, иш начар, душман менен жолугушуудан кутулуп болбойт, деп ойлоду. Ошентип ал душман таап алгыча күтүп отурбады. Коңгуроону шыңгыратып, аны бир колунан экинчисине алып, чуңкур ичинде ары-бери чуркап өттү, анан бир жерде кыймылдабай катып калды.

Полиция башчысы душманын табуу үчүн машакаттуу кыдыруусун кайра баштады, бирок Генри нерв тамырларын азапка салуучу бул оюнду создуктуруу ниетинде эмес болчу. Ал полиция башчысын эң акыркы сызыктан өтүп, өзүнө бетме-бет келгиче күтүп турду. Мылтыктын оозу так жүрөгүнүн тушунан бир нече карыш ары көкүрөгүнө барабар көтөрүлүшүн күтүп турду да, мылтыктын оозу жогоруда калыш үчүн тез отура калып, үнүнүн бардыгынча кыйкырды:

—Ат!

Бул ушунчалык капысынан болгондуктан полиция башчысы машааны басып жиберди. Ок Генринин башынан ары чуулдап өтүп кетти. Жогорудан кол чабуулар угулду. Генрини узун таар көйнөкчөн каракчылар куттуктап жаткан эле. Полиция башчысы көзүндөгү жоолугун алып, маңдайында күлүп-жайнап турган душманды көрдү.

—Абдан жакшы, кудай өз ыраачылыгын билдирди,- деп жарыялады каракчылардын башчысы, чуңкурда түшүп келатып.

—Ок тийбеген адам күнөөсүз. Эми башкасын сыноо калды.

—Мениби?- деп чыңырып жиберди коркконунан жана мындай болорун күтпөгөндүктөн шашып калган полиция башчысы.

—Куттуктайм шеф, - деди Генди шылдыңдуу. — Сиз чындап эле мени өлтүрүүгө аракеттендиңиз. Эми менин кезегим. Мылтыкты мага бериңиз.

Иши оңунан келбегенине жана ачуудан көзүнө кан толгон полиция башчысы жалгыз ок салынганын унутуп коюп, мылтыкты Генринин жүрөгүнө такап, машааны басты. Мылтыктын тарс этип чыккан үнү угулду.

—Абдан жакшы, деди башчы анын колунан мылтыкты алып октоп жатып. — сенин бул кылыгың тууралуу кабар кылабыз. Сыноо улантылат: бирок кудай сүйгөн киши сен эместигиң көрүнүп турат.

Полиция башчысы майдандын кайсы жерине жашынаарын билбей, амфитеатрдагы адилетсиз адамдарга көзүн алайткан айласыз жарадар бука сыяктуу жогору карады да, каракчылардын мылтыктарын, Леонсия менен Френсистин салтанаттуу жүзүн, жандармдардын кызыгуу менен карап турган өңдөрүн жана букалар сүзүшүн тамаша кылып жаткан күйөрмандар сыяктуу көздөрүнө кан толгон плантаторлорду көрдү.

Башчы Генриге мылтыкты берип, көзүн таңып жатканда, анын олуттуу жумулган эриндеринде бир аз жылмаюу пайда болду.

— Мен даярданып болгуча эмнеге аны дубалга каратып койбойсуз? — ден сурады

полиция башчысы ачуулангандыктан колундагы калтыраган күмүш коңгуроо шыңгырап.

— Себеби ал кудайга жаккан адам, — деген жооп угулду. — Ал сыноодон өттү. Демек, ал кыянат иш жасабайт. Кудай сыноосунун сотунан өтүш кезеги эми сага келди. Эгер сен чыныгы асыл адам болсоң, Жылан сага эч кандай зыян келтире албайт. Кудайдын буйругу ушундай.

Полиция башчысы олжо ролунда ойногонго караганда, уучу ролунда тыңыраак эле. Ал Генринин бет маңдайында кыймылдабоого аракеттенип көрдү, бирок мылтыктын оозу гана жакындай баштаары менен мээсинин чыдамы жетпей колу калтырап, коңгуроо шыңгырап кетти. Мылтык дээрлик кыймылдабай калды — мылтыктын оозу гана коңгуроонун үнүн ээрчип, коркунучтуу кыймылдап турду. Полиция башчысы коңгуроону шыңгыратпас үчүн калтырагын басууга жөнү жок аракеттенип жатты. Ошондон кийин шеф коңгуроону бир четке ыргытып жиберип, бетин басып жерге жатып калды. Генри анын денеси күп этип жерге түшкөнүн угуп, мылтыктын оозун төмөндөттү да, кашааны басты. Полиция башчысы этинин ооруганынан бакырып жиберди — ок анын ийнин тешип өткөн эле; ал ордуна турмакчы болду, анан сөгүнгөн бойдон кайра күп этип кулады да, карганып- шиленип кала берди.

Баардыгы кайра бут алдында метис кыз олтурган Сокур каракчы өкүм чыгарган үңкүргө киришти.

— Жараланган жана жылуу жактын закону жөнүндө көп сүйлөгөн бул адам Кордильер закону кандай экенин эми билет. Жылан менен Куш сыноосу далилдегендей, ал күнөөлүү. Анын өмүрү алтын эсебинде он миң долларга бааланат; эгер бул акча берилбесе, ал кудай берген өмүрүнүн калганын акырына чейин ушул жерде дарак кесип, суу ташуу менен өткөрөт. Менин сөзүм бүттү. Эгер акча төлөнбөсө, кудай анын өмүрүн кыркышы ачык сөз.

Арада узакка созулган тынчтык өкүм сүрдү, бул убакта ачууга алдырып, душманын өлтүрүүдөн кайтпай турган Генри да адамды жок кылуунун мындай жагымсыз законунан жийиркенгенин жашыра алган жок.

— Закон ырайымсыз, — деди Каардуу калыс, арада кайра тынчтык өкүм сүрдү.

— Акча төлөнбөйт, өлө берсин, — деди плантаторлордун бири. — Ал ит, чыккынчы экендигин көрсөттү. Итке — ит өлүмү.

— Сен эмне дейсиң? — деп сурады Сокур каракчы пеондон. — Ушунча көп токмок жеп, бүгүн кайра төрөлгөн адам, аргын, сулуу аялдарды жактыруучу пеон, сеп эмне дейсиң? Ага акы төлөөнү каалабагандыктары үчүн ит азабында өлүп кетиши керекпи?

— Ал ырайымсыз адам, — деди пеон. — Бирок мен бүгүн эмнегедир көңүлчөөк болуп калгансыйм. Эгер он миң доллар акчам болгондо, ал үчүн акча төлөгөн болор элем. Оо, улуу зат, адилеттүүм, эгер эки жүз элүү песо акчам болуп, азыр мени плантатордон эркин кылганда да, ага карызымды төлөгөн болор элем.

Сокурдун жүзүн нур чайып, балкып кеткендей болду.

— Бүгүн сен сүйлөп жаткан сөздөрдү кудайдын өзү айтып жатат, эй дүйнөгө кайра жаралган адам, — деп ырастады ал.

Бирок ушул минутада Френсис чек дептерине бир нерселерди жазып, али сыясы кургай элек чекти метис кызга узатты.

— Мага да сүйлөгөнгө уруксат кылыңыз, — деди ал. — Бул адам арамза, ит азабын тартып өлүүгө ылайыктуу болсо да — мейли, ал өлбөй күнүн көрсүн.

Метис кыз чекке эмнелер жазылганын үн чыгарып окуду.

— Түшүнүк бербей эле кой, — деп Сокур каракчы Френсис бир нерсе демекчи болгонун сезип, аны токтотту. — Мен анчалык келесоо эмесмин, Кордильерден башка жерлерди да көргөнмүн. Мен Барселон шаарында соода билимин алганмын. Нью-Йорктогу «Кемикл нейшнл» башкасын билемин, бир кезде өз өкүлдөрүм аркылуу ушул банк менен байланыш түзгөмүн. Бул он миң долларга жазылган чек. Муну жазган адам бүгүн чын сүйлөдү. Чектин катасы жок. Анын үстүнө ал банкка мына ушул чекке акча

берилбесин деп кабар жеткирбесине ишенемин. Өз душманы үчүн кун төлөй турган киши, же абдан боорукер, же аша кеткен акмак, же болбосо абдан бай болушу керек — ушул үчөөнүн бири. Эй адам: мага айтчы, буга сулуу аял себепчи эмеспи?

Френсис оңго да, солго да, же Леонсияга, же Генриге кароого батына албай, түптүз Сокур каракчынын жүзүнө карап жооп берди, анткени башкача жооп бере албайт болчу: — Ооба, Каардуу калыс, буга сулуу аял себепчи.

ОН ЭКИНЧИ ГЛАВА

Туткундардын көздөрү тоого баратканда таңылган жерге баары токтошту. Алар качырга минип көзү байланган Леонсия, Генри жана Френсис, көзү таңылган, бирок жөө пеонду кайтарып бараткан бир нече каракчылар эле. Алардан жарым саат мурда бул жерден ушундай сакчылар менен плантаторлор, Торрес, полиция башчысы жана анын жандармдарынан турган топ өтүп кетти.

Каракчылар башчынын уруксаты менен азыр эркин болушу керек болгон туткундардын колдорун чечишти.

— Мен бул жерде мурда да болгон сыяктуумун,— деп мурда көргөн жерлерин таанып, Генри күлүп койду.

— Нефть дагы эле күйүп жаткансыйт,— деди Френсис жарымы кара түтүнгө капталган горизонтту көрсөтүп. — Пеон, кылган ишиңе бир карачы! Чөнтөгүндө бир чакасы жок кедейлердин ичинде сен мен көргөн эң чоң ысырапчысың. Нефть королдору мас болуп калганда миң доллардык акчага тамеки ороп чегишет экен деп айтышчу. Сен болсоң ар минутада бир миллион долларды күйгүзүп жатасың.

— Мен кедей эмесмин,— деди пеон сырдуу керкейип.

— Самтырак кийимчен миллионер! — деп тамашалады Генри.

— Акчаңды кайда сактайсың? — деп кепке аралашты Леонсия. — «Кемикл нейшнл» банкында эмеспи?

Пеон тамашаларга түшүнгөн жок, бирок өзү жөнүндө күлүп жатышканын байкады да, капа болгондой денесин түзөп, унчукпай калды.

Каракчылардын каардуу башчысы сөз баштады.

— Бул жерден ар ким каалаган жагына кетиши мүмкүн. Адилеттүү ушундай деди, сеньорлор, сиздерден ээрден түшүп, качырларды кайтарып берүүңөрдү сураيم. Сеньорита болсо качырдан түшпөсүн, бул Адилеттүүнүн сеньоритага белеги. Ал киши сулуу аялдын жөө кетишине жол бербейт. Сиз экөөңүздөргө болсо, сеньорлор, жөө басуу пайдалуу. Адилеттүү баарынан да бай сеньорго көбүрөөк жөө басууну кеңеш берди. Байлык ушуга алып келет, деди ал, адам жөө баскысы келбей калат. Аз баскан адам семирип кетиши мүмкүн, аялдар болсо семирип кеткендерди анчалык жактыра бербейт. Адилеттүүнүн акылман сөзү ушул.

Ал пеондун ушул тоодо калуусуна чын дилинен кеңеш берди. Бул жерден ал сулуу аял табат, эгер ал аял кишиге мээрим коё турган болсо, өз уруусундагы аялдардын бирин сүйгөнү оң. Өрөөндөгү аялдар өрөөндөгү эркектерге, Кордильер аялдары Кордильер эркектерине арналган. Кудай кан аралашканды жактырбайт. Качыр дүйнөдөгү эң көрксүз айбан экендиги бекеринен эмес. Жарык дүйнө уруулардын аралашып кетүүсүнө жаралган эмес — булардын баардыгы адамдардын ойлоп тапканы. Өңү канчалык таза болбосун алар аралашкандан кийин тазалыктан эч нерсе калбайт. Суу менен нефть аралашпайт. Табыйгаттын да өз алдынча закондору бар. Адилеттүү так ушинтип айтты, мен бар болгону анын сөзүн кайталадым. Мага дагы мына муну айтып коюуну буюрду. Ал эмне айтканын жакшы билет, анткени өзү да бир кезде күнөө жасаган экен.

Бул сөздөрдөн англо-сакстар — Генри менен Френсис катуу толкунданып, дүрбөлөңгө түшүп калды, Латын Америкалык Леонсия да оңой толкунданган жок.

Албетте, Леонсия өзү сүйгөн жигиттердин кимисине болсо да, эгер алар катар турушпаганда, көз кароосу менен Адилеттүүнүн бул сөзүнө кошулбаганын айтмак эле; жигиттер да өз алдынча кыз менен жалгыз болгондо, экөө тең бул ойго кошулбастыгын айткан болор эле. Ошого карабай экөө тең көңүлүндө Сокур каракчыныкы чын экендигин аргасыз моюнга алышты. Мындан алардын жүрөгү да кирдегенсип калды.

Күтүүсүз чыккан дүбүрт менен шытыроо алардын оюн бөлүп кетти. Оорудан турган плантатор бир нече атчандардын коштоосунда жантайма кууш өрөөн менен тайгалана жана сүрүлгөн аттары менен түз эле аларды көздөй түшүп келе жатышты. Плантатор чыныгы идадьгокордой¹ Соланонун кызына ийилип таазим кылды. Анан Генри менен Френсистин Энрико Соланонун меймандары экендиги эсине түшүп, алар менен да кол учунан көрүшүп, урматтаган кейипте акыбал сурашты.

— Сиздин асылзат атаңыз кайда? — деп сурады ал Леонсиядан. — Мен ага кушкабар алып келдим... Сиз менен акыркы жолу жолугушканыбыздан бери бир жума өттү, безгек оорум кармап, бир нече күн кыймылдабай жатып калдым. Бирок Бокас— дель— Торого чабарман жибердим: шамал ыңгайлуу жактан келип тургандыктан, чабарман Чирикви булуңунан тез өтүп, белгиленген жерге жетти, Бокас- дель-Торо полициясынын башчысы менин жакып досум. Ошол себептүү мамлекет радиосу аркылуу Панама президенти менен алака байлады. Президент да менин эски досум, Колондогу мектепте бирге окуганбыз, бир комнатада чогуу жашаганбыз, ошондо бири- бирибизди мурдубуз менен нечен жолу ылайга чөмүлткөнбүз. Президенттен жооп келди; бардык иш ойдогудай: адилет сот Сан- Антонионун полиция башчысынын чектен тышкары, ошону менен бирге мактоого ылайык кайраты себептүү чаташтырылган; эми баары унутулду жана кечирилди, асылзат Соланонун үй-бүлөсү америкалык асылзат достору менен бирге закондун негизинде саясий куугунтуктоодон коркпой үйүнө кайта берсе болот...

Плантатор өз сөзүн бекемдөө үчүн Генри менен Френсиске таазим кылды. Бирок ушул убакытта капысынан Леонсиянын артына жашырынып отурган пеонду көрүп калып, көздөрүндө жайнаган учкун чачырады.

— Эй кудай, сага миң мертебе шүгүрчүлүк, мени унутпаптырсың! — деп кыйкырды плантатор, анан коштоп жүргөн жолдоруна карап мындай деди: — Карызын төлөбөй, качып кеткен уяты жок мээсиз айбан мына. Кармагыла аны! Аны эми ушунчалык токмоктотоюн, бир ай ордунан тура албай жаткыдай болсун.

Плантатор ат тизгинин буруп, Леонсиянын качырынын артына өттү, бирок пеон эпчилдик менен аттын тумшугунан чуркап өтүп, эгер экинчи платтатор ат ойнотуп анын жолун тороп омуруолотпогондо сөзсүз токойго качып кетмек. Мындай иштерге көзү канып калган плантаторлор дароо эле байкушту бир шилтеп тургузушту да, колун артына кайрып таңып, аркандын бир учу менен мойнунан байлады.

Френсис менен Генри муну көрүп, бирдей каршылык көрсөтүштү.

— Сеньорлор,— деп жооп берди плантатор,— менин Соланолордун асылзат үй- бүлөсүнө урматым өтө жогору,. бул үй- бүлөнүн карамагында болгон сиздерге да ар кандай кызмат кылууга даярмын. Сиздердин сак- саламаттыгыңыздар жана тынчтыгыңыздар мен үчүн ыйык. Сиздерди ар кандай кырсыктан тосуу үчүн көкүрөгүмдү калкан кылууга даярмын. Менин үйүм, мал-мүлкүм да керек болсо сиздердин кармаагыңыздарда Бирок пеонго келсек — бул башка маселе. Ал сиздердики эмес. Ал менин пеонум, бул плантациядан качып кеткен карыздар пеон. Сиздер мени түшүнүп, кечиресиздер деп үмүттөнөм. Бул жеке менчик маселеси. Пеон болсо менин өз мүлкүм.

Генри менен Френсис дабдырай жана таңыркап бири бирине карады. Мамлекеттин закону ушундай экендигин алар жакшы билишчү.

¹ Идадьго — дворян.

— Адилеттүү калыс менин карызымды кечти — ушул жердегилердин баардыгы буга күбө болушту,— деди пеон угулар угулбас.

— Ал чын айтып жатат. Адилеттүү калыс анын карызын кечти,— деп ырастады Леонсия.

Плантатор күлүмсүрөп таазим кылды.

— Бирок пеон мени менен келишим түзгөн,— деди ошол күлүмсүрөгөн калыпта. — Ал Сокур каракчы ким экен менин плантациямда акмактарча закон орнотуп, менин өзүмө тиешелүү эки жүз элүү песодон ажыратуучу?

— Мунун сөзү туура, Леонсия,— деп коштоду Генри.

— Андай болсо мен Кордильерге кайтып кетемин,— деди пеон. — Эй Адилеттүү калыстын жоокерлери,. мени Кордильерге бирге алып кеткиле!

Бирок алардын башчысы баш чайкады.

— Биз ушул жерден сени бошотуп жибердик. Ошону менен биздин бийлигибиз бүттү. Эми бизде эч кандай укук жок. Бардыгы менен коштошуп, кайра артыбызга кайтып кетишибиз гана калды.

— Токтой тургула! — деп кыйкырды Френсис, чек дептерине бир нерселерди жазып жатып. — Бир минут күтө туруңузда. Азыр мен пеондун карызын төлөймүн. Бирок кетүүдөн мурда сиздерден бир нерсени сурамакчымын. — Ал плантаторго чекти узатып жатып, минтип кошумчалады. — Валюта алмаштырууга он песо кошуп койдум.

Плантатор чекке карады, анан аны чөнтөгүнө салып жатып, байкуш пеондун мойнуна байланган аркандын учун Френсиске карматты.

— Эми пеон сиздики болду,— деди ал.

Френсис арканды карап, каткырып күлүп жиберди.

— Муну карагыла! Мен кулдуу болуп калдым. Эй кул, сеп меникисиң, менин менчигимсиң, түшүнүктүүбү?

— Ооба, сеньор,— деди урмат менен пеон.— Ошол аялга болгон махабатым үчүн акылымды жоготуп, ал үчүн эркиндигимден ажыраганымдан баштап, маңдайыма кимдир бирөөнүн өздүк мүлкү болушумду жазып койгон экен. Башка улуттан болгон аялды сүйүп калганым үчүн кудай мени жазалады.

— Сен дүйнөдө ар дайым сулуу делип эсептелген аялдар себептүү кулга айлангансың,— деди Френсис пеондун колу таңылган арканды кесип жатып. — Эми өзүңдү өзүңө белек кылдым,— деп мойнуна чырмалган аркандын учун пеондун колуна карматты. — Эми өзүңө өзүң кожоюңсуң. Эсинде болсун: бул арканды эч качан эч кимге карматпа.

Бул окуялар болуп жатканда капысынан узун бойлуу арык абышка кайдайдыр пайда болуп калды. Анын катып бүткөн терисинин астындагы кабыргалары саналып турат. Ал чыныгы майя уруусунун индейи эле. Эгер белиндеги белбоосун эсепке албаганда, ал дырдай жылаңач болчу. Анын таралбаган чачтары мумия сыяктуу кургап, сөөктүү бетине тарам-тарам болуп түшүп турат. Буту менен колундагы булчуң эттери шалбырап калган. Кыйшык оозунда бир нече сынган тиши көрүнөт, маңдайы бырышып, көздөрү болсо ичине тартылган, бирок эки кара мончоктой кареги безгек болгон кишинин көздөрүндөй от болуп жанып турат.

Ал жыйылып турган адамдардын арасынан жыландай сойлоп өттү да, как сөөк колдору менен пеонду кучактады.

— Бул менин атам,— деди пеон толкунданып. — Карагылачы муну. Бул чыныгы майя, өз уруусунун баардык сырларын билет.

Эми эле бирин-бири тапкан ата- бала жаңылыктарды айтышканча Френсис каракчылардын башчысынан тоо арасында адашып жүргөн Энрико Солано менен балдарын таап, аларга эми закон куугунтуктабасын жана аларды үйлөрүнө эркин кайтуу мүмкүндүгүн айтып коюусун өтүндү.

— Алар эч кандай жамандык кылган эмеспи? — деп сурады багачы.

— Жок, эч кандай,— ишендирди Френсис.

— Макул. Аларды тез табууга убада берем, анткени алардын кай жакты карап баратканы бизге белгилүү. Аларды артыңыздан жээкке жиберемиз.

— Азырынча менин үйүмө жүрүңүздөр,— деп плантатор кубанычтуулук менен сунуш кылды. — Плантацияма жакын Хучитан булуңунда жүк кемеси якорь таштап турат, ал жакын арада Сан- Антониого жөнөшү керек. Асылзат Энрико менен балдары Кордильерден кайтып келгиче кемени токтотуп турушум мүмкүн.

— Френсис болсо кеменин бекер турганы үчүн акы төлөйт,— деп шылдыңдады Генри, муну Леонсия сезди, бирок Френсис байкаган жок.

— Албетте төлөймүн,— деди ал көңүлдүү,— бул чек дептеринин ар кандай жерде пайдасы тиеринин далили!

Баары каракчылар менен коштошкондон кийин, пеон менен анын атасы айланадагыларды таң калтырып, Моргандардын артынан ээрчиди, алар менен күйүп жаткан нефть аянттары аркылуу ылдый түшүп, плантацияга — пеон нечен жыл кулдук азабын тарткан жерге келишти. Ата менен бала ар бир кадам сайын Френсис, Леонсия жана Генриге ыраазылыгын билдирип жатышты. Бул убакыттын ичинде алар өз ара көпкө сүйлөшүштү. Энрико менен анын балдары плантацияга жетип келишип, баардыгы жээкте күтүп турган кемеге карай жөнөгөндө, пеон менен анын атасы да аларды ээрчиди. Френсис индейлер менен коштошмокчу болду эле, пеон алар да кошо кетерин айтты.

— Мен кембагал эместигимди айткан болчумун,— деди пеон матростор угуп калбасын деп Моргандар менен Соланолорду бир четке чыгарып. — Чын айтам. Конкистадорлор да, инквизициянын монахтары да таба албаган майя уруусунун байлыгы кайда экенин билемин. Мен анын сактоочусумун. Тагыраак айтканда, менин атам. Ал майя уруусунун байыркы эң жогорку жрецинин¹ түздөн-түз тукуму. Ал бул уруунун акыркы жреци. Атам экөөбүз көпкө сүйлөшүп, байлык жашоодогу эң негизги нерсе эмес деген чечимге келдик. Сиз мени эки жүз элүү песого сатып алып эркиндикке чыгардыңыз, ал гана эмес өзүмдү-өзүмө белек кылдыңыз. Сиз бир адамга жашоо тартууладыңыз, ошентип эми мен өзүмө-өзүм кожоюнмун. Мен ушундай пикирдемин, атам да ушинтип ойлойт. Гринго менен испандар үчүн эң негизги нерсе байлык экен, атам экөөбүз сиздерди майя уруусунун казынасына алып барабыз: атам жолду жакшы билет. Тоого Хучитандан эмес, Сан-Антониодон жөнөш керек.

— Атаң чын эле казынанын кайда экенин билеби? Анык билеби? — деп сурады Генри, анан Френсиске ушул казына үчүн кары Моргандын Музоо аралындагы казынасын издөөнү таштап, материкке өткөндүгүн шыбырады.

Пеон башын чайкады.

— Атам эч качан ал жерде болгон эмес, анын эмне кереги бар — ага байлык зарыл эмес. Атаке, өзүбүздүн байыркы тилибизде эмне жазылганын бир көрсөтчү, аны тирүү майялардын ичинде бир сен окуй алат эмессиңби.

Чал белиндеги белбоосунун арасынан булганыч боз мешокту алды. Андан түйдөктөлгөн, баардык жагы түйүлгөн ичке чылбырга окшош нерсени сууруп чыкты. Бирок бул чыныгы чылбыр эмес, жыгачтын кабыгынан жасалган жип болгондуктан, кол тийсе эле тытылып кетчүдөй көрүндү. Чынында да абышканын колу. тиери менен чиринди төгүлө баштады. Индей кадимки майя тилинде дуба окуп, түйүндөрдү ачуудан мурда аны бийик көтөрүп кастарлоо менен таазим кылды.

— Түйүн кат — байыркы замандагы майялар жазуусу, бирок азыр алардын тилин эч ким билбейт,— деди Генри акырын,— эгер абышка окууну унутпаган болсо, буга ишенүүгө болот.

Түйүн Френсистин колуна өттү, аны баардыгы кызыгып карай баштады. Бул чоң жана кичинекей түйүндөр менен капталган жиптер тажрыйбасыз адам жасаган кистиге окшош эле. Жиптер да бир кырка эмес, бири ичке, бири жоон, дагы бири узун, бири кыска болчу. Чал түшүнүп болбой турган сөздөрдү угулар-угулмаксан айтып,

¹ Жрец — кечил; бутпарас дининдеги курман чалуучу киши.

түйүндөргө колуп тийгизип чыкты.

— Ал окуп жатат!—деп салтанаттуу кыйкырды пеон.— Түйүндөр биздин кадимки жазуубуз, аны атам китеп окугандай окуп жатат.

Леонсия менен Френсис жакшыраак көрүш үчүн ийилип карашып, кокусунан баштары бир бирине тийип кетти — андан экөө тең чочуп, артка боло беришти, бирок көздөр бири- бирине кадалып, алардын арасынан чагылган жаркылдагандай болду. Индейдин сөзүн берилип угуп жаткан Генри эч нерсе сезген жок, ал сырдуу түйүндөн көз айырбай карап турган болчу.

— Сен эмне дейсиң, Френсис? — деп шыбырап сурады ал. — Бул абдан чоң байлык! Аябаган көп!

— Мени Нью-Йоркто күтүп жатышат,— деди Френсис арсар болуп,— бир эки адам, же огон күлкү эмес, иш күтүп жатат,— деп ал шашыла кошуп койду, Леонсиянын унчукпай капалуу карап турганын көрүп. — Менин «Тэмпико петролеум» жана башка биржа базары менен байланышта экендигимди унутпагыла; аларга канча миллион кошконумду ойлоонун өзү коркунучтуу.

— Мына ушундай ит бул! — деп кыйкырды Генри. — Майя казынасы адамдардын оозунда жүргөн ушактан он эсе кем болгондо да сен, мен жана Энрико — ар бирибиздин үлүшүбүз сенин азыркы баардык байлыгыңдан көп болот.

Френсис дагы эле арсар болуп турган эле, Энрико майя казынасы чын эле бар деп ишендире баштады. Леонсия ушул учурдан пайдаланып, Френсисдин кулагына шыбырады:

— Ырас эле казына издөө сизди ушунчалык тез жадатып жибердиби?..

Френсис кызга суроолуу тигилип, анан анын колундагы жигити берген белекке карап, акырын жооп берди.

— Мен сизди сүйсөм, сиз болсо Генрини сүйсөңүз, анан бул жерде кандай калышым керек?

Ал өз сүйүүсүн биринчи жолу ачык айтты. Леонсия болсо жүрөгүнө кубаныч толуп— ташканын сизди, анан бир убакыттын өзүндө эки кишини сүйгөн кыз өзүн ар-намыстуу эсептей алабы деп ойлоп жүрөгүндөгү баякы шаттыктан намыс жогору келип, кызарып кетти. Кыз өз дилин сынамакчы болгондой, Генриге карады эле жүрөгү «ооба» деп жооп берди. Ал Генрини да Френсисти сүйгөндөй чын махабат менен сүйчү, алардын окшош жактары кызга бирдей жаагымдуу келип, окшошпогон жактары аны ар түрдүү тынчсыз ойлорго салар эле.

— Мен Бокас -дель-Торого барып, «Анжеликага» түшүп жөнөп кетсемби дейм,— деди Френсис кыздын жигитине. — Сиздер Энрико менен казынаны издегиле, тапсаңар тең бөлүп аласыңар.

Пеон бул сөздү угуп, атасы менен өз тилинде тез- тез сүйлөштү да, анан Генриге кайрылды.

— Уктуңбу, анын эмне дегенин, Френсис,— деди Генри ыйык чалбырга карап. — Биз менен бирге барбасаң болбойт. Абышка уулун куткарып калганың үчүн сени ыраазы кылмакчы болуп жатат. Казынаны ал бизге эмес, сага берип жатат. Эгер сен барбасаң биз үчүн бир да түйүндү окубайт.

Баары бир Френсисдин чечимин өзгөртүүгө Леонсия гана жарады, ал жигитке унчукпай ойлуу тигилип, көз карашы менен: «Суранам, мен үчүн макул деңиз!» — деп тургансыды.

ОН ҮЧҮНЧҮ ГЛАВА

Бир жума өткөндөн кийин күндөрдүн биринде Сан- Антониодон Кордильер тоосуна үч экспедиция жол тартты. Биринчи экспедиция качырларга минген Генри, Френсис, пеон, анын кары атасы жана Солано плантациясынан алынган бир нече пеондон

түзүлгөн эле. Пеондордун ар бири азык-түлүк жана жарак-жабдыктар артылган качырларды жетелеп баратышты. Кары Энрико Солано жаш кезинде кайсы бир революцияларга катышканда жараланган жери ачылып, жолго чыгарда сапардан баш тартууга аргасыз болду.

Бул топ Сан-Антонионун негизги көчөсү менен келе жатып, дубалын Френсис жардырып туткундар жаңы дубал тургузуп жаткан түрмөнүн жанынан өттү. Экспедиция көчөдө жайбаракат келе жаткан Торреске кездешти; ал азыр эле Ригандан дагы бир телеграмма алган болчу. Бир топ адамды ээрчитип кетип бараткан эки Морганды көрүп, аларга таң калып карады.

— Каякка кетип баратасыздар, сеньорлор? — деп кыйкырды ал.

Баардыгы сүйлөшүп алгандай Френсис асманды, Генри жерди, пеон оң жакты, анын атасы сол жакты көрсөттү. Бул урматсыздык Торрестин кыжырын кайнатты. Ал жаман сөздөр менен кыйкырып коё берди, бирок анын мунусу баарынын күлкүсүн келтирди, ал тургай качырларды жетелеп келаткан пеондор да күлүштү.

Торрес дагы бир окуянын күбөсү болду. Бир топтон кийин, баары уйкуга кеткен маалда ал качыр минип бараткан Леонсия менен анын иниси Рикардону көрүп калды. Алар да жүк артынган бир качырды жетелеп алыптыр.

Үчүнчү экспедиция Торрестин экспедициясы эле. Анда Леонсиянын экспедициясында канча адам болсо так ошончо: Торрес менен, бул жерлерде киши өлтүргүч деп аталган Хосе Манчено деген кишиден түзүлгөн эле. Торрес аны кандайдыр жол менен Сан-Хуанда коркунучтуу өлүмдөн куткарып калган болчу.

Бирок Торрестин бул экспедицияга чыгуудагы максаты кеңири болчу. Так Кордильер тоосунун түбүндө Кару деген таң калаарлык уруу жашачу. Бул уруу Африкадан качкан негр-кулдар менен Чиркейлер Жээгинен, качып келип, отурукташып калган дээрлик кулдар болгондуктан, алар өрөөндөн кыздарды уурдап келип аларга жана өздөрүнө окшогон качкын кул аялдарга үйлөнүшчү. Индейлер жашай турган жогору Кордильер менен өрөөндөгү Панама өкмөтүнүн ортосундагы бул жападан-жалгыз колония көз каранды эместигин дээрлик сактап калган эле. Кийинчерээк бул колонияга качкын испан туткундары келип кошулуп, алардын өңү-түсү менен уруусу бүтүндөй курама болуп кетти. Кару эли айлана-чөйрөгө ушунчалык жаман атты болуп калды; ошол убактагы өкмөт түрдүү саясий иштер менен алек болбогондо, бул кесептердин уясын талкалоого армия жибермек. Хосе Манчено так ушул кесептер уясында киши өлтүрүүнү өзүнө кесип кылып алган испан ата менен кесиптеш метис энеден төрөлгөн эле. А Альварес Торрес Томас Ригандын Уолл-Стриттеги мекемесинен келген буйругун аткаруу үчүн Хосе Манчено аны так ушул жерге ээрчитип келаткан.

— Булар менен жолугуп ишибиз оңунан чыктыбы дейм, я,— деди Френсис Генриге алдыда бара жаткан майя уруусунун эң соңку жрецин көрсөтүп.

— Ооба, бирок ал абдан карын калыптыр,— деди Генри Кебетесин карачы!

Алдыда бараткан чал ыйык жиптерди теспе сыяктуу санап, токтоосуз шыбырап баратты.

— Абышка аны үбөлөп жибербес бекен,— деди Генри тынчы кетип. — Жиптерди кайра— кайра тыткылай бербей, көрсөтмөнү бир жолу окуп, эсинде сактап калса болор эле.

Алар чөп-чар жана бадалдардын арасынан жайык жерге чыгышты, сыягы кимдир бирөөлөр бул жердеги дарактарды кесип, токойду суюлтууга аракет кылса керек. Күн нурунан айланасын көгүлтүр асман курчап турган тээ ыраактагы Бланко Ровало тоосунун кооздугу көзгө урунат. Кары индей качырын токтотуп, манжалары менен ыйык жиптерди сыйпалады да, тоону көрсөтүп, испан тилин бузуп сүйлөй баштады:

— Теспе жипте: «Кудайдын Таманынын изи түшкөн жерде Чиа көздөрү күйгөнгө чейин күтүп тур»,— деп айтылган.

— Ал ушундай деп өзү окуган жиптеги түйүндөрдү көрсөттү.

— Абышка, ошол из кана? — деп сурады Генри көптөн бери бут тие элек чөптөргө көз жүгүртүп

Абышка эч нерсе дебестен качырды жылаң аяк согончогу менен жорголоткон бойдон капталга тепкилеп, ачык жерден кесип өттү да, аркы өйүздөгү калың токойго кирип кетти.

— Так эле из тапкан тайгандай кетип баратканын,— деди Френсис ага карап. —

Ушул абалда алар дагы жарым чакырымдай жол басышты; токой бүтүп, атчандар боорлорун калың чөп каптаган тоого жетип келишти. Абышка тереңдиги үч фут келе турган, өтө чоң тамдын формасына укмуштай окшогон чуңкурга келгиче качырын теминип, токтобой жорголотуп бара берди. Чуңкурга он эки киши кадимкидей батмак.

— Кудайдын Таманынын изи,— деп салтанаттуу жарыялады да, абышка качырынан түшүп, жерге чөгөлөп алып дуба окуй баштады. «Кудайдын Таман изи түшкөн жерде Чиа көздөрү күйгөнгө чейин күтүп тур» — ыйык түйүндөр ушундай деп жатат.

— Эртең мененки тамакты иче турган жай экен! — деди Генри. — Ар түрдүү кызык окуялар башталар алдында тамактанып алсак дурус болор эле.

— Эгер Чиа каршы болбосо,— деп күлдү Френсис.

Чиа каршы болгон жок, кантсе да кексе жрец өзүнүн түйүндөрүнүн арасынан эч кандай каршылык таба албады.

Алар токойдун четине качырларын тушап, жакып жерде агып жаткан суудан алып келишти. Анан Тамандын изинин ортосуна от жагышты. Ал эми кексе майя эч нерсе көрбөгөн жана упкагандай, өзүнүн түйүндөрүн кайра-кайра терип, токтоосуз дуба окуп жатты.

— Бул акылынан адашып калбаса эле болгону,— деди Френсис.

— Чучитанда экенибизде эле мага анын көздөрү алда кандай көрүнгөн болчу,— деди Генри. — Азыр деле өзүң карап көрчү, көздөрү кандай экенин.

Англисче эч нерсе түшүнбөсө да, азыркы кеп атасы жөнүндө болуп жатканын сезген пеон сөзгө аралашты.

— Майялардын кадимки ыйык жайларына кирүү күнөө жана коркунучтуу. Бул өлүмгө алпарчу жол. Муну эч ким билбесе да, атам жакшы билет. Ал жерде көп адамдар өлүп кеткен. Баардыгы капысынан жана коркунучтуу өлүмгө кабылган. Алардын арасында майя жрецтери да болгон. Атамдын өз атасы да ушундай кырсыктан өлгөн. Ал да өрөөндө жашоочу аялды жакшы көрүп калган. Ага болгон махабаты үчүн майялардын сырын алтынга саткан: казына кайсы жерде экенин ыйык түйүндөрдөн окуп билип алгандан кийин, өрөөндөгү кишилерди ээрчитип барган. Ал өлдү, аны менен баргандардын баардыгы өлүп калышты. Атам карып калды, эми ал өрөөндөгү аялдарды сүйбөйт. Жаш кезинде аларды аябай сүйчү, ал гана эмес күнөө да жасаган. Сиздерди казынага алпаруу кооптуу экенин ал жакшы билет. Майялар казынаны жашырышкандан бери бир нече кылым өткөн. Ушул мезгилдин ичинде көп адамдар аны табууга аракеттенип көрүштү. Казына катылган жерге жеткендердин бири да кайтып келген жок. Уккан имишке караганда, конкистадорлор менен англичан Моргандын каракчылары казынага жеткен, бирок сөөктөрү сөпөт болуп, ошол жерде калган.

— Атаң өлгөндөн кийин сен да майялардын башкы жреци болосуңбу? — деп сурады Френсис.

— Жок, сеньор,— деп пеон башын чайкады. — Мен таза кандуу майя эмесмин. Түйүндөргө карап окууну да билбеймин. Чыныгы майя болбогонум үчүн атам мага окууну үйрөткөн эмес.

— Эгер ал азыр өлүп калса майялар арасында түйүндөрдүн сырын чече алчу киши табылабы?

— Жок, сеньор. Менин атам — бул кадимки Жазууну окуй алчулардын эң акыркысы.

Леонсия менен Рикардо аларга жете келгендиктен сөздөрү токтоп калды. Алар качырларын тушап, оттоп жүргөн башка качырларга кошуп, өздөрү чуңкурга жакындап

төмөн жакка чочулай карашты. Леонсияны көрүп, кубанганынан Генри менен Френсисин жүзү жадырай түштү. Бирок аны экөө тең жемелүү кабыл алып, катуу кейишти: алар Леонсияны Рикардо менен үйгө кайра кетишин талап кылышты.

— Кантсе да, тамак бербей туруп кетирип жибербестирсиздер! — деди кыз, анан жооп күтпөй эле аялдарга тиешелүү амалкөйлүк менен сүйлөшүүнү ыңгайлуураак шартта чын жүрөктөн улантуу үчүн чуңкурга жылбышып түштү.

Алардын бакылдаган сөздөрү картаң жреци дуба окуудан адаштырды. Ал Леонсияны жактырбагандай карады да, андан да катуураак нааразылык менен, майя тилине испанча сөздөрдү аралаштырып тилдеп кирди.

— Ал, аялдар — каргаша деп жатат, — деп жрец бир азга токтоору менен уулу анын сөздөрүн которуп берди. — Ал дагы айтат, аялдар үчүн эркектер чыр чыгарып, бычак көтөрүп бирин-бири өлтүрүшөт экен. Кайсы жерде аял болсо — каргаша менен кудайын каары да ошол жерде болот экен. Алар кудай жолунан тайып, адамды балекетке жолуктурат дейт. Аялдар, кудай менен эркектин байыртадан берки душманы, ал ар дайым кудай менен эркектердин ортосун тосуп турат. Аялдар ар дайым кудайдын буйругун төмөндөтүп, эркектердин кудайга жакындашуусуна тоскоолдук кылат. Ошол себептүү бул аял да кетсин деп жатат.

Френсис ичинде эзиле күлсө да, бул ачуулуу акыл айтууга көнүп ышкырып белги берди, Генри болсо Леонсияны кайра кетирүүгө аракеттенип көрдү.

— Акылыңызга келиңиз, Леонсия! Мына, сулуулар жөнүмдө индейлер эмне деп жатканын уктунуз. Демек сиз бул жерден кетишиңиз керек. Сиздин ордуңуз Калифорнияда. Ал жерде аялдардын добуш берүүгө укугу бар.

— Балакеттин баардыгы абышканын жаш кезинде башына ушунча бактысыздык салган аялды азырга чейин унута албаганында, — деди Френсис, анан пеон жакка бурулуп кошуп койду: — Атаңдан сурачы: анда кудай таманынын изинде аялдар отурушу мүмкүн эместиги жазылбаптырбы?

Картайып калган жрец канчалык аракеттенгени менен экспедицияда аял кишинин катышуусуна каршылык билдирген эч нерсе таба албады.

— Мээси айнып калган, — деп жеңиштүү күлдү Френсис, — башынан өткөргөндөрүн уламыштарга аралаштырып жиберип жатат. Менимче баары жайында. Леонсия, сиз биз менен калып, бирге тамактансаңыз болот. Кофе да даяр. Андан кийин...

Бирок кийинчерээк боло турган нерсе азыр болду. Алар жерге олтуруп, тамактанууга киришкенде, Леонсияга куймак узатуу үчүн Френсис бир аз ордунан көтөрүлгөн эле, ошол учурда башындагы шляпасын ок учуруп кетти.

— Ох— хо! — деди ал бат ордуна олтуруп. — Мына муну сыйлык десе болот! Карачы, Генри, мени атууга батынган ким экен.

Ушул минутада кары индейден башкасынын бардыгы аңгектин четине барып, сыртын карады. Алар төрт тараптан укмуштай кийинген кишилер сойлоп келатканын көрүштү; өңдөрү менен денесинин түсүнө караганда, алар белгилүү бир расага тиешелүү болбой, баардык расалардын курамасы сыяктуу эле. Алардын кебете-кешпиринин түзүлүшү менен денелеринин түсүн жасоодо бүткүл адамзаттын үй- бүлөсү катышкан сыяктуу.

— Чыныгы макулуктардын өзү! Төрөлгөнүмдөн бери буларга окшогондорду көргөн эмесмин! — деп кыйкырды Френсис.

— Булар карулар, — коркуп кеткендиктен титиреп чыккан пеондун үнү араң угулду.

— Алар кандай шайтандар... — деп Френсис, өзүн тезинен колго алуунун аракетин кылып. — Кечиресиздер мени, кудай акы айтчы деги, кару деген кандай адамдар?

— Алар азезилдин балдары, — деп жооп берди пеон. — Испандардан каардуу, майялардай коркунучтуураак. Аларда эркек аял албайт, кыз эрге тийбейт. Алардын жреци да жок. Азезилдин өзү, шайтандын балдары, же андан да жаманыраагы.

Мына ушул жерге келгенде кары жрец ордунан туруп: «Мына башыбызга түшкөн балекеттин себепчиси» дегендей айыпты Леонсияга коймокчу болуп, ага сөөмөйүн

кезеди. Ошол замат анын ийнине ок тийип, теңселе түштү.

— Аны төмөн тарт!—деп Генри Френсиске кыйкырды. — Түйүндөр тилин андан бөлөк эч ким билбейт. Чианын көзү, же ал жакта эмне болсо да, али күйө элек.

Френсис анын сөзүнө баш ийип, абышканын бутунан кармап тартты эле, ал сөөк толо мешоктой төмөн кулады.

Генри ийниндеги мылтыкты алып ата баштады, ага 5K00П иретинде, ок мөндүрдөй жаады. Бир минуттан кийин Рикардо, Френсис менен пеон Генриге кошулуп ок атышты. Чал болсо түйүндөрдү кармалап, аңгектен жогору карай, тоонун аскалуу боорун көз ирмебей карап турду.

— Токтогула,— деп кыйкырды Френсис, бирок анын үнү атышуунун арасында угулган жок.

Ал жолдошторунун атуусун токтотуш үчүн ар биринин алдына сойлоп барууга аргасыз болду. Ал ок-дарылар качырларда экенин, ошондуктан мылтыктагы окторду этияттап сарптоо керектигин ар бирине жеке-жеке түшүндүрүп чыкты.

— Сак болгула, ок тийбесин,—деп Генри бардыгын эскертти. — Алардыкы эски мылтык, огу тийчү болсо аяктын оозундай тешик ачып коёт.

Френсисдин автомат-тапанчасындагы бир нече окту эсептебегенде, бир саат өткөндөн кийин, акыркы ок атылып бүттү, ошондон кийин алар карулар баш аламан ок атып жаткан болсо да, атышууну токтотушту. Атышуу эмнеликтен токтогонун Хосе Манчено биринчи болуп байкады. Ал өзүнүн болжолу туура, же туура эмес экендигин байкаш үчүн чуңкурдун жээгине сойлоп келди да, кырчоодогулардын огу калбады, эми аларды жеңил эле колго түшүрүү мүмкүн деп, шериктерине белги берди.

— Силерди мыкты гана колго түшүрдүк да, сеньорлор,— деди ал өздөрүн коргоп жаткандарды табалап. Анын сөзүн аңгекти ороп алган карулдардын каткырыгы коштоду.

Бирок ушундан кийин окуя театрларда көшөгө ачыларда боло тургандай капысынан өзгөрдү. Эмнегедир карулар артына кайрылып, коркунучтуу кыйкырышып, бириндеп качып жөнөштү. Алар чакчелекей, дүрбөлөңгө түшүп качкандыктан көпчүлүгү мылтыктары менен мачетелерин таштап кетишти.

— Баары бир сени өлтүрөмүн, сеньор Кузгун,— деп кыйкырды Френсис, Манченого тапанчасын сунуп.

Ал машааны басмакчы болуп, анан ойлоно калды:

— Болгону үч ок калды,—деп кечирим сурагандай Генриге карады. — Бул өлкөдө үч ок качан көбүрөөк зарыл болушун алдын ала билип болбойт: «Мен муну бүгүн сездим, дапдаана»,— деп ырдады ал.

— Карагыла! — деп кыйкырды пеон, атасына алыстагы тоону көрсөтүп. — Алардын эмне үчүн качышканы белгилүү. Майялардын ыйык жайы өлүм менен коркутуп жатканын алар түшүнүшүптүр.

Кары жрец оозунан көбүк чыгарып, ыйык түйүндөрдү кармалап, алыскы тоого карады. Тоонун боорунда болсо катар эки жарык нур күйүп турду.

— Мындай көрүнүштү эки күзгүнүн жардамы менен эле ким болсо жасашы мүмкүн,— деди Генри шылдыңдуу.

Бул Чианын көздөрү, Чианын көздөрү,— деп кайталады пеон. — Атамдын эмне дегенин сиздер уктуңуздар эле го. Ал түйүндөрдөн: «Кудайдын Таманынын изи түшкөн жерде Чиа көздөрү күйгүчө күтүп тур» деген сөздөрдү окуган эле.

Чал ордуна туруп, өзгөчө бир үн менен кыйкырды.

— «Казынаны табуу үчүн, көздөрдү табуу керек».

— Абдан жакшы, карыя,— деди Генри аны тынчтандырып, анан кичинекей чөнтөк компасы менен эки нурдун турган ордун белгилеп алды.

— Кызык, абышканын башында компас бар окшойт,— деди бир саат өткөндөн кийин Генри, алды жакта качыр минип бараткан жректи көрсөтүп. — Анын жолун компаска

карап белгилеп баратам, кээ бир табыгый тосмого туш келип, жолун өзгөрткөнү менен, кийин кайра магнит стрелкасындай, өз жолуна түшүп алат.

Саякатчылар кудайдын Таман изинен чыгары менен эле нур көздөн кайым болду. Кыязы, жер өйдө-ылдый болгондуктан ошол жайдан гана көрүнөт белем. Бул жер чынында да түз эмес, суусу кургап калган жылгалардан кийин аскалар, токойдон өткөндөн кийин кум дөбөлөр менен вулкан күлүнүн калдыгы бар таштак жерлерге кез келиши мүмкүн.

Алар ат менен жүрүүгө болбой турган жерге келишти; айдоочуларды качырлар менен бирге Рикардонун кароосуна калтырып, ага ушул жерге лагерь жаюуну буюрушту. Калгандары бадалдар жыш өскөн тоонун тике боорунан бирин-бири тартып, жерден чыгып турган тамырларга тырмышып, жогорулай башташты. Кары индей дагы эле алдыда баратты, ал Леонсиянын бирге баратканын унутуп калган сыяктуу.

Алар дагы бир чакырымдай жүрүшкөндөн кийин, чал канысынан тык токтоду да, так эле жылан чагып алгандай кетенчиктей түштү. Окуя мындай болгон болчу: Френсис каткырып жиберген, аны шылдындагандай аскалардан жаңырыктуу үн кайталанды. Майя уруусунун акыркы жреци шашыла манжалары менен түйүндөрдү кармалады, анан түйүндүн бир жибин тандап алып, анын түйүндөрүн эки жолу сыйпалап көрдү да:

— «Кудайлар күлгөндө этият бол!» Түйүндөр ушинтип жатат,— деп түшүнүк берди ал.

Генри менен Френсис бул Жаңырык экенине кары Жреци ишендириш үчүн жарым сааттай каткырып күлүштү, ар түрдүү үнгө салып кыйкырышты.

Жарым сааттан кийип жолоочулар кум дөбөлөргө жетишти. Аны көргөн чал дагы кетенчиктей түштү. Кумду баскан ар бир кадамдан түрдүү үн чыккансып жатты. Адамдар кадамдарын токтотсо, үндөр да тынат. Кадам койсо эле, кум кайрадан ырдай баштайт.

— «Кудайлар күлгөндө этият бол!» — деп эскертти чал.

Ал кумга бармагы менен айлана сызды, сызып жатканда кумдар улуп-уңшуп ыйлады, тизе бүгүп отурду эле, кум кыйкырып, сурнай тартып жиберди. Атасын туурап пеон да кобурап жаткан айлананын ичине кирди, чал сөөмөйү менен кандайдыр бир фигураларды, белгилерди сызып жатты, кум болсо кыжылдап кирди.

Бул окуядан аябай эси чыккан Леонсия Генри менен Френсистин колтугуна ыктады. Ал эмес Френсиске да айран-таң калды.

— Жаңырык албетте күңүрт болот,— деди ал. — Бирок бул Жаңырыкка окшобой турат. Эч нерсеге түшүнө албай жатам. "Чынын айтсам, бул менин нервиме таасир эте баштады.

— Болбогон эле бир нерсе — деп Генри нааразылык билдирди да, буту менен кумду козгой баштады; күрүлдөгөн үн угулду. — Бур ырдоочу кум. Мындай кумду Гавай аралдарынын бири — Кауаиден жолуктурган элем, ишенип коюңуздар, туристтер үчүн ал ажайып жай. Бирок бул жердеги кум тазараак, үнү күчтүүрөөк экен. Окумуштуулар бул кубулушту далилдөө үчүн ондогон акылман теорияларды ойлошкон. Мындай кубулуштар жер шарынын башка жайларында да кездешерин укканмын. Мындай кезде колго кампасты алып кумду кесип өтүш керек. Бул кум улуганы менен биздин бактыбызды тоспойт.

Бирок жреци өзү сызган айлапанын ичинен чыгууга көндүртө алышпады; бардык аракеттеринин натыйжасы бул болду; ал дуба окуудан токтоп, майя тилинде түшүнүп болбой турган сөздөрдү айтып ачыктан ачык токулдап, аларга ачуулу кыйкыра баштады.

— Ал айтат,— деп пеон атасынын сөзүн которду,— биз күнөө иш жасаптырбыз, ошондуктан кум да ачууланып жатат. Ал эми баспайт. Чианын коркунучтуу мекенине баруудан коркуп жатат. Мен да барбайм — анткени чоң атам ошол жерде өлгөн, муну майялардын баардыгы билишет.

Атам ал жерде өлүүнү каалабайм деп жатат. Ал: «Өлүм али мага эрте»,— дейт.

— Албетте, бар болгону сексенге кирсе! — деп каткырып күлгөн Френсис ошол замат кум дөбөчөлөргө урунуп, таркалып кеткен жаңырыктын сыйкырдуу күркүрөшүнөн коркуп, өзү селт эте түштү.

— Өлүш үчүн али абдан жаш имиш! Сиз эмне дейсиз, Леонсия! Сизге да өлүмүңүздү тилешке эртелик кылса керек ой?

— Кана, мен үчүн жооп бер,— деп тамашалап кыз бутун кумга бир аз тийгизгенсиди, андан күрсүнүп зекигендей үн чыкты. — Такыр тескерисинче, аскалардын күлкүсү менен кум дөбөчөлөрдүн бизге үргөнү үчүн гана жүрөгү жарылып өлө турган даражада жаш эмесмин. Андан көрө алга басалы. Бая көргөн отторго аябай жакып калдык. Чал сызыктын ичинде биз кайтып келгиче күтүп олтура берсин.

Кыз алардын колун коё берип, жол баштады. Генри менен Френсис кыздын артынан басышты. Алар кадам шилтери менен эле дөбөлөр өкүрүп, ыраак— жакындагы кумдар төмөнгө куюлуп, үн сала каткырышты. Алардын бактысына Френсис ичке бышык жип алып алган экен.

Үчөө кумдун арасынан өтүп, жаңырыгы баягыдан да күчтүүрөөк жерге келишти. Алардын кыйкырыгы алты жети, ал турсун сегиз жолу кайталанып турду.

— Эх, жин тийгир! — деп кыйкырды Генри,— Жергиликтүү эл мындай жерден корккону бекеринен эмес тура.

— Эсиңиздеби, Марк Твенде жаңырыкты коллекциялаган адам сүрөттөлгөн? — деп сурады Френсис.

— Биринчи жолу угуп олтурушум. Бирок майялар бул жерде жакшы эле коллекция жыйнаган болор эле. Казынаны кайсы жерге жашырууну ойлоп тапканын караңыз! Бул жайлар байыркы замандардан бери, ал испандар келе электе эле, ыйык деп эсептелген болушу керек. Кадимки жрецтер кубулуштун мындай сырын билишкен болсо да, карапайым адамдарга улуу сыр, табигый эң кубаттуу кубулуш деп түшүндүргөн.

Алар бир аз убакыттан кийин тегиз, ачык жерге келишти. Үстүдө жаракалуу аска таштар асылып турат; алар андан ары ээрчишпестен, жанаша басышты. Айланадагы жер ушунчалык катуу — нымсыз жана таштак болгондуктан бир жерлерде дарактар өсүп, чөп-чарлар көпкөк болуп турганын көз алдыңа элестетүү кыйын эле. Толкунданган жана куунак Леонсия эркектердин көңүлүн иренжитүүнү каалабай экөөнүн тең колун кармап алган. Алар беш кадамдай баса электе жер жарылып, Френсис менен

Генри бипбирдей тизесине чейин кумга батып кетти. Алардан кийин Леонсия да кумга батып калды.

— Эх, жин тийгир! — деп кобурады Генри. — Бул жер чынында да жин- шайтандын мекени экен!

Шыбырап айтылган бул сөздөрдү айланада курчап турган аскалар илип алып шыбырап, токтоосуз кайталай берди.

Леонсия менен жолдоштору акыбалдары кыйындап калганын адегенде капарларына алган жок. Кумдан чыгууга аракеттенип, белине чейин батып кеткенден кийин гана эркектер кандай тузакка илинишкенин түшүнүштү. Леонсия болсо кызык окуяга жолуккандай тынымсыз күлүп жатты.

— Эшилме кум!—деп коркунуч менен шыбырады Френсис.

— Эшилме кум! — деп дөбөлөр кандайдыр шумдуктуу жаңылыкты маскараалап маалымдагандай, акырын өчүп бараткан шыбыш менен жооп кайтарды.

— Бул жерде эшилме кум ширеп калган аң бар,— биле койду Генри.

— Чал ырдоочу кумда калып жакшы кылган экен,— деди Френсис.

Үрөй учуруучу шыбыроо, кайра башталып, алыс жакка созула бир топко үн салып турду.

Эми алар көкүрөгүнө чейин кумга кирип, акырындык менен андан да чуңкурураак батып баратышты.

— Бул тозоктон кимдир бирөө тирүү чыгышы керек го! — деп кыйкырды Генри.

Жигиттер акылдашып отурушпай Леонсияны жогору көтөрө башташты, бирок кыздын салмагы менен өздөрү төмөнүрөөк чөгө баштады. Леонсия алардын далысына чыгып алгандан кийин, Френсис айткан сөздөрдү жаңырык эрмек кылгандай кайталады:

— Эми, Леонсия, сизди бул жерден ыргытып жиберебиз. «Алга» дээрмиз менен секириңиз да, каткалаң жердин үстүнө жетүүгө аракеттениңиз — бирок кумга күч менен тийбеңиз — абайлаңыз. Сиз ошол замат жыла баштаңыз. Ошентсеңиз абдан жакшы болот, бирок токтобоңуз. Алга сойлой бериңиз. Эмнеси болсо да катуу жерге чыгып алгычакты ордуңуздан турбаңыз. Кана, Генри, даярсыңбы?

Алар кыймылдаган сайын кумга чөгүп бара жаткандыгына карабай, кызды ыргытуу үчүн ары-бери күүлөп туруп, Френсис «Алга» деп кыйкырып кыздын катуу топуракка барып түшүшүн болжолдоп туруп ыргытып жиберешти.

Леонсия алардын көрсөтмөсүн так аткарып, аскага чейин сойлоп барды.

— Эми арканды мага ыргыткыла! — деп кыйкырды кыз аларга.

Бирок Френсис кумга ушунчалык батып кеткендиктен, түрмөктөн асынып алган арканды алып бере тургандай абалда эмес эле. Бул ишти Генри аткарды. Ал аркандын бир учун шамдагайлык менен Леонсияга ыргытты, бирок өзү да Френсис сыяктуу кумга батып кетти.

Леонсия арканды алып өзүнө тартып, бир учун чоңдугу автомашинадай келген ташка ороп койду, анан Генриге арканга тартылып чыгыңыз ден кыйкырды. Анткен менен мындан эч кандай натыйжа чыккан жок: Генри кумга андан беш бетер батып кетти; Генрини алкымына чейин кум жуткан кезде, Леонсия айлананы жаңыртып капасынан кыйкырып жиберди:

— Токтогула! Тартпай тургула! Мен бир нерсе ойлоп таптым! Арканды мага таштагыла! Өзүңөргө колтуктан байлаганга жеткидей калса болду.

Ал ушинтип арканды сүйрөп асканын үстүнө жөрмөлөп чыга баштады. Кырк футтай бийиктиктеги асканын жаракасында бутактуу жапалак дарак өсүп турган, ошол жерге барганда Леонсия токтоду. Ал арканды дарактан өткөрүп, учун жарга асылып турган чоң оор ташка байлады.

— Азамат кыз! Туурабы, Генри? — деп кыйкырды Френсис.

Кыз эмне кыларын экөө дароо түшүнүштү: эмки кептин баары жардын жакасында турган чоң ташты ордунан жылдырып, ылдый кулатып жиберүүдө болчу. Леонсия ташты жайынан жылдыруу үчүн калтек табууга эң кымбат беш минутасын кетирди. Ал шашпай, бар күчүн жумшап, ташты түртө баштады, кыз сүйгөн эки жигит болсо андан да тереңирээк кумга батып баратышты. Акыры кыз ташты ылдый кулатууга жетишти.

Таш ылдый кулап баратып, арканды күч менен чойгондуктан, Генри чыдай албай онтоп жиберди. Ал айласыз бошотуп жаткан кумдан акырын чыга баштады, жер бетине чыккандан кийин абага серпилип, эшилме кумдан аша катуу жерге, так эле дарактын түбүнө келип түштү. Таш болсо кулап келип, анын жанына токтоду.

Аркандын учун Френсиске таштаганда кум аны мойнуна чейин жутуп алган эле. Катуу жерде турган Леонсия менен Генринин алдына чыгып алгандан кийин, өзү араң кутулган кумга муштумун түйүп маскаралай баштады. Генри менен Леонсия ага кошулду. Буларга жооп иретинде сансыз арбактар аларды мазактап, аба коркунучтуу күбүр шыбырларга толуп кетти.

ОН ТӨРТҮНЧҮ ГЛАВА

— Кудайдын Таманынын изи бул эки жарыктан Миллион миль узактыкта болбосо керек, — деди Генри, үчөө салаңдап турган тик асканын астына эс алууга токтошкондо. — Эгер жарык узакта болгондо биз көрмөк эмеспиз: мына бул чоң аска аны тосуп калмак. Бирок бул асканын үстүнө чыгып болбойт, ал эми айланып өтүш үчүн көп

убакыт керек. Ошондуктан, келгиле, эң оболу бул жерди текшерип көрөлү. Менин оюмча, жарык ушул жакын арадан күйгөндөй болгон.

— А балким кимдир бирөөлөр күзгүнүн жардамы менен бизге чагылдыргандыр? — деп ой жоруду Леонсия.

— Жок, бул табийгаттын бир кубулушу болсо керек, — деп жооп берди Френсис. — Тиги үн кубулткан кумдан кийин табийгаттын кереметтерине ишене турган болуп калдым.

Леонсия кокустан жогор жактагы аскага карады да, эмнегедир кыймылсыз катып калды.

— Тигини карагыла! — деп кыйкырды кыз.

Генри менен Френсис баштарын көтөрүштү. Алар көргөн нерсе жарыктын өчүшү эмес, тескерисинче бир калыпта үлбүлдөгөн шоола, күн сыяктуу көздү уялткан жарык экен. Эркектер ошол замат аска түбүнө карай жылышты. Чөп-чардын жыштыгынан бул жерге көп жылдардан бери адам буту тийбегени билинип турат. Алар оор дем алып, кийинки кездерде таштардын кулашынын натыйжасында өсүмдүктөр жанчылып жоголгон такыр жерге чыгышты.

Леонсия кол чаап жиберди. Эми нур булак баарына даана көрүндү. Асканын отуз футчалык бийигинде, ар бири эки саржан келе турган, кандайдыр жаркыраган зат менен капталган эки жарык жанып турду.

— Чианын көзү! — деп кыйкырды Леонсия.

Генри бир нерсени эстөөгө тырышып башын кашылады.

— Чамамда, бул көздөр эмнеден жасалганын тапкансыдым, — деди ал. — Мен аны эч качан көргөн эмесмин, бирок кары кишилердин айткандарын укканмын. Бул индейлердин майя уруусунун эзелки ыкмасы Френсис, бул кандай зат экендигин айтып бере албасам, казынаны бөлгөндө тийчү үлүшүмдү он центтик чака тыйынга алмашам.

— Шартыңды кабыл кылдым! — деп жооп берди Френсис. — Талаш көбөйтүү таблицасы жөнүндө барганда да мындай шарт менен мелдешүүдөн баш тартуу — акмактык болор. Мындан миллиондогон акчаны утууга болот, а менин мелдешим болгону он цент гана! Мындай мелдешүү менен мен эки жерде эки беш болот деп талашышым мүмкүн, анткени бир кереметин таап, эки жерде эки беш болорун далилдеп беремин! Кана, айтчы, бул эмне? Мелдештик?

— Устрица, — деп күлдү Генри. — Устрицанын кабыгы. Мен седептей жалтырак кабыктарды айтып жатам. Бул мозаика сыяктуу чеберчилик менен орнотулган седеп, күн нурун толук чагылта алат. Эгер буга ишенбесең, өз көзүң менен көр.

Көзгө окшогон эки жарыктын ортосунун бир аз төмөнүрөөгүндө аябагандай чоң мурунга окшош үч бурчтук сороюп көрүнүп турат. Ал асканын бетине өзүнчө бир жарашык берип турду. Таш тегиз эмес эле, анын үстүнө Френсис мышык сыяктуу шамдагайлык менен аска түбүнөн үч бурчтукка чейинки он фут аралыкты тез эле басып өттү. Андан ары өйдөлөө бир топ жеңил болду. Бирок жыйырма беш фут бийиктиктен жыгылып, ээн жерде колун, же бутун сындырып алуу жаман иш болор эле, ошондуктан Генринин ичине кызганыч отун салып Леонсия:

— Кудай жалгагыр, Френсис этияттаңыз! — деп кыйкырды.

Френсис үч бурчтуктун чокусуна жетип токтоп, оболу бир көздү анан экинчи көздү кылдат карап чыкты. Ошондон кийин аңчы бычагын алып, оң көздү чукуй баштады.

— Кары жентльмен болгондо, бул кордоону көрүп талмасы кармап калмак, — деди Генри.

— Сен он цент уттуң! — деп кыйкырды Френсис, Генринин колуна чукуп алынган көздүн бир бөлүгүн ыргытып жатып.

Ал мозаиканын бир бөлүгү — жалпак седеп эле.

— Шамал болбосо дарактын башы кыймылдабайт, — деди Генри. — Майялар бекер жерден бул ээн жайды тандап, аскага Чианын көзүн салышкан эмес.

— Кары жентльменди ыйык түйүндөрү менен аякка бекер калтырыптырбыз, — деди

Френсис. — Түйүндөр мындан кийин эмне кылаарыбызды айтып бермек эле.

— Көз бар жерде мурун да болушу керек,— деп койду Леонсия.

— Мына ал! — деп кыйкырды Френсис. — Оо кудай, мен азыр ошол мурундун үстү менен чыгып келдим го. Биз абдан жакын турабыз, ага узактан кароо керек. Жүз ярддай узактан бул адамдын өтө зор бетине окшоп кетсе керек.

Леонсия асканын түбүнө барып, бул жерге тропик бороону учуруп келген жалбырак менен ыпыр-сыпырларды буту менен түрттү.

— Андай болгон соң, оозу да оз ордунда — мурундун астында болушу керек,— деди ал абдан олуттуу түрдө.

Генри менен Френсис бир заматта ыпыр-сыпырларды буттары менен тепкилеп аскадан оюк табышты. Бирок оюк адам батпай тургандай кичине эле. Таш көчкөндө тешиктин бир бөлүгү бүтөлүп калган болсо керек. Френсис бир нече ташты четке кулатып, тешикке башын салды да, ширеңке күйгүзүп, ичин карады.

— Жыландан этият болуңуз,— эскертти Леонсия.

Френсис алкыш билдирип бир нерсе деген болду да, анан минтип жарыялады:

— Бул жасалма чуңкур. Асканы оюп жасаган, анын үстүнө, байкашымча, зор ынтаа менен жасалган. Эх, шайтан алгыр! — Акыркы сөз, анын бармагын күйгүзгөн ширеңкеге карата айтылган эле. — Бул жерге ширеңкенин кереги да жок! — деп таңдана кыйкырды ал. — Үңкүргө табигый жарык түшүп турат экен... Жарык кандайдыр жогор жактан келип жатат... Күндүн нуру. Байыркы майялар азамат экен. Лифт, ысык жана муздак суу, буу жылыткычы жана швейцарды көрсөм да таңданбайт болчумун. Ошентип, кошкула!

Френсис үңкүрдүн ичине кирип, көздөн кайым болду. Арадан бир аз өткөндөн кийин үңкүр ичинен анын үнү угулду.

— Бери келгиле! Бул жер укумуш экен!

— А, сиздер мени бирге алып келүүнү каалаган эмес элеңер! — деди Леонсия аларга жеңелүү, жер таманы тептегиз үңкүрдүн түбүнө түшүп жатып; үңкүргө түшкөн күүгүм талаш сыяктуу сырдуу жарыкта баардык нерсе абдан даана көрүнүп турду. — Мен сиздерге оболу көздү, анан оозун табууда жардамдаштым. Мүмкүн мен болбогонумда азыр асканы айланып өтүп, көздөгөн жерден узап бараткан болор элеңер.

— Анткени менен бул жерде эч нерсе жок, малак жалагандай экен! — деп кошуп койду ал бир аздан кийин.

— Түшүнүктүү,— деди Генри. —Бул болгону вестибюль тура! Конкистадорлор издеп жүргөн казынаны ушул жерге жашырып, эмне, майялар акмак дейсиңби? Мен мелдешүүгө даярмын: Сан-Антониодо казынадан канча алыс болсок, азыр да ошончолук алыспыз.

Ошол тапта алар кеңдиги он эки-он беш фут келе турган өткөөл жолду көрүп калышты, анын бийиктигин аныктоо кыйын эле. Генринин болжолу боюнча үчөө кырк кадамдай жүрүштү. Жол тез ичкерип кетти, алар чукул оңго бурулуп, анан солго бурулушту да, башка кенен үңкүргө туш келишти.

Жогор жактан түшүп турган сырдуу жарык алардын жолун көргөзүп турду. Алдыда бараткан Френсис күтүүсүз токтоп калды эле, Леонсия менен Генри аны сүзүп алышты. Алар катар туруп калышты. Ортодо Леонсия, бет алдыда эчак өлгөн, бирок алиге чирий элек кишилердин тизилген катарын көрүштү.

— Египеттиктерге окшоп, майя индейлери да бальзамдоо сырларын билген болуш керек,— деди Генри, көмүлбөгөн өлүктөрдүн алдында шыбырап. Өлүктөр тирүү кишилер сыяктуу катар тизилип, аларга карап турган.

Алардын бардыгы Европача кийинип, баарынын жүзүндө европалыктарда боло турган бейкапардык көрүнүп турат. Үстүндө конкистадорлор менен англис каракчыларынын кийими, бул кийимдер бүт бойдон чирип кеткен эле. Экөө жүзү ачык темир калкан кийинген. Кээ бирөөнүн белинде кылыч, кээ бирлери кылычтарын катып

калган колунда кармап турат; баарынын белинде кадимки оттугу бар эски тапанчалардын саптары сороёт.

— Карт маянын сөзү чын экен,— деп шыбырады Френсис. — Казына жашырылган жерге кирмекчи болгондордун баардыгы өз сөөктөрү менен казынанын вестибюлун кооздоп, бул жерге келгендерди эскертип турат. Карагылачы! Мына бул чыныгы испан эмеспи! Ата-бабасына окшоп, бул да бир кезде гитара дыңгыраткандыр.

— Мобул болсо так эле девонширдиктин өзү,— деди Генри да шыбырап. — Тешик он центикке мелдешишим мүмкүн: бул уулоого тыюу салынган токойдон кийин уулап жүрүп королдун ачуусунан коркуп, туш келген эле кемеге олтуруп Испанияга качып өтүп кутулган браконьер болгон.

— Бр-р-р-р!.. — Леонсия чочуп кетип Френсис менен Генриге калкаланды. — Бул арбактардан өлүктүн жана дагы бир балаанын жыты келип жатат. Өч алуунун даанасы! Казынаны уурдамакчы болгон адамдар эми түбөлүк сакчылыкта туруп, чирибес денеси менен ушул казынаны кайтарууга өкүм кылынган.

Эч ким жолду андан ары улантууну каалаган жок. Өлүктөрдүн кадимки кийимдеги кебетелери баардыгын сыйкырдап койгонсуду.

— Карагылачы, Америка басып алган жердин биринчи күнүнөн баштап байлык артынан түшүү адамдарды канчалык жапайы, коркунучтуу жайга алып келген! — деди Генри. — Алар казынаны алып кете албас болушса да, сезим аларды түптүз казынанын вестибюлуна жетелеп келген. Каракчылар менен конкистадорлор, силердин алдыңарда баш ием! Салам айтам, сиздерге, эр жүрөк селсаяк каракчылар! Сиздер абдан сезгич болгонсуңар; алтын катылган жерди сезип, алтын үчүн согушууга жетишээрлик кайратыңар бар эле.

— Ух! — деди Френсис, Генри менен Леонсияны кадимки укмуштуу казына издөөчүлөрдүн арасынан алып өтүп баратып. — Карт сэр Генри да ушул жердеги катардын башында болсо керек.

Алар отуз кадамдай басышты. Жол дагы бир жолу бурулду. Эки катар болуп тизилип турган мумиялардын акырында Генри капысынан жолдошторун токтотуп, өлүктөрдүн бирин көргөзүп, кыйкырды:

— Албетте сэр Генринин бар, же жок экенин билбейм, бирок Альварес Торрес маңдайыңарда турат!

Чынында да жарымы чириген орто кылымдагы испан костюмун кийип, кургап калган колуна чоң испан кылычын кармап, испанча туулганын астындагы кичинекей каралжын жүздүү өлүк Альварес Торреске абдан окшоп кетет. Торрестин бети да ушундай кичине жана кара болчу. Муну көргөн Леонсия чочуп кыйкырып жиберди да, чокуна баштады.

Френсис Леонсияны Генринин жанына калтырып, өзү өлүктүн жанына келди, анан маңдайын, бетин жана эриндерин кармалап көрдү да, көңүлү тынчып күлдү:

— Атаганат, Альварес Торрес ушул рыцардын ордунда болуп калса. Билесиздерби, бул адам, майялар казынасынын босогосунун ардактуу күзөтчүсү болуп жай алардан мурда, Торрестин бабасы болгонуна кымындай да шегим жок.

Леонсиянын бүт денеси калчылдап, коркунучтуу мумиянын жанына өттү. Тар жол такыр караңгы болуп калгандыктан, алдыда бараткан Генри улам-улам ширеңке чагып турду.

— Ох-хо! — деп жиберди ал дагы эки жүз кадамдай басышкандан кийин. — Мына бул ишке карагыла! Ташты абдан жонуп жылмалаган экен!

Бул жерге жогорудан күүгүм жарык түшүп, ширеңке чакпаса да бардык нерсени көрүүгө мүмкүн эле. Саякатчылардын алдында тешик пайда болду. Анда өткөөлдүн чоңдугуна ылайыктап кесилген таш капкактын жарымы чыгып турат. Сыягы аны тешикти бекитиш үчүн алып келишкендей. Таш ынтаа менен жылмаланып, чеке бурчтары дубалдагы тешикке дал келгендей “жасалган.

— Мелдешип коюшум мүмкүн, майя чалдын атасы так ушул жерде өлгөн! — деди Френсис. Ал ташты айландыра турган механизмдин сырын билген, көрүп турасыздар,

таш өз ордуна жарымына чейин козголгон...

— Ох, жин тийгир десе!—деп тилденди Генри, анын сөзүн бөлө, адамдардын сөөгү чачылып жаткан жерди көрсөтүп. — Мына, андан эмне калыптыр! Бул тиги тургандардан бир топ кийин өлгөн — болбосо бул да мумияга айланып калган болор эле. Болжолдоп айтканда, бизден мурда келгендердин эң акыркысы болсо керек.

— Кары жрец атасынын бул жерге өрөөндүктөрдү баштап келгенин айткан эле,— деп эске алды Леонсия.

— Ошондой эле, алардын бири да кайтып келбегенин айткан,— деп кошуп койду Френсис.

Генри баш сөөктү көрүп, аны колуна алды; күтүүсүздөн ал бир нерсе деп кыйкырып, ширеңке тамызды, эми жолдоштору анын колундагы нерсени көрүштү. Баш сөөк кылыч, же мачете менен экиге бөлүнүп гана калбай, арттан атып өлтүрүлгөн октун изи да бар эле. Генри баш сөөктү силккенде, ичинен бир нерсе шылдырады; аны кайра дагы силкти эле, ичинен жалпайып калган ок түштү. Френсис аны көңүл коюп карап чыкты.

— Тапанча менен аткан,— деп тыянак чыгарды ал. — Чамасы начар, же ным тартып калса керек. Анткени жакындан аткан болсо да — бул жерде алыстан атып болбойт — ок тешип кете албаптыр. А баш сөөк индейдики экени анык.

Дагы оңго бурулуп, алар кичинекей, бирок бир топ жарык үңкүргө өтүштү... Өтө бийикте жайгашкан түндүктөн үңкүргө күүгүм жарык түшүп турат. Жерде адамдардын чачылган сөөктөрү. Баш сөөктөрүнө караганда, булар европалыктар болчу. Мылтыктар, тапанчалар, кээ бир жерлерде мачетелер чачылып жатат.

— Алар казынанын ирегесине келишиптир,— деди Френсис. — Ушул жерге келгенде өлтүрө элек аюунун терисин талашышкан окшойт. Кары индейдин жаныбызда болбогону өкүнүчтүү, антпегенде атасынын тагдыры эмне менен бүткөнүн өз көзү менен көргөн болор эле.

— Бирөө-жарымы тирүү калып, казынаны алып кеткен болсочу? — деп болжоду Генри, бирок кайгылуу айланадан — жерде жаткан сөөктөрдөн көзүн алып, үңкүрдү айланта карап чыккандан кийин, өз суроосуна өзү жооп берди: — Андай болушу мүмкүн эмес. Сиздер мына бул жасалма кудайдын көзүндөгү кымбат баа ташка караңыздар. Эгерде менин да кээ бир нерселерге акылым жетсе, мобулар асыл таштын накта өзү эмеспи.

Френсис менен Леонсия ал карап турган жакка бурулуп, оозу ачык аялдын чоң ташка түшүрүлгөн статуясын көрүштү. Аял малдаш токунуп, кыпкызыл көздөрү менен аларга карап турду. Анын оозу ушунчалык чоң болгондуктан, жүзү өтө серт көрүнөт. Аялдын жанында андан да өңү серт жана жийиркеничтүү будда — эркек кишинин статуясы. Ал баатырдык символдо жасалгаланган. Бирок аялдын оозу канчалык чоң болсо, эркектин бир кулагы да так ошондой шалпаң кулак эле.

— Бул айым Чианын өзү болсо керек,— деп күлдү Генри. — Ал эми мына бул көк көздүү шалпаң кулак эркек ким болду экен?

— Кудай акы, билбей турам! — деп Френсис каткырып күлдү. — Бирок бул шалпаң кулак жентльмендин көзү мен өңүмдө же түшүмдө көргөн зымыраттардын эң чоңу экендигин танбайм. Алардын ар бири ушунчалык чоң болгондуктан карат менен өлчөөгө болбойт. Эгерде бул жөнөкөй эле айнек болуп чыкпаса, мындай таштарды падышалардын таажысынан гана көрүүгө болот.

— Бирок канчалык чоң болгону менен эки зымырат менен эки жакут — майялардын бүт байлыгы болбосо керек,— деди Генри. — Биз казынанын босогосуна келдик, аны ачууга ачкычыбыз жок.

— Ырчы кумда калган майя ыйык түйүндөрүнө карап ачкычты тапмак,— деди Леонсия. — Бул жерде ушул эки статуя менен сөөктөрдөн бөлөк эч нерсе жок.

Ушундай деп ал эркек кишинин статуясына жакындап келип, анын чоң кулагын тамаша кыла баштады.

— Ачкыч кайда экенин биле албадым,— деди ал,— бирок кулпунун орду көрүнүп

турат... — деп Леонсия кулактагы тешикти көрсөттү.

Чынында да, адатта кулактын тешиги боло турган жай баштан аяк таштан куралып, анда кулпунун тешигине окшош кичинекей тешик бар эле. Леонсия, Френсис жана Генри дубал менен жерди түрсүлдөтүп жашыруун жол, же казынага бара турган кандайдыр бир жашыруун тешик издеп, үңкүрдү натыйжасыз кезип чыгышты.

— Өрөөндөн келгендердин сөөгү, эки статуя, эки чоң зымырат жана эки так ушундай жакут менен биз өзүбүз, бул жердеги болгон нерселердин баары мына ушул,— деп жыйынтык чыгарды Френсис. — Эми бир гана жасай турган ишибиз төмөнкүчө: биринчиден, артка кайтып, Рикардону качырлар менен бул жерге алып келүү жана үңкүрдү талкалоо; экинчиден, кары жентльменди көтөрүп болсо да ыйык түйүндөрү менен бирге бул жерге алып келүү.

— Сен Леонсия менен ушул жерде күтүп тур, мен тез эле аларды алып келемин,— деп сунуш кылды Генри, алар узун жол менен өлүктөрдүн арасынан өтүп, акыркы үңкүрдөн жарыкка чыкканда.

Бул мезгилде пеон менен анын атасы өздөрү сызган айлананын ичинде олтурушту. Тропиктик жамгыр катуу нөшөрлөп жатты, пеон сууктан титиреп-калтырап, чал болсо алсыз денеси мындай жамгыр менен шамалга чыдай алары жөнүндө такыр ойлобой, эч нерсе болбогонсуп, дагы эле дуба окуп жатты. Пеон үшүп, тынчы кетип тургандыктан атасы байкабаган нерсени көрдү. Оболу ал токой ичинен чыгып, кум аркылуу жашырынып өтүп бараткан Альварес Торрес менен Хосе Манченону көрүп калды. Андан кийин шумдуктуу кызыкты көрдү. Бул кызык мындай эле: Торрес менен Манчено эч нерсе болбогондой кумдун үстүнөн өтүп баратты, кум болсо тыптынч. Алар көздөн кайым болгондон кийин, пеон калчылдап бармагын кумга тийгизди, бирок эч кандай коркунучтуу үн чыккан жок: жамгыр кумдун үнүн өчүргөн болчу.

Пеон атасын түртүп, дуба окуусун токтотту.

— Кум эми үн салбай калды,— деди ал. — Мүрзөдөй тилсиз болуп калды. Бай грингонун душманы кумдан өтүп кеткенин өз көзүм менен көрдүм. Деги эле ал адам — Альварес Торрес аябай күнөкөр адам, ошондой болсо да кум унчуккан жок. Эми кум өлдү. Анын үнү өчтү. Күнөөлүүлөр өткөн жолдон, карыя, сиз менен мен да өтө алабыз.

Кары индей сөөмөйү менен айлананын ичине сыйкырдуу сызыктарды сызды — кум эч кандай үн чыгарган жок. Чал айлананы сыртынан сызганда да кумдан үн чыкпады. Анткени кум ным болуп калган эле. Ал күндүн нуруна кызыганда гана үн чыгара баштачу. Чалдын манжалары ыйык түйүндөрдү санай баштады.

— Бул жазууда кум үн чыгаруудан калса, жол жүрүүнү улантууга мүмкүндүгү айтылган,— деп маалымдады чал. — Азырга чейин кудайдын буйругуна баш ийип келдим, мындан кийин да баш иебиз; тур, балам, кеттик.

Алар абдан тездешти, көп өтпөй кумдан өтүп, Торрес менен Манченого жетейин деп калышты, бири-бирине окшошкон жуп болсо аларды көрүп калып, бадалдардын арасына жашырынууга шашылышты. Чал менен анын баласын алдыга өткөрүп жиберип, белгилүү өлчөмдөгү аралыкта алардын артынан түшүштү. Кыскараак жолду тандаган Генри болсо, алардын бирине да жолукпай, башка жолдон кайчы өтүп кетти.

ОН БЕШИНЧИ ГЛАВА

— Канткен менен Панамада калып бекер кылдым, бул менин кемчилигим жана алсыздыгым болду,— деди Френсис Леонсияга. Алар үңкүрдүн оозунда Генринин кайтып келишин күтүп, таштын үстүндө катар олтурушкан.

— Нью-Йорк биржасы сиз үчүн ушунчалык эле маанилүүбү? — Сурады Леонсия назданып. Бирок бул сөздөрдү ал өзүн мажбурлап айтты, эң негизгиси убакыттан утуш

керек эле. Ал өтө ысык сүйгөн кишиси менен жалгыз калуудан коркту.

Бирок Френсис күтүүнү каалаган жок.

— Мен туура сүйлөгөн кишимин, Леонсия. Дилимдеги сөз тилимде — туура, кыска жана ачык.

— Сиз испандардан ушунуңуз менен айырмаланып турасыз,— деп анын сөзүн бөлдү Леонсия. — Бизде жөнөкөй бир ойду да обу жок кооз сөздөр менен айтуу адат болуп калган.

Френсис кыз анын сөзүн бөлбөгөндөй, кайра сөзүн улады:

— Мына, сиз, Леонсия, так ошол амалкөйлөргө таандыксыз. Мен эркектердин адатынча туурасын жана ачыгын айтып жатам. Сиз болсо тордон качкан көпөлөктөй ар кай жакка урунуп, амалданып жатасыз — бул адат баардык аялдарга тиешелүү, мен да ушундай болушун күтүшүм керек эле. Кантсе да мага карата бул... адилеттик эместир. Анткени мен жүрөгүмдү сизге ачып жатам, сиз баарын жакшы түшүнүп турасыз. А сиз мага өзүңүздүн сезимиңизди айтпай жатасыз. Амалданып, сөздү чаргытып жатасыз. Эмнеге мындай кылып жатканыңызды түшүнө албай койдум. Демек мени ыңгайсыз абалга салып жатасыз. Сизди сүйөрүмдү билесиз. Аны ачык эле айтканмын. А сиз болсо алиге чейин жооп бердиңизби?

Леонсия башын көтөрө албай кызарып, эмне жооп айтарын билбей отура берди.

— Мына азыр да,— деп тыным алды Френсис,— сиз мага жооп бербей жатасыз. Мага өтө жылуу мамиледе болуп жатасыз, ошондуктан ар дайымкыдай сулуу жана ажарлуусуз, ошого карабай, амалкөйлөнүп, өзүңүздүн туйгуларыңыз менен ниетиңиз жөнүндө эч нерсе айтпайсыз. Эмне үчүн? Аял заты болгондуктанбы, же испан кызы болгонуңуз үчүнбү?

Анын сөзү Леонсиянын дилин толкутту. Кыз өзүн араң кармап, бирок бейкапар, ага токтоо карады да, ошол камырабагандык менен.

— Мен англичанка, американка, же башка бирөө болушум мүмкүн, бирок азыркы учурда, бардык нерсеге түз карап, туура түшүнүп, туурасын сүйлөй аламын,— деди. Анан эмне дээрин ойлоп оор басырыктуулук менен унчукпай калды, бир аздан кийин ошол эле калыбында сөзүн улады: — Сиз мага өз махабатыңызды баяндаганыңызды, мен болсо жооп бербегенимди айттыңыз. Азыр сизге баарын түшүндүрүп берем жана ачыгын айтам. Мен сизди сүйөмүн...

Френсис кызга колун созду, бирок анын колу кайтарылды:

— Шашылбаңыз! — деди ал өкүм унчугуп. — Экөөбүздөн кимибиз өзүн аял заты... же болбосо испан аялындай кармап жатат? Али мен сөзүмдү бүтө элекмин. Ооба, мен сизди сүйөмүн. Сизди сүйгөнүм үчүн сыймыктанам. Сиз менден ой-туйгуларым жана ниетимди сурадыңыз. Сүйүү жөнүндөгү сурооңузга жооп бердим. Ниетиме келгенде, сизге айтар жообум ушул; мен Генриге турмушка чыкмакчымын.

Англосакстарга окшоп мындай ачык сүйлөө Френсисти шаштырып койгондуктан, ал араң:

— Кудай акы, мындай ачыгыраак түшүндүрүңүзчү? — деди.

— Себеби мен Генрини сүйөмүн,— деди ал Френсистин көзүнө тик карап.

— Бирок сиз... сиз мени сүйөмүн дедиңиз го? — деди ал калтаарыган үн менен.

— Сизди да сүйөмүн. Мен экөөңүздү тең сүйөмүн. Бирок мен андай бузуку аял эмесмин, анткени өзүмө ар дайым ушундай сезилчү. Акылым мага жакшы аял бир убакыттын өзүндө эки эркекти сүйбөйт, деп жатса да, мен азырга чейин өзүмдү жакшы аялмын деп эсептеймин. Болуптур. Демек мен жаманмын — ушундай төрөлгөн экенмин, айла канча.

Ал унчукпай калды, эми Френсистин да сүйлөгөнгө алы жок эле.

— Экөөбүздүн кимибиз өзүбүздү англосакстардай кармап жатабыз? — деп жигиттин ыңгайсыз абалына күлүп, анын жинине тиймекчи болуп, бир аз жылмайып сурады Леонсия. — Мен сизге өзүмдүн ниетимди жана оюмду эч кандай амалданып, баш тартпай айттым.

— Бул акылга сыйбаган иш! — деп кызуу нааразылык билдирди жигит. — Мени сүйө туруп, Генриге турмушка чыга албайсыз.

— Сиз мени түшүнбөгөн көрүнөсүз,— деди Леонсия жемелүү. — Мен Генриге турмушка чыкмакчымын. Сизди сүйөмүн. Бирок экөөңөргө тең бирдей турмушка чыга албайм да! Буга закон да уруксат бербейт. Ошондуктан бириңерге чыгууга туура келет. А мен Генрини тандадым.

— Андай болсо эмнеге... эмнеге мени жолдон калтырууга көндүрдүңүз? — деп сурады Френсис.

— Анткени мен сизди сүйөмүн. Аны мен сизге айттым го!

— Эгер сиз ушул сөзүңүздү кайталай берсеңиз, мени жинди кылып жибересиз! — деп кыйкырып жиберди Френсис.

— Мен өзүм да акылымдан азар абалда турам,— деди кыз. — Эгер мени англосакстарга окшоштуруп жатсаңыз, жаңылышасыз. Бирок жүрөгүңдө кандайдыр бир уятсыз сезим бар деп, мени бир да англосакс, ал гана эмес мен сүйгөн адам — сиз да жаман көрө албайсыз. Менин оюмча, бул жөнүндө сизге ачыгын айтуу уят болбосо керек. Эгер сиздин оюңузча бул белги англосакстардын сапаты болсо, мейли, ошондой деп ойлой бериңиз. Мүмкүн бул испандарга тиешелүү сапат, же болбосо жеке мага — Солано үй-бүлөсүнүн өкүлүнө тиешелүү сапаттыр — эмне деп ойлосоңуз ойлой бериңиз, мага баары бир, себеби мен испан кызымын, аял кишимин... Сүйлөп жатканымда колумду шилтесем да, баары бир испан үй-бүлөсү — Солано үй-бүлөсүнүн өкүлүмүн,— деп бир аз тынчтыктан кийин Леонсия сөзүн тамаша менен бүтүрдү.

Френсис бир нерсе демекчи болуп даярданган эле, Леонсия аны «тыш» деп токтотуп, анан экөө кулак түрүп калышты: бадалдардын арасынан шыбыш угулду — кимдир бирөө аларга жакындап келаткан болчу.

— Кулак салыңыз! — деди кыз анын чыканагынан жалооруй кармап, тез шыбырап. — Акыркы жолу англосакс болуп сизге баардыгын айтамын. Анан сиздин көз жаздымыңызда калган испан кыздарына, ошондой эле мага да тиешелүү мүнөз менен амалкөйлүк кыламын, сөз чаргытамын. Кулак салыңыз: мен Генрини сүйөмүн, бул чындык, накта чындык. Бирок сизди терең, ага караганда күчтүү сүйөмүн. Мен Генриге тиemin... Себеби, ант ичемин, аны сүйөмүн. Ошого карабай, сизди өтө кумарданып, ар дайым сүйөмүн...

Френсис кандайдыр бир сөз менен каршылык билдирүүгө үлгүрө элегинде бадалдардын арасынан кары жрец менен анын баласы чыгып келди. Алар Френсис менен Леонсияны көргөн жок. Жрец тизе бүгө испан тилинде кыйкырды:

— Биринчи жолу менин көздөрүм Чианын көзүн көрүп турат!

Ал бармактары менен ыйык түйүндөрдү кармалап, майя тилинде дуба окуй баштады. Эгер жанындагылар анын тилин түшүнгөндө, төмөндөгүлөрдү уккан болор эле:

— Оо, өлбөс Чиа, жок нерседен бардык нерсени бар кылган кудай Хцатцлдын улуу аялы! О Хцатцлдын өлбөс аялы! Бардык дан өсүмдүктөрдүн энеси, өнө турган уруктун ыйык маңызы, жамгыр менен күн нурун жаратуучу кудай! Адамдын турмушу үчүн зарыл болгон урук, тамыр жана мөмөлөрдү сактоочу сенсиң! Хцатцлдын кулагына буйрук берүүчү, эй шаңдуу Чиа! Жрециң сага моюн сунуп, дуба кылып жатат! Менин көңүлүмдү көтөрүп ырайым кыл. Оозуңдагы Хцатцлдын кулагын ача турган ачкычты бер! Сенин чыныгы жрециңе Хцатцлдын казынасына кирүүгө уруксат эт... Эй кудай, өзүм үчүн эмес, гринго өлүмдөн куткарып калган балам үчүн суранып жатам. Сенин балдарың — майя уруусу жер жүзүнөн кырылып баратат. Аларга эми казынанын кереги жок. Мына мен акыркы жрециңмин. Менин өлүмүм менен сен жана сенин атың, мен атын жер өөп туруп, шыбырап айта турган күйөөң жөнүндө адамдардын билгендери да жок болот. Менин зарымды ук, эй Чиа! Алдыңда мен үстөмөнүмдөн кулап, тизе бүгүп турам!

Кары жрец талма оорусу бардай беш минутадай калтырап, тырышып жатты. Леонсия менен Френсис болсо дубага түшүнүшпөсө да анын салтанаттуу сыйынуусунун

таасирине берилип, жрецти унчукпай карап турушту.

Френсис Генринин кайтып келишин күтпөй эле, кайра үңкүргө кирди. Ал Леонсия менен бирге кары жрекке жол көрсөтүп баратты. Чал түйүндөрдү кармалап, бир нерселерди токтоосуз шыбырап, алардын артынан ээрчиди. Пеон болсо үңкүрдүн оозунда сакчылык кылып калган болчу. Алар мумиялардын алдына келишкенде чал өлүктөрдү көрүп эмес, түйүндөн улам ордунда тык токтоду.

— Бул жерде мындай деп айтылган,— деди ал олуттуу түрдө, түйүндөр толо жиптердин бирин тандап: — «Булар жаман ниеттүү адамдар, каракчылар болчу. Алардын энчисине — майя уруусунун казынасы жашырылган жайдын алдында түбөлүк күтүү тийген».

Френсис чалды атасынын сөөктөрүнүн жанынан тез алып өттү; экинчи • үңкүргө кирери менен кары майя эки статуянын алдына малдаш урунуп отуруп алды. Анан узак жана берилгендик менен дуба окуду. Ал ыйык китебиндеги түйүндөрдү кунт коюп карап чыгып, Френсис менен

Леонсияга окуганын майя тилинде айтып берди. Френсис өздөрүнүн эч нерсе түшүнүшпөгөнүн билдирип, ийнин куушурду. Ошондон кийин чал испан тилин бузуп сүйлөп, жогорудагы сөзүн кайталап берди.

— «Чианын оозунан Хцатдлдын кулагына» — түйүндө тунундай ден айтылган.

Френсис бул табышмактуу сөздү угуп статуянын үңүрөйгөн оозуна карап, анан аңчылыкта пайдаланчу бычагынын учун кудайдын шалпаң кулагындагы тешикке салды, бычактын сабы менен ташты ургулап көрдү да, анын ичи бош экенин айтты. Анан ал Чиa статуясынын жанына келип, аны да бычактын сабы менен ургулап көрдү да, анын ичи да бош экенин аныктады. Кары майя ушул убакта күбүрөп калды:

— «Чианын буттары боштуктун үстүндө турат».

Френсис буга кызыгып калды да, чалдын окугандарын кайталап коюусун суранды.

— Анын буттары чын эле абдан чоң,— деп Леонсия күлдү,— бирок таман алдында боштук эмес катуу таш.

Френсис статуяны колу менен түрттү эле, жеңил гана ордунан жылды. Андан кийин аны кучактап туруп, ордунан күч менен жылдыра баштады.

— «Ким күчтүү жана баатыр болсо, Чианын аягын ордунан жылдыра алат»,— деп окуду жрец. — Бирок мындан кийинки үч түйүн: «Этият бол! Этият бол! Этият бол!» — деп жатат.

— Эмнеси болсо да мына бул боштук мени чагып албас,— деди күлүп Френсис, түртүп бир топ жылдырып койгон статуяны коё берип. — Ушинтип, байбиче, ушул жерде бир аз тура тур, же дем алып отура тур. Сенин буттарың да талыгандыр: ушунча кылым боштукту таканчыктап туруу жеңил дейсиңби!

Леонсиянын чочулаган үнү Френсисти азыр эле Чиa турган жерди кароого аргасыз кылды. Ал артка бир кадам таштап, Чианын буттары басып турган чуңкурка түшүп кете жаздады. Көрсө, аскадан диаметри бир ярд келе турган тегерек тешик оюлган экен. Френсис оюктун тереңдигин аныктамакчы болуп кур бекер убараланды. Күйгүзүп - ташталган ширеңке түбүнө жете электе эле өчүп калып жатты.

— Чын эле бул жер түпсүз терең белем,— деди Френсис төмөнгө таш ыргытып көрүп.

Таштын бир нерсеге барып тийгени угулганга чейин бир нече секунда өтүп кетти.

— Таш түбүнө чейин жетпеген болушу да мүмкүн,— деди Леонсия. — Таш чуңкурдагы бир урчукка тийип, балким ошол жерде калып калгандыр.

— Мына бул бизге так жооп берет,— деди Френсис, анан сөөктөрдүн арасында жаткан эски мылтыкты алып, төмөн таштамакчы болду.

Бирок чал аны токтотуп калды.

— Ыйык түйүндөр: «Ким Чианын буту астындагы ыйык боштукка кол көтөрсө, дароо кыйналып жатып өлөт», деп жатат.

— Мен ыйык боштукка кол көтөрөйүн деген ойдон алысмын,— деди Френсис

мылтыкты бир четке ыргытып.— А бирок эми эмне кылабыз, карыя? «Чианын оозунан Хцатцлдын кулагына» деп айтуу жеңил, бирок муну кандай аткарыш керек? Ыйык түйүндөрдү манжайарың менен кармап көрүп, эмне кылыш керектигин аныкта.

Жрецтин тизеси жаралуу уулу — пеондун өлүм сааттары жакындап калган эле. Ал күндүн чыгышын акыркы жолу көрүп жатканын өзү да билген жок. Бул күнү кандай гана окуя болбосун, өз Тагдырынан кутулуш үчүн эмне гана кылбасын, анын өмүрүнүн акыркы күнү болчу. Эгер ал үңкүрдүн оозунда күзөттө калганда, алардын артынан калбай ээрчип келе жаткан Торрес менен Манчено аны сөзсүз өлтүрмөк.

Бирок күзөткө турбай, коркок жана сак пеон тышка чыгып, жакын арада душман көрүнбөйбү деп тыяк-быякты карамакчы болду. Ошентип ал күндүз ачык асмандын алдында өз өлүмүн табуудан кутулуп калды. Канткен менен анын өмүр сааттары Тагдыр белгилеп койгон чекке жакындай, келаткан.

Ал айлананы текшерип жүргөндө, Альварес Торрес менен Хосе Манчено үңкүрдүн оозуна жетип келишти. Асканын бетиндеги седеп кадап жасалган Чианын чоң көзү динге ишенчээк Манчено үчүн чоң сыноо болду.

— Сен тиги жакка бара бер,— деди ал Торреске. — Мен бул жерден эч кимди киргизбей, сакчылык кылып турайын.

Тамырында өлүктөрдүн катарында жүздөгөн жылдар кыймылдабай турган бабасынын каны агып жаткан Торрес майялардын үңкүрүнө бир кездеги бабасы киргендей кайраттуу кирип кетти.

Ал көздөн кайым болору менен кимди болбосун чыккынчылык менен өлтүрүүдөн тайбаган Хосе Манчено өзү түшүнбөгөн окуялардын пардасы артындагы көзгө көрүнбөгөн дүйнөдөн коркуп, өзүнүн милдетин жана сакчылыгын унутуп, шашылган бойдон бадалдардын арасына житип кетти. Пеон болсо айланада эч кандай кара ниеттеги кишилер жоктугуна ишеним пайда кылгандан кийин, атасынан майялардын сырын билип алууга ашыгып, мурдагы жайга кайра келди. Бул жерден да эч кимди таппай, Торрестин артынан бара жатканын сезбестен, үңкүрдүн ичкерисине карай жол тартты.

А Торрес өзү аңдып келе жаткан кишилер байкап калбас үчүн шыбыш чыгарбай, акырын кадам таштап бара датты. Анан ал өлүктөрдүн катарына көзү түшүп, таңданып токтоп калды. Тарыхка кадам койгон жана алар үчүн тарых ушул маялардын казынасынын босогосунда токтоп калган кишилердин катарына кызыга карады. Баарынан да эң акырында турган өлүк аны кызыктырып калды. Анын өзүнө окшоштугу кадимкидей даана көрүнүп турат. Торрес өлүктүн өз тукуму экенин жазбай байкады.

Өлүккө карап турганда кадамдын табышын угуп калды да, кайда жашырынсам экен деп айланага көз жүгүрттү. Ушул минутта башына кара ниет бир ой келди. Жансыз өз уруусунун башындагы тулганы кийди, анан анын чирип калган плащына оронуп, узун кылычты тагынып, кайырма кончтуу өтүктү кийди эле, өтүк айрылып кете жаздады. Анан жылаңач өлүктү акырын башка өлүктөр турган караңгы жерге алып барып салды. Бул иштерди аткарып болуп, катардын акырына — өз уругунун ордуна, колун кылыч сабына коюп, ал кандай көрүнүштө турган болсо, ошол сыяктуу катып калды.

Анын көзү гана тирүү турду, ал өлүктөрдүн катар аралыгынан акырын жана коркуп араң өтүп келе жаткан пеонду карап турду. Пеон Торрестин алдына келгенде эмнегедир токтоп калды да, коркок көзүн алайтып, кайра кайра майялардын дубасын окуй баштады. Торрес көзүн жумуп, эмнелер болуп жатканын божомолдоп билиштен бөлөк чарасы калбады. Пеондун ары басып кеткенин баамдап, Торрес көз кыйыгы менен ал жакка карады: пеон тар коридорго бурулуштан коркуп токтоп турган. Торрес ушундай убакыттан пайдаланып, анын башын талкалап таштоо үчүн кылычын көтөрдү.

Бирок Тагдыр белгилеген саат жана күн келген болсо да, пеондун өмүрүнүн акыркы минуталары түгөтө элек болчу. Анын маңдайына бул жерде, эки катар өлүктөрдүн арасындагы Торрестин колунан өлүү жазылбаган эле. Анткени Торрес кылычын акырын төмөн түшүрдү, пеон болсо алга карап басты, анан ал бурулуштан көздөн

кайым болду. Тез арада пеон атасына, Леонсия менен Френсиске жетип келди. Френсис жрецке түйүндөргө дагы бир жолу кайрылып, Хцатцлдып кулагып эмне менен ачышты сурап жаткан болчу.

— Колунду Чианын оозуна салып, ачкычты ал,— деп буюрду чал коркок уулуна. Пеон каалар-каалабас баш ийди.

— Коркпой эле кой, ал таштан жасалган, сени тиштеп албайт,— деди Френсис күлүп, испан тилинде.

— Майя кудайлары эч качан таш болгон эмес,— деди чал жемелүү. — Алар ташка окшош болсо да, ар дайым жандуу болгон, ал таштын астында өз бийлигин өткөрүп келген.

Леонсия чочулап жрецтен четтеди да, Френсистин колун кармап, жардам күткөндөй ага ыктады.

— Азыр бир балакет болорун сезип турамын,— деди кыз. — Тоо астында, өлүктөр арасындагы бул жай мага жакпай турат. Мен көп-көк асман, нурлары менен эркелетүүчү күн жана чексиз деңизди жакшы көрөм. Бул жерде башыбызга коркунучтуу балакет түшүшү мүмкүн. Бир нерсе болорун сезип турам.

Френсис кызды тынчтандыра баштаган кезде, пеондун өмүр сааттары өзүнүн эң акыркы минуталарын санап жаткан эле. Ал болгон кайратын жыйнап, статуянын оозуна колун салганда өмүрүнүн акыркы минуталары түгөнүп, өлүм сааты келген болчу. Ал коркунучтуу кыйкырып, колун тартып алды да, бир тамчы кан чыгып турган билегине карады. Статуянын оозунан аны мазактагандай тилин чыгарган жыландын башы көрүнүп, кайра жок болду.

— Уулуу жылан! — деп кыйкырды Леонсия жыланды таанып.

Кандай жылан чакканын жана өзүн өлүм күтүп турганын билген пеон өтө коркуп кеткендиктен артына кетенчиктеп, канча кылымдардан -бери Чианын буту бекитип турган чуңкурга жыгылып, төмөн учуп кетти.

Бир минутага чукул баардыгы тилсиз селейип туруп калышты, анан кары жрец:

— Мен Чианын ачуусуна тийдим, ал баламды өлтүрдү,— деп шыбырады.

— Сиз бул сөзгө ишенбеңиз,— деди Френсис Леонсияны тынчтандырып. — Ушунун баары табигый нерсе жана озүнөн, өзү түшүнүктүү. Жылан таштын жараңкасын ийин кылып алган экен, мунун эмнеси таң каларлык? Мындай көп эле болот. Жылан чагып алгапдан кийин, өзү артка кетенчиктеди, мунун эмнесине таң калууга болот? Анан, кетенчиктеп, артындагы чуңкурга түшүп кетсе, ушунун да таң кала турган жери бар бекен?..

— Анда мына мунун да таңдана турган жайы жокпу?— деп кыйкырып жиберди Леонсия, чуңкурдан чыгып, фонтан болуп атыла баштаган сууну көрсөтүп. — Чал калетсиз айтат. Ал турсун таш да кудай жолунда курал болуп кызмат кылат. Жрец бизди эскерткен эле. Ыйык түйүндөрдү окуп эскертпеди беле.

— Болбогон кеп! — деди Френсис. — Бул эч кандай кудайдын кудурети менен болгон иш эмес, тескирсинче байыркы жрецтердин иши: кудайларды да, мына бул нерселерди да ошолор ойлоп табышкан. Чуңкурда пеондун денеси рычакка урунуп, таш дарбазаны ачып жиберген болуш керек. Ошентип жер астындагы булак ачылып кетиши мүмкүн. Суу ошол жерден чыгып жатат. Оозу мындай укмуштуу аял кудайлар болбойт, аны адамдар жасашкан. Чыныгы аял кудай сулуу болушу керек, анткени сулуулук менен периштени бири-биринен ажыратууга болбойт. Ар кандай түрү суук желмогуздарды адамдар гана ойлоп чыгарышат.

Чуңкурдан атылып чыккан суу ушунчалык көп болгондуктан, ал тез эле кызыл ашыкка чыкты.

— Корко турган эч нерсе жок,— деди Френсис. — Жолдо келатып да, үңкүрдө да жердин чыга беришти карай жантайма экенин сезгенмин. Байыркы индейлер жакшы инженер болушкан, алар суунун агып чыгышын болжолдоп ушундай кылышкан. Суу жолдон тышка чыга турган жакка карап шырылдап агып жатканын көрүп турасыздарбы?

Кана, карыя, түйүндөрүндү окучу, казына кай жерде экен?

— Менин уулум кана? — деп сурады жрец суроого жооп бериш ордуна кайгыга камыккан үн менен кобурап. — Жалгыз баламды Чиа өлтүрдү. Анын энеси деп мен майя законун бузуп, таза майя жанына күнөстүү жерлик аялдын ыпылас канын аралаштырганмын. Балалуу болуш үчүн ушундай күнөө ишке баргамын, ошондуктан ал мага аябай кымбат эле. Эми казына менен эмне ишим бар? Эми менин уулум жок. Майя кудайлары мага каарданышты.

Басымдын күчтүүлүгүнөн чулкулдап жаткан суу дагы эле фонтандай атылып чыкты. Үңкүрдө суунун деңгээли көтөрүлүп баратканын биринчи болуп Леонсия байкады.

— Суу тиземе чейин көтөрүлдү,— деди ал Френсиске.

— Бул жерден чыгып кетүүнүн айласын табуу керек,— деди Френсис абалдын кыйындашканын сезип. — Агымдын жолу жакшы эсептелип чыгылган болсо да, суунун жолун көчкү тосуп калган көрүнөт. Төмөн кеткен жолдордо суу мындан да көбүрөөк. Анткени менен бул жерде да суунун деңгээли төмөн эмес. Тышка чыга турган башка жол жок. Кеттик!

Ал Леонсияны алдыга өткөрүп жиберип, кайгыга баткан жрецтин колунан жетеледи. Жол чукул бурула турган жайда суу тизеге чыкты. Өлүктөрдүн үңкүрүндө болсо суу алардын белине чейин чыккан эле.

Ушул мезгилде катуу коркконунан катып калган Леонсиянын каршысында суудан туулгалуу баш менен кадимки плащка оролгон дене көтөрүлдү. Шарылдап агып жаткан суу башка өлүктөрдү да жыгып таштаган болчу, ошол себептүү Леонсия буга таңданбаса да болот эле. Бирок бул мумия оор дем алып, кыймылдап, жандуу көздөрү менен Леонсияга карап турган болчу.

Жөнөкөй адам үчүн бул абдан кызык, табигый көрүнүш эле: Леонсиянын каршысында мындан төрт жүз жыл мурда өлгөн аскер экинчи жолу чөгүп өлүп баратты! Леонсия кыйкырып жиберди да, алдыга умтулуп, анан тез артына кайта жан алакетке түшүп үңкүрдү карай чуркады. Так эле Леонсияга окшоп бул көрүнүшкө таң калган Френсис артка чегинди, автомат-тапанчасын колуна алды. Ушул мөөнөттө өлүк катуу жерди таканчыктап суудан чыкты да, үн салды.

— Аtpаңыз! Бул мен, Торресмин! Мен азыр үңкүрдүн оозунда болдум. Ал жерде бир нерсе болуптур, өтүүгө болбойт. Суу көмүп' кетет, ал эмес үңкүрдүн оозу да көрүнбөйт, таштардын гана сууга кулап жатканы угулат.

— Бул жакка да өтө албайсың,— деди Френсис тапанчаны ага кезеп.

— Азыр чатакташа турган убакыт эмес,— деп жооп берди Торрес. — Эң оболу бул жерден кутулуп чыгуу керек, эгер чатак керек болсо, кийин да убакыт табылат.

Френсис эки анжы болуп туруп калды.

— Леонсияга эмне болду? — деп сурады арамза Торрес. — Мен анын артка карай качканын көрдүм. Ага эч нерсе болбоду бекен?

Френсис Торреске ырайым кылып, чалды сүйрөп кайра кудайлардын Үңкүрүпө кайтты. Торрес алардын артынан ээрчиди. Леонсия аны көрүп дагы кыйкырып жиберди.

— Коркпоңуз, бул Торрес,— деп Френсис кызды тынчтандырды. — Аны көрүп менин да жүрөгүм жарылып кете жаздады. Бирок ал баарыбызга окшогон эле тирүү адам. Ага бычак урсаңыз кан чыгат. Кана, карыя! Биз бул жерде келемиштей чөгүп өлүүнү каалабайбыз. Али майялардын бардык сырлары ачылган жок. Түйүндөрүндү окуп, бизди бул жерден алып чык.

— Жол тышка эмес, ичкериге алып барат,— деди калтыраган үнү менен жрец.

— Бизге баары бир, эптеп чыгып алсак болду. Бирок ичкериге кантип кирүүгө болот?

— «Чианын оозунан Хцатцлдын кулагына»,— деп жооп берди абышка.

Ушул маалда капысынан Френсистин башына коркунучтуу бир кызык ой келди.

— Торрес,— деди ал,— мына бул таш лединин оозунда ачкычпы, же ушуга окшогон бир нерсе бар. Сиз ага жакыныраак турасыз. Колуңузду салып, ошону алып чыгыңыз.

Френсисдин кантип өч алмакчы болуп жатканын сезген Леонсия аз жерден кыйкырып жибере жаздады. Бирок Торрес аны сезбей, кубанып, аткарууга умтулду:

— Сиздерге пайдам тийгенине өтө кубанычтамын.

Бирок ойлогон иштин акырына чыгышка Френсисдин абийири жол бербеди.

— Токто! — деп буюрду ал, анан өзү кудайды көздөй умтулду.

Оболу ага таң калып карап турган Торрес, кандай балекеттен кутулуп калгандыгын кийин түшүндү. Френсис тапанчадан статуянын таш оозуна бир нече ок атты, жрец болсо: «Ыйык нерсени кордоо!»—деп онтоп жиберди. Анан Френсис колун костюму менен ороп, статуянын оозуна салып, жараланган жыланды куйругунан кармап алып чыкты. Аны таш статуянын капталына бир нече жолу ургулап башын талкалады.

Ал жерде дагы жылан болбосун деп, Френсис колун костюму менен ороп, экинчи жолу эстеликтин оозуна салганда түзүлүшү жана чоңдугу жагынан Хцатцлдыга кулагындагы тешикке туура келе турган, жакшы жылмаланган алтын ачкычты алып чыкты. Чал кулакты көрсөттү. Френсис ачкычты тешикке салды.

— Так эле автоматтын өзү,— деди ал «ачкыч» тешиктен түшүп кеткенден кийин. — Эми эмне болот? Сууну байкап тургула, тез азайса керек.

Бирок суу дагы эле фонтан болуп атылып турду. Капысынан Торрес кыйкырып дубалды көрсөттү. Чоң таш дубалдан бөлүнүп акырын жогору көтөрүлүп бараткан эле.

— Мына чыгып кетчү жай! — деп кыйкырды Торрес.

Чал айткандай, кире турган жол,— деп анын сөзүн

түзөдү Френсис. — Эмнеси болсо да баса бергиле. — Алар дубалдан өтүп, тар жолдон бир топко жүргөндөн кийин майя чал: «Балам!»—деп бакырып кайрылды да, жан далбастап артка чуркады.

Дубалдын ачылган жери өз ордуна түшүп бараткан эле. Жрец кичинекей тешиктен өтүп алды. Дагы бир аздан кийин таш өз ордун ээледі. Бул чоң таш ушунчалык эбине келтирилип бекилгендиктен кудайлар турган үңкүрдөн агып өтүп жаткан суу дароо токтоду.

Тышынан, таштардын арасынан сызылып чыгып жаткан сууну эсепке албаганда, үңкүрдүн ичинде эмне болуп жатканын билип болбойт эле. Генри менен Рикардо үңкүрдүн оозуна келип, ал жерден суу чыгып жатканын көрүштү.

— Мына мунусу жаңылык болду. Бул жерден чыгып кеткенимде али суу жок эле,— деди Генри.

Бир минутадан кийин алар жогорудан таш кулап түшкөнүн көрдү.

— Бул жерде азыр эле үңкүрдүн оозу бар эле,— деди Генри. — Эми болсо жок. Кызык, кайда жоголду экен?

Анын суроосуна жооп бергендей, үңкүрдөн адам денеси агып чыкты. Рикардо менен Генри чуркап барып, денени суудан тартып алышты. Генри карт жрепти таанып, аны көмкөрөсүнөн жаткырды да, өзү жанына чөгөлөй калып, ичин басып, суусун чыгара баштады.

Чалдын жаны бар экени билингиче он минутадай убакыт өтүп кетти, дагы он минутадан кийин көзүн ачып, айланага таң кала карады.

— Алар кайда? — деп сурады Генри.

Кары жрец майя тилинде бир нерселерди кобурады, чыдамы кеткен Генри аны силкилдетиپ өзүнө келтирди.

— Жок, эч ким жок... — деп түшүндүрдү чал испан тилинде.

— Ким жок? — деп сурады Генри, аны өзүнө келтирүү үчүн дагы бир жолу силкилдетиپ. — Ким жок?

— Менин уулум. Чиа аны өлтүрдү. Чиа уулумду өлтүрдү, алардын баардыгын өлтүрдү.

— Кимдердин баарын?

Абышканы кайра жулкулдатып, суроону кайталатууга туура келди.

— Баламдын досу дөөлөттүү жаш грингону, дөөлөттүү грингонун Торрес деген душманын, Солано үй-бүлөсүндөгү кызды — баардыгы ошол кыз себептүү болду. Мен сиздерди эскерткен элем. Ал биз менен бирге келбеши керек болчу. Аялдар ар дайым эркектерге кырсык алып келет. Алар кудайдын ачуусун келтирет, анткени Чиа да аял киши. Чианын тили — уулуу жылан. Чиа өз тили менен баламды өлтүрдү. Баарын Чиа өлтүрдү. Мен кудайлардын каарын келтирдим. Шордуумун. Майя кудайларынын ыйык казынасын уурдамакчы болгондордун абалы ушундай болот.

ОН АЛТЫНЧЫ ГЛАВА

Генри менен Рикардо аскадан шаркырап чыгып жаткан агым менен кулап түшкөн таш үймөктөрүнүн ортосунда туруп алышып, эмне болгонун аныктоого аракеттеништи. Алардын жанында майялардын акыркы жреци жер кучактап, деми кысылып дуба окуп жатты. Генри чалды бир аз акылына келтирүү үчүн аны түрткүлөп жана силкилдетиپ көрдү. Бирок ал үңкүрдө болгон окуя жөнүндө баш-аламан шыбыроодон бөлөк эч нерсе уга албады.

— Жылан анын баласын чагыптыр, ал чуңкурга өзү гана жыгылган,— деди Генри кандайдыр үмүт менен.

— Абдан туура,— деп анын сөзүн ырастады Рикардо.— Калгандары бар болгону суу болушкан. Анын сөзүнүн төркүнүнө караганда, анчалык коркунучтуу эч нерсе деле болбогондой.

— Мүмкүн алар азыр суу жетпей турган бир жайда олтурушкандыр,— деп Генри өз оюн улантты. — Кана эми үңкүрдүн оозун тазалап, суунун агып чыгып кетишине жол ача алсак! Эгер алар тирүү болушса, дагы бир нече күн чыдан алышат, анткени адам суусуздуктан тезирээк өлүшү мүмкүн, аларда болсо суу мол. Оокатсыз узак жашоого болот. Бирок мени бир нерсе таң калтырып жатат. Ал жерге Торрес кантип барып калды?

— Кызык, кару уруусу анын кесепетинен кол салбады бекен? — деди Рикардо.

Бирок бул сөзгө Генри анчалык маани берген жок.

— Мүмкүн, арийне азыр бул жөнүндө ойлоп отурууга убакыт жок. Эң оболу, эгер алар тирүү болушса, куткаруу үчүн үңкүрдүн ичине кандай киришти ойлошубуз керек. Ушунча ташты сен экөөбүз бир айда да алып таштай албайбыз. Эгер биз элүү киши болгонубузда түн-күзүң дебей иштеп, эки күндө үңкүрдүн оозун ача алмакпыз. Демек, мындай болгон соң, биз үчүн эң керектүүсү — азыр адам табуу. Эң оболу ушул ишке көңүл бурушубуз керек. Мен азыр качырга минип ошол карулардын айылына жөнөймүн, бизге жардам бериш үчүн бул жерге келишсе Френсисдин чек дептериндеги долларга убадалашамын. Эгерде мындан бир иш чыкпаса, Сан-Антониого барып, адам жыйнап келемин. Ошентип, бул ишке мен киришем. Ага чейин сен чыйыр жолду тазалап, бардык пеондорду жана башка шаймандар менен бирге бул жерге көчүрүп кел. Мага кара, сен аскадан тыкылдаган үп келер бекен, кулак салып тур: алар тыкылдатып, өздөрү жөнүндө кабар бериши мүмкүн.

Ошентип, Генри качырдын нааразылыгына карабай, кару айылына жол тартты. Кару душмандарын, аныгыраагы жакында өздөрү өлтүрмөкчү болгон душмандарынын бирин өз айылдарында көрүп, таңданып калышты. Алар үйлөрүнүн алдында күнгө кактана магдырап олтурушкан. Ак денелүү кишинин тайманбастыгы бул жолу да жапайы метистерди таңдантып, аларды кыймылдоо жөндөмдүүлүгүнөн ажыратып койгон болчу. Алар акыл жүгүртүп көрүшүп, башкалардан бир карыш жогору турган, баатыр жана алар түшүндө да көрбөгөн эр жүрөк адам гана чаалыккан жана асоо качырда душмандары жашаган айылга кире алат деген жыйынтыкка келишти.

Карулар бузулган испан тилинде сүйлөшчү, ошол себептүү Генри алардын сөзүн түшүндү, алар да Генринин испанча сөзүн түшүнүштү. Бирок ыйык тоодо болуп аткан бактысыздык жөнүндөгү кабар аларга эч кандай таасирин тийгизбеди. Генринин бактысыздыкка учурагандарга жардам көрсөтүү жөнүндөгү өтүнүчү жана жакшы акы төлөш жөнүндөгү убадасын көңүл кош угуп турушту да, камаарабагандык менен ийиндерин куушурушту.

— Гринголорунузду тоо жутуп жиберген болсо, демек кудайдын буйругу ушундай экен. Кудайдын эркине каршы чыккандай биз ким экенбиз? — деп жооп беришти алар. — Биз кембагал адамдарбыз, бирок башка бирөө үчүн эмгектенүүнү, анын үстүнө кудайдын буюрганына каршы барууга эч качан макул эмеспиз. Эмне болгон болсо баарына грингонун өзү айыптуу. Бул жер алардын мекени эмес. Биздин тоолорду аңтаргыдай эч нерсе жок. Эми минтип кудайдын каарына калган экен, колу менен кылганды мойну менен тарта беришсин, биздин болсо аларсыз да ишибиз ашып-ташып жатат — тилибизди алууну каалабаган аялдарыбыздын түйшүгү деле жетишет.

Генри эки качыр алмаштырып, үчүнчүсү — эң өжөрү менен жан көрүнбөгөн кыймылсыз Сан-Антониого кирип келгенде түшкү дем алыш убактысы алда качан бүткөн болчу. Борбордук көчөнүн жарымындагы сот имараты менен түрмөнүн ортосунда полиция башчысы менен кодогой, семиз судьяны көрдү. Алардын артында онго жакын сакчы жандармдар Сан тостогу плантациядан качкан эки байкуш пеонду айдап келатышты. Генри качырын токтотуп, судья менен полиция башчысына жардам сурап кайрылды. Ал сүйлөп жатканда полиция башчысы байкатпай судьяга — өз судьясына, жан-дили менен кызмат кылуучу судьясына көз кысты.

— Ооба, албетте, жардам беребиз, — деди кериле эстеп полиция башчысы.

— Качан мага адам бере аласыз? — деп сабырсыздык менен сурады Генри.

— Адам беришке келгенде биз азыр таптакыр бош эмеспиз, — полиция башчысы бетсиздик менен жооп берди. — Ушундай эмеспи, урматтуу судья?

— Ооба, биз таптакыр бош эмеспиз, — ырастады ал Генри карап эстеп.

— Дагы бир топко бош болбойбуз, — деп улады анын сөзүн полиция башчысы. — Абдан өкүнүчтүү, бирок эртең да, кийинки күнү да сизге жардам берүү тууралуу ойлошко убактыбыз жок. Бир аз кийинчерээк болсо...

— Айталы, рождество майрамында, — деди судья.

— Ооба, ооба, рождество майрамында, — деп анын сөзүн ырастады полиция башчысы, ызат көрсөткөнсүп сылык жүгүнө. — Рождествого жакын бизге кириңиз, мүмкүн ага чейин ишибиз басаңдап калса, экспедиция түзүү жөнүндө ойлонуп көрөбүз. Азырынча жакшы калыңыз, сеньор Морган.

— Тамашалап жатканыңыз жокпу? — деп сурады Генри ачуудан жүзү бырышып.

— Сеньор Альфаро Соланонун артынан келип ага бычак урганда да жүзүн ушундай тырыштырган болсо керек, — деди жек көрүү менен полиция башчысы.

Генри бул акаратты кулагынын сыртынан кетирди: анткени ал башка нерсе жөнүндө ойлонуп жаткан.

— Сиздердин кимдигиңиздерди бетиңиздерге айтамын, — деди ал кыжыры кайнап, бул адилетсиздикке каарданып.

— Абайлаңыз! — деп эскертти судья.

— Түкүрдүм мен силерге! — деп Генринин жаалы келди. — Мени эч нерсе кыла албайсыздар. Мени Панама президентинин өзү кечирген. Сиздер болсо аянычтуу салпаяксыңар, адамдыгыңарды да, чочколуугуңарды да билип болбойт!

— Суранам, сөзүңүздү уланта бериңиз, сеньор, — деди полиция башчысы жаалданганын сылыктык менен жаап жашырып.

— Сиздерде испан, же карибдердин биринин да кайраты жок, тескерисинче, ошол эки элдин тең милдеттери сиздерде толуп-ташып жатат. Сиздер адам эмес — чочкосуздар, уктуңарбы?

— Сөзүңүздүн баарын айтып болдуңузбу, сеньор? Баарын акыр аягына чейин? — деп полиция башчысы аяр сурады да, жандармдарга белги берди; алар Генринин арт жагынан келип, аны куралсыздандырышты.

— Али кылмыш кыла элек кылмышкерди Панама президенти да кечире албайт. Туура айтамбы, судья? — деп сурады полиция башчысы.

— Бул таптакыр жаңы кылмыш! — деп жооп берди полиция башчысынын белгисине тез түшүнгөн судья. — Бул ит гринго законго акарат келтирди.

— Андай болсо биз аны соттойбуз, мына азыр, ордубуздан жылбай туруп сот кылабыз. Сот залына барып кайрадан чогулуш чакырып олтурбайбыз, антип өзүбүздү кыйнап эмне кереги бар. Аны ушул жердин өзүндө соттоп өкүм чыгарабыз да, жолубуздун улантабыз. Менин Үйүмдө бир бөтөлкө жакшы вино бар...

— Мен винону жактырбайм судья бул сунушту кабыл албоого ашыкты. — Мага андан көрө мыскал болсо. Азырынча мен да күбө жана жабырлануучу болгонум үчүн, колумдагы далилдерден башкасына зарылчылык болбогондуктан айыпталуучуну күнөөлүү деп эсептеймин. Сеньор Мариано Верхара-и-Ихос, сиз кандай жазаны макул көрөсүз?

— Бул кызуу кандуу грингону эсине келтирүү үчүн бир күн калыпка олтургузуу керек.

— Биз так ушундай өкүм чыгарабыз, — жарыялады судья. — Өкүм дароо күчүнө кирсин. Жандармдар, камактарды алып кеткиле, анын мойнуна калып салгыла.

Таң атканда Генри он эки саатты калыпта жатып өткөргөн эле. Ал чалкасынан түшүп уктап жатты. Бирок түшүндө басыңкырап, тоо койнунда камалып калган досторун көрдү, күйүт-тынчсыздануудан эзилди, анын денесин болсо сан-санааксыз чымындар чагып жатты. Ушул азапта толгонуп, канаттуу душмандарды колу менен айдап, акыры ойгонуп кетти. Ойгонор замат башына кандай белекет түшкөнүн эстеди да, өзүн оозго алып болбос сөздөр менен тилдеп кирди. Миндеген уулуу чымындардын чагышынан каарданган Генри ушунчалык сөгүнгөндүктөн, аспаптар салынуу ящигин көтөрүп кетип бара жаткан жолоочунун көңүлүн өзүнө тартты. Бул Кошмо Штаттардын аскер формасын кийген зыңкыйган, кырдач мурун жаш жигит эле.

Ал Генри жаткан жерге жакын келип кулак салды жапа аны сонуркай карады.

— Достум, — деди ал, Генри дем алууга бир аз тыным алганда. — Өткөн түндө палатканын кооз шаймандарынын жарымы жээкте, өзүм болсо бул жерде жатканымда, мен да аябай сөгүнгөн элем, бирок менин сөгүнгүм сиздин алдыңызда эми тили чыккан баланын былдыраганындай бир кеп экен. Мен сизге суктанып калдым, сэр. Сиз ар кандай аскерди жолдо калтырып кетет экенсииз. Эгер каршы болбосоңуз, сөгүнүшүңүздү башынан кайталай албайсызбы, мен да үйрөнүп алып, кези келип калганда пайдаланып жүрөйүн.

— Өзүңүз ким болосуз, шайтан алгыр? — деп сурады Генри. — Эмнеге бул жерде каңгып жүрөсүз?

— Сизден капа болууну өзүмө эп көрбөйм, сэр деди күлүп учкуч. — Жүзү минтип шишип кеткен адамдын кополдук кылууга толук акысы бар. Ким сизди мынчалык атап койду? Мен өзүм жөнүндө айтсам, алп жин-шайтандарга ишим түшкөн жок, бул жерде, жер жүзүндө болсо Парсонс, лейтенант Парсонс наамы менен таанымалмын. Азырынча тозокко да бир иш менен түшө элекмин. Панамага, бүгүн Атлантика океанынан Тынч океанына учуп өтүш үшүн келгенмин. Жолго чыгаардан мурда сизге менин жардамым зарыл эмеспи?

— Албетте зарыл! — кыйкырып ийди Генри. — Ящигиңизден аспабыңызды алып, калыптын кулпусун талкалаңыз. Бул жерде дагы олтура турган болсом ревматизм оорусуна чалдыгышым мүмкүн. Менин фамилиям Морган, мени эч ким сабаган да жок — мунун баары чымындын кесепети.

Лейтенант Парсонс гайка бурай турган ачкычы менен бир нече жолу уруп, калыптын эски кулпусун сындырды да, Генриге ордунан турууга жардамдашты. Генри ага

Леонсия менен Френсистин башына кандай балакет түшкөнүн жапа бул алар үчүн канчалык трагедиялуу болушу мүмкүн экендиги жөнүндө кыскача баяндап берди.

Мен ошол Френсисти абдан жакшы көрөм,— деди сөзүнүн акырында-ал. — Ал мага куюп койгондой окшош. Биз бири-бирибизге эгиз козудай окшошпуз — сыягы биз узак тууган болсок керек. Сеньоританы болсо сүйүп гана калбай, ага үйлөнмөкчүмүн. Ошентип бизге жардам берүүгө даярсызбы? Аэроплапыңыз кай жерде турат? Майя тоолоруна жөө, же качырда баруу үчүн өтө ыраак, эгер сиз машинаңыз менен таштап өтсөңүз, көп деле убакыт кетпейт. Жана мага жүзгө жакын динамит шашкасып таап берсеңиз, тоо басып калган жайды жардырып, үңкүрдөгү сууну чыгарып жиберемин.

Лейтенант Парсонс арсарлана түштү.

— «Макул» деп коюңузчу, бай болгур! Айтыңызчы,— деп жалдырады Генри.

Эстеликтердин үңкүрүнүн оозун бекиткен таш өз жайын ээлери менен ыйык тоо астында калган үч туткун көзгө сайса көрүнгүс караңгыда калышты.. Френсис менен Леонсия сыйпалап бири-бирин таап алышып, кол кармашты. Дагы бир аздан кийин ал кызды кучактады, бул кучактоонун ыракаты жүрөктөрдү курчап алган коркунучтан бир азга алаксытты. Алар жанында Торрестин оор дем алып жатканын сезип турушту. Акыры ал кобурады:

— Оо кудуреттүү кудай, мына муну өлүм менен бетме-бет келүү дейт. Араң дегенде качып кутулдук. Эми бул жагы эмне болор экен?

— Эми ушул үңкүрдөн чыгып алганга чейин көп коркунучтарды башыбыздан кечиребиз,— деди Френсис. — Бирок бул жерден чыгышыбыз керек, канчалык тез болсо, ошончо жакшы.

Жүрүш тартиби тез эле белгиленди, Френсис сол колу менен дубалды сыйпалап жол баштады: анын артынан Леонсия ээрчиди. Френсис кызды курткасынан бекем кармап алуусун буюрду. Торрес болсо оң капталдагы дубалды сыйпалап, Френсиске катар жүрүп баратты. Алар бири биринен артта калып, же озун кетпестик, эң негизгиси — капталдан башталып кеткен жолдорго бурулуп кетпес үчүн тынбай сүйлөшүп баратты. Алардын бактысына туннель (себеби ал чыныгы туннель болчу) тегиз болгондуктан сыйпалап жүрүшсө да эч нерсеге мүдүрүлүп кетишкен жок. Френсис аябай зарылчылык туулмайынча ширеңке чакпаска чечим кылуу менен бирге, кандайдыр кудук, же чуңкурга түшүп кетпес үчүн оболу бир бутун акырын алдыга таштап, катуу жерге бут койгонуна ишенгенден кийин, экинчи бутун көтөрөр эле. Ушул абалда алар саатына бир чакырымдай жол басып, акырын баратышты.

Ошончо жолду басып, бир жолу гана туннель эки жакка ажырай турган жайга кез келишти. Ушул жерге келгенде Френсис суу өткөрбөй турган кутудан баасы ашынып турган ширеңкенин бир даанасын алып чыгып, эки жолдун бири-бирине коёндой окшоштугун көрүштү. Алардын кайсынысын тандап, кайсынысы менен жүрүш керек?

— Мындай кылууга туура келет,— деди Френсис. — Мына бул жол менен барабыз. Эгер бул жол ачыкка алып чыкпаса, артыбызга кайтып, башкасы менен жүрөбүз. Бир нерсеге толук ишенүүгө болот: бул жолдор бир жайга алын барат, антпесе майялар жол казып, өздөрүн кыйнабаган болор эле.

Он минутадан кийин Френсис күтүүсүздөн токтоду: анткени анын бут коймокчу болгон жери боштук эле. Ал: «Токтогула!» — деп эскертти да, ширеңкенин экинчи данын тутандырды. Көрсө алар табигый үңкүрдүн оозуна келип калышкан экен, ширеңкенин жарыгында үңкүрдүн кабаты да, түндүгү да, жери да көрүнгөн жок. Ошого карабай, төмөнгө карай алып түшүүчү тепкичке окшогон нерсени көрүштү. Бул тепкич чынында да табигый болуп, адамзаттын колу бир аз жылмалап, чыныгы тепкичке айландырылган болчу. Тепкич көзгө сайса көрүнгүс караңгы чуңкурга алып түштү.

Бир саат өткөндөн кийин кайраттуу саякатчылар тепкичтен төмөн түшүшүп, үңкүрдүн ичинен бир топ жол басышканда, капысынан алды жактан жарыкты көрүп калышты. Алар алгалаган сайын жарык да чоңоюп бара берди. Жарык түшүп турган

жер алар ойлогондон бир топ жакын эле, тез арада Френсис жапайы жүзүм менен калың бадалдардын чырпыктарын четке сүрүп, батышка оогон күн нуру өз жебесин чачып турган ачыктыкка чыкты. Анын жанында Леонсия менен Торрес да пайда болду. Төмөндө өрөөн созулуп жатат, ал бүт турпаты менен бийик чокудан көзгө даана тартылат. Өрөөн дээрлик айланага окшош болуп, диаметри бир лигадай¹ келет — өрөөндү бийик тоолор менен тик аскалар дубал сыяктуу курчап алган.

— Бул Адашкан Жандардын Өрөөнү деп шандуу үн менен баяндады Торрес. — Мен бул жөнүндө көп укканмын, бирок ушундай өрөөндүн бардыгына эч ишенген эмес элем.

— Мен да уккам жана такыр ишенген эмесмин, — деп Леонсия.

— Андай болсо эмне экен? — деп сөзгө аралашты Френсис. — Биз адашкан арбактар эмес, тирүү адамдарбыз. Анан эмнеден коркобуз?

— Билесизби, Френсис, — деди Леонсия, — жаш чагымда уккандарыма караганда, бул өрөөнгө бир жолу түшүп калган адам эч качан чыгып кете албайт.

— Макул, ошондой эле деп ойлойлу, — деди Френсис жылмайып, — андай болсо бул жөнүндө айткандар кантип чыгып кетти экен? Эгер эч ким чыгып кете албаган болсо, бул жерди кайдан билишет?

— Билбейм, — моюнга алды Леонсия. — Мен тек укканымды гана айттым. Анын үстүнө бул сөздөргө мен эч качан ишенген эмесмин. Бирок бул жай жомокто айтылып жүргөн өрөөндүн сүрөттөлүшүнө абдан окшошун кетет экен.

— Бул жерден эч ким эч качан чыгып кете албаган өзүнүн сөзүн кайра. ырастады Торрес.

— Андай болсо, бул жерге кимдир бирөө келгенин кайдан билесиз? — Өжөрлүк менен сурады Френсис.

— Бул жерде Адашкан Жандар жашайт, — деп жооп берди Торрес. — Ошондуктан аларды эч качан көргөн эмеспиз. Бул жерден эч ким чыгып кете албаган. Мистер Френсис Морган, ушуну билип коюңуз, мен сиз ойлогондо!! акмак адам эмесмин. Мен маалымат алганмын. Европада окуганмын. Сиздин Нью-Йоркунузда иштегенмин. Мен ар түрдүү илим менен философияны үйрөнгөнмүн. Ошого карабай, бул өрөөнгө түшүп калган адам эч качан чыгын кете албастыгына ишенемин.

— Бирок биз али өрөөнгө түшкөнүбүз жок го, — деп Френсистин сабыры түгөнө баштады. — Биздин өрөөнгө түшүшүбүз шарт эмес, туурабы? — Ал көңүлүн бургап бир нерсени жакшыраак караш үчүн үйүм таштар менен кирпичтер турган аянттын четине келди. — Мелдешишим мүмкүн, бул үстү саман менен жабылган үй.

Ошол мөөнөттө ал таянчи дөңсөө жылбышып, үчөө турган аянт ылдый көчтү. Френсис, Торрес жана Леонсия шагыл таш топуракка аралашып, тик аскадан ылдый кулап кетишти.

Эркектер өздөрүн токтотуп калган калың бадалдардын жанында биринчи болуп ордунан турушту. Жигиттер Леонсияга жардамдашууга шашылышты эле, бирок кыз өзү чакан ордунан туруп күлүп жиберди.

— Мына, көрдүңүзбү, дагы сиз өрөөнгө түшүшүбүз шарт эмес деп айтасыз! — деди ал Френсиске каткырып карап. — Эми эмне дейсиз?

Бирок бул мезгилде Френсис башка нерселер менен убара эле. Ал колун созуп, жанына кулап келген тааныш нерсени алды. Бул Торрес өлүктөр турган үңкүрдөн уурдаган туулга болчу. Френсис аны Торреске узатты.

— Таштаңыз аны, — деди Леонсия.

— Бул мени күндөн калкалайт, — деп кыздын сөзүнө макул болгон жок Торрес. Ал туулганы айландырып карап жатып, капасынан анын ичиндеги жазууга көзү түшүп калды жолдошторуна көрсөтүп үн чыгара окуду: «Да Васко».

— Мен бул адам жөнүндө укканмын, — деди Леонсия.

— Туура, уккан болушуңуз мүмкүн, — деп коштоду Торс — Да Васко менин

¹ Лига — аралык бирдиги; Великобритания менен АКШда 5 км-га барабар.

бабаларым болгон. Энемдин турмушка чыга электеги фамилиясы да Васко болчу, ал испан колониясына Кортес¹ менен бирге келип калган.

— Бул жерге келип козголоң чыгарып, көтөрүлүш баштаган,— деп Торрестин аңгемесин Леонсия улантты. — Эсимде жакшы сакталып калыптыр: бул жөнүндө мага атам менен Альфаро байкем антын берген болчу. Ал он эки жолдошу менен майялар казынасын издеп кетет. Алардын артына жээктеги караибдердин бүтүп бир уруусу — жүзгө жакын эркектер менен аялдар жолго чыгышат. Кортес болсо Мендоса деген адам баштаган отрядды алардын изинен жиберет; анын архивде сакталып турган эскермесинин баяндамасында — Альфаро байкем так ушундай аңгемелеп берген эле,— аларды Адашкан Жандар өрөөнүнө кууп киргизип, ит азабына салып өлүмгө өкүм кылып таштап кеткен.

— Да Васко, сыягы, бул жерден биз келген жол аркылуу кутулмакчы болгон,— деп аңгемени жыйынтыктады Торрес,— майялар болсо аны кармап алып, өлтүрүшкөн да, мумиялап коюшкан.

— Ал байыркы туулганы маңдайына кондуруп алды да:

— Күн ооп калса да мээмди кайнатып жиберди,— деди.

— Менин болсо ачкалыктан ичегилерим үзүлгөнү турат,— деп мойнуна алды Френсис. — Кантсе да бул өрөөндө кандайдыр бир уруу жашар?

— Чынын айтсам, билбейм, сеньор,— деп жооп берди Торрес. — Мендосанын эскермесинен бир нерсе маалым: алар Васко менен анын отрядын ушул жерде өлүм кучагына таштап кеткен, ошондон кийин аны да, жолдошторун да эч ким көргөн эмес. Менин билгендерим ушул.

— Бул жерде тамактана турган нерсе табылчуга окшоп калды,— деди Френсис, Леонсиянын бадалдардын арасынан кандайдыр мөмөлөрдү үзүп жатканын көрүп, анан сөзүн башка жакка бурду:— Мага караңыз, Леонсия! Азыр эле токтотуңуз бул ишиңизди! Ансыз деле кайгыбыз өзүбүзгө жетишет, эми ууланган сулуу менен убара чегишибиз эле калса да.

— Бул мөмөлөр зыянсыз,— деди кыз жайбаракат оозуна салып. — Куштардын чокулап жатканын өзүңүз көрүп турбайсызбы.

— Андай болсо кечирип коюңуз, эми мен да сизге шерик боломун,— деп каткырды Френсис, оозун ширелүү мөмө менен толтуруп жатып. — Ушул мөмөлөрдү чокуп жаткан куштарды кармап алсам, аларды да жеген болор элем.

Алар ачкалыктан бир аз кутулганча күн бир топ ооп калган болчу. Торрес башындагы туулганы алды.

— Эми ушул жерде түнөөгө туура келет,— деди ал. — Батинкемди өлүктөрдүн үңкүрүндө калтырып, да Васконун өтүгүн сууда сүзүп жүргөнүмдө жоготтум. Минтип эми буттарым жара болуп кетти, мында кургак чөптөр көп экен, алардан тез эле бут кийим согуп алышым мүмкүндөй.

Торрес өзүнө бут кийим согууга олтурганда Френсис от жагып, чогу өчүп калбасын үчүн бир топ отун камдап үлгүрө элегинде Леонсия бүрүшүп, башын тизесине жөлөгөн бойдон уктап калды. Френсис кургак жалбырактар менен мохторду топтоп, Леонсиянын оттун табы тийбей турган капталын ороп койду.

ОН ЖЕТИНЧИ ГЛАВА

Адашкан Жандар Өрөөнү. Таң. Адашкан Жандар айылынын так ортосунда чоң үй; чынында да чоң үй: узундугу сексен фут, эни кырк, бийиктиги отуз фут келе турган,

¹ *Кортес*, Эрнандо (1484—1547) — испаниялык конкистадор; Мексика, Гондурас жана Гватемаланы басып алган.

топурактан согулган саман чатырчалуу үй. Ал үйдөн бутуна араң турган кары киши — Күн жреци чыгып келди; үстүндө колдо токулган одуракай боз кендир матадан көйнөк, бутунда сандал; бул индейдин бырыштуу кары жүзү байыркы конкистадорлордун кебетесин эстетип турат. Башында жарым айлана кейиптенген алтын күнгө окшоп нур тартып турган тажы кондурулган укмуштуу алтын калпак. Бул, сөзсүз, күндүн символу болсо керек.

Карыя аянттан өтүп, эки столбанын учуна кайчылаштырып коюлган ичи бош, жаныбарлардын сүтү менен ар түрдүү белгилер тартылган жоон жыгачка жакындады. Ал таңкы нурдан шоолаланып келе жаткан чыгыш жакка карап, кечикпегенине канагаттанып, жумшак шарик орнотулган таяк менен жыгачты ургулады. Карыянын алсыздыгынан таяк акырын урулганы менен ичи бош жыгач узактан келген күндүн күркүрөгүндөй үн чыгарды.

Жрец жыгачты ургулай берди. Чоң үйдүн айланасындагы алачыктардан Адашкан Жандар анын алдына шашыла чогула баштады. Эркек, аял, кары-жаш дебей балдарын жетелеп, аялдар колуна эмчектеги ымыркайларын көтөрүп — Күн жрецин курчап алышты. Жыйырманчы кылымда мындан архаикалык көрүнүштү элестетүү кыйып. Алар индейлер болсо да, көптөрүнүн жүзүнөн испан каны аралашкандыгы сезилип турду. Кээ бирлери испандыктын накта өзү, кай бирлери — ушул эки улуттан жарык дүйнөгө келген. Бирок алардын жүздөрүнөн да, кийимдери кызыктуураак — аялдардын кийимдери жөн кокой, колдо тигилген узун боз көйнөктөр, эркектердики. болсо ушул эле кездемеден тигилгени менен башкачараак, Колумбдун биринчи саякатындагы испандардын кийимдерине окшоп тигилген. Туугандардын өз ара никелешүүсүнүн натыйжасында урууда сыягы жаңы кан аралашпай, алар ойноп-күлүү жыргалынан ажырап калгандай, ар дайым кабагы салык, көрксүз кишилер эле. Эки киши — көрксүз келбеттердин арасынан кооз гүлдөй ажарлана бөлүнүп турган он жаштар чамасындагы кыз менен, көрүнүшүнөн куу, арамза жана акылдуулугу байкалып турган кары Күн жрецинен башка баары — жигит-кыз, балдар жана ымыркайларга чейин бешенеси суук көрүнөт.

Жрец көңдөй жыгачты ургулап жатканда элдин баары чыгышка карап, уй мүйүз тарта тизилишти. Горизонттон күң көрүнөөрү менен жрец бөтөнчөлөнгөн испан тилинде куттуктап, үч жолу таазим кылды, аны туурап калгандар да кулдук урушту. Күн толук чыгып калган кезде эл жректин белгиси менен ордунан туруп, кубанычтуу гимнди ырдай баштады. Ырым-жырым бүтүп, эл тарамакчы болуп турганда жрец өрөөндүн аркы жагында түтүн чыгып жатканын көрүп калды. Ал бир нече жигитке түтүндү көрсөттү.

— Бул түтүн биздин уруунун эч биринин буту басышына уруксат берилбей, тыюу салынган Коркунучтуу Жерден чыгып жатат. Эчен кылымдардан бери биз жашырылган жерди таба албай издеп жүргөн душмандарыбыз жиберген бир азезил болсо керек. Аны тирүү калтырууга болбойт, бизди сатып коёт. Душмандарыбыз болсо абдан күчтүү, ошондуктан алар бизди жок кылып жибериши ыктымал. Бизди кийит өлтүрүп жибербеши үчүн аларды азыр барып өлтүрүп келгиле!

Түнү менен жыгач отун жагылган от жанында биздин саякатчылар — Леонсия, Френсис жана Торрес уктап жатат. Торрес чөптөн токулган жаңы кепичин, да Васконун туулгасын шамалдап калбас үчүн башына кийип алган эле. Леонсия биринчи болуп ойгонду; көз алдындагы көрүнүш ушунчалык таң калыштуу болгондуктан, ал элден мурда кирпич арасынан жакшылап карап алууга аракеттенди. Адашкан Жандар өрөөнүн уруусунан үч киши жаасын кере тартып, Леонсия менен жолдошторуна жебесин кадоого даяр турушкан, бирок уктап жаткан Торрестин кейпи аларды өтө таң калтыргандыктан жааларын чонгон калыпта катып калышты, алар бири-бирин карап, жааны төмөн түшүрүштү да, аны өлтүрүүдөн айныгандай баштарын чайкашты. Анан сойлоп Торреске жакыныраак келин, чочоюп олтурушту да, анын жүзүн, баарынан да

кандайдыр бир нерсеси менен аларды кызыктырган туулгасын таңдана карай башташты.

Леонсия жаткан жеринен буту менен Френсисти далыга акырын түрттү. Ал ойгонуп, жайбаракат ордунан туруп олтурду, бирок бул аракет бейтааныштардын көңүлүн бурду, алар ниеттеринин актыгын далилдөө иретинде жаасын анын бут астына таштап, куралдарыбызды таштадык дегендей колдорун көрсөтүштү.

— Кутмандуу таңыңыздар менен, куунак бейтааныштар! — деп кыйкырын алар менен Френсис англис тилинде саламдашты, анын саламына алар баш чайкап тим болушту.

Френсистин сөзүнөн Торрес ойгонуп кетти.

— Адашкан Жандар ушулар болсо керек,— деп шыбырады Леонсия Френсиске.

— Же жер участкаларды сатуу боюнча жергиликтүү агенттер, — деп Френсис күлүп, шыбырап жооп берди. — Эмнеси болсо да өрөөндө адамдар жашайт экен. Торрес, бул досторуңуз кандай адамдар? Сизге тизилишкенине караганда туугандарыңыз сыяктуу.

Адашкан Жандар арыраак барып бир нерселер жөнүндө акырын шыбырап сүйлөшө баштады.

— Алардын тили испап тилине жакындай, бирок кандайдыр кызык,— деди Френсис.

— Бул орто кылымдагы испан тилинип өзү,— деп анын -сөзүн коштоду Леонсия.

— Конкистадорлор ушул тилде сүйлөшкөн, аны азыр эч ким билбейт,— деп кошумчалады Торрес. — Көрдүңүзбү, менин айтканым туура экен. Адашкан Жандар ошондон бери өрөөндөн сыртка чыккан эмес.

— Бирок бардык адамдарга окшоп үйлөнүшкөн, күйөөгө чыгышкан, болбосо мына бул үч каракчы кайдан келер эле? — деп тамашалады Френсис.

Аңгыча үч каракчы бир бүтүмгө келди окшойт, жандоо менен бейтааныш адамдарды артынан ээрчитип, өрөөн койнуна барууга үндөдү.

— Жүздөрү кайгылуу болсо да ак көңүл, айтор жакшы жигиттер экен, — деди Френсис алардын артынан ээрчүүгө ниеттенип. — Эх, ушунчалык да кайгылуу адамдар болорбу! Сыягы алар ай тутулган убакта төрөлгөн, же жоро-жолдошторунун бирөө да калбай кырылып кеткен, же болбосо андан да кайгылуураак бир нерсе болгон.

— Менин оюмча, Адашкан Жандар так ушундай болушу керек эле,— деди Леонсия.

— Ооба, эгер бул жерден кутулуп чыгуу маңдайыбызга да жазылбаган болсо, кебетебиз булардан да кайгылуураак болуп көрүнүп калаары бышык деди Френсис. — Кантсе да алар бизди тамактанууга чакырып жатат го деп ойлоймун. Албетте, эч мүмкүнчүлүк болбосо мөмө жемиши менен да тамактанса болот, бирок ал курсакты тойгузбаганы өкүнүчтүү.

Алар жол баштоочуларды ээрчип, бир сааттан кийип бул уруунун айылындагы алачыктар жана Чоң үй жайгашкан аянтка келишти.

— Булар да Васко экспедициясынын мүчөлөрүнүн караибдер менен аралашып кеткен урпактары деди ишеничтүүлүк менен Торрес, топтолгондордун өзүнө көз салып,— менин бул сөзүмө ишенүү үчүн буларга бир жолу кароонун өзү жетишет.

— Алар да Васконун христиан дининен кадимки бутпарастык ырым-жырымдарга өтүшкөн,— деп кошуп койду Френсис. — Чиркөөнүн үстүн караңыз: ал таштан жасалыптыр, бышырылган козунун этинин жыты келип жатса да, бул биз үчүн эмес, кудай жолуна курмандык сыяктуу.

— Кудайга шүгүр, курмандыкка кой союшуптур! — деп Леонсия жеңил дем алды. — Мурда Күнгө сыйынуучулар адамдарды курмандыкка чалышчу. Бул жерде жашагандар да чыныгы Күнгө сыйынуучулар. Тээтиги узун көйнөк, Күн нуру түшүрүлгөн алтын таажычан чалды караңыз. Ал Күн жреци. Альфаро байкем бул дин жөнүндө мага көп айтып берген эле.

Чиркөөдөн бир аз арыраакта Күндүн металлдан жасалган чоң сүрөтү турат.

— Алтын, чыныгы алтын! — деп шыбырады Френсис. —

Эч кандай аралашмасы жок. Нурланганын караңыз: абдан чоң накта алтындан

жасалган. Ант беришим мүмкүн, аңы жаш бала да ийип бүктөй алат.

— Эй боорукер кудай! Тиги жакка бир караңыздарчы! — деп кыйкырып жиберди Леонсия, алтардын бир аз төмөн жагындагы одоно таш статуяны көрсөтүп: — Торрестин так эле өзү го! Майялардын үңкүрүндөгү биз көргөн мумиянын келбетинин эле өзү.

— Жазуусу да бар... — деп Френсис окүгү үчүн жакыныраак бармакчы болду да, бирок жрецтин өктөмдүү ишарасына баш ийип кайра артына чегинди. — «Да Васко» деп жазылган. Көңүл буруп караңыздарчы, статуяда да Торрестин башындагыдай туулга... Мына бул жрекке көңүл бургула! Ал Торреске бир тууган атасындай окшошуп кетет. Мынчалык окшоштукту оюма да келтирчү эмесмин!

Жрецтин ачуусу келип, өзгөчө каардуу жаңсоо менен Френсисдин сөзүн токтотту да, бышып жаткан курмандыктын үстүнө эңкейди. Ошол убакта жогор жактан белги берилгендей, шамал кой этинин астындагы жалынды өчүрдү.

— Күн кудайынын ачуусу келди,— жрец кабагын салды: анын бөтөнчөлөнгөн испан тили байыркылыгына карабай, келгендерге түшүнүктүү болчу. — Арабызда бөлөк-бөтөндөр пайда болду, алар алиге тирүү. Андыктан Күн кудайынын ачуусу келди. Бейтааныштарды чиркөөгө ээрчитип келген жигиттер, жооп бергиле: аларды өлтүр деп буюрбадым беле. Менин тилим менен ар дайым Күн кудайы өзү сүйлөйт.

Үч жигиттин бири калтырап алдыга чыкты да, титиреген колу менен оболу Торрести, анан статуяны көрсөттү.

— Бизге анын өңү тааныш болгондугу үчүн өлтүрүүгө батына албадык,— деп чочулана тартынып сүйлөдү ал. — Анткени, түпкү ата-бабабыздын кайтып келээри жөнүндөгү уламыш эсибизде. Мүмкүн бул бейтааныш адам ошол болуп жүрбөсүн. Биз билбейбиз, билүүгө да, ырастоого да батына албайбыз. Аны билүү жана ырастоо сенин ишиң, оо жрец. Бул ошол биз күткөн адамбы?

Жрец Торреске ынтаа менен карап, бир нерселерди кобурады. Анан артына бурулуп, алтарь аянтындагы идиште турган чок менен ыйык отту күйгүздү. Алоо бир жалбырттады да, өчтү.

— Күн кудайы ачууланып жатат,— деп сөзүн кайталады жрец: муну уккан Адашкан жандар чачтарын жулуп, чуу көтөрө ыйлай баштады. — Курмандыгыбызды кудай жактырбай, ошол себептүү от күйбөй жатат. Эми ар кандай балакеттин болушун күтүүгө болот. Бир гана мага белгилүү боло турган улуу сыр бар. Бейтааныш элден келгендерди азыр курман кылбайбыз. Күн кудайынын эркин билүү үчүн мага убакыт керек. — Ошентип ал жыйын бүтө электе жаңсоо менен элди таратып жиберип, үч туткунду Чоң үйгө алып барууну буюрду.

— Ал эмне жөнүндө ойлоп жатканын такыр түшүнө албай койдум,— Френсис Леонсиянын кулагына шыбырады. — Бирок ал жерден бизге тамак берсе керек деген үмүттөмүн.

— Тигини карагыла, кандай татына! — деди Леонсия көз кылыгы менен сулуу жүзүнөн акылдуулугу сезилип турган кызды көрсөтүп.

— Торрес аны көз алдына алып койдү, — деп шыбырап жооп кайтарды Френсис. — Анын кызга көз кысканын көрүп калдым. Жрецтин ниети кандай экендигин, шамал кай жакка карап согорун ал да билбейт, бирок дос арттыруу үчүн мүмкүнчүлүктү колдон чыгарбайт. Андан сак болуш керек: өз жанын сактап калыш үчүн бизди каалаган убакта сатып жиберүүдөн тайбайт, ал ушундай куу, жаман адам.

Чоң үйдөгү чоп-чардан одуракай кылып согулган бойрого отурушаары менен алардын алдына тамак келтирип коюшту — таң калаарлык чоподон жасалган кумура идиште жашылча аралаш кайнап бышкан эт жана таза суу; алардын баары көп алып келинди. Андан сырткары жүгөрү нан коюшту.

Алар тамактанып бүтүшкөндөн кийин, тамак алып келген аялдар чыгып кетишти, туткундарды баштап келип, үй ичин башкарып турган кыз гана калды. Торрес кайра ага көз кыса баштады, кыз андан сылыктык менен четтеп, бир гана Леонсияга, анын сулуу ажарына дал болуп тигилип карап турду.

— Кыз ушул үйдүн кожоюну окшойт,— деп жоруду Френсис. — Байыркы Самоа айылдарында да үрп-адаттар бар. Ушундай сулуу кыздар баардык саякатчыларды күтүп алышып, аларды зериктирбес үчүн ар кандай нерселер мекен алаксытышат. Кай бир официалдык жыйындарды жана каадаларды да кыздар башкарат. Сулуулугу, ийгилиги жана акыл-эстүүлүгүнө карап, аларды уруу башчысы дайындайт. Бул кыз да мага ошолорду эстетет, бирок кыз өтө жаш, али бала бойдон экен.

Кыз Леонсияга жакыныраак келди, ал бейтааныш аялдын көркүнө таң калса да, анын кыймыл-аракетинде кошоматтануунун, же кысынып-кымтытуунун кымындай да белгиси көрүнгөн жок.

— Айтчы,— деди ал жергиликтүү эски испан диалектисинде,— бул адамдын эле Күндөгү үйүнөн бизге кайтып келген капитан да Васкобу?

Торрес текеберлүү жылмайды да, таазим кылып, көтөрүңкү жооп берди:

— Ооба, мен да Васконун тукумунанмын.

— Да Васко тукумунан эмес, өзүм да Васкомун деңиз! — деп Леонсия англис тилинде ага сөз үйрөттү.

— Бул ишеничтүү оюн, ушул сөзүңүздөн кайтпаңыз,— Френсис да англис тилинде ага акыл айтты. — Да Васко аркылуу бул жерден чыгып кете алабыз. Эмнегедир жрецти көңүлүм сүйбөй турат, ал кыясы Адашкан жандардын кудайы да, падышасы да окшойт.

— Ооба, мен Күндөн жерге кайтып келдим,— деди Торрес ийкемдүүлүк менен өз ролун жакшы аткара, кызга карап.

Кыз ага бир топко тигилип карап калды: ал Торрестин жообун таразадан өткөрүп жатканы сезилип турду. Кыз урматтаган кейипте ага көңүл кош таазим кылып, Френсиске назарын салып өттү да, Леонсияга бурулуп жылмайды.

— Кудайдын сендей сулуу аялдарды жаратарын билген эмесмин,— деди кыз коңгуроодой үнү менен эшик жакты карай басып баратып. Анан ал эшик алдына баргандан кийип, кошумчалап койду: — Биздин Кыялкеч да сулуу, бирок ал сага таптакыр окшобойт.

Кыз чыгып кетээри менен Күн жреци кирди, аны менен бир нече жигит кошо келди, алар сыягы идиштерди жана калган тамактарды жыйнаштыруу үчүн келгенсип, жигиттердин эки-үчөө ийилишти, калгандары жректин жалдоосу менен бейтааныштарды зордоп колдорун артына байлашты да, бүт уруу чогулган Күн кудайынын атарына алып кетишти. Туткундардын көзүнө алды менен эле очокко асылган казап көрүндү. Казандын астында от күйүп жатты. Анын капшытында үч устун жерге көмүлүп турат. Туткундарды ошол устундарга таңып байлашты, көпчүлүк алардын таманы астына куураган отундарды үйүп ташташты.

— Өзүңүздү кармап, эч болбогондо чыныгы испан сыяктуу башыңызды ойдо көтөрүңүз. — Френсис бир эле убакыттын өзүндө Торрести үйрөтүп жапа аны шылдыңдап жатты. — Анткени, сиз да Васкосуз! Жүздөгөн жылдар мурун мына береки адам кейпиндегилердин ата-бабалары менен бир жерде, ушул өрөөндө жашагансыз.

— Силер өлүшүңөр керек,— деди Күн жреци, Адашкан Жандардын баардыгы макулдашып баш ийкешти. — Төрт жүз жылдан бери ушул өрөөндө жашайбыз, бизге сырттан келип калгандарды ар дайым өлтүргөнбүз. Сиздерди өлтүрбөгөнүбүз үчүн, байкадыңарбы, Күн кудайы кандай ачууланды: алтардагы от өчүп калды. — Сөз ушул жерге келгенде кайра Адашкан Жандар чуу түшүп, онтоп, көкүрөктөрүн ургулай башташты. — Күп кудайы бизге ыркым кылыш үчүн силер азыр өлүшүңөр керек.

— Абайлагыла! — деп кыйкырды Торрес, Френсис менен Леонсия ага эмне деп айтаарым шыбырап турушту. — Мен да Васкомун. Силерге мен Күндөн келдим. —

Анын колу байлануу болгондуктан башы менен статуяга ишара кылды. — Тээтиги турган да Васко мен боломун. Мындан төрт уз кыл мурда ата-бабаларыңарды бул жерге мен ээрчитип келип, мен кайра кайтып келгенге чейин ушул жерде жашап туруусун буюрганмын.

Кун жреци арсарлана түштү.

— Ии, жрец, сүйлөбөйсүңбү! Теңир да Ваского жооп бер! — деп ачуулуу кыйкырды Френсис.

— Анын теңирлигин мен кайдан билемин? — деди абышка ага каршы. — Мен өзүм да ага окшоймун, а мен — теңирминби? Мен да Васкомунбу? Мүмкүн да Васко азыр да күндө жүргөндүр? Мени аял киши төрөгөнүн жакшы билемин, бул үч жолку жыйырма анан дагы он сегиз жыл мурда болгон эле, демек, мен да Васко эмесмин.

— Улуу да Ваского ушундай да жооп береби? — деди Френсис аны опузалап, анан кичипейилдүүлүк менен Торреске таазим кылды, өзү болсо тиганн кычыратып, англисчелеп шыбырады; —көтөрүбүрөөк турсаңызчы, жин ургур! Бой которүбүрөөк!

Жрец бир азга созулган тычтыктан кийин Торреске карап сүйлөдү.

— Мен Күнгө аябай-берилген жрецмин. Өз диний ишенимимден жеңил-желпи кече албаймын. Эгер сен чын эле теңир да Васко болсоң бир суроомо жооп бер.

Теңдеши жок текеберленген Торрес макулдугун билдирди.

— Сен алтынды жакшы көрөсүңбү?

— Алтынды дейсиңби? — деп Торрес күлдү. — Мен Күндүн улуу капитанымын, Күн болсо алтын. Алтын мен үчүн бутумдун астындагы ылай, же айланабыздагы бийик таштардай бир нерсе.

— Баракелде! — деп анын жообун макулдады Леонсия.

— Андай болсо, теңир да Васко,— деди жрец баш ийүүчүлүк менен, бирок үнүндөгү шаңдуулукту жашыра албай,— сен биздин эзелки, байыртадан бери келаткан кадимки сынообуздан өтүүгө тийишсиң. Алтындан даярдалган ичимдикти ичип, мурдагыдай «мен да Васкомун» деп айтсаң биз баарыбыз алдыңа тизе бүгүп сага сыйынабыз. Биздип өроопго жат жерликтер көп келишкен. Алардын алтынга чаңкап тургандыгын билчүбүз. Андыктан биз анын чаңкоосун кандырчубуз, ошондон кийин гана алар чаңкоодон таптакыр кутулушчу, анткени алар өлүп калышчу.

Анын сүйлөгөн сөзүн Адашкан Жандар көңүл коюп угуп турушту; жат жердиктер да ага көңүл коё, бирок коопсунуп карап турушту. Жрец чоң булгаары мешокко кол салып, уучтап таза алтындарды чыгарды да, очокко асылуу турган казанга таштады. Френсис, Леонсия жана Торрес казанга өтө жакын тургандыктан, алтындын эрип суюктукка, аныгыраагы жрец Торреске ичирмекчи болгон суюктукка айланып баратканын даана көрүп турушту.

Уруудагы өзүнүн бийик даражасынан пайдаланган кыз чалдын алдына чечкиндүү басып келди да, баарына угуза минтти:

— Бул адам да Васко турбайбы? Капитан да Васко, бир кезде ата-бабаларыбызды ушул жерде алып келген теңир капитан да Васко! — деди.

Жрец үнүндү бас дегендей ага ачуулу карады, бирок кыз бир таш статуяга, анан Торреске анан кайра таш статуяга ишара кылын, өз сөзүп кайталады. Жрец жеңиши колунан чыгып бара жатканын сезип, ушул кыздын энеси менен байланышкан жана аны атага айландырган махабатына ичинен наалат айтты.

— Бас жаагыңды! — деп каардуу буюрду ал. — Сен али эч нерсени түшүнбөйсүң. Эгер ал капитан да Васко болсо, алтын ичимдикти ичип деле аман калат.

Эл эриген алтынды чоподон жасалган кумарага куйду. Анын жаңсоосу менен бир нече жигит найзаларын жерге коюп, Леонсиянын оозун ачып туруш үчүн ага карай басышты.

— Токто, жрец! — деп кыйкырды Френсис. — Бул кыз да Васко сыяктуу теңир эмес! Алтын ичимдигинди оболу да Ваского берип сынап көр.

Бул сөздөрдү уккан Торрес Френсиске ашкере жек көрүү менен карады.

— Сиз эч нерсени сезбегенсип жана менменсинип тура бериңиз,— деп ага үйрөттү Френсис. — Бирок ичүүдөн баш тартыңыз. Аларга туулгаңыздын ичиндеги жазууну көрсөтүңүз.

— Мен ичпеймин! — деп кыйкырды Торрес.

Жрец ал жакка кайрылып:

— Жок, ичесиң! Аны менен чыныгы да Васко, күндөн кайтып келген теңир капитан экендигинди далилдейсиң. Мына ошондон кийин алдыңа тизе бүгүп сыйынабыз.

Торрес жалдырап Френсисти карады, жректин кууш көздөрү муну сезбей калган жок.

— Ичиштен башка арга калган жок окшойт,— деди Френсис таш боордуулук менен. — Эмне кылабыз! Аял үчүн чөмүчтөгүнү ичип, баатырларча өлүңүз.

Торрес капысынан кескин аракет кылып, колун бошотту да, башындагы туулгасын алып, ичиндеги жазуусун көрсөтө жрецке сунду.

— Бул жерде эмне жазылганын окуп көр! — деп кыйкырды ал.

Жрец «да Васко» деген жазууну көрүп, таң калганынан колундагы идишин түшүрүп жиберди. Эриген алтын жерге чачырап, айланада жаткан чырпыктарды күйгүздү, сакчыдардын биринин бутуна бир нече тамчылары чачырап кеткендиктен ал оорууга чыдабай кыйкырып жиберди да, бир буттап секирген бойдон көздөн кайым болду. Анткени менен Күн жреци тез эле өзүн колго алып, үч курмандын бутунун астындагы чырпыктарды жандырмакчы болду. Бирок кыз анын ишине кайра кийлигишти:

— Күн кудайы улуу капитандын ичимдик ичишин каалабады,— деди ал. — Күн кудайы колунду калтыратып, ичимдикти төгүп таштады.

Адашкан Жандар тобунда кобур-собур башталды: бул жеңил-желпи иш эмес экендигин баары түшүндү. Жрец өз оюнан кайтууга аргасыз болду. Анткени менен ал келгиндерди өлтүрүүгө катуу чечим кылган болчу. Ошол себептүү бүткүл айла-амалын ишке салып, дагы бир себеп чыгарып элге кайрылды:

— Жогор жактан буйрук болорун күтөбүз. Май алып келгиле. Күндүн өзү бизге белги берсин. Шам алып келгиле.

Бир кесе майды отун жакшы күйсүн үчүн чырпык үстүнө куюп, ортосуна шамды орнотту.

— Ушул шам күйүп бүткөнгө чейин жогорудан кандайдыр бир белги болорун күтөбүз. Ушундай кылсак туура болобу, жарданган менин элим? — деди.

— Туура болот! — деген Адашкан Жандардын шыбыраган үндөрү угулду.

Торрес Френсиске жалдырай карады, бирок ал ага көңүл бурбастан:

— Кары шүмшүк шамды кыска кылып кесип койду,— деди. — Узак дегенде беш минутадай күйөт, мүмкүн үч минутадан кийин өзүбүз да күйүп күл болуп кетербиз.

— Анда эмне кылабыз? — деп коркуудан өзүн жоготкон Торрес сурады. Леонсия болсо эч нерседен коркпой, Френсистин көзүнө кусалуу, махабат толо жылмаюу менен карады.

— Жамгыр тилеп кудайга жалыныңыз,— жооп берди Френсис. — Карасаңыз, тилекке каршы асманда бир үзүм да булут жок. Демек, өлүмдүн убакты-сааты келиптир, эми баатырларча туруп бериңиз. Катуу кыйкырбаңыз.

Анын көзү Леонсиянын көзү менен чагылышып, жүрөгүндө толкунданган чексиз махабат сезимин тартуулады.

Алардын аралыгын өздөрү таңылган устун гана ажыратып турган болсо да, ортодо бөтөнчө, мурда байкалбаган жакындык пайда болуп, көз караштары аларды бириктирип, бири-бирине байлап турган жип болду.

Алар күткөн белгини биринчи болуп асманга караган кыз көрдү. Күйүп түгөнүп бараткан шамдан көзүн албай турган Торрес кыздын үнүн угуп, жогору карады. Асманда чоң чымып учуп бараткансыган үн укту. Бул үн башкалардын да кулагына жетти.

— Аэроплан,— деп кобурады Френсис. — Торрес, сиз аларга мына ушуну кудайдын

белгиси деп айтыңыз.

Бирок муну кайталоонун кажети калган жок. Алардан жүз метрдей бийиктикте аэроплан айланып, акырын ылдыйлай баштады. Бул Адашкан Жандар көргөн биринчи аэроплан болчу. Аэропландан тааныш сөздөр кулакка жаңырды:

Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

Аэроплан бир айланып, миң футтай тик көтөрүлдү да, андан жүз футча нерсе ажырап чыгып, таштай түйүлүп жерге түшө баштады, жоон топ адамдардын төбөсүндө чоң парашют ачылды. Анын астында кимдир бирөө торго асылып алган жөргөмүштөй силкинди. Парашют жерге жакындаганда кайра баякы тааныш үн угулду:

Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

Ушул учурдагы окуялар бири-бирине чагылган тездигинде аралашып кетти. Шам күйүп бүттү, билиги астындагы майга кулады, май күйүп кетип, ага кошулуп май чачылган чырпыктарга өрт жабышты. Бирок Адашкан Жандардын так ортосуна, алардын жармынын үстүнө жууркан жапкандай парашют менен жаап түшкөн Генри эки секирип, досторунун жанында пайда болду, күйүп бараткан чырпыктарды тепкилеп өчүрүп жатты, бул ишке жолто болмокчу болгон Күн жрецин ал ээк талаштыра сокту эле кудайдын кулу чалкасынан түштү, чал эсин жыйып ордунан турганча ал Леонсия, Френсис жана Торрес таңылган жиптерди чечүүгө үлгүрдү. Ал Леонсияны кучактамакчы болуп кучагын жайды эле, бирок кыз аны түртүп жиберди.

— Батыраак! Азыр түшүндүрүп олтурууга убакыт жок! Торрестин алдына тизе бүгүп, өзүңүздү анын кулу кылып көрсөткүдөй болуңуз... англисчелеп сүйлөбөңүз,— деди кыз.

— Генри эч нерсеге түшүнө албады, бирок Леонсия көз карашы менен өз сөзүн ырастаганын, анын үстүнө экөөнүн душманынын каршысында Френсистин тизе бүккөнүн көрдү.

— Мына эмесе! — деп кобурады ал да, Френсиске кошулуп тизе бүгүп жатып. — Өтө кызык болду го. Бул мышык-чычкан оюнуна окшош иш.

Леонсия да тизе бүккөндөн кийин Адашкан Жандардын баардыгы капитан да Ваксонун бутуна жыгылышты: анткени баарынын көз алдында асмандан кудайдын элчиси учуп келбедиби? Жрецтен башка баардыгы жерде жатты: жрец болсо бул окуяга аябай таңданып, жат жердик адамдын теңирдигине мен да ишенсем бекен деген ойдо турду. Бирок ушул мөөнөттө Торрестин жүрөгүндөгү кара ниеттик баардык иштин ойронун чыгарды.

Торрес Френсис үйрөткөн текеберденүү менен оң бутун көтөрүп Генринин ийнине койду да, анын кулагын оорута басты.

Генри бир секирип алды.

— Минтүүгө кантип батындыңыз, Торрес! — деп өкүрүп ал бая эле жректи кандай кулаткан болсо, так эле ошондой кулата чапты.

— Мына эми бардык иш ойрондолду,— деп Френсис үмүтсүз үшкүрүндү. — Теңир комедиябыз бүттү.

Чын эле жрец бул окуяны байкап калып, сакчыларын кол жаңсап алдына чакырды. Бирок Генри автомат-тапанчасын кары жректин көкүрөгүнө такады, жрец капысынан «порох» деп аталган сырдуу нерсе салынган өлүм келтирүүчү ок жөнүндөгү уламышты эстеп, багынганын билдире жылмайып, сакчыларына артка чегинүүгө белги берди.

— Мындай окуяга баамым да, акыл-оюм да жетпейт,— деди ал өз уруусуна кайрылып жатып Генринин колундагы пистолетке тез-тез назарын сала. — Мен эң акыркы чараны колдонууга аргасызмын: Алиги Кыялкечти ойготуу үчүн чабарман

жиберемиз, барып ага асмандан, а мүмкүн күндөн түшкөн бейтааныштар өрөөнгө келишкенин, анын акылдуу кыялы гана мен түшүнбөгөн нерсени бизге чечмелеп беришке жөндөмдүү деп айтсын.

ОН СЕГИЗИНЧИ ГЛАВА

Найзалуу сакчылар Леонсиянын Моргандарды жана Торрести курчап алышып, дыңы алгач бузулуп, жакшы иштелгендиктен эгиндери көпкөк болуп өсүп турган талаалар, шарылдаган агын суулар жана кичинекей токойчо, чөбү тизеге жетип турган шибер аркылуу айдап кетишти. Чөбү жайкалган аянтта музоодон чоң эмес кичинекей уйлар оттоп жүрөт.

— Булар сүт бере турган чыныгы саан уйлар,— деди Генри. — Сулуулугун карагыла! Мындай кыдыгый уйларды буга чейин көргөн белеңер? Бир аз күчү бар адам эң чоңун да далысына коюп көтөрүп кете тургандай.

— Менимче, сен жаңылып жатасың,— деп Френсис анын сөзүнө кошулган жок. — Тетиги каралжын уйду көрдүңбү. Анын салмагы жок дегенде үч, жүз фунт келерине мелдеше алам.

— Канча коёсуң? — деп сурады Генри.

— Өзүң айт.

— Жүз доллар. Эгер мен далыма коюп көтөрө алсам, жүз доллар төлөйсүң.

— Келе колуңду.

Бирок алардын кимисинин сөзү туура экендиги аныкталбай калды, себеби Генри четке бир кадам шилтээри менен эле найзалуу сакчылар жаңсоо менен аны кайтарып, эл катары жүрүүгө аргасыз кылды.

Карарган асканын астынан өтүп баратып бийиктен эчкилердин үйүрүн көрүштү...

— Үй эчкилери,— деди Френсис. — Көрүп жатасыздарбы, алдыда эчкилерди кайтарган балдар жүрөт.

— Жанагы берген тамагын эчкинин этинен жасалган дегениңиз жалган эмес тура,— деди Генри. — Мен эчкини жакшы көрөмүн. Эгер, каап, аты ким эле. Алиги Кыялкеч беле — жрецтин өкүмүн четке кагып, бизди түрүү калтырып, бирок өмүрүбүздүн акырына чейин ушул жерде — Адашкан Жандардын арасында жашай турган болсок, мени ушул королевствонун башкы эчки багуучулугуна дайындашын сураймын. Ошондо, Леонсия, сизге татынакай чакан үй салып беремин, сиз королеванын сарайына быштак жеткирип бергич болосуз.

Бирок Генри кыялдуу пландарын уланта албады, себеби, айтып болгус кооз көлгө туш болушту, аны коргоп Френсис ышкырып, ал эми Леонсия кол чаап жиберди. Торреске да көл жагып, бир нерсе деп кобурап койду. Көлдүн узундугу бир милдей, эни жарым милче келип, эч бир кемчиликсиз узун сүйрү формада болчу. Анын айланасы бамбук жана бадалдар менен курчалып, арийне асканын төмөн жагын да каптап калган. Бул жерде бар болгону жалгыз үй жайгашып, ал жашыл кештеге кадалган седептей көздүн жоосун алат. Көлдөн айланадагы тоолор даана чагылгандыктан, чыныгы тоо кайсы жана анын чагылышынын кай жерден башталарын араң ажыратууга болот.

Леонсия көлдүн кооздугуна карап көпкө суктана албады: бир аздан кийин ал көл суусу таза эместигин сезип, иренжий түштү.

— Аттигиниң-ай, суусунун кирдигин карасаң!

— Себеби өрөөндүн топурагы түшүмдүү,— деген түшүнүк берди кызга Генри. — Кара топурактуу жердин кыртышынын калыңдыгы бир нече жүз фут болот.

Бул өрөөндү бир кезде бүтүндөй көл каптап жаткан сыяктуу,— деп алардын сөзүнө аралашты Френсис. — Аскага назар салгылачы, суунун мурда кай жерге чейин көтөрүлгөнүн андан билүүгө болот. Кызык, суу эмне үчүн мынча азайып кетти экен?

— Жер титирөөдөн болсо керек: көл түбүнөн суу жолу ачылып, көрүп турганыбыздай, бөксөрүп кеткен, көл суусу азыр да төмөндөп баратат. Суунун ылайланган түсү көлгө кир суу куюлуп жатканын билгизет, бирок тунууга үлгүрбөй жатат. Чамасы бул көл чар тарабынан суу түшө турган өзүнчө чуңкур.

— Мына, акыры үйгө да келдик! — деди Леонсия арадан беш минутадай убакыт өткөндөн кийин, оркоюп чыгып турган асканын бурулушунан өтүп, көл боюндагы аскага жабыштыра салынган жапыс үйдүн алдына жетишкенде.

Жоон устундардан тектир жасалып, үстүнө үй курулган, дубалдары бамбуктан, чатыры саман. Үй ушунчалык өзгөчө жайга тургузулган эле. Ага же кайык менен, же жыйырма фут келген, эки киши араң сыйчу тар көпүрө аркылуу гана өтүүгө мүмкүн. Көпүрөнүн эки капталында экиден жигит сакчылыкта турушат. Алар алдыда бара жаткан Күн жрецинин жаңсоосу менен чегинишип, адамдарды өткөрүп жиберишти. Чоң үйдөн келген найзалуу сакчылар көпүрөнүн аркы өйүзүндө калганын эки Морган тең сезбей калган жок.

Көпүрөдөн өткөндөн кийин үйдүн босогосун аттап, кенен бөлмөгө өтүштү. Бул бөлмө жөнөкөй болсо да, Адашкан Жандар өрөөнүнөн жакшыраак болчу. Камыш бойро майда, кооздолуп согулуп, терезенин тешиктерин жаап турган бамбук парда өтө чеберчилик менен жасалгаланган. Бөлмөнүн төрүндө чоң үйдүн алдындагы алтарда орнотулган сыяктуу горизонттон көтөрүлүп чыгып келаткан Күндүн алтын белгиси көзгө даана тартылат. Бирок бул таң каларлык жерде жада калса кыймылдап да койбогон эки жандуу нерсе туткундарды баарынан таң калтырды. Күн белгиси астындагы секиче үстүндө көптөгөн жаздык — жарым диван, жарым тактыга окшогон орун турат. Ошол жаздыктардын арасында бир аял уктап жатат. Анын ийининдеги көйнөгү караңгылыкта жаркырайт, мындай кездемени биздин саякатчылар эч качан керген эмес. Анын көкүрөгү акырын көтөрүлүп кайра түшүп дем алып жатты. Ал Адашкан Жандардын уруусуна, караибдер менен испандыктардын кошулушунан таркаган тукумдарга тиешелүү эмес экендиги көрүнүп турду. Анын башында таажы кейиптенгеп эң кымбат баалуу таштар менен алтындан согулган укумуштуу таажы бар эле.

Аялдын каршысында эки алтын тулга турат: алардын биринин алдында от жылтылдайт, экинчисинде чоң казан асылуу турат, эки тулганын ортосунда кардай аппак, орустун бөрүбасарына окшогон чоң ит буттарын керип, кыймылсыз жатат. Үйгө киргендерди көрүп, ит аларды тикирейе карап калды.

— Бул аял чыныгы айым экен, түрү ханышанын өзү, анын кыялы да ханышаныкындай болсо керек,— деп шыбырады Генри жана ошол замат жректин каардуу көз карашына кабылды.

Леонсия дем албай, уктап жатканды карап калды, Торрес болсо чочулап, өзүнчө чокунуп:

— Адашкан Жандар өрөөнүндө мындай укмуш бар экенин укпаган элем,— деди. — Бул аял чыныгы испан кызы. Анын үстүндө бул кыздын тамырында кастильялыктардын асыл каны агып жатат. Анын көзү көк болушу керек. Менин ушул жерде турганым кандай чындык болсо, көздөрүнүн көк экендиги ошондой чындык. Бирок байкуштун өңү мынча неге кубарыңкы! — Ал кайра чочуй түштү. — Эмнегедир анын уйкусу табигый эместей. Буга бир нерсе ичиришет окшойт жана көптөн бери ичиришет көрүнүшөт.

— Абдан туура! — деп анын сөзүнө аралжы болду Френсис тынчсыздануу менен шыбырап. — Алиги Кыялкеч апийим уйкусунун кучагында. Сыягы ага ар дайым апийим берип кармап турушат. Бул аял алардын улуу жреци, же оракулу¹ болсо керек... Сен тынчсызданбай эле кой, карыя,— деп ал испан тилинде жрецке кайрылды. — Эгер биз аны ойготуп жиберсек, анын кандай жаманчылыгы бар? Анткени силер бизди аны менен тааныштырууга алып келдиңер го, анан уктап жаткан адам менен таанышууга болобу?

Бул шыбыш сулуунун уйкусун бузгандай болду, ал акырын кыймылдады; жаткан ит

¹ Оракул — байыркы грек жер римдиктерде элдин суроолоруна кудайдын атынан жооп берүүчү жрец.

да биринчи жолу ордуна кыймылдап койду; ал башын кожоюнуна бурду, аял анын мойнун сылап эркелетти. Жрец жүзүн жыйырып, беркилер тынч тургула деп ишара кылды. Бардыгы аялдын көзүн ачып ойгонушун күтүп, тымтырс болуп калышты. Ал акырын туруп отурду, сүйкүмдүү бөрүбасарын кайра сылады, ит болсо курч азууларын арсайта үрдү. Бул көрүнүш жүрөктөрдү жагымдуу дирилдетип, бирок аял туткундарга түз караганда, алар андан бетер титирешти. Алар мындай көздү эч качан көрүшкөн эмес эле, бул көздөн эки дүйнөнүн жарыгы белги бергендей сезилди. Леонсия чокунмак болуп кытыярсyz колун жогору көтөрдү, Торрес болсо аялдын көз карашынан шайманы ооп, чокунмак тургай, Бүбү Марияга арнаган дубасын шыбырап окуй баштады. Ал гана эмес, Френсис менен Генри да узун, кара кирпичтердин көлөкөсүндө коюураак көрүнгөн көгүлтүр көздөрдөн көздөрүн албай калышты.

— Көгүлтүр көздүү сулуу! — деп шыбырады Френсис.

Эмне деген көздөр! Сүйрүгө караганда тегерегирээк! Бирок өтө тегерекке да жатпайт. Төрт чарчыбы? Шок, кантсе да тегерек го. Эгер сүрөтчү болгондо кагазга түшүп жаткан учтан көзүн албай туруп бир нече квадрат сызып, алардын бурчтарын улаштырып бир айланагы бириктирмек да, анын көзүнүн түзүлүшүн тартмак. Көзгө көлөкө түшүрүп, андан улам кыздын көзү чексиздей көрүнөт. Бейтааныштарды көргөндө бул көздөрдө таңдануу да, коркуу да байкалбады, бар болгону кыялдуу кош көңүлдүктүн белгиси көрүндү. Бирок ушундай көңүл коштукка карабай, көз -алдындагы нерселердин бардыгы айымдын сезимине таасир тийгизди. Анын көздөрүндө капысынан ар түрлүү паанайлардын пайда болушу келгендерди таңдандырды. Айымдын көзүндөгү кандайдыр жашыруун азап улам күчөп баратты. Жаз жамгыры көгүлтүр деңиз бетин, же болбосо таңкы туман тоолорду каптагандай бул азап анын мөлтүрөгөн көзүнө парда тарткансыды. Анын үргүлөгөн бейпилдигинде да кадим ошол азап пайда болгонсуду. Бул көздөрдө азыр чексиз баатырдык жалын, эрк жана кайрат электр учкуну сыяктуу балбылдачуудай көрүнөт. Бирок уйку пардасы секин ылдый түшүп, уйкудагы аялды ар кандай ой-санаа жана сезимден ажыратып койгонсуду. Анткени менен булардын баары бейтааныш аялдын бүткүл турпатында көрүнүп турган акыл эстин алдында эч сөз эмес болчу. Анын такыбалык турмушунан жышаан берүүчү шимирилген жаагы бул ойду ого бетер бекемдээр эле. Жүзүндө же кургак учуктун, же косметикалык упа, бетмайдын кызылы даана сезилип турду.

Аял ордуна турганда анын периштедей назик кымча бели көзгө даана тартылды. Анын сөөгү жука жана бою шыңга эле, бирок арыктыгы билинбейт. Эгер Генри менен Френсистен бул аял жөнүндөгү пикирлерин сурашса, дүйнөдөгү арык аялдардын эң кумардантуучусу деген болор эле.

Мүңкүрөгөн кары Күн жреци жерге созула эңкейип, маңдайын бойрого тийгизди. Калгандары кыймылдаган жок, бирок Торрестин тизеси бүгүлгөнү араң турду, эгер жолдошторунун жректи тууроого кенедей эле көңүлдөрү бар экенин билсе, ал сөзсүз көмкөрөсүнөн түшүп сыйынмак. Чынын айтканда, ал тизесин бүгүн баратып, кака түз турган Леонсия менен Моргандарды көрүң, боюн түзөп туруп калды.

Алиги Кыялкеч оболу Леонсияга тигилди; кызга көңүл коюп карап, жаңсагандай түр менен жакыныраак келишин буюрду. Леонсиянын оюнча бул жаңсоо назик жана сүйкүмдүү сулуу үчүн чектен тышкары буйрук эле, ошондуктан Леонсия ага тырчып калды. Ошол себептүү жрец ызырына шыбырап ага баш ийишин буюрганча ордуна кыймылдаган жок. Ошондон кийин гана Леонсия апсайган дөбөткө көңүл да бурбастан сулууну карай басты. Ал эки тулганын ортосу менен иттин жанынан өттү да, баякыдай жаңсоодон кийин токтоду. Эки аял бир минутадай бири-бирине тигилишти, бир убакта Леонсия, каршысындагы аял көзүн ала качканын көрүп, ыктыярсyz салтанаттуу ой пайда болду. Бирок жеңиштин салтанаты көпкө созулбады. Анткени Алиги Кыялкеч көзүн алып качпай эле, тескерисинче текебер кызыгуу менен анын көйнөгүн карап жаткан. Ал эмес, ичке, кубарыңкы колун созуп, аялдык сезим менен кездемени кармап көрдү.

— Жрең! — деди ал ачуу үн менен. — Бүгүн бизде Манго Үйүндө үчүнчү Күн. Мен сага эчактан бери ушул күнү бир окуя болот, деген элем. Эмне деп айтканымды эсиме сал.

Күн жреңи анын алдында кошоматтанып ийиле мындай деди:

— Ушул күнү таң каларлык окуя болот деген элеңиз,— деп жооп берди. — Ханышам, так эле сиздин айтканыңыздай болду!

Бирок ханыша эмнени сураганын унутуп койду. Ал Леонсиянын көйнөгүн сыйпалап, көйнөк ээсин көңүл коюп байкап турду.

— Сен абдан бактылуу экенсиң,— деди ханыша, жолдошторуңдун алдына бара берсең болот деген белги берип. — Сени эркектер сүйүшөт. Азырынча мага баардык нерсе ачык түшүнүктүү боло элек, бирок сени эркектер аябай сүйүшөрүн сезип турамын.

Анын үнү жумшак жана жагымдуу болуп, музыкадай угулду. Бирок Леонсия бул үндүн жагымдуу, же жагымсыздыгын баалаган жок. Анын ачуусу келгендиктен жүзү жанып, жүрөгү дүкүлдөгөнүн сезди.

— Сени мурда да көргөнмүн, көп жолу,— деп сөзүн улады ханыша.

— Жок, туура эмес! — деп кыйкырып жиберди Леонсия.

— Тынч тур! — деп ага ызырынды Күн жреңи.

— Тиги жерде,— деди ханыша чоң алтын казанды көрсөтүп,— сени ошол жерден көп көргөнмүн.

— Сени да,— деди ханыша Генриге карап.

— Сени да,— деди Френсиске, чоң көздөрү андан да чоңоюп, анан ал Френсиске абдан көпкө карап турду, муну көрүп турган Леонсиянын жүрөгүн канжар тилип өткөнсүдү.

Ханыша Френсистен көзүн алып, Торреске караганда көздөрү жана түштү.

— Сен кимсиң, бөтөн жерлик? Абдан кызык кийинип алыптырсың: башыңда рыцарлар кийүүчү туулга да, бутунда кулдардын кепичи!

— Мен да Васкомун,— деп тартынбай жооп берди Торрес.

— Бул абдан байыркы ысым,— деп жылмайды ханыша.

— Так ошондой, мен ошол кадимки да Васкомун,— деди ал, анан чакырбаса да ханышанын алдына барды: анын оройлугун көрүп ханыша шылдыңдуу күлдү, бирок сөзүн токтоткон жок. — Мындан төрт жүз жыл мурда Адашкан Жандардын ата-бабаларын ушул өрөөнгө ээрчитип келгенимде да ушул туулга башымда болчу.

Ханыша ишенкиребей күлдү да, акырын сурады.

— Демек, сен төрт жүз жыл мурда төрөлгөнсүңбү?

— Ооба десем да болот, жок десем да. Мен эч качан төрөлгөн эмесмин. Мен да Васкомун. Мен түбөлүктүүмүн. Менин үйүм — Күн.

Ханышанын сулуу ичке каштары жогору серпилди, бирок эч нерсе деген жок, ичке, аппак манжалары менен жанындагы орундукта турган алтын кутудан бир чымчым кандайдыр күкүм алды да, тулгада асылуу чоң казанга көңүл кош таштап жиберди, анан ошол эле мөөнөттө анын сулуу жука эриндери шылдыңдуу жылмаюу менен бырышты. Казандан коюу түтүн көтөрүлүп, ошол замат тарап кетти.

— Кара! — деп буюрду ал.

Торрес казанга жакын келип, ичин карады. Анын казандан көргөндөрүн жолдоштору эч качан биле алышкан жок. Бирок ханыша да казандын үстүнө ийилип, Торрес көргөндөрдү көрдү; ошондо ханышанын көзүндө жек көрүү жана кыжырдануу аралашкан күлкү пайда болду. Торрес болсо Бокас-дель-Тородогу мураска тийген үйүнүн экинчи кабатындагы бөлмөнү жана ал жерде ымыркай жаткан бешикти көрдү. Бул аянычтуу көрүнүш анын төрөлүш сырын ачып койду,— ханышанын жүзүндөгү жылмаюу да боор ооруган кейипте эле.

— Сен дагы бир нерселерди көрөсүң,— деди жылмайып ханыша. — Мен сага өмүрүңдүн башталышын көрсөттүм. Эми анын эмне менен бүтүшүн кара.

Бирок ансыз деле көргөндөрүнө таң калган Торрес чочулап, казандан алыстай баштады.

— Мени кечирип кой, айым! — деп жалдырады ал. — Кетүүгө уруксат бер. Азыр көргөндөрүңдү унут, мен да унуткарам деп үмүт кыламын.

— Эми ал жерде эч нерсе жок,— деди ал казан үстүнө кол шилтеп. — Анткени менен мен унута албайм. Көргөн нерселерим түбөлүк эсимде калат. Өзү жаш, башындагы туулгасына караганда кары адам, сен жөнүндө да Аалам Күзгүсүнөн мурда көргөнмүн. Сен өз кылык-жоругуң менен ачуумду аябай келтиргенсиң. Бирок мына бул туулганы кийип жүргөнүң үчүн эмес,— деп ал жай гана даанышмандардай жылмайды. — Качандыр бир кезде көздөрү өткөн рыцарлар өлүктөр үңкүрүндө өз диндерине, өз урууларына тиешесиз сырларды өмүр бою кайтарып какайып турушканын өмүр бою көрүп келаткан сыяктанамын. Ошол өлүктөрдүн арасында сенин кадимки туулганды кийип турган кишинин да бардыгы эсимде... Калганын да айта берейинби?

— Жок, жок! — деп жалбарды Торрес.

Алиги Кыялкеч башын ийип, бул аркылуу Торрести өз ордуна барып тура беришин билдирди. Анан анын көз карашы Френсиске токтоду да, жаңсоо менен аны алдына чакырды. Ал ошол мөөнөттө өзүнүн жигитке секичеден карап жатканын байкап, ыңгайсыздана ылдый түштү да, эми ага ылдыйтан жогоруга карап колун узатты. Френсис эмне кыларын билбей, анын колун чечкинсиз кыса кармады. Ханыша анын оюндагыны билип жаткандай үн салды:

— Ушинтчи! Ушул убакка чейин мени эч ким эч качан колумдан өппөгөн. Кантип өбүшүн өмүрүмдө көргөн да эмесмин. Аалам Күзгүсү көрсөткөн сүрөттөрдөн улам гана көргөнмүн.

Френсис анын колуң ийилип өптү. Ханыша колун тартып алууга таптакыр аракеттенбегенден кийин, Френсис анын колун кармап тура берди, алаканы менен анын манжаларындагы тамырлардын согушун даана сезип турду. Ушул абалда экөө тең унчукпай туруп калышты. Френсис ыңгайсызданып турду, ханыша болсо ырыкаттана дем алды. Бул көрүнүштү карап турган Леонсиянын жүрөгүн кызганыч сезими бийлеп алды. Капысынан Генри англис тилинде кубанычтуу:

— Френсис, колун дагы өп! Ага жагып калды,— деди.

Күн жреци тынч турбайсыңбы дегендей ага карады. Бирок ханыша кыздарга тиешелүү уяңдык менен чочулап алганы жаткан колун кайра Френсистин алаканына койду:

— Мен да сен сүйлөгөн тилде сүйлөшө алам,— деди ал Генриге. — Мен эркектердин кандайлыгын билбесем да, колумдан өпкөндө мага жакканын айтуудан уялбаймын. Бул менин өмүрүмдөгү биринчи жолку өбүү. Френсис — сени досуң ушундай атады го? — анын тилин ал. Мага жагып калды. Ооба, абдан жагып калды. Колумду дагы бир жолу өп.

Френсис буга моюп сунду; ал ханышанын колун дагы эле кармап турган, айым болсо дүйнөдөгү баардык нерсени унутуп, сыйкырдалган кишидей, жигиттин көзүнө тигилди. Акыры ал бүткүл эркин колуна алып, өзүн кармады. Колун тез тартып алды да, Френсистин да кетүүсүн буюруп, жрекке кайрылды.

— Ошентип, жрец,— деп баштады ал, үнүндө кайрадан чечкиндүүлүк пайда болду. — Туткундарды эмне үчүн бул жерге алып келгениң мага белгилүү. Ошого карабай, өз оозуңан угууну каалаймын.

— Оо, ханышам! Эзелтен берки салтыбыздагыдай, бул келгиндерди буйруксуз өлтүрүш керек эмеспи? Эл менин оюма кошулбай нааразыланып жатат. Алар сенин чечимиңди талап кылууда.

— Эмне, сен аларды өлтүрүш керек дейсиңби?

— Ооба, менин чечимим ушундай. Бирок мен сенин пикириңди билишим керек, оюбуздун бир жерден чыгышын каалаймын.

Ханыша төрт туткунду дагы бир сыйрадан көздөн өткөрдү. Торреске аянычтуулук

менен, Генриге күмөнсүрөп, Леонсияга кабагын бүркөп карады. Френсиске болсо бир мөөнөттөй махабат толгон көздөрү менен тигилди — кантсе да, кызганып ачуусу келген Леонсияга ушундай туюлду.

— Араңыздарда аялы жоктор барбы?— деп капысынан сурап калды ханыша. — Жок, айтпай эле койгула,— деп кебин улады ал, жигиттердин жооп беришин күтпөй. — Эч кимиңердин үйлөнө электигиңерди билемин,— деп ханыша Леонсия турган жакка тез бурулду да:— Бир аялдын эки күйөөсү болушу мүмкүнбү? — деп сурады.

Мындай орунсуз жана кызык суроону угуп Генри да, Френсис да кулкүдөн өздөрүн тыя албай калышты. Бирок бул суроо Леонсияга орунсуз да, кызык да сезилген жок, анын өңү кайра кыжырдануудан кызарып кетти. Ал өзүнүн каршысында өзүнө карата аялдардай мамиледе боло турган чыныгы аял турганын туйду.

— Жок, туура эмес,— деп Леонсия буйдалбастап катуу жооп берди.

— Бул абдан кызык,— деп ханыша үн чыгара ой жүгүртө баштады. — Кызык жана адилетсиздик. Эгер дүйнөдө аялдар менен эркектер тең укуктуу болсо, бир аялдын эки күйөөсү болушу адилеттик эмес, анткени бул туура болсо, анда башка бир аял күйөөсүз калат.

Ал бир чымчым күкүм алып, алтын казанга таштады. Казандан мурдагыдай түтүн көтөрүлүп, тез эле тарап кетти.

— Жрец, туткундарды эмне кылуу керек экендигин мага Аалам Күзгүсү айтып берет.

Ал казан үстүнө эңкеймекчи болуп жатып, капысынан башына бир ой келди. Баарын өз бооруна тартып алчудан эки колу менен жаңсап, туткундарды жанына чакырды.

— Келгиле, баарыбыз бирге карайбыз! — деди ал. — Баарыбыз бир эле нерсени көрөбүз. деп айта албаймын. Кимдин эмнени көрөрүн да билбеймин. Ар ким өзүнө тиешелүү нерсени көрөт. Сен да келип көрсөң болот, жрец.

Айланасы алты фут келе турган казандын жарымына чейин белгисиз суюк металл куюлган эле.

— Сымапка окшойт экен, бирок сымап эмес,— деп шыбырады Генри Френсиске. — Мындай металлды эч качан көргөн эмесмин. Менин оюмча бул эритилген металлга окшойт.

— Жок, ал таптакыр муздак,— деп ханыша анын сөзүнө нааразыланып англисче жооп берди. — Ошого карабай ал от... Френсис, казанды сыртынан кармап көрчү.

Френсис баш ийип казандын сыртынан кармап көрдү.

— Үй температурасынан муздагыраак,— деп жарыялады ал.

— Эми карап тургула! — деп кыйкырды ханыша, анан казанга дагы бир чымчым күкүм таштады. — Муздак болгону менен, бул — от.

— Күкүм өзүнөн-өзү күйүп кетүүчү зат, андан түтүн чыгат,— деди Торрес, костюмунун чөнтөгүнөн тырмалап, ал бир ууч майдаланган тамеки алып чыкты, арасында бир нече сынык ширеңкенин баштары жана чүпүрөктүн тытыгы да бар болчу. — Мына бул күйбөйт!.. — Ал колундагыны казанга таштамакчы болду.

Ханыша уруксат бергендей белги берди. Торрес жарданып карап тургандардын көз алдында колундагыларды казанга таштады. Ошол замат коюу түтүн көтөрүлүп, тарап кетти. Металлдын жылмакай бетинде жок дегенде күл да көрүнбөдү.

— Баары бир ал муздак,— деп Торрес өжөрлөнүп, Френсисти туурап казанды кармалап көрдү.

— Бармагыңды салып көрчү,— деген сунуш кийирди ханыша.

— Жок,— деди Торрес.

— Туура кыласың! — деп анын жообун макулдады ханыша. — Менин айтканымды кылганыңда, азыр манжаларың төрөлгөн кезеңдегиден бирөө кемип калмак. — Ал казанга дагы бир чымчым күкүм таштады. — Эми карагыла, ар ким өзүнүн маңдайына жазылганын көрөт.

Так ошондой болду.

Леонсия өзүнөн Френсисти ажыратып турган океанды көрдү. Генри Френсис менен

ханышаны көрдү, алар кызыктай көрүнүштө никеден өтүп жатышкансыйт, бул кандай жыйын экендигин акырында гана түшүндү. Ханыша болсо өзүн кандайдыр чоң үйдүн ичинде турганын көрдү: ал жогортодон төмөндөгү кооз жасалгаланган мейманканага карап турат, Френсис бул жайды көрсө атасынын үйүндөгү мейманкананы тааныган болор эле. Ханыша өзүнүн жанынан Френсисти көрдү, ал белинен кучактап турат. Френсистиң көз алдында болсо жүрөктү-титиретүүчү көрүнүш пайда болду: өлүктөй катып калган Леонсиянын жүзүн көрдү, маңдайында, эки кашынын ортосунда курч канжар сабына чейин сайылып турат. Анткени менен чуңкур жарадан бир тамчы да кан чыкпайт. Торрестин көз алдында пайда болгон нерседен ал өмүрүнүн акырынын башталышы экенин түшүндү; Торрес чокунуп калганын көрүүнү каалабай, карап тургандардын арасынан бир өзү артка чегинди. Күн жреци болсо өзүнүн жашыруун кылмышын көрдү: махабаттын айынан Күн жреци динин унутууга мажбурлаган аялдын жүзүн жана Чоң үйдөгү кыздын өңүн көрдү.

Бул көрүнүштөр күңүрттөнүп жок болгондо, баары бирдей казандын жанынан алысташты, Леонсиянын көздөрү жалындап ханышага арстандай атырылды.

— Сенин Аалам Күзгүң калпты көрсөтүп жатат! Аалам Күзгүң калпычы!

Азыр көргөндөрүнүн таасиринен чыга элек Генри менен Френсис Леонсиянын ачуусу келгенине танданып, чочуп кетишти. Бирок ханыша сылык сүйлөп каршы болду.

— Менин Аалам Күзгүм эч качан калп көргөзбөйт.

— Анын сага эмне көргөзгөнүн билбеймин, бирок ушуну анык билемин, көргөндөрүңдүн баары — чындык.

— Сен азезилсиң! — деп кыйкырды Леонсия. — Митаам көз боёчусуң, калпычысың!

— Биз экөөбүз тең аял кишибиз, — акырын жеме аралаш жооп берди ханыша ага, — биз аял киши болгонубуз үчүн, кээде эмне кылып жатканыбызды өзүбүз да билбейбиз. Менин кимдигимди — калпычы, көз боёчумунбу, же аялдарга тиешелүү махабатка жык толгон жүрөгү бар аялмынбы — муну эркектер чечишсин. Биз экөөбүз аял киши, андай болгондон кийин, алсыз жандарбыз, азырынча бири-бирибизге карата кең пейилдүү бололу.

— Эй Күн жреци, эми өз чечимибиз жөнүндө сүйлөшөлү. Сен ыйык Күн жреци болгонун үчүн кадимки үрп-адатыбызды мага караганда жакшыраак билесиң. Мага тиешелүү болгон нерселерди, менин бул жерде кандай пайда болуп калганымды да мага караганда жакшыраак билесиң. Алиги Кыялкеч жашай турган ушул үйдүн сырын уруубуздун энелери өз кыздарына калтырып келгенин жакшы билесиң. Биздин да келечек тукум жөнүндө ойлой турган убактыбыз жетти. Бизге бөтөн жердиктер келишти, алардын бардыгы бойдок. Уруубузда келечекте дагы Алиги Кыялкеч болушун кааласаң, той күнүн жарыя кылыш керек. Ушундай болушу керек — убакыт жетти, эми керектөө пайда болду, орун да белгилүү. Мен өткөн ыйык элестерден сураган элем, алар кандай кылууну айтып беришти. Менин чечимим ушул: ушул үч жигиттин кайсы бири аалам пайда боло электен мурда менин тагдырыма байланган болсо, ошого тиemin. Ушундай болсун: алардын эч бири мага үйлөнүүнү каалабаса баардыгы өлөт жана сен алардын ысык канын ыйык Күн алтарыңа курмандыкка коёсуң. Эгер алардын бирөө мага үйлөнсө, баары тирүү калат, андан кийинки тагдырыбызды убакыт өзү көрсөтөт.

Күн жреци кыжыры кайнап ачууланып, каршылык кылмакчы болду эле, ханыша анын оозун ачырбады.

— Оозуңду жап, жрец! Сен бул элге мен аркылуу гана өкүмдүк кылып келесиң... Бир ооз сөз айтсам барбы... Сени эмне күтүп турганын өзүң билесиң. Бул жеңил өлүм эмес. — Ал бери жакта турган үч жигитке кайрылды. — Ии, үчөөңдүн кимиңер мага үйлөнөсүңөр?

Алар болуп жаткан сөздөн уялып, оңтойсуздана бири-бирине карап турушкан, ошондуктан эч биринен үн чыккан жок.

Мен аял эмесминби, — деди ханыша аларды ызалаптып. — Кантип эле мени бир да

эркек каалабасын? Эмне, мен жаш эмесминби? Же сулуу эмесминби? Эркектер ушунчалык кызык калкпы, кантип эле эч бириңе мен сулуу сезилбейин, эч бири мени бооруна кысып, ак көңүл Френсис колумду өпкөндөй, өбүүнү каалабасын?

Ал Леонсияга карады.

— Сен калыс бол! Сен көп эркектердин жүрөгүндө махабат отун жаккан аялсың. Кантип эле мен сенчелик эмесмин, кантип эле мен сеп сыяктуу боло албайын?

— Сен ар дайым аялдарга караганда эркектерге ак көңүлсүң,— деп жооп берди Леонсия, анын сөздөрүндөгү эркектер үчүн табышмактуу маани ханыша үчүн толук түшүнүктүү болчу. — Сен аял катары абдан сулуу жана жароокерсиң; сени' бооруна кысыш үчүн, баарын берүүгө даяр эркектер дүйнөдө толуп жатат. Бирок, ханыша, сага эскертип коёюн, эркектердин да ар түрдүүсү болот.

Ханыша Леонсиянын сөзүн угуп жана ойлонуп туруп, анан жрец жакка чукул бурулду.

— Сен баарын уктуң, жрец. Бүгүн мен турмушка чыгышым керек. Жат жердиктердин бири да мага үйлөнбөсө, баары кудай жолуна курман болот. Мына бул аял да. Ал мени шерменде кылып, жер караткысы келип турат,— ханыша бул сөздөрдү жрецке айтып жаткан болчу, бирок бул сөз баарына тиешелүү экендиги анык эле. — Бул жерде үч жигит бар, алардын бири төрөлө электен мурун эле менин тагдырыма бүткөн. Сөзүмө кулак сал: туткундарды башка бир жерге алып барып кой, кимиси мага үйлөнөрүн өздөрү чечишсин.

— Эгер тагдырыңа мурдатан жазылып коюлган болсо,— деп жиберди Леонсия,— кандай чечүүнү эмне үчүн алардын өздөрүнө берип жатасың? Өзүң кимиси жагаарын билесиң! Ой жоруп олтуруунун эмне кереги бар? Анын атын ата, ханыша, азыр эле айтып кой?

— Ал кандайча тандалышын айтып болдум!—деп каршылык билдирди ханыша алтын казанга бир чымчым күкүмдү көңүл кош таштап, ошондой капалуу абалда ага тигилди. — Баргыла эми, тагдырга жазылганын көрөбүз! Жок, токтогула!—деп кыйкырды ал капасынан, туткундар бөлмөдөн чыгып баратканда. — Френсис, бери кел. Мен сага тиешелүү нерсени көрүп турам. Бери келип; мени менен кошо Аалам Күзгүсүн кара.

Баары күтүп токтоп калды, Френсис болсо казандын жанына барып, ханыша менен кошо казандагы белгисиз металл үстүнө тигилди. Ал өзүн Нью-Йорктогу үйүнүн китепканасынан көрдү, жанындагы Алиги Кыялкечти белинен кучактап турат. Кыз болсо биржа телеграфын кызыгуу менен карап жатат. Френсис телеграф кандай иштешин ага түшүндүрө баштады, бирок лентага карап, ушунчалык жагымсыз кабарды көргөндүктөн, өзүнүн маклерина¹ коңгуроо кылыш үчүн телефонго чуркады — ушул мөөнөттө баары жок болду.

— Эмнелерди көрдүң?— деп сурады алар тышка чыкканда Леонсия.

Френсис калп айтты. Алиги Кыялкечти Нью-Йорктогу үйүнүн китепканасынан көргөнүн жашырып айтпай, жооп берди:

— Биржа телеграфын көрдүм, акциялар Уолл-стритти коркунучка сала турган даражада төмөндөп кеткенин кабарлады. Бирок Уолл-стрит жана биржа телеграфына байланышым бардыгын ал кайдан билди экен?

ОН ТОГУЗУНЧУ ГЛАВА

— Бул жинди чалыш немеге кимдир бирөө үйлөнүшү керек,— деди Леонсия, төртөө жрец ээрчитип келген үйгө кирип, бойро үстүнө олтурушканда. — Ушул баатырдыгы менен ,ал баарыбыздын, ошондой эле өзүнүн да өмүрүн сактап калат. Сеньор Торрес,

¹ Маклер — далдалчы.

өзүңүз менен кошо баарыбыздын өмүрүбүздү сактап калуу мүмкүнчүлүгү алдыңызда турат.

— Э-э-й! — деп Торрес калтырап кетти. — Он миллион доллар бергенде да мен ага үйлөнбөймүн. Ал адаттап тышкары акылдуу. Аны көрсөм денемди калтырак басат: Ал, эмне десем экен? Ал сиздердин сөз менен айтканда, нервиме таасир этет. Мен баатыр адаммын. Бирок анын алдында менин баатырдыгымдан эч нерсе калбайт. Коркконумдан кара терге чөмүлүп кетем. Жок, он миллиондон азга коркунучту жеңишке аракет да жасабайм. Генри менен Френсис мага караганда эр жүрөк эмеспи. Алардын бири үйлөнсүн.

— Тилекке каршы менин Леонсия менен сөзүм бүтүп калган, — деп Генри өзүн алып качууга шашылды. — Анан мен кантип ханышага үйлөнөм?

Баары жапырт Френсиске карашты, анткени менен Леонсия анын жооп беришине жолтоо болду.

— Бул адилетсиздик, — деди ал. — Эч бириңиздер ага үйлөнүүнү каалабай жатасыздар! Ошол себептүү жеке адилеттик — таяк кармоо, — ошентип ал бойродон үч тал чөп сууруп алды да, бирин сындырды. — Ким кыска чөптү алса, ошол адам ханышага үйлөнөт, — деди кыз. — Сеньор Торрес, оболу сиз алыңыз.

— Ким кыска чөптү алса, таажы киши, нике окутсун, — деп Генри күлдү.

Торрес тулку-бою калтырап, чокунун чөптүн бирин тартты. Чөп узун эле, ал кубанганынан бөлмөнүн ичинде тегеренип, ырдап жиберди:

Барбайм мен таажы кийгенге,
Мен ушундай азамат...

Андан кийин чөптү Френсис тартты, анын үлүшүнө да узун чөп түштү. Ошентип, Генринин кызга үйлөнүүдөн башка айласы калбады. Леонсиянын колунда калган кыска чөп анын тагдырын чечип олтурат. Ал Леонсияга карады, анын жүзүнөн жети кабат тозоктун баардык азаптары көрүндү. Кыз муну көрүп, аябай боору ооруп кетти, бул кыйналууну Френсис да сезип, тез эле бир бүтүмгө келди. Жолу бар. Тез эле баардыгы өз ордуна келет. Леонсияга канчалык махабаты терең болсо, Генриге болгон достугу андан да күчтүүрөөк эле. Арсар болчу убак эмес, ошентип Френсис Генринин далысына колун коюп, кубанычтуу кабарды жарыялады.

— Каршыңызда башы ачык бойдок турат, ал никелешүү законунан коркпойт. Ага мен үйлөнөм.

Генри өлүмдөн кутулгандай жеңил дем алды. Ал Френсисдин колун кармады, алар биринин көзүнө бири тик карап кол кысышты. Тек гана таза жүрөктүү, асыл кишилер бири-биринин көзүнө ушинтип тик карай алышат. Маселенин күтүлбөгөндөй чечилишип көрүп турган Леонсиянын жүзүндөгү дабдыроону экөө тең туйган жок. Алиги Кыялкеч чындыкты айткан эле: Леонсия аял киши катары адилетсиз, ал эки кишини бирдей сүйүп, ошону менен Алиги Кыялкечти закондуу бакытынан куру калтырып жаткан болчу.

Чоң үйдөгү кыздын пайда болушу бул теманы талкуулоону улантууга мүмкүнчүлүк берген жок. Кыз башка аялдар менен бирге туткундарга тамак алып келген. Торрестин курч көздөрү кыздын мойнундагы кымбат баа таштардан тизилген шуруга кадалды: шуру кадим жакуттан, чоң-чоң жакуттан болчу.

— Алиги Кыялкеч мага белек берди, — деди кыз, анын жаңы жасалгасы туткундарга жагып жатканына көңүлү толуп.

— Анда мындай таштардан дагы барбы? — деп сурады Торрес.

— Албетте, — деген кыздын жообу угулду, — Ал мага азыр эле ушундай таштарга толгон сандыкты көрсөттү. Анда ар кандай түсүнөн бар, ал турсун мындан чоңдору да бар, бирок алар жипке тизилбеген бойдон жүгөрү данындай додолонуп сандыкта үйүлүп жатат.

Баардыгы тамактанып, аңгеме куруп олтурушканда, Торрес тынчсызданып ордунан

туруп, тамеки тутантып, өзүн жаман сезип, тамак ичкиси келбей жатканын айтты.

— Мага карагыла,— деди ал короздонуп. — Мен испан тилин экөөңөргө караганда жакшы билемин. Мындан сырткары өзүмө ишенип айта алам, испандык аялдардын табигатын да сиздерге караганда жакшыраак билем. Сиздерге дос экенимди далилдөө үчүн мен азыр ошол ханышанын алдына барып, аны бизге турмушка чыгуудан баш тартууга аракеттенип көрөмүн.

Сакчылардын бири Торрестин жолун тосту да, ал жөнүндө кабарлаганга кетти, анан тез эле кайтып келип, кире берүүгө белги берди. Ханыша жамбаштап жаткан болчу, ал Торреске сый көрсөтүп, алдына жакыныраак келишке уруксат берди.

Сен тамак ичкен жоксуңбу? — деп сурады ал камкорлоно; Торрес көңүлүм чаппайт дегенден кийин, сунуш кылды: — А ичүүнү каалайсыңбы?

Торрестин көзү жайнай түштү. Ал чечкиндүүрөк болуш үчүн бир аз ичип алуу зарылдыгын сизди: акыркы күндөрдө ал көп нерселерди башынан өткөрдү, анын үстүнө жаңы авантюранын алдында турат, бул иште эмнеси болсо да жеңишке жетүүгө чечим кылды. Ханыша кол чаап, кирип келген кызматчыга буйрук берди. Кызматчы ошол замат кичинекей жыгач челекти алып кирип, оозун ачты.

— Бул өтө эски шарап, бир нече кылымдан бери сакталып келе жатат,— деди ханыша. — Айтмакчы, да Васко, булар сага белгилүү эмеспи, анткени мындан төрт кылым мурда бул жерге өзүң алып келгенсиң.

Челектеги ичимдиктин эскилигинде шек жок болчу, Торрес катуу чаңкагандыктан тамагы кургап кеткенин сизди. Бул челек Атлантика океанынан бери өткөндөн бери он эки муун төрөлүп, өлүп кетиптир. Кызматчы аял чоң идишке куйду, аны Торрес бир көтөрүү менен бошотуп, ичимдиктин жумшактыгына баа берди. Бирок тез эле бүткүл тулку-бою жана мээси төрт жүз жылдык шараптын сыйкырдуу күчүн сизди.

Ханыша ага орундуктун аяк жагына отурууга уруксат берди, ошенткенде гана аны карап туруу жеңил эле.

— Сен чакыруусуз өзүң келдиң, мага бир нерсе айткың келеби же бир нерсе сурагың келеби?

— Мен сүйлөшүп макулдашылган адаммын,— махабат авантюрасына кадам койгон чыныгы эркек кебетесине кирип жооп берди ал.

— Кызык,— деди ханыша. — Аалам Күзгүсүнөн сени көргөн эмесмин. Мүмкүн... бул жерде кандайдыр бир каталык кеткендир?

— Абдан туура, каталык. —Торрес аны алдап болбосун түшүнүн дароо сөзүнө кошулду. — Бул шараптын таасири. Анын кандайдыр сырдуу күчү бар, сага жүрөгүмдү ачып салууга мажбурлап жатат, анткени мен сага умтуламын!

Ханыша мыйыгынан жылмайып, кызматчы аялды чакырды да, чопо идишти дагы толтурууну буюрду.

— Эми экинчи жаңылыштык болоор ээ? — деп ызалантты ал чөйчөктү бошоткондон кийин.

— Жок, ханышам! — деп жооп берди Торрес. — Азыр эс-акылым ордунда, өзүмдү токтотууга кудуретим бар. Тагдыр Френсис Морганды — сенин колунду өпкөн жигитти — тандады: ал сенин эриң болот.

— Бул айтканың туура,— деди кыз салтанаттуу. — Мен Аалам Күзгүсүнөн так ошонун өңүн көргөнүмүн, анын меники экенин да дароо сезгенмин.

Анын сөзүнөн демдене түшкөн Торрес кебин улады:

— Мен анын досумун, эң жакын досумун. Сен билбеген нерсе жок, колуктуга сеп берерин да билсең керек. Ал мени, эң жакын досун, колуктусунун канча себи бардыгын билип келгенге жиберди. Анын өз өлкөсүндө эң бай адамдан экендиги сага белгилүү болсо керек.

— Бери кел,— деп буюрду ханыша.

Торрес босогодон аттап, бул бөлмө ханышанын жатчу бөлмөсү экенин туйду. Бирок

ханыша бат кыймылдап, калай менен капталган оор сандыктын капкагын ачып туруп чакыргандыктан бөлмөнү карап чыгууга мүмкүнчүлүк болбой калды. Ооба, кыз акыйкатты айткан эле! Сандыкта кымбат баа таштар, бриллиант, каухар, зымырат жана сапфирлер жүгөрүнүн данындай үйүлүп жаткан.

— Колунду сандыктын түбүнө чейин батыр,— деди ханыша, — булар жөнөкөй айнек эместигине, кыял же түш эмес, арийне кымбат баалуу таштар экендигине ишен. Ошентсең гана мага үйлөнө турган дөөлөттүү досуңа анык Жооп бере аласың.

Эски шараптын таасири менен Торрес анын айтканын кылды.

— Кантип эле ушул айнектер сага ажайып болуп көрүнсүн? — деп сурады ханыша аны шылдыңдап күлүп. — Алдыңда айтып бүткүс укмуш тургандай тигилип калдың.

— Жарык дүйнөдө ушундай казына бардыгы түшүмө да кирген эмес эле,— деп күбүрөдү ал, өзүн таптакыр жоготуп.

— Буларга баа жокпу?

— Ооба, буларга баа жок.

— Булар эрдик, махабат жана намыстан да кымбатпы?

— Булар баардык нерседен кымбат. Бул казына акылдан адаштырып жиберishi мүмкүн.

— Ушул байлыкка аялдардын, же эркектердин чыныгы махабатын сатып алууга болобу?

— Бул байлыкка бүтүн дүйнөнү сатып алууга болот!

— Эмне деп жатасың? — деди ханыша. — Мына сен эркек кишисиң, аялдарды кучагыңа алып көргөнсүң. Кантип эле ушул таштарга аялдарды сатып алууга мүмкүн болсун?

— Дүнүйө жаралгандан бери аялдарды ушундай таштарга сатышкан жана сатып алышкан. Мындай таштар үчүн аялдар да өздөрүн сатышат.

— Ушул таштар менен досуң Френсисдин жүрөгүн сатып алышым мүмкүнбү?

Ошондо гана Торрес биринчи жолу анын жүзүнө карады да, баш ийкеп кобурады. Шараптан улам жана ушунчалык көп кымбат баа таштарды көргөндүктөн анын көздөрү алайып кеткен эле.

— Сенин оюңча, досуң Френсис да бул таштарды сендей кадырлайбы?

Торрес дагы унчукпай баш ийкеди.

Ханышанын күлкүсү үй ичин жаңыртып жиберди, анын күлкүсүнөн жек көргөндүк сезилди. Ал ийилип туруп, баалуу таштардан бир ууч колуна алды.

— Жүр,— деп буюрду ал. — Бул таштар мен үчүн канчалык кымбаттуу экенин көрсөтөмүн.

Ханыша Торрести бөлмөнүн ичинен суунун үстүнө курулган балконго алып чыкты. Бул балкон үйдүн үч жагына айландыра курулуп, төртүнчү жагы аскага барып такалчу. Асканын таманындагы прим буркан-шаркан түшүп жатат. Торрес Моргандар күмөн кылган көлдүн тешиги ушул жерде болсо керек деп ойлоду.

Ханыша болсо конгуроодой күлкүсү менен аны шылдыңдап, колун жайды да баалуу таштарды айлампанын ортосуна ыргытты.

— Мен үчүн булардын кадыры мына ушундай,— деди ал.

Торрес таңданып калган эле, ал мындай ысырапкерчиликти көрүп дароо өзүнө келди, ичкен шарабынын таасиринен кымындай да калган жок.

— Булар эч качан колума кайтып келбейт! — деп күлүп сөзүн улады ханыша. — Ал жерден эч нерсе кайтып келбейт. Карап тур!

Ал сууга гүлдесте таштады, гүлдесте айлампа чуңкурунда чарк айланды да, жок болду.

— Эгер ал жерден эч нерсе кайтып келбесе, анын баары кайда кетет,— деп киркиреп сурады Торрес.

Бул жол менен көп адамдар кеткен,— деди ханыша ойлуу. — Алардын бири да кайтып келген эмес. Менин апам да ушул жолдон кеткен — ал өлгөндөн кийин ушул

жерден таштап жиберисти. Мен ал кезде кичине болчумун. — Капысынан ал өзүнө келип: —Эми туулга кийген адам, жөнө! Көргөнүңдү кожоюнуңа барып айт, мен досуңа барып айт демекчи элем. Менин себимдин кандай экендигин ага жеткир. Эгер анын ушул таштарга сеникинин жарымынчалык эле ыкыласы болсо, анын колдору белиме чырмалат. Мен болсо ушул жерде калып, ал келгиче ой-кыялдын толкунунда болом. Мен суунун агымын көпкө тамаша кылышым мүмкүн.

Торрес кетиш жөнүндө буйрук алгандан кийин, жатаканага өттү, анан ханышанын эмне кылып жатканын көрүш үчүн ошол замат бутунун учу менен артына кайрылды. Ханыша балкондо маңдайына колун желөп иримге карап турган. Аны көрүп, Торрес шап сандыктын капкагын ачып, бир ууч ташты чөнтөгүнө салды. Бирок экинчи жолу сандыкка колун салып жатканда, артынан ханышанын уулуу күлкүсү угулду.

Коркунуч менен каар аны ушунчалык курчап алгандыктан, ханышага карай жүткүндү; ханыша балконду көздөй качты, Торрес артынан кууду, мына эми кармадым дегенде, ханыша ага канжар кезеди.

— Ууру,— деди ханыша токтоо. Уяты жок ууру. Өрөөнүбүздөгү бардык уурулардын тагдыры — өлүм. Азыр сакчыларымды чакырам да, сени иримге таштоону буюрамын.

Иштин күтүлбөгөн жерден тескери кетиши Торрести бүткүл айласын жумшоого мажбурлады. Ал ханыша таштап жиберем деп коркуткан көбүктүү сууга карады да, ал жерден коркунучтуу бир нерсе көргөндөй кыйкырып жиберип, бир бутун бүгө тизелеп, шадылуу колдору менен жасалма коркуудан бүрүшкөн кебетесин жашырды. Ханыша башын буруп, Торрес караган жакка назарын бурду. Торреске ушул гана керек болчу. Ал ханышага жолборстой атырылып, колдон кармады да, канжарын тартып алды.

Али өзүн колго ала албаган Торрес кыска-кыска дем алып, жүзүндөгү терин аарчыды. Ханыша болсо ага кызыга кымындай да коркпой карап тура берди.

— Сен иблистин кызысың,— деди Торрес жек көрүү менен дагы эле өзүн колго ала албай,— жин-шайтандардын тилин билген азезилдин өзүсүң! Бирок ургаачыдан төрөлгөн аялсың, демек сени өлтүрүүгө болот. Сен баардык жаныбар аялдар сыяктуу алсызсың, ошондуктан сага тандоо укугун беремин. Же сени иримге таштап өлтүрөмүн, же болбосо...

— Же болбосо эмне? — деп сурады ханыша.

— Же... — ал тыным алып, кургап кеткен эриндерин жалады: — Жок! Кудай урсун! Мен коркпойм! Же болбосо бүгүн эле мага тиесиң! Танда!

— Сен мага ашыктыктан үйлөнөсүңбү, же байлыгым үчүнбү?

Байлыгың үчүн,— деди бети чымырабай Торрес.

— Бирок Турмуш Китебинде Френсиске чыгарым жазылган да,— деп нааразылыгын билдирди ал.

— Эмне болмок эле. Турмуш Китебинин ошол барагын кайрадан жазабыз.

— Мындай кылуу мүмкүндөн бетер айтасың! — деди ханыша шылдыңдай күлүп.

— Андай болсо мен сенин өлүшүң мүмкүндүгүн далилдеймин, иримге гүл таштагандай, сени да таштап жиберем.

Азыр Торрес чынында да баатыр эле. Эски күчтүү шарап канын кызытып, анын үстүнө ханышанын колунан канжарды тартып алып, күчү ашып-ташып тургандыктан баатыр болуп кеткен эле. Ал чыныгы Латын Америкалык болгондуктан, өзүн көрсөтүү жана сөзмөрлүгүнө эрк берүү мүмкүнчүлүгү болгон сахнадан ыракаттанбай кала албайт болчу.

Ал капысынан чыккан ханышанын ышкырыгынан чочуп кетти — Латын Америкалыктар адатта кызматчыларын ушинтип чакырышат. Торрес ханышага шектенип карады, анан жатакананын эшигине, кайра ханышага карады.

Босогодо элес сыяктуу — Торрес көз кыры менен элес булас көрүп калды — чоң боз ит пайда болду. Торрес иттен коркуп артына чегинди. Бирок бут коюучу орун таба албай, иримге түшүп кетти. Ал жан далбастай кыйкырып, артынан ит да сууга секирип түшкөнүн көрдү.

Торрес сууда сүзгөндү жакшы билгени менен иримде өзүн чөптөй сизди. Алиги Кыялкөч балкон тосмосуна ийилип, сыйкырлагандай төмөндү карап, ирим оболу Торрести анан итти кучагына тартып кеткенин көрдү.

Ж Ы Й Ы Р М А Н Ч Ы Г Л А В А

Алиги Кыялкөч буркан-шаркан түшүп жаткан сууну дагы көпкө карап турду. Анан улутунуп: «Байкуш итим!» — деп боюн түздү. Торрестин өлүмү аны кенедей да кайгырткан жок. Ал кырылып бараткан жарым жапайы уруусунун өмүрү менен өлүмүнө жашынан өкүм чыгарып үйрөнүп калган, адамзаттын өмүрү ага кандайдыр ыйык нерсеге окшочу эмес. Адамдын турмушу жакшы, сулуу боло баштаса, ага өмүрүнүн акырына чейин жашоо мүмкүнчүлүгүн бериш керек. Эгер ал жаман, адепсиз жолго кирип, башкалар үчүн кооптуу болсо — андай адамга кайгырууга болбойт: өлө берсин, андайларды 'өлтүрүп коюуга болот. Ханышанын адамдарга көз карашы мына ушундай эле. Ошондуктан Торрестин өлүмү ал үчүн көңүлсүз бат өтүп кетчү окуя бойдон кала берди. Ал итине гана боору ооруду.

Ханыша өз түнөгүнө кирип, катуу кол чаап кызматчысын чакырды. Кымбат баа таш салынган сандыктын капкагы дале ачык турган. Кызматчыга буйрук берип ханыша кайра айванга чыкты, себеби ал жерден бөлмөдө эмнелер болуп жатканын байкатпай карап турууга ыңгайлуу эле.

Бир нече мүнөттөн кийин кызматчы бөлмөгө Френсисти ээрчитип кирди да, аны жалгыз калтырып чыгып кетти. Жигит ойлуу болчу. Леонсиядан кечип кетүү канчалык. асылдык болгону менен ага жеңил болгон жок. Адашкан Жандарга өкүмүн өткөргөн, көл боюндагы ушул үйдө жашаган көркөм аял менен боло турган нике да аны кубанта албады. Туура, аялды көргөндө Торрес сыяктуу коркуп калтаарыбайт, тескерисинче, Френсисти ага боору ооруй¹. Оп гүлүнөн бир гүлү ачыла элек бул сулуу аялдын аянычтуу абалы анын жүрөгүн ачыштырат. Байкуш аял бой көтөрүп баарын башкарганына карабай, махабат, өмүр шеригин табууга бүт ынтаасын коюп умтулганына кайдыгер тура албайсың.

Френсис кайсы жерде экендигин айланага бир жолу назар салып эле түшүндү да, эрксизден: ханыша ашыкча кеп сөзсүз, менин ыраазылыгымсыз жана эч кандай каадасыз эле мени өз эрим деп эсептеп койгон го деген ойго кетти. Ушул сыяктуу оор ойлорго батып, сандык жакка көңүл да бурган жок. Жигиттин кыймылын байкап турган ханыша анын бөлмөнүн ортосунда өзүн күтүп турганын көрдү; ал ушул калыпта бир аз туруп сандыктын алдына келди, бир ууч кымбат баа ташты алып, анан ал таштарды жөнөкөй айнектей салааларынын арасынан ордуна таштады: андан кийин бурулуп ханышанын отургучунун жанына барды да, ал жердеги жайылып турган кабылан терисин көздөн өткөрө баштады. Бир аздан кийин казынага да, кабылан терисине да көңүл бурбай, олтургучка чөктү. Баарын байкап турган ханыша кубанып кеткендиктен эми мында жашырынып карап тура албады. Ал бөлмөгө кубанычтуу кирип:

— Эмне, сеньор Торрес калп сүйлөгөндү абдан сүйчү беле? — деди.

— Сүйчү беле? — Френсис бир нерсе деп жооп бериш керектигин ойлоп, анын суроосун кайталап, ханышаны күтүп алуу үчүн ордунан турду.

— Ооба, эми ал эч нерсени сүйбөйт. Сөзүмө түшүнүп жатасыңбы? Ал эми жок,— деп түшүндүрдү ал.— Эч жерде жок.

Бул кабарга Френсисти кызыгып калганын көрүп, кошуп койдү:

— Ал кайып болду. Бул абдан жакшы, эми ал эч качан кайтып келбейт. Мен билгим келет, бирок ал калп айтканды жакшы көрчү беле?

— — Ооба, сөзсүз жакшы көрчү. Ал жеткен калпычы болчу,— деп жооп берди Френсис.

Френсис Торрестин калпычы экенин ырастаганда Ханышанын өңү өзгөрүп кеткенин сезді.

— Ал сага эмне деди? — деп сурады Френсис.

— Мага үйлөнүү анын тагдырына түшкөнүн айтты.

— Калпычы,— деди Френсис тек гана.

— Анан ал тагдыр сага түшкөнүн айтты. Бул кеби да калп болчу деди ал маанайы бошоп.

Френсис баш чайкады.

Ханыша кубанганынан кыйкырып жиберди. Аны көрүп Френсисдин жүрөгүндө мээрим менен аёо пайда болду, аны кучактап соороткусу келди. Ханыша анын сүйлөшүн күттү.

— Сага үйлөнө турган адам менмин,— деди ал чечкиндүү.— Сен сулуу кызсың. Той качан болот?

Ханышанын өңүнүн ушунчалык кубанычтуу жалжылдашын көрүп, Френсис эгер бул өң өзүнө энчиленсе, эч качан ага кайгы кондурбоого ант берди.

Адашкан Жандардын өкүмдары, баасыз казынасы менен келечекти алдын ала айтып бере турган укмуштуудай жөндөмү болгону менен Френсис үчүн ханышанын жүрөгү махабатка толо эле, жигит үчүн, ал махабат жагдайында тажрыйбасыз, жалгыз, жөнөкөй аял болчу.

— Ал Торрес деген дөбөт дагы эмне дегенин айтып беремин,— деп сөзүн кубанычтуу улады ханыша,— Ал мага сенин абдан бай экениңди, мага үйлөнөрдөн мурда менин себим канчалыгын билгиң келгендигин айтты. Сен аны менин себимди келгенү жиберген имишиң. Бул сөздүн калп экенин билемин. Анткени сен менин байлыгым үчүн үйлөнүп жатканың жок да! — деп ал кымбат баа таштарга толо сандыкка жек көрүү менен карап койду.

Френсис ачуулу баш чайкады.

— Сага мына булар эмес, менин өзүм керек! — деди кыз салтанаттуу.

— Ооба, сенин өзүң керек,— деп Френсис сүйлөөгө аргасызданды.

Азыр болуп өткөн нерсе Френсисти таң калтырды. Өкүм чыгаруучулардын эң зулumu, өз элинин тагдырына өкүм жүргүзүп келген, Торрестин тагдырын өлүм менен бүтүм чыгарып бул жөнүндө кайдыгер гана айтып өтүштү ылайык көргөн, Френсисдин ыраазылыгын сурабай туруп эле, өзүнө күйөөлүккө тандап алган ханыша кызарып кетти. Кыздарга тиешелүү уяңдык анын бетин кулактарына чейин кызартып жиберди. Ханышанын ыңгайсыз абалы Френсиске да өттү. Ал эмне кылаарын билбей калды; жүзүнө кан тээп, күнгө какталган терисин кызартып жиберди. Адамзат тарыхында эркек менен аялдын ортосунда эч качан мындай байланыш болбогон болуш керек деп ойлоду Френсис. Экөө тең ушунчалык кысынып-уялган абалга келгендиктен, Френсис бул ыңгайсыз абалды жеңилдетип, кандайдыр бир нерсе ойлоп табууга жан-далбастап аракеттенсе да эч нерсе таба албас эле. Сөздү биринчи болуп ханыша баштоого туура келди.

— Эми мага болгон махабатыңды көрсөтүшүң керек,— деди ханыша андан бетер эки бети кызарып.

Френсис сүйлөмөкчү болду эле, эриндери кургап кеткендиктен жаланып, түшүнүксүз бир нерселерди шыбырап жөн болду.

— Мен эч качан эч кимди сүйгөн эмесмин,— деп толкунданып сөзүн улады ханыша.— Менин элим сүйүшкөндү билбейт. Алар адам эмес, акыл жүгүртүп, ой ойлоого кудуретсиз айбандар. Бирок сен экөөбүз чыныгы эркек жана аялбыз! Дүйнөдө эркекөө, назиктик жаракөрлөнүү деген түшүнүк бар — буларды Аалам Күзгүсүнөн көргөмүн. Бирок мен али тажрыйбасызмын. Анын кандай аткарылышын билбеймин. Сен чоң дүйнөдөн келгенсиң, албетте, махабат эмнелигин билесиң. Мына мен күтүп турамын. Мени сүй! — Ал орундукка чөгүп, жанына Френсисти өткөрдү да, өз сөзүнүн натыйжасын күтө баштады. Кыздын айтканын аткарып сүйүшү керек болгон Френсисдин

буту-колу катып калган эле: ал кыймылдоого күчү жок экенин сизди.

— Мен сулуу эмесминби? — деп сурады ханыша бир аз тынчтыктан соң.— Кантип эле мен сенин кучагыңа кирүүнү кыял кылып жатканымдай, сенин да мени кучактагың келбесин? Эркек кишинин эрини менин эриниме эч качан тийген эмес. Антип өбүү — эрининен өбүү кандай болот? Эриндериң колума тийгенде ыракаттанганымды байкагамын. Ошондо колумду гана эмес, жүрөгүмдү да өптүң. Анда менин жүрөгүм сенин колунда согуп турган эле. Муну сен сиздиңби?

— Мына ушундай,— деди ханыша алар жарым сааттан кийин орундукта кол кармашып олтурушканда. — Сага өзүм жөнүндө билгендеримди айтып бердим. Өткөндөгүлөрүм жөнүндө башкалардан уккандарымды капа билемин. Азыркы окуяларды Аалам Күзгүсүнөн көрүп турамын. Келечекти да көрүшүм мүмкүн, бирок элес сыяктуу, көргөндөрүмдү баардык убакта эле түшүнө бербейм. Апам, чоң энем сыяктуу эле мен да ушул жерде туулганмын. Ар бир ханышанын турмушунда эртеби-кечпи өз сүйгөнү пайда болгон. Кээде алар сага окшоп башка жерден келишкен. Апам мага, энеси сүйгөнүн издеп өрөөндөн чыгып, узак убакыт жоголуп кеткенин айткан болчу. Менин апам да ошондой кылган. Мен жашыруун жолду билемин, бул жолдо алда качан өлүп сөөгү сөпөт болгон конкистадорлор майялардын сырын сактап турушат, да Васко да ошол жерде, Торрес деген дөбөт анын туулгасын уурдап, өзүнүкү кылып алган. Сен өзүң келбегениңде, сени издеп барууга аргасыз болмокмун — себеби сен меникисиң, тагдыр сени мага атаган.

Кызматчы аял, артынан сакчы кирди. Алар өзүнүн кызыктуу испан тилинде эмне жөнүндө сүйлөшкөнүн Френсис араң түшүндү. Ханышанын бир ачуусу келип, ошол эле мезгилде кайра кубанычка бөлөнүп, сүйлөшүүнүн мазмунун айтып берди.

— Биз азыр эле Чоң үйгө барышыбыз керек. Ал жерде той каадасы болот. Күн жреци өжөрлөнүп жатат дейт, эмнеге экенин билбеймин, мүмкүн алтарда сиздердин каныңыздарды төгүүгө жол бербегеним үчүндүр. Ал өтө канкор. Өзү Күн жреци болгону менен анчалык акылдуу эмес. Күн жреци биздин нике кыйдырышыбызга каршы элди көкүтүп жаткандыгын айтышты. Сасыган дөбөт! — деп ал муштумун түйдү, өңүндө чечкиндүүлүк көрүнүп, көздөрү кыжырданууга толуп,— Мен аны биздин Чоң үйдүн алдында, Күн кудайынын алтары алдында эски салтыбыз боюнча нике кыйдырууга мажбурлаймын!

— Мени карачы, Френсис, али деле болсо өз оюңдан кайтууга убактың бар,— деди Генри ага,— Чынында да бул адилетсиздик! Анткени кыска чөп мага тингең! Туурабы, Леонсия?

Леонсия бир ооз да сүйлөй алган жок. Алтардын алдында турган, алардын артын Адашкан Жандар каптап калган болчу. Ханыша менен Күн жреци. Чоң үйгө кирип кеткен эле.

Бирок Генринин да ага үйлөнүшүн каалабайсыз, ушундай эмеспи, Леонсия? — деп сурады Френсис.

— Сиздин да ага үйлөнүшүңүздү каалабаймын, — деп нааразылана сүйлөдү Леонсия. — Ага күйөөлүккө Торрести эки колдоп тапшырган болор элем. Ал аял мага жакпайт. Досторумдун бирөөнө да ага ыраа көрбөймүн.

— Сиз, менимче, кызганып жатасыз, — деди Генри, — А Френсис болсо өз тагдырына анча деле капа эмес.

— Ханыша кайдагы бир желмогуз эмес да,— деди Френсис. — Өз тагдырыма жазылганды эч капаланбай, татыктуу тосуп алмакчымын. Андан сырткары, Генри, кепти өзүң баштап калганың үчүн айтып коюуну ылайык таптым, сен ага жолуккан күндө даал сага тиймек эмес.

— Аны... ким билет...— деп баштады Генри.

— Андай болсо өзүнөн сурап көр. Тигине келатат. Көздөрү бузулуп калыптыр. Азыр

бир балакет башталат. Жрецтин да кабагы салыңкы. Мен бул жерде экенимде мага турмушка чык деп айтып көрчү, ал сага кандай жооп берээр экен.

Генри да көгөрүп баш ийкеди.

— Макул... айтамын, аялдардын жүрөгүн кантип багындырарымды сага көрсөтүш үчүн эмес, адилеттик болуш үчүн ушинтемин. Сенин сунушунду кабыл алып туура кылбадым, эми өзүмдү актоом керек.

Алар бир нерсе деп токтотуп калууга үлгүрө элегинде, Генри адамдардын арасын жарып өтүп, ханышанын алдына барды. Ал жреци бир четке түртүп ийип, бир нерселерди күйүп-бышып түшүндүрүүгө жан-алакеттенип жатты. Анын сөзүн угуп, ханыша күлдү. Бирок бул күлкү Генрини шылдыңдоо эмес болчу; ал Леонсияга карата салтанаттуу күлүп жаткан эле.

Генринин сунушун кабыл албаганын түшүндүрүү үчүн Ханыша көп убактысын кетирген жок, ал Леонсия менен Френсистин жанына келди; анын артынан удаа жрец менен Генри келди. Генри ханыша сунушун кабыл албаганына кубанычта экенин жашыра албады.

— Өзүң ойлоп көрчү,— деди ханыша Леонсияга кайрылып.— Ак көңүл Генри өзүнө турмушка чыгуумду сунуш кылды. Бүгүнкү күндүн эсебинде бул төртүнчү сунуш. Демек, мени да сүйөт экен! Аял кишиге анын тою болор күнү төрт кишинин махабат билдиргенин уккансыңбы?

— Кандайча төрт киши? — деп Френсис таң калды.

Ханыша ага мээримдүү карады.

— Сен өзүң, азыр эле мен ыраазылыгымды бербеген Генри. Сиздерден мурун баякы уятсыз Торрес. Азыр болсо Чоң үйдө мына бул жрец.— Ханышанын көздөрүндө каардуу учкундар чачырады, өңү кызарып кетти.— Өз антынан алда качан танган мына ушул жрец, ушул жарым жан эркек мага эр болууну каалап калыптыр! Дөбөт! Макулук! Мен ыраазы болбогонумдан кийин Френсиске да тийбейсиң деди. Жүргүлө! Мен азыр анын адебин беремин.

Ал сакчыларына өзү менен туткундарды курчап алууну, ал эми эки сакчыга жрецтин артына өтүүнү буюрду. Муну көргөн эл чуулдап жиберди.

— Башта, жрец! — деп кескин буюрду ханыша.— Болбосо менин адамдарым сени өлтүрөт.

Жрец кыясы адамдарды жардамга чакырмакчы болду окшойт артына тез бурулду, бирок көкүрөгүнө кадалган найзаны көрүп, тилин тиштеп баш ийүүгө аргасыз болду. Ал Френсис менен ханышаны алтардын алдына ээрчитип келип, өзүнө каратып тургузду да, ошол жердеги бийик орунга чыкты. Анан колукту менен күйөөгө жана ошол жерде топтолуп турган элге кайрылып сүйлөй баштады:

— Мен Күн жрецимин. Менин сөзүм ыйык. Ант ичкен жрец катары бул аялды — Алиги Кыялкечти мына бул келгинге, алтарда анын канын төгүүнүн ордуна нике кыйышым керек. Менин антым ыйык. Мен аны буза албайм. Мен бул аялды бул эркекке никелештен баш тартамын...

— Андай болсо азыр эле өлөсүң, жрец! — деп ханыша өзүнө жакын турган сакчыларга башы менен ишара кылып, найзанын учун ага кадоону буюрду, дагы бир топ сакчыларды нааразылык билдирип, баш ийбей коюуга даяр турган Адашкан Жандарга каршы койду.

Арада оор тынчтык өкүм сүрдү. Бул бир минутага уланды. Эч ким ооз ачкан жок, бирөө кыймылдаган да жок. Баары бир орунда катып, көкүрөгүнө найза кадалган жрецти карап калышкан эле. Жаны кыл үстүндө турган адам тынчтыкты биринчи болуп бузду. Ал баш ийди. Найза кадап тургандарга камаарабай тескери карады да, тизе бүгүп, эски испан тилинде Күн кудайына жүгүнүп, түшүмдүүлүк жөнүндөгү дубаны окуду. Анан ханыша менен Френсиске бурулуп, аларды жүгүнүүгө, дээрлик тизе бүгүүгө мажбур кылды. Абышканын колдору алардын чырмалышкан колдоруна тиери менен өңү бузула түштү.

Жрецтин белгиси менен кыз-күйөө ордунан турду. Күн жреци жүгөрү нанын экиге бөлүп, ар бирине жарымдан берди.

— Баш кошуу,— деп шыбырады Генри Леонсияга, Френсис менен ханыша өз үлүшүнө түшкөн нандан тиштегенден кийин.

— Сяягы да Васко бул жерге алып келген Рим-католикттик ырым-жырымдар акырындык менен той каадасына айланып кеткен,— деп шыбырады Леонсия ага жооп иретинде. Френсистен түбөлүккө ажырап жатканын сезүү Леонсия Р. үчүн абдан оор эле. Ал өзүн араң кармап турду: эриндери кеберсип, тырмактары эрксиз алаканына батып баратты.

Алтардан алып чыккан кичинекей канжар менен кичинекей чөйчөктү жрец ханышага узатты. Кыз өз кезегинде Френсиске бир нерсе деди. Жигит сол колунун жеңин түрүп ага сунду. Ханыша анын колун тилип кан чыгарууга даярданып жатып, капысынан ойлонуп токтоп калды. Анан жигиттин колун тилүүнүн ордуна канжарды тилин учу меш ибн акырын жалап көрдү.

Анын ошол замат каары ашып-ташып канжарды ыргытып жиберди. Азыр ал жреци өлүмгө буюрууга даяр эле. Ханыша өзүн колго алууга аракеттенди, бирок өтөсүнөн чыга албай бүткүл Денеси калчылдап баратты. Ал канжардын кай жерге барып түшкөнүн жана анын эч кимге зыяны тийбегенин көргөндөн кийин, көкүрөгүнөн башка кичинекей канжар алып чыкты. Бычакты оболу тили менен жалап көрдү, анан Френсистин колун тилип кан чыгарды да, бир нече тамчы — алтын чөйчөккө тамызды. Кезеги менен кыздын колун Френсис да ушинтти. Жрец ханышанын каардуу көз карашына кабылгандан кийин аралаш кан куюлган чөйчөктү алды, алтарга төгүп, курмандык өткөрүү ырымын жасады.

Бир азга тынчтык өкүм сүрдү. Ханыша ачуулуу жана кабагы салыңкы турду.

— Эгерде бүгүн кимдир бирөөнүн каны Күн кудайынын алтарына төгүлүшү керек болсо...— деп сөзүн каардуу баштады ал.

Ушул мөөнөттө жрец өзүнүн көңүлсүз милдети эсине түшкөндөй элге кайрылып, азырдан баштап Френсис менен ханыша эрди-катын экендигин салтанаттуу түрдө жарыяла" ды. Ханыша бүт турпаты менен өзүн кучактоого үндөп, Френсиске кумардуу карады. Френсис аны кучактап өптү. Муну көрүп турган Леонсия жыгылып кетпес үчүн Генриге желөнүп, онтоп жиберди. Бирок бул көрүнүштү Френсис сезбей калган жок, жана анын себебин да түшүндү. Ханыша бир минуттан кийин күлүп-жайнап атаандашына карады эле, бул мезгилде Леонсия эч нерсе болбогондой, сыймык менен турган эле.

Ж Ы Й Ы Р М А Б И Р И Н Ч И Г Л А В А

Айлампа тартып баратканын сезген Торрестин көңүлүндө эки нерсе чагылгандын тездигинде пайда болду. Биринчиси — артынан секирип сууга түшкөн чоң боз ит, экинчиси, мени Аалам Күзгүсү алдады деген ой. Торрес өз өмүрүнүн акыркы минуталарын жашап жатканына ишенди, бирок Аалам Күзгүсүнө көз кырын салып көргөн нерселери суу ичинде өлүүгө такыр окшош эмес эле.

Ал мыкты сүзгүч, ошол себептүү ирим тартып баратканда, бар болгону башын ташка, же үңкүрдүн шыбына уруп алуудан сактанды. Бирок тагдырды карачы, анын башы бир жолу да ташка тийген жок. Ал кээде агым жогору түртүп баратканын сезет: дубал же ташка жакын келип калса, акуланы көргөндө башын Калканына жашырып алуучу деңиз таш бакасы сыяктуу жыйрылып төмөн көздөй сүзүп жөнөйт.

Бирок минута өткөндө — Торрес аны канча убак дем албаганына карап билип турду — кайрадан агымдын тездигинин төмөндөгөнүн байкап жатты. Ал башын суудан чыгарып, таза абадан кере-кере дем алды. Ал суу бетинде каалгып, сүзбөй, итке эмне болду экен, жер астындагы дарыядан сүзүү дагы кандай кокустуктарды келтирер экен

деп ойлоду.

Бир аздан кийин Торрес алды жактан чыккан жарыкты көрдү, бул күңгүрттөнгөн жарык сөзсүз күндүн жарыгы эле. Ал жарык акырындык менен чоңоё баштады. Торрес артына карап, өзүн бар күчү менен сүзүүгө аргасыз кылган нерсени көрдү. Ал башын бийик көтөрүп, курч тиштерин арсайтып сүзүп келаткан итти көргөн болчу. Жогору жактан жарык түшкөн жерде аскага туташкан таш жолду көрүп, Торрес ага чыгып алды. Эң оболу ханышадан уурдап алган каухарлар жоголбоду бекен деп колун чөнтөгүнө салды. Бирок жер астында күн күркүрөгүдөй жаңырган иттин үнү Торреске анын курч тиштерин эстетип, кымбат таштардын ордуна канжарын алып, шай турууга чакырды.

Торрести кайрадан күмөндүү олку-солкулук курчап алды. Бул айбаттуу итти суу ичинде өлтүрсөмбү, же агым аны ары агызып кетишин күтүп жогоруга, жарык түшүп жаткан жакка тырышсамбы? Ал өзүнө экинчи жолду ылайык көрүп, сороюп чыгып турган таш асканын үстүнө шашылып чыга баштады. Бирок ит суудан чыгып, төрт аяктуу айбандарга тиешелүү тездик менен ага чуркап тез эле жетип алды. Торрес буту араң батчу тар аянттан туруп артына кайрылды да, канжарын шайлап соккуга даярданды.

Бирок ит ага асылган жок. Ал оозун ачып чочоюп отурду да, так эле саламдашып жаткандай, алдыңкы бутун ага узатты. Торрес иттин бутун кармап силкилдетти — ал коркконунан эс-акылынан ажыроого араң калган эле. Андан туталанган каткырык чыгып, иттин алдыңкы бутун силкилдете берди, ит болсо тилин салаңдатып, ага карап үнсүз күлүп жаткансыды.

Итти артынан ээрчитип, жогору тырмышып чыгып бараткан Торрес дарыя үстүндөгү жол бир аз жогору көтөрүлүп, анан кайра ылдый дарыяга түшөрүн байкады. Ушул минутада Торрес эки ачылыш жасады: биринчиси аны калтыратып, токтоого аргасыз кылса, экинчи көргөнү үмүттөндүрдү. Бул ачылыштын биринчиси жер астынан аккан дарыя болчу. Дарыя аскага күч менен урунуп, суу көбүктөнүп, буркан-шаркан түшүп жер астына кирип кетүүдө — суунун шарпылдап урунушу, толкундун бийик көтөрүлүшү ыгымдын өтө тездигин көрсөтөт. Экинчи ачылыш, аскадагы тешик, андан жарык чыгып турат. Диаметри он беш футтай келген бул тешикти акылга сыйбас коркунучтуу жөргөмүш желеси каптап алган болчу. Анын айланасында чачылып жаткан сөөктөр болсо андан да үрөй учуруп, коркунучка салат. Жөргөмүш желесинин жоондугу карандаштай болуп, күмүш жип сыяктуу көрүнөт. Торрес колун буд жиптердин бирине тийгизип алып, чочуп кетти. Жип желим сыяктуу анын манжаларына жабышып калды, ал бар күчү менен жипти силкилдетиپ жатып колун араң бошотуп алды. Колуна жабышып калган илээшме жипти кийими менен иттин жүнүнө аарчып тазалай баштады.

Жөргөмүштүн өтө жоон желесинин ылдыйкы капшытындагы эки жибинин ортосу бир аз ачык болуп тургандыктан, алардын арасынан өтүп, жарыктыкка чыгуу мүмкүн эле: бирок өтө сак жүргөн Торрес ал жакка оболу итти өткөрүүнү туура тапты. Боз ит жөрмөлөп өттү да, ошо замат көздөн кайым болду. Торрес иттин артынан эми эле бармакчы болуп камынды эле, бирок ит капысынан кайра көрүндү. Ал бир нерседен аябай корккондуктан ушунчалык тездик менен келип өзүн токтото албай Торреске урунуп экөө тең жыгылды. Тигил колдору менен урчук таштарга тырмышып араң калды, анын төрт буттуу жолдошу болсо кулаган бойдон туура көбүрүп турган айлампага түшүп кетти.

Аны куткаруу үчүн Торрес ойлонгуча суу итти асканын астына тартып кеткен болчу.

Торрес көпкө олку-солку болуп туруп алды. Ал үчүн кайра жер астындагы дарыяга түшүүнү ойлоонун өзү коркунучтуу эле. Жогортодоп болсо жарык дүйнөгө жол ачылгандай сезилди, гүл күнгө умтулгандай, Торрес да бүт жандили менен ушул жарыктыкка умтулууга даяр турат. Бирок ит ал жерден эмнени көрдү экен, артына качууга ага эмне себеп болду экен? Терең ойго чөмүлгөн Торрес колунун кандай томолук нерсеге тийип турганын дароо сезе алган жок. Ал ошол нерсени колуна алып, адамдын ырсайган баш сөөгү экенин көрдү. Өтө коркуп кеткен Торрес бутунун астында

адам сөөктөрү килем болуп төшөлүп жатканын көрдү. Кабырга менен омуртка сөөктөрү кадимкидей даана көрүнүп турду. Бул көрүнүш сууга секирүүнү оюна салды. Бирок суу буркан-шаркан түшүп, асканын астындагы тешикке кирип кетип жатканын көрүп, кайра артка болду.

Ханышанын канжарын алып, Торрес өтө сактык менен жөргөмүш желесинин арасынан карады да, ал ошол жерден ит көргөн нерсени көрдү. Торрес катуу коркуп кеткендиктен артына бурулуп, өзүн түз эле сууга таштады. Ал суу бетинде жеңил дем ала элегинде асканын астындагы айлампа соруп кетти.

Бул убакта ханышанын көл боюндагы үйүндө мындан да кызыктуу окуялар абдан тез өөрчүп баратты. Меймандар менен кыз-күйөө Чоң үйдө өткөн ырым-жырымдан кайтып келип, кооз жасалган дасторкондун айланасына олтурушкан эле, дубал терезесинен учуп кирген бамбук дарагынан жасалган ок Френсис менен ханышанын ортосунан зуулдап өттү да, каршыдагы дубалга сайылды, ал ушунчалык күч менен сайылгандыктан анын канат жагы дагы эле кыймылдап турду. Генри менен Френсис тар көпүрө жакка караган терезенин тушуна чуркап барып, коркунучтуу абал туулганын көрүштү. Алардын көз алдында ханышанын көпүрөнү күзөтүп турган сакчысы үй жакка карап качып келатып, көпүрөнүн ортосуна келгенде ок тийип сууга кулады. Анын далысында да дубалга сайылгандай жебе турду. Адашкан Жандар' Өрөөнүнүн баардык эркектери жрецтин башчылыгы алдында жээктеги көпүрөнүн башына топтолуп алып, үйжакка канаттуу жебе жаадырып жатышты. Аялдар менен балдар алардын артында ар кандай тапшырманы аткарууга даяр турушат.

Ханышанын сакчыларынын бири бөлмөгө чалыштап кирип келди: ал жыгылып кетпес үчүн эки бутун талтайтып токтоду, көздөрү чанагынан чыгып кетиптир, эриндери болсо үнсүз шыбырайт — ал бир нерсе демекчи болду, бирок буттары өзүнө баш ийбей, көмкөрөсүнөн кулады, анын далысында да кирпичин ийнесиндей жабалактаган жебелер. Генри көпүрө жактагы эшикке чуркады, анан тапанчасынан ок жаадырып, чабуулга өткөн Адашкан Жандардан жолду тазалады. Алар тар көпүрөдөн тизилишип келаткандыктан, тапанча огуна кабылып, биринин артынан экинчиси кулай баштады.

Кичинекей үйдү камоо узакка созулган жок. Френсис, Генри автомат-тапанчасы менен аткылап жатканынан пайдаланып көпүрөнү бузуп таштаса да, жрецтин буйругу менен жаадырылган жебеден жыйырмадай жери күйө баштаган үйдү өчүрүүгө, курчоодо калгандар алсыз болчу.

— Кутулуунун бир гана жолу бар,— деди ханыша түтүндөн дем ала албай. Ал көл үстүнө салынган балкондо Френсистин колунан бекем кармап, көрүнүшүнөн анын кучагына өзүн таштоого, андан жардам суроого ынтызар эле. Бул жол бизди кең дүйнөгө алып чыгат,— деп ханыша айлампаны көрсөттү.— Ал жакка кеткендердин эч бири кайтып келген эмес. Аалам Күзгүсүнө карап отуруп өлүктөр мына ушул дарыядан агып барып, кең дүйнөгө чыкканын көргөнмүн. Торрести эсепке албаганда, ал жакка тирүү жан түшкөнүн көрө элекмин. Алардын баары жансыз болчу. Алар эч качан кайтып келген эмес. Баса, Торрес да эми кайтып келбейт.

Бардыгы өзүн күтүп турган коркунучтан чочулап бири бирин карашты.

— Башка жол жокпу? — деп сурады Генри Леонсияны бооруна бекем кысып.

Ханыша баш чайкады. Шыптын алоолонуп күйүп жаткан жыгачтары алардын айланасына түшө баштады. Кан ичүүнү самашкан Адашкан Жандардын ызы-чуусунан алардын кулагы тунду. Ханыша, сыягы, өз бөлмөсүнө кирмекчи болуп, колун Френсистин колунан чыгарды, анан кайра дароо анын колун кармап жатаканага баштады. Френсистин эч нерсеге акылы жетпей, ханыша менен бирге кымбат баа таштарга толо сандыктын каршысына токтоду: анан таарды сыйырып, полдогу тешикти ачты, ал жерден суу көрүндү. Френсис ханышанын буйругуна баш ийип, сандыкты тешиктин алдына сүйрөп келип, сууга таштады.

— Бул жайды Күн жреци да билбейт,— деп шыбырады ханыша, анан ал Френсистин колунан кармап, Генри менен Леонсия турган балконго чуркап чыгышты.

— Качууга убакыт жетти, Френсис, менин урматтуу күнүм, мени бекем кучакта да өзүңдү сууга ташта! — деп буюрду ханыша. — Биз башкаларга жол көрсөтөбүз.

Алар сууга секиришти. Ошол замат алар чыккан үй учкун чачыратып кулап түштү. Алардын артынан Генри да Леонсияны кучактап, азыр эле Френсис менен ханыша кайып болгон айлампага өзүлөрүн таштады.

Торрес сыяктуу алар да эч жерге урунбай, жарык түшүп турган жана чыгуучу жерде чоң жөргөмүш олжо аңдып жаткан жерге эсен-аман чыгып алышты. Френсиске караганда Генринин сүзүшү жеңилірээк болду, анткени Леонсия сууда жакшы сүзчү. — Ырас, Френсис мыкты сүзгөндүктөн, ханышаны суунун ичинде эркин алып жүрдү. Себеби, ханыша анын колун кармап, дарыянын түбүн көздөй тартпастан, Френсистин суроосун чын дили менен аткарып жатты. Аскага жетишкенде алар суудан чыгып, дем алын алууну туура табышты. Эки аял суу болуп жайылып кеткен чачтарын сыга баштады.

— Сиздер менен тоо койнунда биринчи жолу болуп жаткан жерим жок, — деди Леонсия эки Морганга күлө карап; чындыгында анын сөзү аларга караганда ханышага көбүрөөк тиешелүү эле.

— Мен болсо мындай саякатка күйөөм менен биринчи жолу чыгышым, — деп тез жооп кайтарды ханыша, анын шылдыңдашы Леонсиянын жүрөгүнө канжардай сайылды.

— Френсис, сенин аялың менин болочок колуктум менен ымалалаша алчудай эмес, — деди Генри аялдардын уятсыз сөздөрүнөн ыңгайсыз абалга камалганын жашырмакчы болуп.

Бирок Генри ишке мындай чыныгы эркекче мамиле жасап, баары үчүн мурдагыдан да оорураак болгон тынчтыкты пайда кылды. Бул көрүнүш, ал тургай, эки аялды тең рахатка бөлөгөндөй сезилди. Френсис бул ыңгайсыздыкка чек коюу үчүн кандай сөз сүйлөшүн билбей баш катырды. Генри болсо айласы кетип, капасынан ордуна турду да, чалгынга барарын айтты. Ханышага өзүнө жолдош болуп жүрүүнү сунуш кылды. Ал колун сунуп, ханышанын турушуна жардамдашты. Френсис менен Леонсия дагы эле оозуна талкан салып алгандай үнсүз олтура беришти. Ал тынчтыкты биринчи болуп Френсис бузду.

— Билесизби, Леонсия, мен сиздин адабиңизди берип койсомбу деп турамын.

— Анткидей мен эмне кылыпмын? — деп сурады кыз Френсистин жинине тийип.

— Билмексенге салбаңыз! Сиздин жүзүңүз курусун!

— Сиздин да жүзүңүз курусун! — Кыз аялга тиешелүү алсыздыгын билдирбөөгө аракет кылса да анын үнү дирилдеп кетти. — Ким сизге айтты ал кызга үйлөн деп? Таяк кармаганда сизге түшкөн эмес эле го. Мындай опурталдуу ишке периште да батына албайт, а сиз эмне үшүн кол-бутуңузду таңып бердиңиз? Мен сизден ушуну сураган белем? Сиз ага үйлөнөөрүңүздү Генриге айтканыңызда жүрөгүм жарылып кете жаздады. Акылымды жоготуп коюуга аз эле калды. Сиз мени менен кеңешип да койгон жоксуз. Анткени сизди андан сактап калуу үчүн таяк кармоону мен сунуш кылбадым беле — мендик болуп калышыңыз үчүн ушундай кылганымды мойнума алуудан эч уялбайм. Генри мени сизге караганда башкачараак сүйөт. Мен да Генрини эч качан сизди сүйгөнчөлүк сүйө албайм, азыр да сизди сүйөмүн, о теңир, мени өзүң кечир.

Френсис өзүн кармай албай калды. Кызды бекем кучактап, бооруна басты.

— Тоюңуз болуп жаткан күнү ушинтесизби? — деп жиберди Леонсия. Френсистин колдору бошоп кетти.

— Эмне деп жатасыз, Леонсия, дагы ушундай учурда ээ! — деди жигит капалуу.

— Эмне үчүн айтпайм? — деп кыз ачууланды. — Сиз мени сүйчүсүз. Муну көз карашыңыз менен ушунчалык ачык айтчусуз. Сиздин сүйөрүңүзгө кымындай да шектенбей калганмын. Анан, капасынан аппак денеси менен сизди акылдан аздырган биринчи жолуккан аялга кубанып үйлөндүңүз.

— Сиз кызганып жатасыз! деди жигит таарынычтуу. Леонсиянын баш ийкеп

ырастаганын көргөндө жигиттин жүрөгү дүкүлдөп сого баштады,— Сиздин кызганып жатканыңызга кепил болушум мүмкүн, ошону менен бирге бардык аялдарга окшоп калп сүйлөп жатасыз. Ооба, мен ага үйлөндүм, бирок кубаныч, шаттыктан үйлөнгөнүм жок. Сиз менен өзүм үчүн ушундай кылдым. Чын-чынына келгенде экөөбүздөн да, Генри үчүн ошенттим. Кудайга шүгүр, эркек кишинин ар-намысы эмне экенин али таптакыр унутуп коё элекмин!

— Эркек кишинин ар-намысы ар дайым эле аялдарды кубанта бербейт,— деп анын сөзүн кубаттабады Леонсия.

— Сиз менин абийирсиз болушумду каалар белеңиз? — деп сурады Френсис.

— Мен азыр махабат туткунундагы гана аялмын! — деп Жалооруду Леонсия.

— Сиз аял эмес, чагаанак аарысыз,— деди жигит ачууланып,— Мага карата адилет мамиледе болбой жатасыз.

— Сүйө турган аял ушундай жагдайда адилет боло алабы? — деп Леонсия, ошону менен дүйнөдөгү эң улуу акыйкатты мойнуна алып.— Эркектер үчүн өздөрү ойлоп чыгарган ар-намыс зарылыраактыр, аялдар үчүн болсо эң негизгиси сүйүүгө толо жүрөгүнүн буйругу; мен муну аял киши катары баш ийүүчүлүк менен мойнума алууга аргасызмын.

— Мүмкүн сиздики туурадыр. Абийирдүү болуунун математика сыяктуу закондору бар. Ошондой эле, аялдар үчүн эч кандай ахлак-адеп закону жок, бир гана...

— Бир гана көңүл бар,— деп анын сөзүн жыйынтыктады Леонсия.

Алардын сөзү ушул жерге келгенде ханыша менен Генри чакырып калышты. Френсис менен Леонсия алардын жанына шашылышты. Анан баары бирге чоң жөргөмүштүн желесин карап калышты.

— Мынчалык чоң жөргөмүштүн желесин көргөнсүңөрбү? — деп сурады таң калып Леонсия.

— Муну тарткан шумдуктуунун өзү канчалык болду экен? — деди Генри.

— Ырас, адам жөргөмүшкө окшош болгондон көрө, аны тамаша кылган жакшыраак,— деди Френсис.

— Бактыга жараша биз бул жол менен кетпейбиз,— деди ханыша. Баары ага суроолуу карады.

— Биздин жолубуз тигине,— деп ал Колу менен көбүктөнгөн агымды көрсөттү.— Мен бул жолду жакшы билемин. Аалам Күзгүсүнөн аны бат-бат көрүп турчумун. Апам өлгөндөн кийин, аны көмүү деп эсептеп айлампага ташташканда, дененин кай жакка агып кетерин Аалам Күзгүсүнөн карап, ал оболу ушул жерге келгенин, анан агым андан ары карай агызып кеткенин көргөмүн.

— Бирок ал өлүк эле да,— деп каршы болду Леонсия.

Алардын ортосундагы күнүлөшүү кайра күч алып кетти.

— Сакчыларымдын бири, сулуу жигит,— деп сөзүн улады ханыша,— мага махабат көзү менен кароого батынды, ошондо ал тирүү бойдон айлампага ташталды. Мен аны Аалам Күзгүсүнөн байкап турдум. Ал ушул жерге чейин сүзүп келип суудан чыкты. Жөргөмүш желесинин арасынан ары жакка, жарык түшүп турган жакка, жөрмөлөп өткөнүн көрдүм. Ал жакка өттү да, бат эле артынан кайтып, өзүн сууга таштады.

— Дагы бир өлүк,— деди Генри капалуу.

— Жок мен аны Аалам Күзгүсүнөн карап турдум, бир топко чейин капкараңгы болуп эч нерсе көрүнгөн жок, анан чоң дарыянын үстүнө чыга келди. Күн айлананы нурга бөлөп турган эле. Эсимде жакшы сакталып калыптыр, ал сол жээкке сүзүп өтүп, чоң дарактардын ичине кирип көздөн кайым болду. Адашкан Жандар өрөөнүндө анда дарактар өспөйт.

Бирок аска астына кирип жок боло турган бул дайрага өзүн таштоо, Торрес сыяктуу аларды да коркунучка салды. Ошентсе да ханыша өз сөзүнөн кайткан жок.

Дарыядан коркуп башка жолдон жарыкка чыкмакчы болгон жаныбарлар менен адамдардын сөөктөрүн көрүп турасыздарбы? Түшүнсөңүздөр, булар да бир кезде тирүү

жан болгон. Мына, алардан калганы. Аз күндө бул да калбайт.

— Ошондой болсо да,— деди Френсис,— күндү ушунчалык көргүм келип турат! Мен чалгынга барып келейин, силер ушул жерде тура тургула.

Суу өтпөй турган ок салынгандыктан эч кандай зыян көрбөгөн автомат-тапанчасын колуна алып, Френсис жөргөмүш желесинин арасынан сойлоп өтүп кетти. Ал көздөн кайым болушу менен эле Леонсия, ханыша жана Генри тапанча үнүн угушту. Ошол замат Френсис кайра көрүндү: ал аткылап артына чегинип, желенин ээси — жүндүү буттарынын арасы эки ярддай келген чоң жөргөмүш ага чабуул жасап келатат. Анын калкан менен капталган денесинин чоңдугу чакадай келет. Френсистин аткан октору денесин калбыр кылып жиберген болсо да, ал дале өлүм менен алышып келатты. Кулап баратып жөргөмүш Френсистин далысы менен ийинине тийип кетти. Анан жүндүү буттарын жан талаша кыймылдатып, оргуштаган сууга күп этти. Төрт жуп көз жөргөмүш аска алдындагы тешикке кирип кеткиче карап турду.

— Бир жөргөмүш бар жерде, экинчиси да болбой койбойт,— деди Генри жарык түшүп турган тешикке кооптуу карап.

— Жалгыз жол мына ушул жерде, так ушул жерде,— деди ханыша дарыяны көрсөтүп.— Жүрү, менин күйөөм, бири-бирибизди кучактаган бойдон 'караңгылыкты жарып, күнөстүү ааламга чыгалы. Эсиңизде болсун, мен жарык ааламды эч качан көргөн эмесмин, мына эми сенин аркаң менен тез арада көрөмүн.

Ал кучагын жайды, Френсис аны четке кага албады.

— Бул тик аскадагы бир гана тешик, ал эми анын алдында тереңдиги миң фут келе турган туңгуюк бар,— деп Френсис жөргөмүш желесинен өтүп, ал жакта көргөндөрүн Жолдошторуна айтып бере баштады. Анан ханышаны кучактап алып, сууга секирди.

Генри да Леонсияны кучактап, аны менен бирге сууга секирмекчи болду эле, кыз токтотуп калды.

— Сиз Френсисти эмне үчүн ханышага салып -бердиңиз? — деп сурады кыз.

— Себеби...— ал бир азга буйдала түштү да, кызга танданып карады. — Себеби мен сиз менен болууну кааладым,— деп сөзүн бүтүрдү ал. — Анын үстүнө биз шерттешип койгонбуз, а Френсис болсо бойдок болчу. Мындан сырткары, эгер мен жаңылышпасам, Френсис өз тагдырына анчейин деле нааразы эмес сыяктанат.

— Жок,— деди Леонсия ишеничтүү,— Ал табиятынан абийирдүү адам, ханышанын сезимин сыйлап гана анын мамилесине жараша өзүн кармап жатат.

— Анысын билбейм. Эсиңиздеби, Чоң үйдүн алдындагы алтарда азыр ханышанын алдына барып, анын макулдугун сурайм дегенимде, Френсис ага жалынсам да мага турмушка чыкпастыгын айтып, күлгөн эле. Демек мындан ханышага өзү үйлөнмөкчү болгон деген жыйынтык чыгарууга болот. Чын эле, эмне үчүн ал кызга үйлөнүүгө болбосун? Френсис бойдок, ханыша болсо абдан сулуу.

Бирок Леонсия анын сөзүн укпай жаткан сыяктанды. Кыз бир маалда капысынан артка боло берди да, анын көзүнө тигилип туруп сурады.

— Мени кандай сүйөсүз? Өтө кумарданып сүйөсүзбү? Сиз менин жанымсыз, сизсиз жашай албайм деп айта аласызбы?

Генри Леонсияга танданып карады.

— Айта аласызбы, же жокпу?

— Албетте айта аламын,— деди жигит сөзүн таптап,— бирок сизге өз сүйүүмдү ушинтип билдирүү эч оюма келген эмес. Кудай күбө, сиз мен үчүн дүйнөдөгү жалгыз сүйүктүү аялсыз! Сизге деген сезимим жөнүндө айт,— дедиңиз: менин махабатым ысык, терең жана. чын. Сизге ушунчалык үйрөнүп калганмын, сиз жөнүндө өмүр өткөнчө ойлой берчүдөймүн. Биринчи таанышканыбызда эле ушундай сезимге кабылганмын.

— Ал жийиркеничтүү аял! — деп Леонсия орунсуз кыйкырып жиберди.— Биринчи көргөнүмдө эле менин дилимде ага карата жек көрүү пайда болгон эле.

— Оо жараткан, сиз канчалык каардуусуз! Эгер ага Френсис эмес мен

үйлөнгөнүмдө, анда аны кандай жек көрөрүңүздү ойлоонун өзү коркунучтуу.

Жүрүңүз, андан көрө тигилердин артынан баралы,— деп кыз сөздү бүтүрдү.

Баягы каткан Генри аны бекем кучактады да, көбүктөнүп турган сууга секпрди.

Гуалака дарыясынын жээгинде эки индей кыз кайырмак менен балык кармап олтурушкан. Алардын каршысында, агым менен бир аз ары басса тик асканын уркуйган таштары чыгып турат. Бул бийик тоонун уландысы эле. Дарыя суусу негизинен тез акканы менен кыздар олтурган тушта мемиреп жай акчу. Суусу жай аккан жердин балыктары далай кармалат. Кыздардын кайырмагынын жиптери суу бетинде каалгып турду: ага коюлган жем да балыктарды кызыктырбайт. Кыздардын бири, Никойя дегени, оозун чоң ачып эстеди, ал колундагы бананды жеп болуп кайра эстеди, анан жеп бүткөн банан бочогун алыс ыргытмакчы болуп колуна алды.

— Конкордия, экөөбүз бир топтон бери тынч олтурсак да,— деди ал жолдошуна,— бир да балык илинген жок. Сен карап тур, азыр шоокум салып, сууну шалпылдатамын. «Асманга эмне ыргытсаң да жерге түшөт» дейт эмеспи. Эмне үчүн мунун тескерисинче болбосун? Азыр мен төмөн карай бир нерсе ыргытам, көрөлүчү, мүмкүн бир нерсе жогору калкып чыгар. Кана, байкап көрөйүнчү! Карап тур!

Кыз банан бочогун ыргытты да, суу бетине тирмийип карап турду.

— Чын эле суудан бир нерсе чыгаар болсо, чыкканга жараша чоңураак бир нерсе чыксын да,— деди Конкордия да чаалыккан түр менен.

Кыздардын таңдануудан ачылган чоң көздөрү капысынан суу түбүнөн чыгып келаткан килейген боз итке түштү. Кыздар кайырмактарын суудан чыгарып жээкке ташташты да, үрөйү учуп бири-бирине жабышып итке карашты. Ит болсо жээк бойлоп, бир аз ылдый сүзүп барды да, суудан чыгып, силкишга алып, дарактардын арасына житип кетти.

Никойя менен Конкордия кубанганынан кыйкырып жиберишти.

— Дагы бир нерсе ыргытчы! — деди Конкордия.

— Жок, эми кезек сеники! Кана сага эмне чыгар экен.

Конкордия мурдагы кызык кайталанышына анчалык деле ишенкиребей сууга бир ууч топо ыргытты. Ошол замат суу түбүнөн туулга кийген баш көрүндү. Кыздар кайра бири-бирине жабышып, туулгалуу кишинин ит чыккан жерге чейин сүзүп барганын, анан ал да токойго кирип кайып болгонун көрүп турушту.

Кубанып кеткен эки кыз кайра кыйкырышты, бирок эми

алар бири-бирин канчалык кыстабасын сууга бир нерсе таштоого батына алышкан жок.

Бир аз убакыт өттү, алар дагы эле күлүшүп, Каткырып жатышканда, жээкке жакын аралык менен кайыкта сүзүп келатышкан эки индей жигит кыздарды көрүп калды.

— Эмнеге күлүп жатасыңар? — деп сурады жигиттердин бири.

— Биз бул жерде ушунчалык таң калыштуу нерсенин күбөсү болдук! — деп айтты Никойя кубанычка бөлөнүп.

— Пулька¹ ичип алган болсоңор керек, — деп жоромолдоду жигиттердин бири.

Эки кыз баш чайкашты, Конкордия болсо:

Таң калыштуу укмушту көрүш үчүн пулька ичүүнүн анча деле кажети жок,— деди.— Обогу Никойя сууга банан бочогун ыргыткан эле, суудан ит чыкты, чоңдугу жолборстой келген боз ит...

— Конкордия топо ыргыткан эле, суудан темир баштуу адам чыкты,— деп анын сөзүн улады Никойя. — Бул укмуш эмей эмне? Демек экөөбүз сыйкырчыбыз.

Хосе,— деди жигиттердин бири экинчисине,— тиги сыйкырчылардын, ден соолугу үчүн ичиш керек.

Алар кезектешип, бири кайыкты бир жерде кармап турду, экинчиси жарымына чейин толтурулган голланд арагынан бошотулган төрт бурчтуу чоң бөтөлкөдөгү ичимдиктен шимирди.

¹ Пулька — ичимдик.

— Жок,— деди Хосе, кыздар да алардан ичимдик сурашканда,— Пулькадан бир ууртам ичип алсаңар көзүңөргө кайрадан жолборстой чоң боз ит менен темир баштуу адам көрүнөт.

— Болуптур,— деди Никойя.— Андай болсо бөтөлкөндү ичиндеги пулькасы менен сууга ыргытчы — анан эмне болорун көрөсүң. Биз таштаганда адам менен ит чыкты, сен танг тасаң мүмкүн азезил чыгар.

— Ошол азезилди көрсөм кандай жакшы болор эле,— деди Хосе, кайра бөтөлкөдөн шимирип,— Мына бул пулькадан ичип алып ушунчалык баатыр болуп кеттим. Мен азезил менен ушунчалык кезикким келип жатат.

Ичип түгөт деп бөтөлкөнү жолдошуна узатты.

— Эми сууга ташта! — деп буюрду Хосе.

Бош бөтөлкө сууга шалпылдап түштү. Ошол замат килейген жөргөмүштүн жүндүү денеси суу бетине калкып чыкты. Бул карапайым индейлер үчүн ажалдын так өзү эле. Коркуп кеткен жигиттер кайыкты тез четке бургандыктан кайык

оодарылып кетти. Жигиттердин башы суу бетине чыкканда шар суу аларды бир топ ары агызып кеткен эле, алардын артынан оодарылган кайык акырын агып баратты.

Эми кыздар да күлүшкөн жок. Алар бири-бирине жабышып, сыйкырдуу сууга көз салышты, ошол эле убакта көзүнүн кыйыгы менен жүрөгү жарылаар даражага жеткен жигиттерди байкап турушту. Алар кайыкты араң кармап, жээкке алып чыгышты, өздөрү жолго чыгып токой ичине кирип кетишти.

Кыздар сыйкырдуу дайрага дагы бир жолу таш ыргытууга камынышканда күн батышка карап бир топ ооп калган эле. Узак тартышуудан кийин алар сууга чогуу топо ыргытмай болушту. Ошол замат суу бетине эркек менен аял киши — Френсис менен ханыша сүзүп чыгышты. Кыздар дароо бадалдардын арасына жашырынып, ханышага жардамдашып жээкке карай сүзүп бараткан Френсисти байкап турушту.

— Мүмкүн кокусуктан улам ушинткен чыгар... Так сууга таш ыргыткан убагыбызда алар кокусунан суудан чыккан болушу мүмкүн го,— деп шыбырады Никойя Конкордиянын кулагына, арадан беш минутадай убакыт өткөндө.

— Сууга бирден топо ыргытканыбызда бир гана нерсе чыкты,— деп анын сөзүнө каршы болду Конкордия. — Эки топо ыргыткан элек, экөө чыкты.

Болуптур,— деди Никойя,— андай болсо кел, дагы бир жолу өзүбүздү сынап көрөлү. Экөөбүз бир маалда ыргытабыз. Эгер эч нерсе чыкпаса, бизде эч кандай сыйкырдуу күч жок.

Алар дарыяга дагы бирден топо ыргытышты. Суудан дагы бир эркек менен бир аял көрүндү. Бирок бул жуп — Леонсия менен Генри экөө тең сууда сүзүштү билгени үчүн жээкке чыгуу оңоюраак боло турган жерге катар сүзүп барышты да, өздөрүнөн мурда чыккандар сыяктуу токой ичине кирип, көздөн кайым болушту.

Эки индей кыз жээкте дагы бир топко олтурушту. Эми алар сууга эч нерсе ташташпай күтүүнү чечим кылышты. Суудан бир нерсе чыкса, демек, көргөндөрүнүн баары кокусунан туура келип калган, эгер нерсе көрүнбөсө, анда алар чын эле сыйкырдуу кыздар. Алар караңгы түшүп, суунун бети көрүнбөй калганга чейин бадалдардын арасына жашырынып, дарыяны күзөтүштү. Ошондон кийин кудай өтүнүчүбүздү кабыл алды деп өз айылдары тарапка көңүлдөрү көтөрүңкү жол тартышты.

Ж Ы Й Ы Р М А Э К И Н Ч И Г Л А В А

Торрес жер астындагы дарыядан чыккандан кийинки күнү эле Сан-Антониого жетип келди. Ал үстү-башы айрылган балит көрүнүштө шаарга жөө кирди. Анын артынан индей бала да Васконун туулгасын көтөрүп келатты. Торрес полиция башчысы менен

судьяга укмуштуу саякаты жөнүндө айтып берүүгө ашыгып, бул саякаттын чындыгынын далили катары туулганы көрсөтмөкчү эле.

Торрести чоң көчөдө биринчи болуп кезиктирген полиция башчысы аны көрүп таң калганынан кыйкырып жиберди.

— Ырас эле, бул сизсизби, сеньор Торрес? — полиция башчысы кол берүүдөн мурда олуттуу түрдө чокунду.

Сеньор Верхара-и-Ихос анын булчундарын, тери алдындагы кир колдорун көрүп, мандайында арбак эмес, тирүү Торрес турганына ишенди.

Мына ошондо полиция башчысынын ачуусу кайнап кетти.

— Мен сизди өлдү го деп ойлогон элем! — деп кыйкыра сүйлөдү ал,— Бул Хосе Манчено кандай ит өзү! Ал мага келип сизди өлдү деп айтты! Өлдү, түбөлүккө Майя тоосунун астында калып кетти деди.

— Ал акмак, мен болсо эми Панамадагы эң бай адам болсом керек,— деди Торрес сыймыктанып,— Кантсе да, кадимки баатыр — конкистадорлордон кем эрдик көрсөткөнүм жок, баардык тоскоолдуктардан өтүп, казынага жеттим. Мен ал казынаны көрдүм. Мына...

Торрес Алиги Кыялкечтен уурдап алган жакут менен каухарларды алыш үчүн колун шымынын чөнтөгүнө салмакчы болду да, өз убагында өзүн кармап калды. Себеби анын аянычтуу көрүнүшүнө таңданышып, өтө эле көп адамдар карап турган болчу.

— Сизге көп нерселерди сүйлөп беришим керек,— деп сөзүн улады Торрес.— Бирок бул жер маектешүүчү жер эмес. Мен өлүктөрдүн эшигин кактым, маркумдардын кийимин кийип жүрдүм; мындан төрт жүз жыл мурда өлгөн, бирок чирип кетпеген адамдардын денелерин көрдүм — алар көз алдымда сууга чөгүп, экинчи жолу өлүштү; мен тоолорду кездим, жер астын көрдүм: Мен Адашкан Жандар менен туз даамдаш болдум, Аалам Күзгүсүнөн карандым. Эң жакын досум, урматтуу судьяга убакты келгенде буларды толук айтып беремин, анткени мен бир өзүмдү гана ойлоп жатканым жок, силерди да байытмакчымын.

— Балким сиз ачыган пулька ичип алган жоксузбу? — деп ишенкиребей сурады полиция башчысы.

— Сан-Антониодон чыкканымдан бери суудан бөлөк нерсе ичкеним жок,— деп жооп берди ал.— Анын эсесине эми үйгө барып каалашымча ичемин, анан жуунуп кийимдеримди алмаштырамын.

Бирок Торрес үйүнө дароо эле жетип бара албады. Көчөдө ага жупуну кийинген кичинекей бала жолугуп, конверт узатты. Ал мындай конверттерди көп жолу алган болучу. Ошол себептүү бул жергиликтүү мамлекеттик радиостанциядан, Ригадан келгенин бат эле билди.

«Жеңиштериңизге ыраазымын. Нью-Йорк келүүсүн дагы үч жума кечиктириш зарыл. Жеңиш болсо — элүү миң доллар».

Торрес баланын колунан карандашты алып, конверттин артына жооп жазды.

«Акчаны жибере бериңиз. Ал киши эми эч качан кайтып барбайт. Тоодо курман болду».

Дагы эки окуя Торрестин кана ичиши жана мончого түшүп жуунушуна жолто болду. Ал Родригес Фернандес деген абышканын зергерлик дүкөнүнө кирмекчи болуп кайрылганда, босогодон майялардын кадимки анык жреци токтотту. Торрес аны аңыркы жолу ыйык тоо арасынан көргөн эле. Испандык адам арбакты көргөндөй артына кеткендикте, анткени аны көрүп ушунчалык коркуп кетти. Чал чыны менен кудайлар мекендеген үңкүрдөгү сууга чөгүп кеткендей болгон эле. Балким, полиция башчысы Торрести көргөндө мынчалык коркпогон чыгар.

— Жогол! — деп кыйкырды Торрес.— Көзүмө көрүнбө, жаны тынбаган какбаш! Анткени, сен арбаксың. Сенин өлүгүң тоо койнундагы суу ичинде көөп, чирип жатат. Сен арбаксың, көлөкөсүң! Тез кайып бол! Сен тирүү адам болгонуңдабы, адабиңди берип койгон болор элем. Бирок сен арбаксың — арбак менен мушташкым келбей

турат.

Бирок арбак анын колунан катуу кармап, жабышып алгандыктан Торрес анын тирүүлүгүнө ишенди.

— Акча! — деп шыбырады абышка Мага акча бер! Карызга акча бер! Анткени мен кайтарып беремин.— Мен майялардын казынасынын сырын билемин. Балам ошол казына жашырылган тоодо адашып калды. Эки гринго да ошол жерде. Мага жардам бер, баламды куткарайын! Уулумду куткарып бер — казынаны бүтүндөй сага беремин. Бирок бизге көп адамдар жана ак денелүүлөрдө боло турган укмуштуудай дарыдан көбүрөөк керек. Бул дары менен асканы тешип, сууну коюп жиберебиз. Балам чөгүп кеткен жок. Көздөрү кымбат баа таштардан жасалган Чиа менен Хцатцл турган жерден аны суу чыгарбай жатат. Ошол көк жана кызыл таштардын өзүнө бүткүл дүйнөдөгү укмуштуу дарыны бүт бойдон сатып алса болот. Бул укмуштуу дарыны сатып алыш үчүн мага акча бер.

Бирок Альварес Торрес кызык адам эле. Анын табиятында бир өзгөчөлүк бар болчу: арзыбаган акча чыгым болсо, ушул чыгымга да өзүн көндүрө албай кыйналчу. Ал дөөлөттүү болгон сайын ушул өзгөчөлүгү да улам күчөй берди.

Ии акча дегин! — деп ал оройлук менен жрепти четке түртүп, Фернандестин дүкөнүнүн эшигин ачты,—Менде акча кайдан болсун? Кийимдерим дээрлик тытылып бүттү, өзүм тилемчиден бетер жүрөм. Олдо абышка ай, сага акча бермек турсун, өзүмө да жок. Анын үстүнө балаңды майя тоосуна өзүң алып баргансың, аны менен менин ишим жок. Уулундун өлүмүнүн жүгү менин башыма эмес өз башыңа түшөт, уулуң түшүп кеткен Чианын бут астындагы орду менин ата-бабаларым эмес, өз уруктарың казышкан.

Бирок абышка айтканынан кайтпай динамит сатып алуу үчүн акча сурады. Бул жолу Торрес абышканы ушунчалык катуу күч менен тепти эле, чалдын алсыз буттары кармап албай, таш жолго кулап түштү.

Родригес Фернандестин дүкөнү кичинекей, балит болчу, дүкөнүнүн жападан-жалгыз кичинекей витринасы да кир, кыязы бир кылымдан бери шыпырылып тазаланбагандай эле. Дубалдарынын жырыктарында кескелдириктер менен таракандар жөрмөлөп, жөргөмүштөр баардык бурчтарга тор жайып таштаган, шыпта кандайдыр бир жандык жөрмөлөп жүргөн. Торрес аны көрүп башыма түшпөсө экен дегендей, шашыла өзүн четке тартты. Узундугу жети дюйм келе турган бул жаныбар заардуу жандык болгону менен адамдын башына, же жакасына түшүүнү ойлогон да жок. Кандайдыр көк жыттанган тар бөлмөдөн чоң жөргөмүшкө окшоп Фернандес чыгып келди. Ал королева Елизавета мезгилинде жашаган актерлор сүрөттөгөн Шейлокко окшоп кетчү. Бирок мындай балит Шейлоку Елизавета сахнасына эч качан чыгарбаса керек эле.

Зергер Торреске ийилип таазим кыла, өтө начар дүкөнү үчүн өзүн жөнөкөй кармоого аракеттенип, чыйылдаган ичке үш менен саламдашты. Торрес ханышадан уурдап алган кымбат баа таштардан он чактысын чөнтөгүнөн алып чыгып, эң кичинекейин тандап туруп, зергерге узатты да, калганын чөнтөгүнө салып койдү.

— Мен кембагал адаммын,— деп кыңкылдады Фернандес, бирок Торрес анын ташты өтө көңүл коюп карап жатканын байкады.

Акыры зергер ташты эч нерсеге арзыбаган нерседей витринага таштады да, Торреске суроолуу карады. Торрес сүйлөөк абышканын жаагын ачуунун эң оңой жолу унчукпай ТУРУУ экендигин билип, тынч тура берди.

— Мен туура түшүндүмбү, урматтуу сеньор Торрес, сиз таштын сапаты жөнүндөгү пикиримди билмекчисизби? — деп сурады зергер.

Торрес үнсүз баш ийкеди.

— Бул чыныгы таш. Кичинерээк. Өзүңүз көрүп турасыз, кемчиликтери бир топ бар. Жылмалаганда дагы кичирейиши өзүнөн-өзү белгилүү.

— Канча турат! — деп Торрес чыдамсыздыгын жашыра албай сурады.

— Мен кембагал адаммын,— деп кайталады Фернандес.

— Мен сени сатып ал деп жатканым жок го, алжыган абышка. Бирок сатып алуу жөнүндө өзүң кеп кылдың, кана айтчы, канча төлөйсүң?

— Урматтуу сеньор, сиздин сабыр-каниметиңизге ишенип, жана сизге айтканымдай мен кембагал адаммын. Ушундай учурлар да кээде болуп турат, өзүм үчүн бир сасыган балык сатып алууга он сентаво каражаттаганга кудретим жетпейт; андай күндөрү, өзүмө арзан кызыл шарапты да ыраа көрбөймүн, бирок кызыл шарап ден соолугума өтө пайдалуу. Мен муну жаш кезимде Италияда, Барселондон ыраак жерде кызмат кылып жүргөнүмдө эле билип алганмын. Мен өтө кембагалмын, ошондуктан кымбат баа таштарды сатып албаймын...

— Кийинчерээк пайда табуу үчүн кошуп сатканга да албайсыңбы? — деп Торрес анын кебин бөлдү.

— Пайдасы тие турганына ишенсем гана аламын,— деп кобурады чал.— Ооба, ошондой болсо гана сатып аламын, бирок кембагалдыгым үчүн көп акча төлөй албайм.— Ал ташты колуна алып, көңүл коё узакка карап турду.— Бул таш үчүн мен,— деди ал чечкинсиз,— мен буга... Өтүнөмүн, сеньор, мени түшүнүңүз, мен өтө кембагал адаммын. Бүгүн бир кашык кара шорпо, кофе жана бир сындырым нан менен гана тамактандым.

— Оо кудай, эй какбаш абышка, деги айтпайсыңбы, канча төлөрүңдү? — деп Торрес бардык үнү менен кыйкырып жиберди.

— Беш жүз доллар, ошондо да зыян тартпас бекенмин деп чочуланып турамын.

— Алтын акча мененби?

— Жок, мексика доллары менен,— деп жооп берди зергер: бул алтын акчанын тең жарымына барабар эле. Чалдын куулук кылып жатканын Торрес байкады.— Албетте, мексика доллары менен, бир гана мексика доллары менен. Биздин бардык мамилелерибиз мексика доллары менен бүтөт.

Торрес ушул кичинекей таш ушунча акча болорун билип кубанып кетти, бирок өзүн ыраазы эместей көрсөтүп, ташты кайтарып алмакчы болгондой кол узатты. Бирок чал пайдалуу келишкенден ажырап калышын каалабай, таш кармап турган колун дароо ары тартып кетти.

— Биз эски досторбуз.— Чалдын үнү чыйылдап калды.— Бала кезиңизде, Бокас-дель-Тородон Сан-Антониого келгениңизде, сизди биринчи болуп мен көргөнүмүн. Мейли, достугубузду эсепке алып, сизге акчасын алтын эсебинде төлөймүн.

Таштын чыныгы баасын али биле элек болсо да, Торрес ханышанын казынасынын — байыркы замандарда Адашкан Жандар майялардын үңкүрүнөн уурдап кетишкен казынанын канчалык баалуу экендигин толук ишенич менен көз алдына элестетти.

— Абдан жакшы,— деди Торрес, анан эпчилдик менен зергердин колунан ташты жулуп алды.— Бул таш бир досумдуку. Ташты берип, менден акча карыз алмакчы эле. Эми сиз аркылуу досума алтын эсебинде беш жүз долларга чейин карыз беришим мүмкүндүгүн билип алдым. Дагы бир жолу пулькерде жолугуп калсак, сизге бир стакан, ах, эмне деп жатам, бир стакан эмес, канча кааласаңыз ошончо ден соолугуңуз үчүн зарыл болгон кызыл шарап алып берсем, өзүмдү бактылуу деп эсептейм.

Ушундай деп, Торрес дүкөндөн чыгып кетти, ал өзүнүн салтанатын да, акмак болуп калган зергерге карата болгон жек көрүүсүн да жашырган жок; ошону менен бирге ал бул кары испан түлкүсү Фернандес таштын чыныгы баасынын жарымын айтты деп ойлоп, өзүнчө мулундап койду.

Бул мезгилде Леонсия, ханыша жана эки Морган Гуалака дарыясында кайык менен сүзүп баратышты. Алар жээкке Торреске караганда тез жетишти. Бардыгы Солано асьендасына жете берерде бир окуя болду. Ошол убакта бул окуяга эч ким маани берген жок. Асьендага алып баруучу жалгыз аяк жол менен буга чейин бул жерде эч качан болбогон кандайдыр бир кызык адам жогору чыгып баратты; анын жанында карыган кемпир бар эле. Кемпирдин кара жоолугунун астында бырыш баскан, азгын

жүзү көрүнүп турат, сыягы ал жаш кезинде сулуу 'болсо керек.

; Семиз, тегерек кызыл жүзүнөн жайдарылыгы байкалып турган орто жашар бул адам кытайлык киши эле. Анын аты И Кын, кыймыл-аракети да анын аты сыяктуу жумшак жана жеңил болчу. Ал колуна таянып жанында келаткан кемпирге өзгөчө мээрман мамиле кылып баратты. Карылык менен алсыздыктан кемпир мүдүрүлүп кетсе, кытай токтон анын эс алып, күч жыйнашын шашылбай күтүп турат. Жогорулап баратканда чөнтөгүнө салып алган идишиндеги француз шарабынан үч жолу кашыкка куюп кемпирге берди.

И Пын кемпирди короонун салкын бир бурчуна олтургузуп коюп, чоң эшикти чечкиндүү какты. Кандайдыр бир жерге иш менен барса, ал адатта арткы эшиктен кирчү эле. Бирок чоң эшикти кайсы мезгилде пайдаланууну ал өз тажрыйбасынан улам билчү.

Анын такылдатканын уккан кызматчы нндей кыз Энрнко Солано балдары менен кайгыга батып олтурган мейманканага кирип, аларга киши келгенин маалымдады. Рикардо Леонсиянын майя үңкүрүндө өлгөндүгү жөнүндө кабарды алып келгенден кийин, Солано оор кайгыга баткан эле. Кызматчы кыз тышка чыгып, сеньор Соланонун өзүн жаман сезип жатканын жана эч кимди кабыл кыла албастыгын айтты. Келген адам жөнөкөй бир кытай болсо да, кызматчы кыз бул сөздөрдү кичи пейилдүүлүк менен маалымдады.

— Хм,— деди И Пын кызматчы кыздын каршысында салтанаттуу көрүнүүгө тырышып жана аны кожоюнунун бөлмөсүнө экинчи жолу андан кат алып барып берүүгө көндүрүү үчүн мактаныч аракетине өттү: — Мен дейдиленип жүргөн кандайдыр кул эмесмин. Мен адептүү кытаймын Мектепте көп окуганмын. Испанча сүйлөй алам. Англисче да сүйлөй аламын. Мен испанча жаза алам. Мен англисче жаза алам. Көрдүңбү: азыр сеньор Соланого испанча кат жазамын. Сен жазганды билбейсиң, ошондуктан менин жазганымды окуй да албайсың. Мен бул жерге: — мен — И Пынмын, Колондо жашаймын. Бул жерге сеньор Соланону көргөнү келдим. Анда зарыл ишим бар. Абдан зарыл, жана өтө жашыруун иш.— Ушулардын баарын мына ушул кагазга жйзып койдум, бирок сен окуй албайсың.

Чынында ал катка: «Сеньорита Солано, мен коп сырды билемин»,— деген сөздөр менен бүтүргөнүн кызматчыга айткан жок.

Сыягы бул катты Соланонун тунгуч уулу Алесандро алды окшойт, себеби ал кызматчы кызды артта калтырып, эшиктин алдына биринчи болуп жетип келди.

— Сүйдө, эмне болуп кетти! — деп семиз кытайга жулуна кыйкырды.— Ал эмне экен? Сүйлө! Тезирээк!

— Абдан сонун кеп,— И Пын Алесандронун тынчсызданып жатканын көрүп, канааттангандай болду.— Мен көп акча табамын... Мен... сатып алам. Жанагы эмне эле? — жашырын сырды. Мен жашырын сыр сатам. Абдан сонун иш.

— Сеньорита Солано жөнүндө эмне билесиң? — деп кыйкырды ал кытайдын далысынан апчып.

Көп нерсени. Абдан зарыл кабар...

Бирок Алесандро андан ашык чыдай алган жок. Ал кытайды үйүнө, Энрико отурган үйгө сүйрөн кирди.

— Бул Леонсия жөнүндө кабар алып келиптир,— деп кыйкырды Алесандро.

Каерде ал? — Энрико менен балдары бирдей суроо берди.

«Эх-хе!»—деп ойлоду И Пын ичинде. Минтип баарынын тынчсызданышы анын көңүлүндөгүнү тапты, бирок өзү да толкунданып кетти.

Кытайдын ойлонуп калганын байкап, коркуп жатат деп ойлогон Энрико, балдарына тынчтангыла дегендей колун көтөрдү да, токтоолук менен мейманга суроо берди.

— Каерде ал?

И Пын кайра: «Эх-хе!»— деп койду ичинде. Демек сеньорита жоголуп кеткен тура.

Бул жаңы сыр. Бул сырдын азыр болбосо кийинчерээк И Пынге пайдасы тийип калар. Ушундай көрүнүктүү жана бай үй-бүлөнүн чырайлуу кызы Латын Америкасындагы мамлекеттердин биринде дайынсыз жоголгондугу менен кабардар болуш чекене иш эмес. Күндөрдүн биринде ал турмушка чыгат — Колондо ушундай сөз жүрүп жатат го! Кийинчерээк ал күйөөсү менен, же болбосо күйөөсү аны менен чырдашып калышы мүмкүн, мына ошондо алардын кимдир бирөөсү, мага баары бир, бул сырды билиш үчүн чекене акча төлөшпөйт.

— Бул сеньорита Леонсия,— деди ал кууланган кошоматтануу менен,— сиздин кызыңыз эмес. Анын ата-энеси башка.

Леонсияга аза күтүп жаткан Энриконун кайгысы ушунчалык күчтүү болгондуктан, кытайдын өз үй-бүлөсүнө бул сырды айтканынан чочулап да койгон жок.

— Туура,— деп ырастады Энрико.— Мен аны кичинекей кезинде багып алганмын. Бул сырды өзүбүздөн бөлөк сырттан эч ким билбейт. Муну сиздин билип алышыңыз кызык.

Бирок муну сизсиз деле билемин, мага анын кызыгы жок. Азыр мени башка нерсе кызыктырат: ал кай жерде?

И Пын олуттуу жана аны түшүнгөндөй баш чайкады.

— Бул таптакыр башка сыр,— деди ал.— Мүмкүн ал сырды да билип алармын. Мына ошондо сырды сизге сатамын. Азырынча менде эски сыр бар. Сеньорита Леонсиянын ата-энеси ким экенин сиз билбейсиз. Мен болсо билемин.

Бул көңүл бурууга арзырлык кабарга Энрико кызыгып калганын жашырган жок.

— Сүйлө,— деп буюрду ал.— Аттарын айт, чынында ошондой экенин далилдеп бер, ошондо гана менден белек аласың.

— Жок,— деп И Пын баш чайкады.— Мындайча иш жасоого болбойт. Мен өз милдетимди башкача аткарам. Обогу мага акча төлөңүз — анан айтамын. Менин сырларым — жакшы сырлар. Мен өз сырымды ар дайым далилдеп беремин. Сиз мага беш жүз песо бересиз, Колондон Сан-Антониого, бул жерден Колонго чейинки жол каражаттарын төлөйсүз, мына ошондон кийин ата-энесинин кимдигин айтамын.

Энрико Солано макул болуп, баш ийкеди. Ал эми эле Алесандрога акча алып келүүнү буюрмакчы болуп турганда, капысынан кызматчы кыз бөлмөгө бороондой атырылып кирди. Ал Энрико Соланонун маңдайына тез жүгүрүп келип, көздөрүнөн жаш агызып, колдорун кысып бирдеме деп жатты, бирок ал кайгыдан эмес, кубанычтан улам көз жашын төгүп жатканы анык эле.

Сеньорита!.. — деди ал акырын шыбырап, башын кыймылдатты да, колу менен короону көрсөттү.— Сеньорита!

Ошондон кийин баары И Пынды жана анын сырын унутуп коюшту. Энрико уулдары менен короого чыгып, бардык жагы чаңга бөлөнүп ушул минутада качырдан түшүп жаткан Леонсия, ханыша жана эки Морганды көрүштү. Алар качырларды Гуалака дарыясынын баш жагынан жалдаган болсо керек. Ушул учурда кызматчы кыз жардамга чакырган эки индей семиз кытай менен анын карт жолдошун үйдөп чыгарып жиберешти.

— Башка убакта келгиле,— дешти алар Азыр сеньор Солано зарыл иш менен алек.

— Албетте, башка убакта келемин.— И Пын акча колуна тиер кезинде соода бузулганыпа капаланганын билдирбөөгө аракеттенип, кичипейилдүүлүк менен ишеним билдирди.

Бирок ал айласыздан кетүүгө аргасыз болду. Бул жерде анын пайдасы үчүн керектүү мүмкүнчүлүктөр көп эле. Ал эмес ага абада да сыр толуп жаткандай туюлду. Ал дарыя жээгине барып, суу иче албаган кишидей сизди өзүн. Эгер кызматчылар мынчалык жан күйдүрүп айдап чыгышпаган да, И Пын кайсы бир бурчка жашырынып алып, келген кишилерге жок дегенде бир сыйра көз кырын салган болор эле. Бирок ал аргасыз баш ийип, кетүүгө мажбур болду; жарым жолго барганда кемпир ага дээрлик асылып алганын сезип токтоду да, жолдошун кубаттандырыш үчүн оозуна шарап куйду.

Леонсия качырдан секирип түшүүгө үлгүрө элегинде, Энрико аны көтөрүп ала койду — ал кызын бооруна басууга ушунчалык ашыгып жаткан эле. Бир нече минутага дейре чуулдап саламдашкан үндөр угулуп турду: агалары Леонсияны тегеректеп алып, кубаныч менен мээримдерин билдирип жатышты. Бир аз көңүлдөрү жайланышкандан кийин, Френсистин башка аялды качырдан түшүшүнө жардамдашып, анын колунан кармап, өздөрүнө кезек келшин күтүп турганын көрүштү.

— Бул менин аялым,— деп аларга бейтааныш аялды тааныштырды. — Мен Кордильерге казына издеп барып, мына ушуну таап келдим. Менчелик жолу болгон кишини көргөнсүздөрбү?

— Бирок бул да чоң казынасын курман кылды,— деп Леонсия чечкиндүү сөзгө аралашты.

— Ал кичинекей королдукта королева эле,— деп Түшүндүрдү Френсис, Леонсияга ыраазы болуу менен кубанычтуу көз таштап.

Кыз да түшүндүрүүгө шашылды:

— Бул баарыбыздын өмүрүбүздү сактап калды жапа кичинекей королевалыгын курман кылды.

Леонсияны айкөлдүк сезим бийлеп, ханышанын белинен кучактап, аны Френсистен ажыратып алып, асьендага баштап кетти.

ЖЫЙЫРМА ҮЧҮНЧҮ ГЛАВА

Жаңы Дүйнөнүн табитин эске алып, орто кылымдагы испандыктардын модасы боюнча тигилген костюм — мындай костюмду Панаманын дөөлөттүү плантаторлору азыр да кийип жүрүшөт кийип алган Торрес жээк бойлоп Соланонун үйүн көздөй келатты, Анын жанында жер астындагы дарыядан бирге сүзүп чыккан чоң ак ит жортуп баратты.

Керек болсо ит Торрестин эң күлкү атынан да озуп кетери бышык эле. Торрес Соланолордун үйүнө баруучу жолго бурулары менен И Пынга кезигип калды. Кытайлык кары жолдошуна бир аз дем берүү үчүн эки жолдун кесилген жерине токтогон болчу. Бирок Торрес бул кызыктай жолоочуларга эч кандай көңүл бурган жок. Үстүндөгү өтө келишимдүү костюму менен жүзүндөгү бой көтөрүп керкейүү аларга көңүл бурууга жол берген жок, ошондуктан көңүл кош гана көз салып өттү.

Тескерисинче, И Пын кылайган көздөрү менен ага абдан тигилип, кичинекей нерсени да көз жаздымдан четте калтырган жок: «Бул өтө бай болсо керек. Ал Соланолордун досу. Азыр алардын үйүнө кетип баратат. Мүмкүн ал сеньорита Леонсиянын сүйгөн жигити, же ал чанып койгон ашык жигиттердин бири. Эмнеси болсо да сеньоританын төрөлүү сырын сатып алуудан баш тартпайт. Ооба, ал көрүнүшүнөн өтө бай, абдан дөөлөттүү»,— деп ойлоп койду.

Бул мезгилде үйдүн мейманканасында казына издөөгө катышкандардын бардыгы жана Соланонун үй-бүлөсүнүн бардык өкүлдөрү чогулушкан эле. Ханыша алардын башынан өткөргөндөрү жөнүндөгү аңгемеге өз үлүшүн кошкондугу үчүн көздөрү жанып, Торрес анын кымбат баалуу таштарын кантип уурдаганын, иттен коркконунан айлампага түшүп кеткенин сүрөттөп жаткан болчу. Генри менен терезе алдында турган Леонсия капысынан кыйкырып жиберди.

— Шайтандын оз, качан жоктогон мезгилде даяр болот,—деди Генри.— Тигини карагыла, сеньор Торрес өзү келе жатат.

— Обогу мен!— деп муштумун түйүп кыйкырды Френсис.

— Жок,— деди Леонсия.— Ал ашкере калпычы. Анын уялбай туруп калп сүйлөрүн билебиз. Келгиле, бир аз шакаба -чегели. Мына, ал аттан түшүп жатат. Төртөөбүз жашынып калалы. Сиздер болсо,— ал атасы менен агаларына карады,— мага аза күтүп жаткандай кыязда болуп олтургула. Ал митаам азыр бул жерге кирет. Бизге эмне

болгонун андан билмекчи болосуз. Ал калпты үйүп таштайт. Биз болсо тетиги көшөгөнүн артына жашынабыз... Кана, жүргүлө!

Ал ханышанын колунан кармап көшөгөнүн артына жетеледи, Френсис менен Генриге артыбыздан жүргүлө деп белги берди.

Торрес бөлмөгө кирип, кайгылуу көрүнүшкө туш келди. Энрико менен анын балдары азыр эле кайгыга батып олтурушкандыктан, өздөрүн капалуу көрсөтүү кыйын эмес болчу. Энрико мейманды көрүп, аны менен саламдашуу үчүн ордунан турмакчы болду да, ошол замат кайра алсызданып кулап түштү. Торрес эки колдоп анын колунан кармап, жүзүндө анын кайгысына шериктештигин билгизип, кыйналуудан өзүн сүйлөөгө алсыз кылып көрсөттү.

— Аттигин ай! — деди ал абдан капалуу үн менен. — Алар өлүштү. Сулуу кызыңыз Леонсия да өлдү. Эки Морган да. Алар майя тоосунун ичинде өлгөндүгүн сизге Рикардо айтып бергендир. Ал жер кандайдыр сыйкырдуу жай,— деп сөзүн улады ал, Энриконун бир аз эс алышын күтүп тургандан кийин.— Алар менен мен өлүм алдында бирге болдум. Менин сөзүмдү угушканда, алар тирүү калышмак. Бирок Леонсия да эски таанышынын кебине кирген жок! Ал мага караганда, эки Морганга кулак салууну ылайык көрдү. Мен эчен коркунучтардан өтүп, үңкүрдөн чыктым. Төмөндөгү Адашкан Жандардын Өрөөнүн көрдүм, кайтып келсем алар жандары менен алпурушуп жаткан экен.

Ушул мөөнөттө бөлмөгө ак бөрүбасар кирип келди, анын артынан индей кызматчы жүгүрүп келатты. Ит бир нерсени сезгендей кыңшылап, титиреп, өз ээсинин жытын искеп, бөлмөнү кезе баштады. Бирок ит ханыша жашырылган көшөгөнүн жанына барууга үлгүрө элегинде Торрес иттин жибинен кармап, кармай тургула ден эки индей кызматчыга берди.

— Ит азырынча тура турсун,— деди Торрее.— Бул жөнүндө кийин айтып беремин. Оболу мына буга карагыла.— Ал чөнтөгүнөн бир ууч кымбат баа таштарды алып чыкты.— Мен өлүктөр жайына барып келдим, көргүлө: майя казынасы меники болду. Эми мен Панамага гана эмес, эки Америкадагы эң бай адаммын. Мен күчтүү боломун.

— Кызым өлүм алдында жатканда сиз аны менен бирге болдуңуз го.— Энрико ыйлап анын сөзүн бөлдү,— Кантип эле ал мага саз аркылуу эч нерсе айттырган жок?

— Ооба,— деп ыйлан жооп берди Торрес, өзү ойлоп чыккан Леонсиянын өлүмүн сүрөттөөдөн толкунданып, сиздин атыңызды оозунан түшүрбөй көз жумду. Анын акыркы сөздөрү...

Ушул жерге келгенде анын көздөрү алайып, сөзүн бүтүрбөй токтоп калды: анткени Генри менен Леонсия эч нерсе болбогондой, жайбаракат сүйлөшүп бөлмөдөн өтүштү. Алар Торрести көрбөгөндөй терезенин жанына келип токтошту.

— Сиз мага Леонсия өлөр алдында айткан...— деп эстетти Энрико.

— Мен... мен алдадым,— деди мукактанып Торрес, бул ыңгайсыз абалдан кантип кутулуунун амалын ойлоп, убактты өткөрүү үчүн.— Алар баары бир өлүшөт, үңкүрдөн эч качан чыга албайт деп ишенген элем, кызыңыз чын эле өлгөндө ал айткан сөздөрүн айтып, сизди жооткотмокчу элем. Дагы, сизге жакшы көрүнүп калган Френсис... Ошол грингонун кандай коркок адам экендигин билүүдөн көрө, аны өлгөн деп эсептегениңиз оң болот го деп ойлогом.

Ит кубанычтуу үрүп көшөгө жакка умтулду, кызматчылар болсо итти араң кармап турушту. А Торрес акыйкаттан кабарсыз сөзүн уланта берди:

— Адашкан Жандар Өрөөнүндө сыягы ар түрдүү нерселердин жардамы менен келечекти билебиз деген акылы жок, акмактар бар. Ал коркунучтуу канкор аял. Жашырбайм, өзү абдан татына, чырайлуу. Бирок бул миң аяктын сулуулугу, миң аякты жактырчулар гана аны жактырышы мүмкүн. Кандай окуялар болгонун мен эми түшүндүм. Ал Генри менен Леонсияга өрөөндөн чыкчы жашыруун жолду көрсөткөн, алар ошол жол аркылуу өрөөндөн чыгып келишкен, Френсис болсо аны менен калып,

күнөөгө батып жашоону өзүнө эп көргөн — өрөөндө нике кыя турган католик поп болбогондон кийин алардын байланышы күнөөдөн башка эмне болмокчу. Жок, Френсис ошол коркунучтуу аялды жакшы көрүп калган деп ойлобоңуз, эч качан андай эмес. Ал аялдын байлыктарын жакшы көрүп калган. Көрдүңүзбү, гринго Френсис кандай адам экен! Өз бооруңузга жыланды жылыткан экенсиңиз! Ал махабаттуу көз карашы менен сулуу Леонсияга да акарат келтирди. Мен эмне айтып жатканымды жакшы билемин. Мен өз көзүм менен көрдүм...

Иттин кубанычтуу үрүшү анын сөзүн уктурбай койду. Ошол замат Торрес ханыша менен Френсисти көрдү: мурдагы жуп сыяктуу алар да көшөгөнүн артынан чыгып, бир нерселер жөнүндө өз ара маектешип бөлмөдөн өтүштү. Ханыша токтоп итти эркелетти; ит өтө чоң болгондуктан, ал алдыңкы буттарын ханышанын далысына койгондо, башы ээсинин башынан жогору боло түштү. Торрес кургап калган эриндерин жалап, бул аянычтуу абалдан кандай кутулууну ойлоп жатты.

Энрико Солано биринчи болуп күлүп жиберди, балдары ага кошулду; алар ушунчалык катуу каткырышкандыктан, көздөрүнөн жаш чыгып кетти.

— Ага мен өзүм деле үйлөнсөм болот болду,— деди Торрес заардуу күлүмсүрөп,— бул аял менин алдыма тизе бүгүп жалынган.

— Болду, жетишет,— деди Френсис.— Мен -баардыгыңыздарды жийиркеничтүү иштеп куткарып, бул каргыш тийгирди эшиктен ары өзүм ыргытып жиберем.

Бирок Генри анын алдына тура калды.

— Мен да кээде жийиркеничтүү иштерди тез көздөп далдалоону жакшы көрөмүн, бул ишти болсо жан-дилим менен аткарамын.

Эки Морган. Торрести ыргытып жибереш үчүн аракеттене баштаганда, Ханыша аларды токтотуп калды.

— Обогу деди ал,— кемеринен чыгып турган канжарды мага берсин. Аны менден уурдап алган.

— Айткандай,— деди Энрико, канжарды тартын алышкандан кийин,— сеньорита ханыша, сизден уурдап алган кымбаттуу таштарды кайтарып бериши керек эмеспи?

Торрес күттүрүп олтурбай, бир ууч ташты чөнтөгүнөн чыгарып, стол үстүнө таштады. Энрико ханышага карады, бирок ал эч нерсе дебестен катып тура берди — ал дагы күтүп турган эле.

— Дагы! — деди Энрико.

Торрес стол үстүнө дагы үч иштетилбеген кооз ташты койду.

— Эмне, мени кадимки ууруну тинткендей типтип карайсыңарбы? — Шымынын чөнтөктөрүн оодарып көрсөтүп жатым айтты Торрес, каар жана коркуу менен.

— Болуптур, эми мен ишке киришем,— деди Френсис.

— Шок, мен,— деди Генри.

— Мейли, кел, андан көрө экөөбүз тең,— деп Френсис макул болду.— Ушундай кылсак узагыраак барып түшөт.

Алар экөөлөп Торрести жакасы менен бутунан кармап сыртка сүйрөп жөнөштү.

Торрестин кандай алыс ыргып барып түшөрүн көрүү үчүн баары терезени карай жүгүрүштү; Энрико баарынан шамдагайлык кылды — ал терезенин тушуна бирикчи болуп жетип келди. Кызыктуу тамашага канааттанып, бөлмөнүн ортосуна келишкенде ханыша стол үстүндө чачылып жаткан кымбат таштарды кочушуна толтуруп Леонсияга узатты.

— Френсис экөөбүздүн сиз менен Генринин нике тоюңарга кошкон кошумчабыз деди.

И Пын кемпирди жээкте калтырып, жашыруун үйдүн алдына кайтып келди да, бадалдардын арасына жашырынып, үй ичимде эмне болуп жатканын күзөтө баштады. Бай кабальерону тепкичтен күч менен төмөнгө ыргытып жиберешкенин, ал кумга түшүп сулап калганын көрүп, И Пын канааттанып кыткылыктап күлдү. Бирок ал өзү жашырын-

гав жерден чыгып, баардыгын көргөнүң сездирип коюш акмактык экенин жакшы түшүнчү. Ошондуктан жогортодон төмөнгө чуркап, атчан Торрес ага жакындаганда жээкке жетип калган эле.

Кытай сылыктык менен ага кайрылды, бирок ачуусу келген Торрес аны бетке камчы менен урмакчы болуп кол көтөрдү. Анткени менен ИИ Пын өзүн жоготкон жок. "

— Сеньорита Леонсия... — деди ал тезинен, Торрестин колундагы камчы көтөрүлгөн бойдон калды.— Мен чоң бир сырды билемин.— Торрес камчысын түшүрбөй күтүп калды.— Сулуу сеньорита Леонсияга бөлөк бирөөнүн үйлөнүшүн каалабасаңыз керек ээ?

Торрес колуп түшүрдү.

— Кана эмесе, сүйлө,— деп катуу буюрду ал,— Кандай сырды билесиң?

— Сеньорита Леонсияга башка кишинин үйлөнүшүп каалабайсызбы?

— Ошондой деле болсун дейли. Эмне экен?

— Ойлоп көрүңүз, бир сыр бар, бул сыр белгилүү болсо, сеньорита Леонсияга бөлөк киши үйлөнө албайт.

— Ал кандай сыр? Тезирээк сүйлө!

— Обогу мага алтын эсебинде алты жүз доллар төлөйсүз,— деди И Пын башын чайкап,— анан сырды айтамын.

— Жарайт, төлөймүн,— деп бат эле макул болду Торрес, бирок өз сөзүн аткаруу анын оюнда да жок эле... — Обогу эмне кептигин айт, эгер калп сүйлөбөсөң, буга чын эле шпенсең акчаны төлөймүн. Мына, көрүп ал!

Ал ички чөнтөгүнөн акча толо намыянын чыгарып көрсөттү. И Пын каалар-кааламаксан болуп, аны жээкте күтүп турган кемпирди көздөй ээрчитип жөнөдү.

— Бул кемпир эч качан калп сүйлөбөйт,— деди ал.— Ал ооруулу. Жакында көз жумат. Ал коркуп жатат. Анткени Колондогу поп менен сүйлөшсө, ал сырды ачышың керек, болбосо өлгөнүңдөн кийин түз эле тозокко түшөсүң деди. Кемпир жалган сүйлөбөйт.

— Ал калп сүйлөбөйт деп коёлу. Ошондо мага эмнени айтышы мүмкүн?

Акысын төлөйсүзбү?

— Албетте. Алтын эсебинде алты жүз доллар.

— Анда эмесе кеп мындай. Ал Испанияда, Кадиксе төрөлгөн. Кемпир мыкты кызматчы жана мыкты эмчек эне¹ эле. Акыры ал анын өлкөсүн кыдырып саякаттап жүргөн англистин үй-бүлөсүнө жалданып ишке кирди. Ушул үй-бүлөдө узак жыл жашады. Ал гана эмес алар менен Англияга да бирге кетти. Кийин — билесиз го: испандар өтө кызуу кап болушат аларга мунун ачуусу келет. Ошол үй-бүлөдө бир кичинекей кыз болгон. Ал кызды уурдап качат да, Панамага алып келет. Кул кичинекей кызды сеньор Солано асырап алган. Себеби Соланонун уулдарынан бөлөк кызы болгон эмес. Кемпир ага кыздын ата-тегин айтпайт. Кыз өтө атактуу, бай үй-бүлөдөн эле. Аларды бүткүл Англия билишет. Алардын фамилиясы — Морган. Сиз бул фамилияны уккансызбы? Колонго Сан-Антониодон адамдар барышкан эле, алар сеньор Соланонун кызы Морган деген англичанга турмушка чыгып жатат дешти. Ошол гринго Морган сеньорита Леонсиянын агасы.

— Эх-хе! — деп кыйкырды Торрес, өтө кубанычтуу табалап.— Эми мага алтын эсебинде алты жүз доллар төлөңүз,— деди И Пын.

— Ушунчалык акмактыгың үчүн сага өтө ыраазымын,— деди Торрес аны шылдыңдап.— Убакыт келгенде өз сырларыңды акылдуулук менен сатууну үйрөнүп аласың. Сыр — бул туфли, же саат эмес. Айттыңбы — бүттү, желдин өзү. Көрдүңбү жел жүрүп турат, бирок ал көрүнбөйт. Аны ким көргөн? Туфли, же саатты кайтарып бер деп талап кылышың мүмкүн. Бирок сырды айтканыңдан кийин аны кайтарып бер деп талап кыла албайсың.

¹ Европада, Америкада ак сөөк аялдар балдарын төрөгөндөн кийин башка аялдарга (эмчек энеге) эмиздирип бактырат.

— Биз элес жөнүндө сүйлөшүп жатабыз,— деди И Пын токтоолук менен,— Чынында да элес жок болот. Мен сизге эч кандай сыр айтканым жок. Муну сиз түшүнүздө көрдүңүз. Сиз бул жөнүндө сүйлөсөңүз, сизден ким айтты деп сурашат. Сиз «И Пын» дейсиз. И Пын болсо өз кезегинде «жок» дейт. Мына ошондо баары сизди «түшүнүздө көргөнсүз» дешет, сизди мазактап күлүшөт.

Бул логикалык ой жоруудан сүйлөшүп жаткан кишиси багынып баратканын сезип, И Пын сырлуу унчукпай калды.

— Биз өз ара сүйлөштүк, бирок сөздөрүбүз шамал менен кошо учуп кетти,— деп сөзүн улады ал, бир аздан кийин.— Сиз сөз элестин өзү деп абдан туура айттыңыз. Мен болсо сыр сатып жатканда элес сатпаймын. Мен туфли сатамын, саат сатамын. Ишеничтүү далилдер. Булардын салмагы оор. Эгер закондуу кылып кагазга жазса — кагазды айрып жоготсо болот. Бирок фактылар кагаз эмес, аларды тиштеп тишиңизди сындырып алышыңыз мүмкүн. Сөздөр таңкы тумандай тарап кетти. Менин колумда болсо далилдер-фактылар калды. Ушул далил-фактылар үчүн мага алты жүз доллар төлөйсүз, болбосо элестерге кулак салып үргөпүңүздү элдин баары шылдың кылып күлүшөт.

И Пынды далилдерине баш ийген Торрес.

— Болуптур,— деди.— далилдеринди көрсөт; бирөөнү кагаз сыяктуу жырттып, башкаларын чайпап көрөйүнчү.

— Оболу алтын эсебинде алты жүз төлөңүз.

— Сен өз далилдеринди көрсөткөндөн кийин.

— Оболу алты жүз доллар төлөңүз, анан далил-фактылар сиздики болот; кааласаңыз кагаздай жыртасыз, кааласаңыз тиштеп көрөсүз. Сиз төлөймүн деп убада бергенсиз. Бирок убада — элес, шамал, мага болсо элес эмес, чыныгы акча керек. Жырттып таштаса, же тиштеп көрсө боло турган чыныгы акча төлөңүз.

Акыры Торрес баш ийип, документтерге, эски каттар, балдар медальону жана бир нече балдардын буюму үчүн алдын ала акча төлөшкө мажбур болду... Далил-фактыларды көргөндөн кийин аларга көңүлү толду. Ошентип Торрес соодалашууга ыраазы экендигине И Пынды ишендирди, ал эмес И Пынга дагы бир тапшырманы аткаруу үчүн жүз доллар акча кошуп берди.

Бул мезгилде Генри менен Френсис өз бөлмөлөрүнө учкай салынган жуунуучу жайда жаңы кийимдерин кийип устара менен сакал алышып ырдап жатышты:

Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

Леонсия өзүнүн кооз жасалгаланган бөлмөсүндө эки чебер индей кыздын жардамы менен ханышага жогорку маданияттуу аялдардын кийинип-жасануу сырларын үйрөтүп жатты, бул болсо кайгылуу да, күлкүлүү да эле. Ханыша аял болгондуктан Леонсиянын шкафындагы кооз кийимдер, ич кийим жана ар түрдүү аялдарга керектелүүчүлөрдү көрүп, кубанычын жашыра албады. Экөө чүпүрөк менен алпурушкандарына өтө ыраазы 'эле, ал эми уз бычмачылар' болсо бир жерин сөгүп, бир жерин бүгүп, Леонсиянын бир нече көйнөгүн ханышанын кыпча белине ылайыктап тигишти.

— Сизге корсеттин кажети жок,— деди Леонсия, ханышанын келишимдүү боюна көз салып.— Сиздин келбетиңиз, ар бир жүз аялдын биринде гана болушу мүмкүн. Ушунчалык ичке, бирок келишкен аялды биринчи жолу көрүшүм. Сиз... — Леонсия унчукпай калды да, жасана турган стол үстүндөгү төөнөгүчтү алмак болуп артына кайрылды, чындыгында ал толкунданганын басуу үчүн бурулган эле; өзүн.

токтотуп алгандан кийин гана сөзүн улады.— Сиз сулуу колуктусуз, Френсис сиз менен сыймыктанышы керек.

Френсис жуунчу жайда ырын улантып, эми эле сакалын алып бүткөндө, эшик чертилип, ырын токтотууга аргасыз болду; ал барып эшикти ачты да, Соланонун кичүү

балдарынын бири Ферпандону көрдү. Ал колунда телеграмма карман турган болчу. Френсис телеграмманы алып окуду:

«Тез кайтыңыз. Кененирээк полномочие зарыл. Биржада баалар өзгөрүп жатат — азыр да жогору даражада турган «Тэмпико петролеумдан» башка акцияларыбызга катуу чабуул коюп жатышат. Качан келишиңизди телеграф аркылуу кабар кылыңыз. Абал олуттуу. Сиз тезирээк келсеңиз, чыдап тура аламын деген үмүттөмүн. Тез жооп беришиңизди күтөмүн.

Бэском».

Эки Морган мейманканага чыгып, Энрико менен анын балдары шараптын бөтөлкөсүн ачып жатканын көрүштү.

— Кызымды кайтарып алууга үлгүрө элегимде, — деди Энрико, — аны кайра колдон чыгарып жатамын. Бирок бул жолу, Генри, аны жоготконума анчалык капаланбайм. Той эртеңкиге белгиленди. Канча тез болсо ошончо жакшы. Анткени жанагы каргыш тийген Торрес Леонсиянын силер менен бирге тоого баргандыгын сыягы, бүт Сан-Антониого жайгандыр.

Бирок Генри өз ыраазычылыгын билдирүүгө үлгүрө элегинде бөлмөгө Леонсия менен ханыша кирип келишти. Энрико бокалын көтөрүп:

— Колуктунун ден соолугу үчүн...

Леонсия түшүнбөй, стол үстүнөн бокалды колуна алып, ханышага карады.

— Жок, жок, — деди Генри анын колунан бокалды алып, ханышага узатып жатып.

— Кеп мындай, — деди Энрико, — тост сөзү толук айтылбай туруп белгисиз каалоо үчүн ичүүгө болбойт. Мен акырына чейин сүйлөйүн. Ошентип, колуктулардын ден соолугу үчүн!

— Генри экөөңөр эртең никелешесиңер, — деп түшүндүрдү Алесандро Леонсияга.

Бул Леонсия үчүн капысынан күтүлбөгөн кабар болгонуна карабай, ал өзүн кармап, жасалма куунактык менен Френсистин көзүнө карады.

— Дагы бир тост! — деди ал. — Күйөөлөрдүн саламаттыгы үчүн!

Френсиске ханыша менен никелешүүгө макул болуу жана сабыр тутуу оңой болгон жок, ал эми Леонсиянын никелешерип угуп, беймарал тура албады. Өзүн кармап туруу ага канчалык кыйын болуп жатканын Леонсия да сезді. Анын кыйналышы Леонсияга тымызын кубаныч тартуулады. Френсистин бир нерсени шылтоолоп бөлмөдөн чыгып кеткенин ал кубанычтуу сезим менен байкап турду.

Ага чейин Френсис телеграмманы баарына көрсөткөн эле. Тезинен жооп беришим керек, бүткүл байлыгым тобокелде деген эле ал. Анан Фернандодон Сан-Антониодогу өкүт радиостанциясына телеграмма алып барыш үчүн чабарман даярдоону сураган болчу.

Леонсия узак күтүп олтурбай, Френсистин артынан чыкты. Аны китепканадан тапты; ал стол жанында алдына ак кагаз коюп, жапыз китеп текчесинде турган Леонсиянын чоң сүрөтүн алып, ага кусалуу тигилип отурган. Бул көрүнүштүн үстүнөн чыккан Леонсия өзүн кармап тура албай, көздөрүнөн эрксизден жаш чубуруп, жыгылчудай теңселип кетти. Френсис ыкчам ордунан туруп, кыз жыгылып кетпес үчүн белинен кучактап калды. Эмне болуп жатканына баамы жетпей турун, эриндери кыздын кумарлуу эриндерине жабышып калды.

Леонсия капысынан Френсистин кучагынан бошонуп, ага таң калыштуу карады.

— Жетишет, Френсис, буга чек коюш керек! — деп кыйкырды ал. — Анын үстүнө сиз менин тоюмда болбошуңуз керек. Эгер сиз калчу болсоңуз мен өзүм үчүн жооп бере албайм. Бүгүн Сан-Антониодон Колонго кеме жөнөйт. Аялыңыз экөөңөр ушул кеме менен жөнөп кетишиңер керек. Ал жерден кандайдыр мөмө компаниясынын кемеси аркылуу Жаңы Орлеанга жетип аласыз, анан поездге олтуруп Нью-Йоркко жөнөйсүз. Мен сизди сүйөмүн, муну билесиз.

— Бирок али биз ханыша экөөбүз никелеше элекпиз да! — деп күйүп-жанды

Френсис өзүн кармай албай.— Күн кудайынын алтарындагы ошол ырым-жырымды никелешүү деп эсептөөгө болбойт да. Биз эрди-катын боло элекпиз — ырым-жырым боюнча да, иш жүзүндө да. Ишенсеңиз, Леонсия. Дале болсо кеч эмес...

— Анткени менен Күн кудайынын алтары алдындагы ошол ырым-жырым азырга чейин сиздерди кошуп турат,— кыз анын сөзүн токтоолук менен бөлдү.— Нью-Йоркко, эч болбосо... Колонго жеткиче ушул ырым-жырым * сиздерди бириктирип турсун.

— Ханыша биздин салт боюнча никелешүүнү каалабайт,— деди Френсис,— Анын өз уругундагы баардык аялдар так ушундай никеден өтүшкөн экен, Күн кудайынын алтары алдындагы ырым-жырым ыйык жана бекем деп эсептешет.

Леонсия далысын арсар куушурду, бирок анын өңүнөн туруктуу чечимге келгени билинип турду.

— Сиз үйлөнгөнсүзбү же жокпу,— деди ал,— кандай болбосун, экөөңөр бүгүндөн калбай кетишиңер керек. Андай болбосо мен жинди болуп кетишим мүмкүн. Сизге эскертип коёюн: сиз ушул жерде болсоңуз мен өзүмдү кармай албайм. Сиздин көз алдыңызда Генри менен никелеше албасымды, никеден кийин сизди кайра көрүүгө кудретим жетпестигин сезип турамын. Сизден суранамын, өтүнөмүн, мени туура түшүнүңүз! Мен чынында да Генрини сүйөмүн, бирок... бирок, сизди сүйгөндөй эмес. Мен... бул жөнүндө сизге ачык айтуудан уялбайм — мен Генрини мисалы сиз ханышаны сүйгөнүңүздөй жакшы көрөмүн, сизди болсо Генрини канчалык сүйүшүм керек болгонундай, сиз ханышаны сүйүшүңүз керек экениндей жапа сиз мени сүйгөнүңүздөй сүйөмүн.

Кыз анын колун кармап, көкүрөгүнө басты.

— Мына, акыркы жолу! Эми кетиңиз!

Бирок жигиттин колдору кызды кучактады, Леонсия анын өпкөнүнө жооп берди. Бирок кыз ошол замат анын кучагынан бошонуп, эшикти карай атылды. Френсис анын чечимине баш ийип, кыздын сүрөтүн алды.

— Эстелик үчүн ушул сүрөтүңүздү аламын,— деди жигит.

— Мындай кылбашыңыз керек,— деди Леонсия, анан коштошоордогу жарокер жылмаюусу анын жүзүн албыртып жиберди.— Мейли, алсаңыз ала бериңизчи! — деп кошумчалады да, артына кайрылып, көздөн кайым болду.

Ошентип И Пын Торрес алдын ала төлөгөн жүз доллар үчүн дагы бир тапшырманы аткарышы керек эле. Эртеси эртелеп Френсис менен ханыша Колонго жөнөгөндөн кийин, бир нече саат өткөн кезде, И Пын Соланолордун эшигин какты. Энрико өзүнө жана бүткүл дүйнөгө, ошондой эле, бул дүйнөдөгү оңунан чыгып жаткан иштерге ыраазы болуп, верандада сигарета тартып олтурган болчу. Ал И Пынды көрүп, кечээ келген адамды таанып, аны менен маектешерден мурда, кечээги келишим боюнча, Алесандро беш жүз песо алып келүүнү буюрду. Мына ошентип ар кандай сырларды соодалашууну кесип кылып алган И Пын өз сырын канааттануу менен экинчи жолу сатты. Бирок ал Торрестин тапшырмасы боюнча, сырды Леонсия менен Генринин алдында айтамын деп туруп алды.

— Бул сыр иш менен байланыштуу,— деди И Пын, Генри менен Леонсия келгенден кийин, далилдер-фактылар салынган мешогун чечип жатып.— Бул буюмдарды сеньорита Леонсия менен анын күйөөсү биринчи болуп көрүшү керек. Анан калгандар да көрө берсе болот.

— Сырдын эң оболу аларга тиешелүү болгонун эсепке алганда, алардын биринчи көргөнү абдан адилеттүүлүк,— деп кең пейилдик менен ыраазы болду Энрико, бирок кызы менен Генрини столго чакырышынан улам, анын мешоктогу нерселерди көрүүгө ашыгып жатканы сезилип турду.

Энрико өзүн бейкам көрсөтүүгө аракеттенип, бирок өзү жаштарды жашыруун күзөтүп турду. Леонсиянын Генри менен биргелешип окуган бир бөлөк кагазды жерге таштап, эч кимден уялбай күйөөсүн чын жүрөктөн кучактаганын, анан эч кимден уялбай

эриндеринен чын дилден өпкөнүн көрүп абышка айран калды. Генри болсо артына чегинип, эмне кылар айласын таппай, капалуу кыйкырды:

— Оо жараткан, Леонсия, бул бардыгы бүттү деген кеп го! Биз эч качан эрди-катып болбойбуз!

— Эмне болуп кетти? — Энриконун ачуусу келди.— Бардык нерсе тойго даяр болгондо дагы кандай кеп болушу мүмкүн? Бул эмне дегениңиз, сеньор? Акарат! Силерге нике окутулат, болгондо да бүгүн эле!

Эмне кыларын билбей катып калган Генри Леонсияга сөз берип жаткандай ага карады.

— Кудайдын жана адамзаттын закону боюнча да эч ким өз карындашына үйлөнө албайт. Генриге карата болгон көңүлүмдөгү бул кызык сезимдин себебин эми түшүндүм. Ал менин агам. Эгер бул документтер алдап жатпаган болсо, бир тууган ага-карындашпыз.

Ошондон кийин И Пын Торреске кубанычтуу кабар жеткириш мүмкүндүгүн билди: эми бүгүн да, эч качан да той болбойт.

Ж Ы Й Ы Р М А Т Ъ Р Т Ы Н Ч Ы Г Л А В А

Жээк бойлоп каттоочу кичинекей кемеде Колонго жетип алган Ханыша менен Френсис жарым сааттан кийин эле «Юнайтед фрут компаниге» караштуу кемеге түшүштү. Иштери оңуна келип, Нью-Йоркко чейинки аралыкты тез басып өтүштү. Жаңы Орлеандан Френсис такси жалдады, такси тез эле аларды вокзалга жеткирип койду, ал жердеги шамдагай жүк ташуучулар алардын колдорундагы жүктөрүн алып, поезд перрондон эми жөнөп жатканда алардын поездге түшүшүнө жардамдашып жибершти. Нью-Йоркто Френсисти Бэском тосуп алды, күйөө менен колукту Риверсайддрайвдагы кооз, мындайча айтканда, өтө кооз сарайга өз машиналары менен келишти. Бул сарайды Френсистин атасы, Р. Г. М. дин өзү миллиондогон акча каражаттап салдырган эле.

Ошентип, ханыша жер астындагы дүйнөгө өзүн таштап саякатты баштаган убагында дүйнөнү канчалык билсе, Нью-Йоркко келгенде андан артык билгендей болду. Ал карапайым адамдардын бири болгондо айланадагы материалдык маданияттын өсүш деңгээлин көрүп таң калган болор эле. Ал болсо бардык нерсени, бай күйөөсүнүн белеги катары, ханышаларга тиешелүү кайдыгерлик менен кабыл кылып жатты. Ал Френсистин падышалык дөөлөтүнөн күмөн санаган жок. Ушунча кулдар ага кызмат кылып жатканын өз көзү менен көрүп жатпайбы! Кемеде, поёздде келе жатканда буларга өзү күбө болбодубу? Бул жерге, анын сарайына келгенде да көптөгөн кызматчылар алар менен көрүшүү үчүн катар тизилип тургандарын закондуу бир көрүнүш деп түшүндү. Шофёр автомобиль эшигин ачты. А башка кызматчылар чемодандарды үйгө алып киришти. Машинадан түшүп жатканда ага жардамдашканын эсепке албаганда, Френсис бир да ишке кол тийгизген жок. Анын баамында, кызматчылардын катарына кирбей турган Бэском да Френсиске кызмат кылды. Сарайга кирип баратышканда, Френсистин буйругу менен, Бэском автомобилге олтуруп, шашылыш кайдадыр кеткенин ал көз жаздымында калтырган жок.

Ал өз өлкөсүндө, бүткүл дүйнөдөн ажырап калган өрөөндө бир топ жапайылардын үстүнөн өкүм жүргүзчү. Күйөөсү болсо бул жерде, ушул кудуреттүү мамлекетте падышалардын үстүнөн өкүм жүргүзүп турат. Булардын бардыгы ушунчалык сонун болгондуктан, ал Френсис менен баш кошкондугу анын ханышалык сөөлөтүнө эч залал кетирбегенине өзүнө-өзү чоң кубаныч менен айтып жатты.

Сарайдын ички жасалгаларын көрүп, балдардай баёлук менен суктанды. Ал кызматчыларды да унутуп коюп, туурараагы, көл боюндагы өз үйүндө кызматчылары менен сакчыларга көңүл бурбагандай, буларга да көңүл бурбай, сөөлөттүү кең

вестибюль жана мрамор тепкичти көрүп кол чаап жиберди, ал тез эле жогору көтөрүлүп, өзүнө эң жакын турган бөлмөнүн ичин карап көрдү. Бул Френсис менен биринчи жолу жолугушканда Аалам Күзгүсүнөн көргөн китепкана эле. Ошол көргөн нерселери азыр чындыкты далилдеди. Френсис аны белинен кучактап, китеп толо бөлмөгө алып кирди: бардык нерсе ал алтын казандагы суюк металл жүзүндө көрүнгөндөй. Ал дагы Аалам Күзгүсүнөн коргоп телефон менен биржа телеграфын эстеди — ошондогу сыяктуу бул кандай укмуш экенин билүү үчүн телеграфка жакын келди; Френсис анын белинен колун албай, артынан ээрчиди.

Ал аппарат кандай иштерин ханышага түшүндүрмөкчү болуп, бирок ошол замат бир аз убакыттын ичинде биржа операцияларынын бардык татаал жактарын түшүндүрүүнүн мүмкүн эместигине акылы жетти. Капысынан лентадагы «Фриско консолидейтед» акциялары жыйырма эсе төмөндөгөнүн көрсөткөн жазууларга көзү түштү, Р. Г. М. акча менен камсыз кылып турган Айовадагы кичине темир жол акцияларында эч качан мындай окуя болгон эмес. Р. Г. М. бул темир жол акциялары ар кандай бороондорго туруштук берет, ал эмес Уолл-стрит бүтүндөй. жана банктардын жарымы абага учуп кеткен күндө да бул акция сакталып калат деп өмүрүнүн акырына чейин ишеничин жоготпогон.

Тынчсыздана баштаган Ханыша, Френсистин өзүнөн бетер тынчы кетип жатканын сезди.

— Бул нерсе да менин Аалам Күзгүм сыяктуу сыйкырдуу...— деди ал ырастаган кейпте жана суроолуу.

Френсис баш ийкеди.

— Түшүнөмүн, менин алтын казынам сыяктуу бул да сага сырларды ачып берет,— деп сөзүн улады ханыша,— Ааламда эмне болуп жатканын сага ушул жерде, ушул бөлмөдө көрсөтүп турат. Азыр көрүп жатканың сени тынчсыздандырууда. Муну көрүп турамын. Дүйнөнүн улуу падышаларынын бири болсоң, сенин ким тынчыңды алышы мүмкүн?

Френсис жооп бериш үчүн даярданды, бирок эч нерсе айткан жок: булардын баарын кандай түшүндүрүп жана кантип сүрөттөп бериштип биле албады. Ушул учурда анын кыялындагы нерселерди: алыстарга кеткен жолдор менен чоң кеме пристандарын; эли көп вокзалдар менен кыжы-кужу докторду, Аляска, Монтано жана Өлүм Өрөөнүндөгү кендерде иштеп жаткан кенчилерди; көпүрө курулган дарыяларды жана бөгөлгөн шаркыратмаларды; өрөөндөр, жайыттар, баткактардын үстүнөн эки жүз фут бийиктен кайчылаш өткөн кубаттуу зымдарды — кыскасы XX кылымдын шартындагы бүткүл техника, экономика жана финансынын барлык өсүшүн кандайча-айтып бере алмак.

— Сени бир нерсе тынчсыздандырып жатат,— деп ханыша үнүн көтөрө кайталады.— Мен болсо, аттигин ай! Жардам бере албайм. Менин мурдагы алтын казынам жок. Мындан ары дүйнөдө эмнелер болуп жатканын эч качан көрө албайм. Эми келечектин үстүнөн өкүм жүргүзө албай калдым.

Эми мен сен алып келген бул кенен жат дүйнөдө жөнөкөй гана бир аялмын. Мен жөнөкөй аялмын, сенин аялың, Френсис, сени менен гана сыймыктана турган аялмын.

Ушул учурда Френсис аны сүйчүдөй сизди өзүн. Биржа телеграфынын кагаз лентасын таштап жиберип, аны көкүрөгүнө кысты, анан үстүндө катар тизилип турган телефондордун батареясынын жанына келди. «Өтө сулуу аял,— деп ойлоду ал,— Куулукту да, эки жүздүүлүктү да билбейт, болгону аял гана, башынан аягына чейин аял, сүйө турган гана сүйүүгө татый турган аял. Аттигин ай, түбөлүк биздин арабызга көлөкө болуу Леонсиянын таалайына туура келгенин кара».

— Дагы бир сыйкырдуу көрүнүш! — деди ханыша Френсис Бэскомдун конторунан чакырып, телефон аркылуу сүйлөшө баштаганда.

— Мистер Бэском жарым сааттан кийин конторуна барат. Мен Морганмын, Френсис Морган. Мистер Бэском мындан беш минут мурда конторуна жөнөп кетти. Аны көрөрүңүз менен айтып коюңуз: мен да үйдөн чыктым, азыр жетип барып калам. Анда

өтө зарыл ишим бар. Мен азыр анын артынан чыкканымды айтып коюңуз. Рахмат. Кош болуңуз.

Укмуштууларга жык толгон бул чоң үйгө туш болгон ханыша, Френсис бардык нерсени көрсөтөт деп ойлогон эле, ошондуктан анын Уолл-стрит деген жерге тез кетүү зарылдыгын угуп өзгөчө капаланды.

— Мени таштап кетүүгө сени эмне мажбур кылып жатат, сени ким кул сыяктуу кайдадыр айдап жатат? — деп нааразы үн менен сурады ал.

— Бизнес. Бул мен үчүн абдан зарыл, — деп жылмайып ханышаны өптү Френсис.

— Бизнес деген өзү ким, эмнеге ал сендей кудуреттүү падышага өкүмдүк кылат? Менин элим Күн кудайына сыйынгандай, силер сыйынчу кудай ошобу?

Френсис анын орундуу салыштыруусуна таң калып күлдү:

— Ооба, бул улуу америка кудайы. Өтө коркунучтуу кудай: эгер ал жазаласа — жаман жазалап коёт.

— Эмне, сен аны нааразы кылдыңбы?

— Ошондой болуп калды, бирок эмнеге нааразы болгонун билбейм. Мен азыр Уолл-стритке барышым керек.

— Бизнеске курмандык кылына турган алтарь ошол жердеби? — суроо менен анын сөзүн бөлдү ханыша.

— Ооба, анын алтары ошол жерде, — деп ырастады ал. — Эмне үчүн каардандырганымды, күнөөмдү жууш үчүн кантип аны ыраазы кылаарымды ошол жерге барып билемин.

Френсис Колондо турганда эле кызматчы аял жалдоо жөнүндө телеграмма берген. Азыр үй кызматчысынын иштери жана милдеттери жөнүндө түшүндүрмөкчү болду эле, келинчек буга такыр кызыкпай, күйөөсүнүн сөзүн бөлүп, үй кызматчысы Адашкан Жандар Өрөөнүндө ага кызмат кылган индей аялдары сыяктуу болсо керек деп, бала кезинен энеси ага англис жана испан тилин үйрөтө баштаганда эле алардын кызматына көнүп калганын кошуп койдү.

Бирок Френсис шляпасын колуна алып, коштошуп Ханышаны өпкөндө, ал бир топ жумшап, Френсиске кудайдын алтарында бакыт жолдош болсун деп тиледи.

Үй кызматчысы испап тилпн жакшы билген франсуз аял сарайдын ханышага арналган бөлүгүн көрсөтүп жүрдү, анан бир семиз аял, сырткы түрү аныкы да ханышаныкындай, (бирок чындыгында аны менен Френсиске кызмат кылуу үчүн жалданган.) эки жардамчы кыз менен бирге аны бардык жагынан карап көрүштү да, ханышанын келбетине кыйлага суктанышты.

Ошентип бир нече саат убакыт кызыктуу өткөндөн кийин, жаңы үй ээси китепкананы, андагы сыйкырдуу телефондор менен биржа телеграфын жакшыраак көрүп алыш үчүн мрамор тепкичтер менен төмөн түштү.

Ал биржа телеграфынын мезгил-мезгили менен чырылдашына кулак салып, ага узак карап турду. Кызык: ал англисче, испанча окуй алат, бирок бул лентадагы сырдуу белгилер эмне экенин биле албайт. Анан ал телефонду текшере баштады. Ханыша Френсис телефонду кандай иштеткенин көргөн болчу, ошентип ал да микрофонду кулагына кармады. Капысынан кулагынын астынан бир аялдын үнү ушунчалык жакындан угулгандыктан, ханыша бул капысынан чыккан үндөн чочуп кетти да, телефонду түшүрүп жиберип, аппараттын алдынан сыртка чегинди. Ушул убакта Френсисдин кары камердинери Паркер бөлмөгө капысынан кирип келди. Ханыша мурда аны кызматчылардын арасынан көргөн эмес, камердинердин костюму жарашыктуу, мүчөсү ушунчалык келишимдүү болгондуктан, ханыша аны кызматчы эместей, Френсисдин досу — алар вокзалда Френсисдин машинасы менен тосуп алып, алар менен тең даражадагы адамдай чогуу келип, анан эч кандай мамилелешпей, күйөөсүнүн буйругун аткарууга шашылган Бэском сыяктуу ишеничтүү адам болсо керек деп ойлоду.

Паркердин олуттуу түрүн көрүп ыңгайсызданып, күлүп жиберди да, бул эмне

дегендей, телефонду ачуулу жаңсап

Френсис үчүн бул күн иш менен тынчсызданууга толо күн болду. |

— Кандай жашыруун душманыңыз бар эле? — деп кайра-кайра сурады Бэском, бирок Френсис душманынын кым экенин биле албай, утур-утур башын чайкап коёт.

— Өзүңүз көрүп турасыз го, сиздин байланышыңыз жок жерде биржадагы абал бекем. Сиздин акцияларыңызга эмне болуп жатат? «Фриско Консолидэйтеттен» баштайлы. Бул компаниялардын акциялары эмнеге ылдыйлап баратканын

эч кандай себеп, же божомолдоо менен далилдеп болбойт. Ушуну эсиңизге алыңыз, бир гана сиздин мекемелериңиздин акциялары төмөндөп баратат. «Нью-Йорк, Вермонт энд Коннектикут» компаниясы акыркы төрт кварталда он беш процент дивиденд төлөгөн, анын акциялары Гибралтар дубалдарындай бекем көрүнчү. Ошого карабай, алар да төмөндөп кетти, төмөндөгөндө да оңбогондой төмөндөдү. «Монтана Лоуд», Өлүм Өрөөнүндөгү жез кендери, «Импириэл Тангстен» жана «Норс-Уэстерн электрик» акциялары да ушундай болуп жатат. «Аляска Тродуэлл» акцияларын алып караңыз. Алар аскадан да бекем болчу. Аларга чабуул кечээ кечинде башталды. Биржа жабылганга чейин сегиз пункт, бүгүн болсо он алты пункт төмөндөдү. Булардын баардыгы сиздин акчаңыз чыгымдалган ишканалардын акциялары. Башка эч кандай кагазга зыян тийген жок. Башка баардык тармактагы биржада абал жайында.

— Бирок «Тэмпико петролеум» акциялары бекем го! — деп Френсис каршы болду.— Менин эң көп акчам ушул ишканага чыгымдалган.

Бэском аргасы кеткендей далысын куушурду.

— Ушундай кара ниеттик кылууга кимдин жөндөмдүү экенин билбейсизби? Душманыңыз ким экени кантип эле сиздин оюңузга келбесин?

Кудай акы, жок! Эч кимден күмөн санай албайм. Менин эч кандай душманым жок, себеби атам өлгөндөн кийин ишти такыр караган жокмун. Мени кызыктырган жалгыз ишкана «Тэмпико петролеум», бирок анын акциялары азырынча бекем,— ал шашылбай биржа телеграфынын жанына келди.— Мына көрдүңүзбү, дагы беш жүз акция азыркыдан жарым пункт кымбатка сатылыптыр.

— Эмнеси болсо да, кимдир бирөө сиздин артыңыздан түшкөн. Бул айдан ачык. Мен сизге айткан ишканалардын эсебин көрүп чыгып жатам. Аларда фактылар атайлап бурмаланган, мүмкүн болушунча жаман ой калтыра турган кылып абдан чебердик менен бурмаланган. Мисалы, «НорсУэстерн» эмнеге дивиденд төлөбөйт? Малэнинин «Монтана Лоуд» ишканалары жөнүндө отчёт эмнеге ушунчалык кара ниеттикте жазылган. Мейли, бул отчётторду өзүнчө коё туралы. Бирок эмне үчүн рынокко ушунчалык көп акция чыгарылып жатат? Баардык иш апачык: кимдир бирөө сизге чабуул коюп жатат, ишене бериңиз, бул чабуул кокусунан эмес, бул чабуулга акырындап жана тайманбастык менен даярдык көрүлгөн. Ар кандай согуш, чоң иш таштоо, же финансылык дүрбөлөң жөнүндө биринчи кеп-сөз таралаары менен эле — кыскасы, биржа рыногунда сокку бере турган биринчи окуя башталары менен эле — бир балакет болору анык.

Караңызчы, азыр кандай абалда турасыз, сиз каражат менен камсыздандырган ишканалардан сырткары бардык ишканалардын акциялары өз ордунда. Мен ушул убакка чейин акциялардын наркы менен чыгымдалган баанын ортосундагы айырманы жаап келдим жана бул менин ишимди оңунан чыгарды. Бирок кошумча жабдылган байлыктарыңыздын бир топ бөлүгү чыгымдалып калды, акциялардын өздүк наркы менен сатылуучу баасынын ортосундагы айырма болсо азайып баратат. Бул анчейин кеп эмес. Бул сизди ойрондоп кетиши мүмкүн. Абал өтө кыйындап турат.

— Анткени менен бизде «Тэмпико петролеум» бар — бул жактагы бакыт али бизге күлүп турат, бул акциялар башкаларын жабдышка сарпталышы мүмкүн,—деди Френсис.— Чынында, мен аларга кол тийгизбесем дедим эле, — деп кошумчалады ал.

Бэском башын чайкады.

— Биз Мексикада революция болушунун мүмкүнчүлүгүн да, өкүмөтүбүздүн өтө

боштугун да эске алышыбыз керек. «Тэмпико петролеум» акцияларына кол салсак, ал жакта кокустан олуттуу дүрбөлөң башталып калгыдай болсо — ишиңиз бүтүп, дүйнөнүн түбүнө түшүп, жакырланып каласыз. Ошондой болсо да,— деди Бэском акырында,— «Тэмпико петролеум» акцияларынан пайдалануудан бөлөк чараны таба албай турам. Мага калтырып кеткен ресурстарыбыздын дээрлик баардыгын чыгымдап койдум. Биздин башыбызга түшкөн иш капасынан болгон нерсе эмес. Бул акырындык менен жана тайманбай жасалып жаткан чабуул. Бул чабуул мага тоодон ылдый акырын жылып түшүп келаткан көчкүнү эстетип жатат. Биржада сиздин иштериңизди канча жылдардан бери алып жүргөнүм менен, мындай туюк абалга биринчи жолу кабылышым: Эми жалпы финансалык абалыңыз жөнүндө сүйлөшөлү. Финансалык иштериңизди Коллинз жүргүзөт, баардык нерсе ага белгилүү болсо керек. Сиз баардык иштен кабардар болушуңуз керек. Жабдуу иштери

боюнча мага кандай кагаздарды бересиз? Кайсыларын азыр, кайсыларын эртең бере аласыз? Келерки жумада канчасын, андан кийинки үч жумада канчасын бересиз?

— Сизге канча керек? — Френсис да өз кезегинде андан сурады.

— Бүгүн биржа жабылганга чейин бир миллион доллар,— Бэском биржа телеграфы жакты жаңсап койду.— Жакынкы үч жума ичинде дагы кеминде жыйырма миллион, эгер, ушул «эгерди» жакшылап эсте сактоону кеңеш беремин, эгер дүйнөдө тынчтык болуп, биржадагы абал соңку жарым жылдагыдай өзгөрбөй турса.

Френсис шарт орунан туруп, шляпасына колун созду.

— Мен азыр эле Коллинзге барамын. Менин иштерим тууралуу мага караганда ал жакшыраак кабардар. Биржа жабылганга чейин сизге кеминде бир миллион доллар алып келип беремин; жакынкы жумаларда калгандарын да таап берериме дээрлик ишенип турам.

— Эсиңизде болсун,— деп эскертти Бэском кол узатып коштошордо,— сизге каршы коюлган бул чабуулдун эң жаман жагы — чабуулдун план менен акырындап өрчүп бараткандыгында. Бул — маскарад тамашасы эмес, өтө акыл менен кеңешилип башталган кампания, аны абдан беделдүүлөрдүн бири баштаган сыяктуу.

Ушул күнү жана кечкисин учкуч сөздөрүнүн кулу ханышаны бир нече жолу күйөөсү менен байланыштырды. Ханыша өзүнүн жатаканасындагы кровать жанында да телефон бар экенин көрүп кубанып кетти, ал телефон аркылуу Коллинздин кабинетине чалып, Френсиске түнүнүн кайрымдуу өтүшүн тиледи да, ал тургай өпмөкчү да болду, буга жооп иретинде түшүнүксүз кызыктуу үн — анын жообу угулду.

Канча уктаганын ханыша өзү да билген жок. Ойгонуп кетип, кирпичтеринин арасынан Френсистин босогодо аны карап турганын, анан жатаканадан акырын чыгып кеткенин көрдү. Ал дароо ордунан туруп, эшикти карай чуркады, бирок Френсис тепкичтен ылдый түшүп бараткан эле.

«Америка кудайы ага дагы каарданган окшойт»,— деп ойлоду ханыша, Френсистин тыкылдап жаткан аппарат лентасынан каардуу кудайдын коркунучтуу эскертүүлөрүн билиш үчүн ошол кызык бөлмөгө — китепканага баратканын байкап. Ханыша күзгүгө каранып, чачтарын түрмөктөп, анан ыраазы болгон жылмаюу менен Френсистин ага карата көңүлү жана камкордугунун дагы бир күбөсү болгон калпакты кийди.

Китепканага кире бериште, эшик астынан бөлөк кишинин үнүн угуп токтоп калды. Оболу бул сыйкырдуу телефон болсо керек деп ойлоду, жок, андай эмес, үн өтө жакындан катуу угулуп жаткансыйт. Ал жылчыктан карап, креслодо бири-бирине бет маңдай эки киши олтурганын көрдү... Күнү бою башы түйшүктөн чыкпай көздөрү киртийе түшкөн Френсис күндүзгү костюму менен, ал эми берки фракчан болчу. Ханыша тиги киши күйөөсүн «Френсис» деп атагалыш, ал болсо «Жонни» дегенин укту. Мына ушул жагдайдан улам жана алар камарабастан олтурушкандыгына караганда, ханыша алардын жакын жана эски дос экенин түшүндү.

— Мен сага ишенип калды деп ойлойсуң го, Френсис,— деди баякы киши,— сен эле

болсоң Панамада кечилдердин жашоосун өткөргөндүрсүң! Бери болгондо сулуу айымдарга жүрөгүңдү он жолу тартуу кылгандырсың?!

— Бар болгону бир гана айымга,— деди Френсис бир аз тынымдан кийин, ханышанын баамында, досунун көзүнө тик карап мындай деди.— Анын үстүнө,— деп улады ал сөзүн, дагы бир аз үнсүз туруп,— чын эле жүрөгүмдү ага тартуу кылдым... Бирок башымды эмес, эх, Жонни Пасмор, Жонни Пасмор, сен куу чирен жана аялпозсуң, турмуш эмне экендигин билбейсиң. Мына мындай: Панамадан дүйнөдөгү укмуштуудай кызды учураттым; аны көргөнгө чейин жер жүзүндө жашаганымга бактылуумун, эми ал үчүн жанымды курман кылууга даярмын. Кыз өтө ысык, кумардуу, назик, асылзат жан — тим эле ханышанын так өзү.

Анын сөздөрүн угуп, толкунданган жүзүн көрүп турган ханыша! күйөөсү өзүн ушунчалык сүйөөрүн ойлоп, сыймыктана жылмайып койду.

— Болуптур, айымчы... мм... Ал да сени сүйөбү? — деп сурады Пасмор.

Ханыша Френсистин маанилүү баш ийкегенин көрдү.

— Мен аны кандай сүйсөм, ал да мени ошондой сүйөт,— чечкиндүү жооп берди ал.— Муну мен анык билемин.— Ал капысынан ордунан турду.— Токтой тур, азыр аны сага көрсөтөмүн.

Френсис эшик жакка басканда ханыша күйөөсүнүн өз махабатын кабыл алганына өтө кубанып, бир заматта жакшы жасалгаланган катар турган бөлмөлөрдүн бирине бекинди. Бул жердин кандай бөлмө экендигин ханыша жакшы билчү эмес, кызматчы аял «мейманкана» деп атачу. Френсистин жатаканага кирип, аны таба албай таң калып турушун жаш балдардай кубануу менен элестетип, артынан амалкөйлөнүп карап турду. Френсис болсо кенен мрамор тепкич менен жогору чыгып, бир минутадан кийин кайтып келди.

Ушундай буйрук берип, судья уйкуга кетмекчи болгондо, күтүүсүздөн залга кирип келаткан Торрес менен полиция башчысын көрүп калды. Полиция башчысынын көзү жалтылдаганын көрүп, судья эмне кылыш керектигин түшүндү да, сот чогулушун жапты.

Беш минутадан кийин зал бошоп, полиция башчысына тил кирди:

— Мен Родригес Фернандестин алдына барган элем. Ал чыныгы асыл таш деп айтты, жылмалоо мезгилинде бир аз кичирейсе да, ушул таш үчүн беш жүз доллар бермек болду. Сеньор Торрес, судьяга таштардан көрсөтүңүз, биротоло баарын — чоңураактарын да көрсөтүңүз.

Ушул жерге келгенде Торрес калп айта баштады. Ал калп сүйлөөгө аргасыз эле. Анан калса Солано менен Моргандар таштарды тартып алып, өзүн үйдөн айдап чыгарганын айтпайт да! Ал калпты ушунчалык чебердик менен айтты дейсиң, арийне полиция башчысын да ишендирди, судья болсо спирттик ичимдиктер жөнүндө гана эркин ой жүгүртүп, калган иштерде шеф эмне талап кылса, бардыгын туура деп эсептер эле. Узак сөз, кооз сүрөттөөлөрдү алып таштаса, Торрестин аңгемеси кыскача мындай мазмунда болчу: зергер таштын баасын кемитип айтканына ал, Торрес толук ишенет, ошондуктан таштарды баалоо, а мүмкүн сатуу үчүн да Нью-Йорктогу «Тиффани» фирмасына жиберүү жөнүндөгү буйрук менен Колондогу агентине жиберген имиш.

Алар сот залынан чыгып, болуп өткөн баардык революциялардын белгиси катары сан жеткис ок издери калган топодон согулган колонналардын арасынан өтүп төмөн түшүп баратышканда, полиция башчысы сөз катты.

— Кеп мындай, ушул казынага барышыбыз үчүн бизди закон коргошу керек, эң негизгиси — урматтуу досубуз судьяны экөөбүз тең сүйөбүз, ошондуктан ага тапканыбыздан бир аз бөлүшөбүз. Сан-Антониодо биз жок учурда, ал биздин ордубузду жоктотпой турушу керек, учуру келгенде, закондун жардамы менен бизге арка болот.

Так ошол учурда колонналардын биринин астында шляпасын баса кийип алган И Пын олтурган. Анын бул жерде олтурушу кокусунан эмес болчу. Адамдардын жүрөгүндө чочулоо менен толкундоо ойготуучу баалуу сырлар адатта ушул сот

имараттарынын айланасында болорун ал алда качан түшүнүп алган эле. Качан сырга кабыларын, же аны угарын эч ким билбейт. И Пын болсо деңизге тор таштаган балыкчыдай, доочу менен жоопкерлерди, эки жактын тең күбөлөрүн күзөтүп, арийне сот чогулушунун кызыгуучулары менен кокусунан келип калгандарды да көз жаздымда калтырган жок.

Ушул күнү таң менен И Пынга элес-булас үмүт туудурган жалгыз киши самтырак кийимдүү пеон эле. Пеон көрүнүшүнөн өмүр бою ичимдик ичип келген, эми болсо ага бир стакан ичкилик беришпесе, бат эле жарык дүйнөдөн өтө тургандай сезилчү. Анын көздөрү жашылданып, жээктери кызарып турат, бирок чарчаган жүзүнөн чечкиндүүлүк көрүнгөнсүйт. Сот залы бошоп калганда, ал сыртка чыгып, колоннага катарлаш тепкичте токтоп калды.

«Бул жерде эмне кылып турат? — деп таң калды И Пын.— Сан-Антонионун үч мыкчыгери — шеф, Торрес жана судья гана ичкериде калды го!» Бирөө же алардын баары менен түшкү күйүп бараткан күн нурунда да суукта калгандай калтырап турган бул байкуш аракеттин ортосунда кандай алака болушу мүмкүн. И Пын эч нерсе болбосо да, күтүш керектигин туйду: мүмкүн торго кандайдыр бир сыр түшүп калар! Ошентип колонналар астындагы күйгүзө кызыган жана өзү жек көргөн күн нурунан тыйынча көлөкө кыла албаган таш үстүнө жата кетти. И Пын күнгө кактанганды жакшы көргөн кишидей түр көрсөттү. Кары пеон бир кадам шилтеп, темтеңдеп жыгылып кала жаздады. Бирок канткен менен да, Торрестин көңүлүн өзүнө буруп, аны жолдошторунун артында калууга аргасыз кылды. Жолдоштору болсо бир аз ары басып, аны күтүп токтоп калышты. Алар буттарын улам сол бутун, ошол мөөнөттө өз алдыңча сүйлөшүп жатышса да, чок басып тургандай, чыдамсызданып жатышты.

И Пын болсо бой көтөргөн Торрес менен аянычтуу пеондун ортосундагы сөздү угуп, ар бир сөзүн, ал эмес колдорунун кыймылдарына чейин көз жаздымда калтырган жок.

— Ии, дагы эмне дейсиң? — деп оройлук менен сурады Торрес.

— Акча, бир аз акча! Кудай үчүн, сеньор, бир аз акча бериңиз! — деп жалынды абышка.

— Акынды алдың го! — деп үтүрөңдөдү Торрес,— Кетип баратканда сага адаттагыдай эки жума тургай, бир ай жашаганга жеткенден эки эсе көп акча бергенмин. Демек, дагы эки жумага чейин бир сентаво да ала албайсың.

Мен баарына карызмын,— деп даттанды абышка, жакында эле аябай ичкенине карабай, ичкиликке ушунчалык берилип кеткендиктен калтырап.

— «Петр менен Павел» пулькериясынын кожоюнунабы? — деди Торрес кемсинткен түрдө, жаңылбай таап.

— «Петр менен Павел» пулькериясынын кожоюнуна, терезе жанына келди. Хосе Манчено коога чыгарбаңыз, эч кимди чакырбаңыз деп кызга шыбырап эскертти да, ушаланган кагазды — Торрестин катын — узатып, сырдуу үн менен мындай деди:

— Бул сизди төмөндө, бадалдын артында күтүп турган кытайдан.

Леонсия испан тилинде тантык жазылган төмөндөгү жазууларды окуду:

«Биринчи жолу мен сизге Генри Морган жөнүндөгү сырды айттым. Бул жолу Френсис жөнүндөгү сырды билемин. Мага жолугуңуз, сүйлөшчү сөз бар».

Френсисдин атын окуп жатканда Леонсиянын жүрөгү дүкүлдөй баштады, ал далысына мантильясын салынып, И Пындын күтүп жатканына бир да шекшинбей, карунун артынан жүрдү.

Жээктеги Торрести күзөтүп турган И Пын жолдо сеньорита Соланону бир кап ундан бетер жонуна көтөрүп келаткан киши өлтүргүч Хосе Манченону көргөндө, эмне болуп жатканын толук түшүндү. Хосе Манчено кыздын кол-бутун байлан, оозуна чүпүрөк тыгып койгон эле. Мындан кийин эмне болоруна И Пындын көзү жетип турду. Хосе менен Торрес Леонсияны запас аттын ээринде таңып, жээк бойлоп чапкылап жөнөп кетишти. Семиз кытай мас пеонду бадалдар арасындагы уктап жаткан ордунда калтырып, жолго чыкты да, күчүнүн бардыгында дөбөгө карай чуркады. Асьендеге

жетип, деми кысылып тепкичтен жогору көтөрүлдү мындай ашыгуунун себебин айтууга үлгүрө электе, кутурган Соланолордун бири атып койбосо экен деп, кытай кудайдан тилеп, эшикти ургулап, -тепкилеп, талкалай баштады.

— Оо кудай ай, жоголчу бул жерден! — деди Алесандро эшикти ачып, шам жарыгында жадатма мейманды көргөндө.

— Менде чоң сыр бар,— деди И Пын деми кысылып.— абдан чоң, өтө жаңы сыр.

— Эртең күндүз, адамдар иштеп жаткан мезгилде кел,— деди Алесандра кытайды тебүүгө даярданып.

— Бул сырды сатпаймын,— деп балдырады И Пын.— Мен аны сизге тартуулаймын. Кулак салыңыз: сеньоританы, карындашыңызды... аны уурдашты! Ээрге таңып, жээк бойлоп ат менен алып кетишти.

Бирок мындан жарым сааттай мурда Леонсияга жакшы укта деп каалоо билгизген Алесандро кытайдын сөзүнө ишенбей күлүп жиберди да, сыр сатуучуну бир тээп эшиктен чыгарып жибермекчи болду. И Пын эмне кыларын билбей калды. Ал белиндеги акча салган капчыгын чыгарып, аны Алесандронун колуна карматты:

— Тезирээк барып караңыз. Сеньорита азыр бөлмөсүндө болсо бул миң доллар сиздики болсун. Эгер сеньорита бөлмөсүндө болбосо акчаны мага кайтарып бересиз.

Бул Алесандрону ишендирди. Бир минутадан кийин ал үйүндөгүлөрдүн бардыгын ойготуп жатты. Дагы беш минутадан кийин Соланолор сырткы кийимдерин кийип, куралдарын алышып, ат багуучулар жана пеондор таттуу уйкудан көздөрүн араң ачышып, ат менен качырларды токуп, жүктөрдү артып жатышты.

Соланолор отряды капкараңгы түндө уурулардын изине түшүп, дарыянын оң жана сол жээги менен Кордильерге алып баруучу сансыз чыйыр жолдорго бөлүнүп кетишти. Тагдырдын буйругу менен отуз саат өткөндөн кийин бир гана Генри шайканын изин таап жана кары майя жреци кудайдын Таман изи деп атаган, биринчи жолу өздөрү Чиа кудайынын көзүн көргөн баягы чуңкурдан аларга жетип алды. Генри каракчылардын бардыгын жана уурдалган Леонсияны ошол жерден тапты.

Уурулар эми эле эртең мененки тамакты даярдап, ичип жатышкан экен. Генри англо-сакстарга тиешелүү акыл менен аракеттенди: ал жыйырма кишиге каршы бир өзү чабуул жасап, адилет салтанатына жетүүнү ойлогон да жок. Мындай кылуунун өзү акылсыздык болор эле. Анын ордуна акылына береги кырк качырдан бөлөк тушоолоп койгон, үстүндөгү коркунучтуу жүгү акылсыздык менен алып коюлбаган динамит артылган качырды карап көрүү келди. Генри болбой турган ишке алаксып, Леонсияны куткарууга аракеттенгенден көрө, ойлонуп көрүп, мындай көпчүлүктүн арасында аял затка эч ким коркунуч келтирбейт деген чечимге келип, динамит жүктөлгөн качырды алып кетти.

Бирок аны узакка жетелеген жок. Генри жапыз дарактардын арасына жашырынып, жүктү чечти да, чөнтөктөрүн динамит шашкаларына толтурду, бир коробка детонатор менен бир түрмөк билик милте алды. Калган динамитти чындап жардырып жибермек болду эле, бирок андай кылууга батынбай, ага аргасыздык менен карап коюп, Леонсияны куткарып алса кайра кетүүчү жол менен тааныша баштады. Хучитанда Френсис чегинүү жолуна күмүш доллар чачкан сыяктуу, азыр Генри өзү чегинүүчү жолго динамит шашкаларын тизди; ал билик детонатордон узун болбош үчүн, детонатор ар бир шашканын бекем ширелишине көңүл коюп, ар кай жерге бир нечеден шашка орнотту.

«Тэмпико петролеумду» күрөшкө саламын, бул дээрлик жеңилүүгө учураган күрөшкө жаңы армиянын күчүн кошуу менен барабар.

— Элестетип көрүңүз, бизге белгисиз болгон бул душман ушул акыркы сонун кенчти да жутууга кудуреттүү болсо, жана ошондой эле дагы бер деп талап кыла турган даражада күчтүү болсочу?

Френсис далысын куушурду.

— Анда эмне демек элем, андай болгондо мен жакырданам. Бирок атам бутуна туруп алганга чейин беш жолу жакырданган, ал эң эле жакыр үй-бүлөдө төрөлгөн болчу, кыскасы мындай болбогон нерсе жөнүндө тынчсызданбасам деле болот.

Бир топ убакытка чейин Солано асьендасында окуялар өтө акырындык менен өөрчүдү. Жалпы алып караганда, Генри динамиттин жардамы менен Леонсияны куткарып калгандан кийин, башка эч кандай окуя болгон жок. Ал эмес И Пын да кандайдыр бир жаңы, өтө жаңы сыр сатуу үчүн бир жолу да кайрылган жок. Леонсия көңүлсүз, зеригип жүрдү, Энрико да, өз агасы Генри да, берки алты агасы да — алар чынында эми кыздын бир тууган ' агалары эмес болчу — анын көңүлүн көтөрө албагандыгын эстебегенде, эч кандай өзгөрүү болбогондой эле.

Леонсия бук болуп жүргөндө, Генриге жана Энриконун балдарына азыр Торрес динамит менен жол ачып жаткан Адашкан Жандар Өрөөнүнүн казынасы жөнүндөгү ой тынчтык бербей жатты. Аларга бир гана нерсе, Торрес Аугустино менен Винсентени дагы эки качыр менен динамит алып келиш үчүн Сан-Антониого жиберилгени белгилүү эле. Энрико менен сүйлөшүп көрүп жана анын уруксатын алгандан кийин, Генри оюн Леонсияга айтты.

— Сүйүктүү карындашым,— деп баштады ал,— биз тоого барып, каргыш тийген Торрес шайкасы менен эмне иш жасап жатканын билмекчибиз. Сен себеп болуп, алардын максатынан, кудайга шүгүр кабарыбыз бар. Алар тоонун бир бөлүгүн жардырып жиберип, Өрөөнгө түшмөкчү. Алиги Кыялкечтин үйү күйүп кеткенде кымбат таштарын кайсы жерге жашырганын биз билебиз, Торрес болсо билбейт. Алар Майя үңкүрүндөгү сууну соолткондон кийип, артынан өрөөнгө түшүп, казына салынган сандыкты ээлөөгө аракеттенип көрмөкчүбүз. Менин оюмча, аларга караганда менин ишеничим көбүрөөк буга. Бул сөздөрдү сага ушул себептүү айтып жатамын, анткени биз сени өзүбүз менен алып кетүүнү ылайык көрүп турабыз. Эгер казынаны өз колубузга алсак, жердин астындагы дарыя саякатын кайталоого каршы болбосоң керек.

Бирок Леонсия чарчаган түр менен баш чайкады.

— Жок,— деди ал Генринин өтүнүчүнө жооп иретинде.— Унутулган Жандар Өрөөнүн көрүш ал жакта турсун, атын угууну да каалабайм. Анткени Френсисти ошол жерде баягы аялга берип койгонмун.

— Бул сөзүң туура эмес, сүйүктүү карындашым. Муну ал убакта ким билиптир дейсиң. Мен билбесем, сен да билбесең, Френсис да билчү эмес. Ал чыныгы эркектик жакшы иш кылды. Биздин бир тууган экенибиз анын оюна да келген эмес, мезгилинде так ушундай болушу керек эле да, сени менден тартып алууга аракет кылган жок жана азгырылбастан баардыгыбыздын өмүрүбүздү сактап калыш үчүн ханышага үйлөндү.

— Ошол күндөрдө Френсис экөөңөр ырдаган: «Экөөбүзгө эч ким түтпөйт, кайтарабыз миңдин мизин»,— деген ыр кайра-кайра эсиме келе берет,— деп Леонсия капалуу, мурдагы сөзгө тиешесиз жооп берди. Анын каректерине жаш толуп, кирпичтеринин арасынан тама баштады.

Кыз артына бурулуп, верандадан түштү да, дөңсөө ылдый максатсыз басып кетти. Ал Френсис кеткенден бери аны эстеген сайын ушул алгачкы экөө жолуккан жолдон жыйырма ирет кайталап баскандыр. Мына бул жерден аны биринчи жолу көргөн. Ошондо ал «Анжеликадан» жээкке кайыкта сүзүп келаткан болчу; ачуусу келген атасы менен агаларынан куткарып калыш үчүн аны мына бул жерге, бадалдардын арасына алып келген, анан тапанча кезеп өзүн өбүүгө, кайыкка олтуруп, кайта кетишке аргасыз кылган. Бул анын биринчи келиши эле.

Анан Леонсия анын экинчи жолу келиши менен байланыштуу нерселерди майда-чүйдөсүнө чейин эстей баштады: булуңдагы көлдө киришип болуп, аска артынан чыкканда аны көрүп калган болчу: жигит аскага жөлөнүп ага биринчи катын жазып жаткан эле. Ошол унутулгус күндөгү окуялар кыздын көз алдынан өттү: ал коркуп кетип чытырман токойго чуркады, ушул учурда бутун жылан чагып алды (ошондо ал жыланды

уулуу деп ойлогон болчу), ал качып баратып Френсиске урунду да, эсинен танып, кум үстүнө жыгылды.

Леонсия кол чатырын жазып, көлөкөгө олтурду: ал эсине келгенден кийин, Френсис жылан чаккан жерин кесип, жаратындагы канды сормокчу болуп турганын көргөнүн эстеди. Так ошол жаратынын оорусунан улам эсине келгенин да жакшы билерин көрсөттү. Камердинер ошол олуттуу түр менен трубканы көтөрүп, «жаңылыштык болуптур» деп жайына илип койду. Ушул бир нече минутанын ичинде ханышанын туюмунда бүтүндөй бир төңкөрүш болуп өттү. Ал уккан үн кудайдын, же арбактын үнү эмес, накта аял кишинин үнү эле.

— Кайда ал аял? — деп сурады ханыша.

Паркер боюн мурдагыдан да түзөп, андан да олуттуураак ийиле таазим кылды.

— Бул жерде, үйдө жашырылган аял бар,— ханыша туталанып сөз баштады.— Мына бул нерседен анын үнүн уктым. Ал ушул жерде, кошуна бөлмөдө болсо керек...

Ал телефончу аял,— деди Паркер анын сөзүн бөлмөкчү болуп.

— Мени анын аты кызыктырбайт! — деп ханыша анын сөзүн бөлдү.— Бул үйдө менден башка аялдын болушуна чыдай албайм. Айтыңыз, ал чыгып кетсин. Менин ачуум келип жатат.

Бирок Паркер боюн түзөп, өңүндөгү олуттуулук андан бетер күч алды. Ошондо ханышанын башына бөлөк бир ой келди: мүмкүн бул урматтуу жентльмен майда падышалардын арасында ал ойлогондон көрө алда канча обройлуураактыр? Мүмкүн ал Френсис менен теңтайлаштыр? Ал болсо бул кишиге күйөөсүнөн төмөн киши сыяктантып мамиле жасап жатат.

Ханыша Паркердин колунан кармап, анын каршылык көрсөткөнүнө карабай, диванга жетелеп барып олтургузду. Кары камердинердин уялганына карабай, кутудан бир нече конфет алды да, ал сүйлөөгө аракеттенген сайын оозуна шоколад сала берди.

— Айтыңызчы,— деп сурады ханыша Паркердин оозун шоколадга толтуруп болгондон кийин,— сиздерде көп аял алуу адатпы?

Мынчалык ачык жана анык суроону угуп, Паркердин көздөрү алайып кетти, анын тамагыңа шоколад тыгылып кала жаздады.

— Оо, бул сөздүн маанисин мен жакшы билемин,— деп ишендирди ханыша.— Сизден дагы бир жолу сурап жатам: чын эле сиздерде көп аял алуу адатпы?

— Бул үйдөгү кызматчы аялдарды эсепке албаганда, сизден бөлөк аял жок,— деди акыры Паркер.— Сиз уккан үн болсо бул жерде эмес, бир нече миль узакта турган аялдын үнү, ал кызматыңызды аткарууга даяр, ким телефондо сүйлөшүүнү кааласа, анын кызматына даяр турат.

— Ал сырдын кулубу? — деп сурады ханыша, кеп кайда экенин бир аз түшүнө баштагандай.

— Ооба,— деп ырастады күйөөсүнүн камердинери,— Ал телефондун кулу.

— Учкуч сөздөрдүнбү?

— Ооба, сеньорита, сизге туура болсо — учкул сөздөрдүн кулу.— Анын кандай кутулууну билбей жаны оозуна келген болчу; ал иштегенден бери мындай абалга эч качан кабылган эмес.— Кааласаңыз телефон аппаратынан кандай пайдаланууну үйрөтүп коёмун. Учкуч сөздөрдүн кулу түнкүнү кызматыңызга даяр турат. Кааласаңыз ал сизди күйөөңүз сеньор Морган менен байланыштырат, сиз аны менен сүйлөшө аласыз.

— Азыр элеби?

Паркер баш ийкеп, дивандан туруп ханышаны телефондун жанына ээрчитип келди:

— Обоу,— деп үйрөттү Паркер,— сиз кул аял менен сүйлөшөсүз. Мына бул нерсени алып кулагыңызга тутарыңыз менен, ал сизден ар дайым бир нерсени сурайт: «Номер?» Кээде: «Номер? Номер?»—дейт. Кээде өтө ачуулу болот. Ал: «Номер?»— деп сураганда, сиз «Эддистоун, он экитоксон эки»,— дейсиз. Кул аял: «Эддистоун, он эки-токсон экиби?»— деп кайталап сурайт. Сиз болсо: «Ооба, мүмкүн болсо...»—

дейсиз.

— Мен кул аялга сөзсүз «мүмкүн болсо» дешим керекпи? — анын сөзүн бөлдү ханыша.

— Ооба, сеньорита. Учкуч сөздөрдүн кулдары өзгөчө адамдар, аларды эч ким көрө албайт. Мен бир топ жашка барып калган адаммын, бирок өмүрүмдө бир жолу да телефончу аялды көрө элекмин... Ошентип бир аз убакыттан кийин экинчи кул, ал да аял киши, бирок биринчисинен бир топ алысыраакта турат, ошол аял сизге: «Эддистоун, он экитоксон эки»,— дейт. Сиз ага: «Мен миссис Морганмын. Мистер Морган менен сүйлөшмөкчү элем, ал киши менимче мистер Бэскомдун кабинетинде»,— дейсиз. Анан жарым минут, же бир минутадай күтүп турасыз — ошентип мистер Морган сиз менен сүйлөшө баштайт.

— Бир нече миль узакта туруп ээ?

— Ооба, айым, анын үнү кошуна бөлмөдөн келгендей угулуп турат. Мистер Морган: «Көрүшкөнчө»,— десе, сиз да: «Көрүшкөнчө»,— деп так эле мен жасагандай, трубкины илип коёсуз.

Ханыша Паркердин айткандарын жасап көрдү. Эки кул аял ал айткан сырдуу номерлерге баш ийип жооп беришти. Мына эми Френсис аны менен сүйлөшө баштады, күлүп жатты, зеригип калбасын деп саат бештен кечикпей үйгө барууга убада берди.

Өзүнүн жатаканада жоктугунан Френсистин эч кандай тынчсызданбаганын байкап, ханышанын жүрөгү кысылып кетти. Френсис түтүк кылып оролгон жука ак картон кагазды алып келатты, ал эч жагына карабай түз китепканага өтүп кетти.

Эшиктин тешигинен карап, ханыша Френсистин кагазды ачып, Жонни Пасмордун алдына койгонун көрдү.

— Ал мына. Өзүң баа берчи.

— А эмнеге сенин жүзүң мынча кайгылуу,— деп сурады Жонни Пасмор, сүрөттү абдан көңүл коюп карагандан кийин.

— Анткени биз өтө кеч жолугуштук. Мен башка кызга үйлөнүүгө аргасыз болдум. Ал менин досум менен никелешерден бир нече саат мурда жөнөп кеттим. Алардын никеси биз бири-бирибизди көрө электе эле дайындалган экен. Мен үйлөнгөн аял да укмуштуудай жакшы аял, ал сага мезгилинде белгилүү болот. Мен аны менен түбөлүк жан-дилим менен берилип жашайм. Бирок тилекке каршы, ал эч качан жүрөгүмдү ээлей албайт.

Бул сөздөр ханышага баардык акыйкатты ачып берди. Ал өзүн жаман сезип, акылынан адашты, жинди сыяктанып жүрөгүн мыкчып калды. Китепканада сөз уланып жатса да, бул сөздөрдү угуунун ага кызыкчылыгы калган жок. Ал акырындап, бүткүл эркин колго алып, өзүн токтотууга аракеттенди. Акыры бир нече минут, мурдагы укмуштуу сулуу жана текебер аял, ханыша азыр көлөкөдөй бүкчүйүп, темтендеп вестибюлдан акырын өтүп, так эле бутуна тава байлап койгондой, тепкичтен көтөрүлө баштады. Ал жатаканада өзүнө келип, өзүнө өзү ээ боло албай калды. Френсистин шакегин ачуусу менен манжасынан чыгарып, аны буттары менен тебелей баштады. Башындагы түндө кийчү такыясын жана таш баканын сөөгүнөн жасалган чач төөнөгүчтөрүн жулуп алып, аларды да тебелей баштады. Анан ал кайгыдан титиреп, бирдемелерди кобурап, өзүн кроватка таштады; ал безгек ургандай калтырап жатты; бирок Френсис өз бөлмөсүнө өтүп баратып, жатар алдында анын бөлмөсүнө баш бакканда, ханыша уктап жаткандай түрдө көрсөтүп, кайгы-капасын билдирбөөгө күч таба алды.

Френсистин укташын күтүп өткөргөн бир саат ага он сааттай сезилди. Ал уктагандан кийин ордунан туруп, өзү Адашкан Жандар Өрөөнүнөн алып келген, кымбат баа таштар менен кооздолгон канжарды алып, бутунун башы менен акырын басып анын бөлмөсүнө кирди. Стол үстүндөгү картон кагазга оролуп Леонсиянын чоң сүрөтү турган. Ханыша чечкинсиз туруп калды, ал канжарды ушунчалык катуу кысып тургандыктан, сабындагы кымбат баа таштар алаканына батып кетти. Канжарды кимге урсун, күйөөсүнөбү же

Леонсиягабы? Ал кроваттын жанына басып барып, канжар уруш үчүн колун жогору көтөрдү; бирок ушул учурда буга чейин жаш чыкпаган көздөрү нымдалып, анын көзүн туман сыяктуу тосуп калып күйөөсүн көргөзбөй калды. Ал ошол калыпта канжарын ылдый түшүрдү.

Ошондон кийин ал башка чечимге келип, тез эле стол жанына басып келди. Стол үстүндөгү калем менен блокнот анын көңүлүн өзүнө бурду. Ал эки ооз сөз жазып, бир баракты айырды да, Леонсиянын сүрөтүн столдун жалтырак үстүнө коюп, аны ошол кагаз менен жапты да, канжар урду — күч менен урулган канжар күнүлөшүнүн эки көзүнүн ортосуна сайылган эле; канжардын учу жыгачка батып кетти, сабы бир силкинди да, токтоп калды.

Ж Ы Й Р М А Б Е Ш И Н Ч И Г Л А В А

Нью-Йоркто ар түрдүү окуялар болуп, Риган Френсистин бардык акцияларына катуу чабуулун улантып, Френсис менен Бэском болсо бул ишти ким уюштуруп жаткандыгын билүүгө аракеттенишип жүргөндө, Панамада да олуттуу окуялар болуп, ал окуялар Леонсия менен Солано үй-бүлөсүн Торрес жана полиция башчысы менен кагылыштырды. Бул окуяларда бети балжайган кытай И Пындын ролу чоң болду.

Полиция башчысынын ишеничтүү адамы — кичинекей картаң судья — Сан-Антониодогу сот чогулушунда үргүлөн олтурган эле. Ушул учурда ал кенен-чаран эки сааттай уктап алды, каралып жаткан иш өтө олуттуу болгонuna карабай, кез-кезде башын көтөрүп, уйкусурап бир нерселерди кобурайт; күнөөлүү жыйырма жылга Сан-Хуанга айдалып кеткен жаткан. Ал эми Сан-Хуанда болсо эң күчтүү адам да он жылдан ашык жашай алчу эмес. Бирок судьянын күбөлөрдүн далилдерине, же отургандардын сөздөрүнө кулак салууга көңүлү жок; ишти баштоодон мурда ал полиция башчысынын каалоосун аткарып, алдын ала өкүм чыгарып койгон болчу. Коргоочу акыры узак сүйлөгөн сөзүн бүтүрдү, ошол маалда соттун секретары чүчкүрүп жиберди эле, судья ойгонуп кетти. Ал шашылып айланага карап алды да:

— Күнөөлүү,— деди.

Эч ким, ал тургай соттолуучу да таң калган жок.

— Эртең таң азанда өкүмдү угуу үчүн сотко келгиле! Кезектеги иш каралсын!

деп ачыгын айтты чал. — Карыздарымды жазган тактайы толуп кетти. Эми мага карызга бир тамчы да арак бербейт. Мен бир байкуш, бактысыз адаммын: пулька ичпесем жанымды коёрго жер таба албайм.

— Мээсиз чочкосуң, эми ким экенин билдиңби!

Ал күтүүсүздөн өз кадырын өтө тетиктик менен сезип, боюн түзөдү, ал гана эмес калтыраганы да басылып калгансыды.

— Мен кары адаммын,— деди ал салтанаттуу үн менен.— Менин тамырларымда, жүрөгүмдө кандар муздап баратат. Жаштыктагы эңсөөлөр жок болду. Эмгек жеңилдик берип, кайгы-капаны унуткараарын жакшы билсем да, алсыз денем иштөөгө мүмкүнчүлүк бербей жатат. Эми иштей да албаймын, өзүмдү унута да албаймын. Тамакты көргөндө көңүлүм айнып, ашказаным ооруйт. Аялдар мен үчүн чечектин өзү; бир кездерде аялдарды самаган кездеримди эстесем, азыр өзүмдү жек көрүп кетем. Балдарбы? Акыркы перзентимди мындан он эки жыл мурда көмгөнүм. Мени дин коркутат. Өлүмбү? Өлүм жөнүндө уктап жатып да коркунуч менен ойлоймун. Пулька — о, кудай! — бул менин жападан-жалгыз кубанычым, жашоомдо мындан бөлөк нерсем калган жок.

Көп ичсе эмне экен? Мен көп нерсени унутушум керек, анын үстүнө караңгылык күндү нурсуз көздөрүмдөн түбөлүк жашыраарына аз калды, мына ошон үчүн да ичпеймби.

Торрес чыдамсыздык менен кетмекчи болгондо, абышканын даттануусу анын жинин

ого бетер келтирди.

— Бир нече песо, болгону бир нече песо! — деп жалынды абышка.

— Бир сентаво да бербейм! — деп чечкиндүү түрдө анын сөзүн бөлдү Торрес.

— Абдан-жакшы! — Ошондой эле чечкиндүүлүк менен айтты абышка.

— Бул эмне дегениң? — Жини келип сурады Торрес, абышканын жаман ниетинен коопсунуп.

— Эмне, унутуп койдунбу? — Абышка ушунчалык маанилүү жооп бергендиктен, И Пын, эмне үчүн Торрес чалга акча берип жүргөнүн билиш үчүн өтө сак тыңшады.

— Келишпедик беле, сенин унутушуң үчүн акча төлөп жатам го,— деди Торрес.

— Менин карт көздөрүм көргөн нерсени эч качан унута албайм; бул көздөр сеньор Альфаро Соланонун артынан келип бычак урганын көргөн,— деп жооп берди абышка.

И Пын күн нурунда жылынып жаткан кишидей түр көрсөтсө да, кыялында «ордуна ыргып турду». Соланолор көрүнүктүү жана дөөлөттүү кишилер. Торрес алардын бирин өлтүргөн экен, демек бул укмуштуу сыр үчүн ал чоң суммадагы акча алышы мүмкүн.

— Айбан! Мээсиз чочко! Жийиркеничтүү айбан! — деп Торрес ачууланып муштумун кезеди.— Мен өтө көңүлчөөкмүн, ошондуктан мени менен ушинтип сүйлөшүп жатасың. Оозуңан дагы бир сөз чыкчу болсо, ошол замат сени Сан Хуан түрмөсүнө каматам. Бул деген эмне экенин билесиңби? Сени уйкуда гана эмес, өңүндө да өлүм коркунучу күзөтүп турат. Жаман сарыларды кароодон коркуп калтырайсың, себеби жакын арада алар сөөктөрүңдү талап кетерин билесиң. Сан-Хуанда пульканын уругун да таба албайсың. Мен ал жакка каматкан адамдар пульканын даамын да унутуп коюшат. И, жагабы? Мына бул жакшы. Дагы эки жыл сабыр кыл, ошондо сага дагы акча беремин. Эгер күтпөсөң — өлгөнгө чейин да бир тамчы пулька көрбөйсүң. Болбосо Сан-Хуандын жаман сарылары сени менен алектениши үчүн аракет кыламын.

Торрес тез бурулуп, ары басып кетти. И Пын Торрес эки жолдошу менен көздөн кайым болгонго чейин алардын артынан карап турду; анан колонна астынан чыгып, чал баш ооруга бир аз ичиш үмүтүнөн ажырап, үшкүрүнүп бышкырынып жерге күп жыгылганын көрдү. Ал жаны чыгып бараткан айбандай тыбырчылап колдору денесине жармашкан сансыз курт-кумурскаларды терип таштап жаткансып, калч-калч этип самтыраган кийими менен бырышкан терисин чымчылап үзүп жатты. И Пын анын жанына олтуруп оюң көрсөтө баштады, ал мындай тамашаларды ойлоп табууга абдан жөндөмдүү жана уста эле. Чөнтөгүнөн бир нече алтын жана күмүш тыйындарды чыгарып, шыңгыратып санай баштады; бул жагымдуу жана шыңгыр үн чаңкагандан акылынан ажыраган пеондун кулагына пулька фонтанынын шылдырындай угулду.

— Сен экөөбүз акылдуу адамдарбыз,— деди ага И Пын, асемдүү испан тилинде, аракеч дагы кыңкыстап, бир стакан пулька үчүн бир нече сентаво беришин сураганда, ал тыйындарынын шыңгыратуусун улантып.— Биз экөөбүз акылдуу адамдарбыз, карыя. Кел, ушул жерде олтуруп, аялдар менен эркектер жөнүндө, турмуш менен махабат жөнүндө, ачуу менен капысынан келчү өлүм жөнүндө, дилди күйдүрчү каар менен далыга сайылган суук болот шамшар жөнүндө бири-бирибизге сүйлөп беребиз; мага кандайдыр кызык окуяны сүйлөп берсең, сага ушунча пулька беремин дейсиң, ал оозу-мурдундан атылып чыгат. Пульканы жакшы көрөсүң ээ? Азыр, азыр эле бир стакан ичүүнү каалайсыңбы?

Полиция башчысы менен Торрес караңгылык пардасы астында экспедициясын даярдаган ошол түн Соланолор үйүндө жашоочу адамдардын жүрөгүндө түбөлүк сакталып калса керек. Окуя али түн кире электе эле башталды. Чоң верандада эми эле тамактанып болушкан бардык эркек Соланолор жана алар катары Леонсия менен туугандыгына байланыштуу эми Соланолор үй-бүлөсүнүн мүчөсү болуп кирген Генри да кофе ичип, сигарета тартып олтурушкан болчу. Капысынан ай нуру жарык берип турган тепкичтен кандайдыр бир таң калыштуу элес көрүндү.

— Так эле арбактын өзү,— деди Альварадо Солано.

— Бирок арбак жандуу көрүнөт,— деп кошумчалады эгиз тууганы Мартинес.

— Бул эч кандай арбак эмес, жөнөкөй бир кытай,— деп күлүп жиберди Рикардо.

— Бул Леонсия менен бизди үйлөнүүдөн куткарып калган адамдын өзү го,— деди Генри Морган мейманды таанып.

— Сыр сатуучу! — деди күлкү менен Леонсия,— Ал кандайдыр жаңылык алып келди дей бер.

— Сага эмне керек, кытай? — деп одоно сурады Алесандро.

— Абдан сонун жаңы сыр, өтө сонун жаңы сыр. Мүмкүн сатып аларсыз? — деди сүйүнүп И Пын.

— Сенин сырларың абдан кымбат турат! — деди Энрико анын шаабайын суутуп.

— Ооба, бул укмуштуу жаңы сыр да абдан кымбат,— деп ырастады И Пын.

— Жогол бул жерден! — Кары Энрико кыйкырып жиберди.— Менин узак жашоого үмүтүм бар, бирок өмүрүмдүн акырына чейин сенин сырларыңа кулак сала албайм.

Анткени менен И Пын баш ийген түрдө сүйлөсө да, өзүн абдан тың кармап турду.

— Сиздин сүйүктүү иниңиз бар эле, сеньор Альфаро Солано, ал бир күнү артына сайылган бычактан өлдү. Абдан жакшы, кызык сыр ээ?

Энрико калтырап ордунан турду да, чыдамсызданып туталанган үн менен кыйкырды.

— Сен ал жөнүндө эмнени билесиң?

— Канча төлөйсүз? — деп сурады И Пын.

— Болгон дүйнөмдүн баарын беремин,— деп кыйкырды Энрико, анан Алесандро жакка кайрылып кошуп койду: — Сен аны менен келишип ал, балам. Ал өзүнүн сөздөрүн көргөн кишинин күбөлүгү менен далилдеп берсе, ага жакшылап акы төлө.

— Кам тартпаңыз,— деди И Пын өз кадырын билген кишилердей. — Күбөм бар. Ал баардыгын өз көзү менен көргөн. Ал караңгыда сеньор Альфаронун артынан ким бычак сайганын көргөн. Анын аты...

— И-и! И-и? — деди Энрико деми кысылып.

— Анын аты үчүн үч миң доллар,— деди И Пын, бул акчаны кайсы валютада талап кыларын ойлоп.— Алтын эсебинде миң доллар,— деди ал акырында.

Энрико акча туурасында иштерди уулуна дайындаганын унутуп койду.

— Күбөң барбы? — деп өкүрүп сурады ал.

И Пын кимдир бирөөнү акырын чакырды, веранданы жандап өскөн бадалдардын арасынан карт аракеч чыгын келди, ал чыныгы арбак сыяктуу акырын тепкичке жакындады да, теңселип тепкичтен көтөрүлө баштады.

Бул мезгилде шаар четинде жыйырма чабандес — алардын арасында жандармдар Рафаэль, Игнасио, Аугустино жана Висентелер да бар эле — Кордильерге жасалчу жашыруун экспедицияга чыгыш үчүн башчынын буйругун күтүп, жыйырмадан ашуун качырдан турган кербенди күзөтүп турушту. Алар башка айбандардан өзгөчөлөнгөн эң чоң качырга эки жүз элүү фунт динамит артылгандыгын билишчү. Анан да алар жээк бойлоп, кару уруусунан чыккан ошол коркунучтуу адам өлтүрүүчү — Хосе Манченонун артынан чаап кеткен сеньор Торрес себептүү токтоп турушканын билишчү. Хосе Манченону эчактан бери дарга асуу күтүлсө да, кудайдын керемети жана башчынын ырайымдуулугу менен бир нече жылдан бери дарга асылуудан кутулуп жүргөн.

Торрес болсо бул мезгилде жээкте Хосе Манченонун аты менен дагы бир запас атты жылоосунан кармап турат, Хосе ийри-буйру жол аркылуу дөңгө, Соланолор үйүнө чыгып баратты. Жыйырма футтай арыда, жээкке чейин жашыл чөптөрдүн арасында чымкый мас абышка уктап жатканын, анын катарында азыр эле алган миң долларын белине түйүп алган кытай уйкусу келбей, сергек турганын Торрес ойлоп да койгон жок. Торрес кумдуу жээкке келип, аларга жакын жайга токтогондо, кытай пеонду жолдон четке алып, жашынууга араң үлгүрдү.

Жогоруда, асьендедеги Соланолор үй-бүлөсүнүн баардык: мүчөлөрү уйкуга кетишкен. Леонсия эми эле чачын тарамакчы болуп турганда, терезеге майда таш

урулганын сезет.

Леонсияга акыры өзүнүн келгендигин маалымдаганга чейин кудайдын Таман изиндеги лагердин айланасында Генри үч сааттай айланып жүрдү; Леонсия эч кимге байкатпай ага келгенге чейин дагы эки сааттай кымбат убакыт өтүп кетти. Бирок жандармдар жана Торрестин экспедициясынын катышуучулары кыздын качкандыгын тез эле билип калышпаганда убакыттын бекер кетиши эчтеке болмок эмес. Баары бирдей аттанышып, качкындарга бат эле жетип келишти.

Генри Леонсияны ээрчитип асканын түбүнө алып кирип, мылтыкты октогондо Леонсия ага каршы болду.

— Кутулуп кеткенге эч кандай мүмкүнчүлүгүбүз жок, Генри! — деди ал.— Алар көп. Атышуу башталса, сени өлтүрүшөт. Андан кийин менин күнүм эмне болот? Андан көрө кач, бир өзүң качкын да, бул жерге жардамга киши алып кел, азырынча, мейли, мени кайра туткунга ала беришсин: ушинтсек жакшы болот — сенин -өлүмүң мени куткарып кала албайт!

Генри анын сөзүнө макул болбой, баш чайкады.

— Сүйүктүү карындашым, алар бизди туткунга ала алышпайт. Мага ишене бергин да, эки жакка кулак түрүп тур. Тигине, келе жатышат. Эми карап тур!

Дүбүрт угулуп, жолдо Торрес, полиция башчысы жана кайсы бири ат, кайсы бири качыр минген жандармдардын куугунга чыккандары көрүнүп турду. Генри аларды эмес, динамит шашкасын көмгөн биринчи жерди көзөмөлгө алды. Ал машааны басты — айлананы түтүн менен чаңдын булуту каптады. Булут акырын тарагандан кийин Генри менен Леонсия адамдар менен айбандардын жарымдайы жерде жатканын, калгандары болсо бул жарылууга таңдануудан селейип турушканын көрүштү.

Генри Леонсияны колунан тартып ордунан тургузду, алар алдыга жөнөштү. Генри экинчи партия динамит көмгөн жерден өтүшкөндөн кийин, качкындар дем алууга олтурушту.

— Бизге эми алар оңой менен жете алышпайт! — деди Генри кубанычтуу,— Биздин артыбыздан канчалык көшөрүп узак түшүшсө, ошончолук акырындык менен абайлап алга жылышат.

Чын эле куугунчулардын карааны көрүнгөндө Генри менен карындашы алар өтө жай жана абдан этият келе жатышканын көрүштү.

— Баарын кырып таштоо керек эле,—деди Генри.— Бирок алардын бактысы бар экен; өлтүрүүгө жүрөгүм даабай турат. Анткени менен бул үчүн алардын али шаштысын кетирем, алдап тур.

Ал көмүлгөн динамитти болжолдоп туруп ок атты да душмандарынын дүрбөлөңгө түшкөнүнөн пайдаланып, Леонсия менен бирге үчүнчү динамит партиясы көмүлгөн жерди карай качышты.

Үчүнчү заряд жарылгандан кийин качкындар тушалган ат жакка карай чуркашты. Генри кызды атка мингизип, өзү үзөңгүнү карман ат менен катар чуркап жөнөдү.

Ж Ы Й Ы Р М А А Л Т Ы Н Ч Ы Г Л А В А

Френсис Паркерге өзүн эртең мененки сегизде ойготууну буюрган эле, Паркер акырын кадам таштап, белгиленген убакта кожоюнуна киргенде, ал али катуу уктап жаткан.

Камердинер ваннага суу куюп, сакал алууга бардык даярдыкты көрүп, анан жатаканага кирди. Паркер кожоюнунун дагы бир нече минут уктап алышы үчүн үн чыгарбай бөлмө ичинде басып жүрүп, капысынан столдун капкагына сайылган канжарга көзү түштү — канжар кат менен анын астындагы сүрөткө сайылган экен. Паркер муну көрүп айран-таң калды да, сеньорита Моргандын бөлмөсүн акырын ачып, ичкери карады, анан бат эле кожоюнуна келип, аны түрткүлөй баштады.

Френсис көзүн ачып, катуу уйкудан тургандыктан бир азга эч нерсе түшүнбөй, жалдырап карап турду да, анан кечинде берген буйругун эстеди.

— Тура турган убакыт болду, сэр, тезирээк туруңуз, — деди камердинер акырын гана.

— Бул мен үчүн ар дайым көңүлсүз учур,— деп Френсис күлүп, оозун ачып эстеди да, кайра көзүн жумду.— Дагы бир минут жата турайын, Паркер, уктап калсам ойготуп кой.

— Анын уйкусун күтпөй, Паркер кайра түрткүлөй баштады.

— Батыраак туруңуз, сэр. Менимче, миссис Морганга бир нерсе болгон сыяктуу: ал жатаканасында жок, бул жерден болсо таң калаарлык кат менен бычак табылды. Мүмкүн, эмне болгонун сиз билерсиз. Мен болсо чынын айтсам, сэр... Эчтекеге акылым жетпей турат.

Френсис ордунан ыргып турду; ал бир азга канжарга тигилип, анан аны сууруп алды да, катты окуду: «Түбөлүк кош» деген эки жөнөкөй сөздүн маанисине түшүнбөй, кайра-кайра окуп чыкты.

Бирок каттан да, Леонсиянын эки көзүнүн ортосуна сайылган канжар катуу тандантты; Френсис жука картон кагаздагы канжар калтырган тешикке карап туруп бул көрүнүштү качан көргөнүн даана эстеди, бат эле анын эсине таанышынын көл жээгиндеги үйү элестеди, мына, баардыгы алтын казандын айланасында турушат, андан ар ким өз келечегин көрүп жатат. Ошондо Френсис Леонсияны көргөн, анын маңдайында канжар сайылып турган. Френсис канжарды сүрөткө кайра сайып, ага көз жүгүрттү.

Мындан өзүнөн-өзү жыйынтык келип чыкты. Ханыша мурун эле Леонсиядан кызганчу, бул жерде, Нью-Йоркто да күйөөсүнүн кийинүүчү столунун үстүндө анын сүрөтүн көрүп, болот бычак жансыз сүрөткө канчалык ишенимдүү сайылган болсо, ал ошондой туура жыйынтыкка келди. Деги ал кай жерде болду экен? Ал кайда жоголду? Бул чоң шаардагы бардык нерсе өзүнө жат, бөтөн болуп, телефонду— сыйкырдуу, Уолл-стритти — чиркөө, бизнести болсо — НьюЙорк кудайы деп түшүнгөн баёо, кагыла элек аял бул жерде өзүн Марстан жерге түшүп калган адамдай сезип жаткандыр. Түндү кантип, кай жерде өткөрдү экен? Азыр кайда болду экен? Деги эле тирүү болду бекен?

Френсис ким экени белгисиз катар . тизилген моргду, анан толкундар чөгүп өлгөндөрдү сүрүп таштаган океан жээгин анык көз алына келтирди. Паркердин сөзүнөн ал өзүнө келди.

— Менин керегим тиеби, сэр? Мүмкүн издөө агенттерине телефон чалыш керектир? Сизди атаңыз ар дайым...

— Ооба, ооба,— Френсис шашылып анын сөзүн бөлдү.— Бир адам бар эле, атам ар дайым ошонун кызматынан пайдаланчу — өзү жаш, Пинкертондун карамагында иштеш беле... Фамилиясы ким эле, эсиңизде жокпу?

— Бэрчмен, сэр,— тез жооп кайтарды Паркер, эшик жакка бурулуп.— Азыр эле ага киши жиберемин.

Ошентип, Френсис аялын издеп, жаңы жана укмуштуу окуялардын жолуна түштү. Бул жол чыныгы нью-йорктукка чоң шаар турмушунун ар кандай жактарын жана кырларып көрсөттү, алар жөнүндө Френсистин эч кандай түшүнүгү да жок эле. Ханышаны Бэрчмендин жалгыз өзү издеген жок, аны менен кошо ондогон из кубарлар бүткүл шаарды кезип чыкты. Чикаго менен Бостондо анын жетекчилигиндеги башка из кубарлар издешти.

Френсистин ошол учурдагы турмушун бир жактуу, зеригээрлик деп атоого болбойт эле: ал Уолл-стритте белгисиз душманына каршы күрөшүп жатты, үйүндө болсо ар бир жаңы табылган аялдардын өлүгүн көрүш үчүн бирде тыякка, бирде быякка, дагы кайдадыр анын келишин талап кылган из кубарларга жооп берип жатты. Белгилүү сатта жатып уктоону Френсис унутуп койду жана өзүн каалаган убакта отурган жеринен, же уйкудан ойготуп чакырып, улам жаңы өлүктөрдү барып көрүш үчүн бейтааныш жактарга

алып кетишкендерине көнүп калды. Бэрчмендин бер; ген маалыматтарына караганда, Ханышага окшогон аял Нью-Йорктон поездде да, кемеде да эч жакка кеткен эмес, анын ушул шаардын ичинде экенине ишеничи абдап чоң болгондуктап дагы эле шаар ичин кыдырып издеп жатышты.

Ушинтип Френсис Мэттенуэнде да, Блэкуэллде да, «Табыт» деп аталган түрмөдө да, түнкү полиция сотунда да болду. Ал ооруканалар менен өлүккананын тынымсыз чакырыктарынан качкан жок. Ал эмес бир жолу эмеле колго, түшкөн, полицияда сүрөтү жок магазинден кармалган ууру аялга Френсисти алып барышты. Френсис жана Бэрчмендии жардамчылары мурунтан шектүү мейманканалардын арткы бөлмөлөрүнөн табылган сырдуу аялдарга да бир нече жолу кез келишти, Вест-Сайддын элүү көчөсүнүн кайсы биринен экөө үчүн күнөө деп эсептелбеген сүйүү сценасында эригендерге урунуп, аларды уялтып, өзү да оңтойсуз абалда калды.

Бирок баарынан көмүр королу Филипп Жэнуеринин чарбагынан көргөнү эң кызыктуу жана өтө кайгылуу эле. Бул үй Филипп Жэнуериге он миллион долларга түшкөн болчу. Кандайдыр белгисиз бир узун бойлуу, шыңга, сулуу аял бир жума мурда Жэнуеринин үйүнө келип калат, Френсисти аны көрүүгө чакырышты. Бир жума мурун аял кандай болсо, Френсис келгенде да ошондон өзгөргөн эмес. Ал зар какшап, көз жашын көл кылып, күбүрөп жатты:

— Отто, сеники туура эмес. Сага тизе бүгүп айтамын: сеники туура эмес. Отто, мен сени, сени гана сүйөмүн. Отто, мага сенден бөлөк тирүү жандын кереги жок. Сенден башка эч ким, эч качан болгон эмес. Бардыгы коркунучтуу каталык. Мага ишен, Отто, ишен, антпесең мен өлөмүн...

Бул учурда Уолл-стритте Френсис менен Бэскомдун жалпы оюна караганда, жаш магнаттын байлыктарына катуу чабуул менен, Френсисти жок кылып таштоо максатында чабуул баштаган жана дагы эле ким экендиги аныктала элек кудуреттүү душманга каршы күрөш улантылып жаткан.

— «Тэмпико петролеумду» ишке салбай чыдап турсак экен! — деп чын жүрөктөн айтты Бэском.

— Менин баардык үмүтүм «Тэмпико петролеумда», — жооп берди Френсис. — Рынокко алып чыгууга мүмкүн болгон бардык кагаздар жок болуп бүткөндөн кийин гана,

Леонсия жан-дилине рахат берүүчү эскерүүлөрдүн кучагына сүңгүп кетти: Френсистин эриндери тизесине жакындаганда аны жаакка чаап жибергенин, анан уялганынан кызарып кетип, жүзүн колдору менен басып алганын, өрүлгөн жип менен катуу байланган буту уюп калганын сезип, күлүп жибергенин эстеди: Френсис аны эч себепсиз агасынын душманы деп эсептеп жатканын айтканда ачуусу келип, анан акырында, Френсистин өрүлгөн жипти чечүүгө жардамдашып жиберүү жөнүндөгү сунушун кабыл албаганын эстеди. Булардын бардыгы кечээ эле болгон сыяктуу, ошону менен бирге андан бери жарым кылым өткөндөй туюлду. Ушул убакыттын ичинде кыздын башынан канчалык таң каларлык толкундандырган окуялар, лирикалык учурлар өтпөдү дейсиз!

Леонсия бул көңүлдүү эскерүүлөргө катуу берилип кетип, жолдо Сан-Антониодон келаткан экипаж көрүнгөнүн сезген жок. Экипаждан нью-йорктун мода журналындагы сүрөткө окшогон бир аял түшүп, түз эле аны көздөй келатканын да туйган жок. Бул Френсистин аялы — ханыша болчу. Ал да тропиктик күн нурунан сактануу үчүн кол чатыр кармап алган эле.

Леонсиянын артына келип токтогон ханыша ушул минутада кыз өзү үчүн эң кымбаттуу нерседен үмүтүн үзүп жатканынан кабарсыз эле. Ал бир гана Леонсия корсажынан кичинекей сүрөт алып, кунт коюп карап жатканын көрдү. Ханыша кыздын далысынан эңкейе карап, бул Френсистин сүрөтү экенин тааныды да, анда сокур кызганыч ого бетер күч алды. Ал көкүрөгүндө жашырылган канжарды сууруп алып, шилтемекчи болгондо, бул аракеттин ушунчалык тездигине карабастан, Леонсия аны сезип, ким турганын билиш үчүн кол чатырын бир аз алдыга кыңайтып, артын карады.

Күйүттүн айынан таң калуу жөндөмүн да жоготуп койгон Леонсия, Френсис Моргандын аялы менен алар бир саат мурда ажырашкандай жай саламдашты. Ал тургай канжар да ага кызыгууну, же коркуу сезимин ойгото албады. Балким мына ушул сезимдердин кайсы бири пайда болгонун байкаса, душманы канжарды анын жүрөгүнө малган болор эле. Ошентип ханыша бир гана:

— Сен жаман, адамгерчиликтен төмөн турган аялсың.— деп кыйкырганга гана жарады.

Буга жооп иретинде Леонсия далысын куушурду да:

— Күн тийбесин десеңиз кол чатырыңызды түз кармаңыз деп кеңеш беремин,— деди.

Ал Леонсиянын маңдайына өтүп, күнүлөшүнүн башынан-аягына чейин карап чыкты. Ачуу менен кызгануу муунтуп жаткан ханыша кандайдыр бир сөз айтууга алсыз болчу.

— Эмне үчүн мен жаман экенмин? — Узак тынчтыктан кийин Леонсия биринчи болуп сөз баштады.

— Себеби сен уурусун! — Жек көрүү менен айтты ханыша,— Себеби сен өз күйөөң болуп туруп, башка эркектерди уурдайсың. Себеби сен жок дегенде таза көңүл менен күйөөңө берилген эмессиң: мындан артык чыккынчылык

кылганга мүмкүнчүлүгүң жок.

— Менин күйөөм жок,— Леонсия токтоо жооп берди.

— Күйөөң болбосо, жигитиң бар... биз кеткенден кийинки күнү никелешмекчи элеңер го!

— Жигитим да жок,— деп сөзүн улады Леонсия, ошол эле токтоолук менен.

Ханышанын жаагы түйүлүп, жүзүнөн чечкиндүүлүктү көргөндө, Леонсия аны аргасыз жолборско окшотту.

— Генри Морганчы? — деп кыйкырды ханыша.

— Ал менин уялашым.

— Бул сөз, Леонсия Солано, абдан көп мааниде айтылат. Эми мен муну билемин. Нью-Йоркто кандайдыр түшүнүүгө мүмкүн болбой турган кудайларга сыйына турган, дүйнөдөгү баардык эркектерди «уялаштар», баардык аялдарды «эже-синдилер» деп атоочу кишилер бар.

— Генринин атасы менин атам,— Леонсия ага токтоолук менен түшүндүрдү.— Анын энеси менин да энем. Биз бир тууган ага-карындаштарбыз.

— Френсисчи? — деп сурады, ханышада капысынан кызыгуу пайда болуп.— Анын да карындашысыңбы?

Леонсия баш чайкады.

— Демек сен Френсисти сүйөт экенсиң да? — деп кыйкырды ханыша катуу иренжигендик менен.

— Бирок ал сиздики да,— деди Леонсия.

— Жок, сен аны менден тартып алдың.

Леонсия акырын гана кайгылуу баш чайкап, капалануу менен алыстагы — күн нурунда жалтырап жаткан Чирикви булуңуна тигилип, көпкө созулган тынчтыктан кийин чарчаган түр менен сүйлөдү:

— Кааласаңыз буга ишениңиз. Деги бардык каалаган нерсеңизге ишене бериңиз.

— Сенин кандай экениңди дароо билип алган элем,— кыйкырды ханыша,— Сенин эркектерди бийлеп алчу жылдызың бар. Мен аялмын, сулуумун дагы: бул жерде, чоң дүйнөдө, эркектер мага да суктанып карашат, мен муну сездим. Сүйүктүү да боло алам. Ал эмес Адашкан Жандар Өрөөнүндө дайыма жер караган бечара эркектердин көзүндө да өзүмө махабат бардыгын сезгенмин Алардып бири бул жөнүндө мага айтууга батынган эле; мен деп, туурараагы, менин айымдап өлүп калды: ал айлацпага ташталган. Бирок сеп Френсисти өзүңө ушунчалык туткун кылып алгансың, ал өзү менин кучагымда болсо да, ою сенде. Мен муну билемин. Ооба, ошондо да сени ойлоорун билемин!

Бул акыркы сөздөр ашыктык бийлеп алган жана жарадар болгон жүрөктүн кыйкы жолу эле. Андан Кийинки минуталарда ал өтө көңүл коштугунан улам таң калуу мүмкүнчүлүгүн жоготкон Леонсиянын көңүлүн бура албай, канжары колунан түшүп, кумга олтуруп калды, анан колдору менен жүзүн басып, эскирип ыйлай баштады. Леонсия анын далысынан ыкшоо кучактап тынчтандыра баштады. Ханыша өзүнө келгенге чейин бир топ убакыт өттү.

— Френсис сени сүйөрүн билерим менен аныкынан чыгып кеттим,— деди ал чечкиндүү түрдө,— Анын жатаканасында турган сүрөтүңө канжар сайып, сенин өзүңдү да өлтүрүш үчүн бул жерге келдим Бирок мен жаңылгап экенмин. Бул жерде сенин да, Френсистин да күнөөсү жок экен. Анын махабатына татыктуу боло албаган мен өзүм айыптуумун. Сен эмес, мен өлүшүм керек. Бирок мен оболу өз өрөөнүмө барып, асыл таштарымды алып келишим керек. Френсис азыр чоң түйшүктө жүрөт, себеби Уолл-стрит деген ибадатканада турчу кудай ага ачууланып калыптыр. Ал Френсистин баардык байлыгын тартып алмакчы, өз байлыгын сактап калыш үчүн Френсиске дагы башка байлык керек. Менде болсо андай байлык бар. Убакыт бекер өтпөсүн. Сен мага жардам бере аласыңбы, өзүң жана сенин туугандарың. Анткени бул Френсис үчүн!

Ж Ы Й Р М А Ж Е Т И Н Ч И Г Л А В А

Ошентип, Адашкан Жандар Өрөөнүнө казына издөөлөрдүн эки тобу тоолорду ашып, эки тараптан кирип келе жатышты. Бир тараптан ханыша, Леонсия, Генри Морган жана бүткүл Соланолар үй-бүлөсү тездик менен келатышат. Алардан мурда жолго чыккан болсо да беркилерге караганда акырындык менен Торрес жана полиция башчысынын жетекчилигиндеги топ келатышкан. Торрес тоого келгенден кийин анын асты менен өтүү жеңил эместигин түшүндү. Үңкүргө кирчү жолду ачуу үчүн ал болжолдогондон көбүрөөк динамит кеткидей экен: аскалар абдан бекем. Акыры алар асканын бир бөлүгүн жардырышты, тешик пайда болду, бирок ал суу деңгээлинен бийик болгондуктан суу агып чыгып кете албады. Ошентип асканы дагы жардырууга туура келди. Алар конкистадорлорун өлүктөрү сууда сүзүп жүргөн үңкүргө кирип, анан тар жолдон кудай менен кудай аял турган бөлмөгө өтүш үчүн дагы бир жолу жардырууга туура келди. Бирок алдыга — тоо койнуна кириштеп мурда Торрес Чианын жакут көзү менен Хцатцлдын зымырат көздөрүн уурдап алды.

Бул убакта ханыша менен анын жолдоштору өрөөнгө карама-каршы тараптан тосуп турган тоону дээрлик кыйынчылыксыз ашып алышты. Алар мурун өрөөндөн чыккан бөлөк бир жол менен баратышкан эле, көп жылдар бою Аалам Күзгүсүн көргөн ханыша ар бир кадам жолду билчү. Жер астындагы дарыядан аска түбүндөгү тешик аркылуу жер астына кирип, анан Гуалака дарыясына куйган жерге кайыктарды калтырууга туура келди. Эркектер ханыша менен бирге айлананы карап чыгып, дээрлик тик аскада үңкүргө кирчү, бадалдар жашырып турган тар жолду табышты: бул жолду анын кай жерде экендигин билген киши гана табышы мүмкүн эле. Саякатчылар кайыктарды аркан менен байлап, үңкүргө тартып кийирип, анан аны ийри-буйру жол менен далыларына көтөрүп барып, жер астындагы дарыя бир топ кеңейип, тынч аккан жерге жеткенде гана сууга түшүрүштү, бул жердеги агымга каршы сүзүш мүмкүн эле. Агым абдан тездеген кээ бир жайларда алар жээкке чыгып, кайыкты аркан менен тартышат. Дарыя тоо астына сүңгүп кирген жерлерде байыркы замандардагы адамдардын колу менен казылган жолду көрсөтүп жатты. Бул жолдордон алар кайыкты кыйналбай жеңил алып өтүштү.

— Бул жерге кайыктарды таштап кетебиз,—деди ханыша; эркектер факелдердин чайпалып турган шооласында кайыктарды суу четиндеги таштарга байлап коюшту.— Жетерибизге аз калды. Бул акыркы жол бизди тик аскадагы кичинекей тешикке алып барат. Тешикти папоротниктер менен жапайы жүзүмдөр жаап калган. Ошол жерден бир

кездерде көл боюнда турган менин үйүмдүн ордун көрөбүз. Анан аркан менен ылдый түшөбүз, анчалык бийик эмес, элүү футтай келет.

Электр фонар көтөрүп алган Генри алдыда, ага катар ханыша баратты, коркок пеондордун бирөөнү, же кайыкчы индейди качырып жибербеш үчүн Энрико абышка Леонсия менен артта бартышат. Бирок алар тешик болушу мүмкүн болгон жерге жетип келишкенде, ал Жердеги тешиктен кымындай да белги жок болуп чыкты. Жол бүт бойдон чоңдугу муштумдай таштардан тартып, индейлердин үйүндөй келчү таштар менен төмөнтөн жогору үйүлүп калган болчу.

— Муну ким жасашы мүмкүн? — деп ачууланды ханыша.

Бирок Генри айлананы тез карап чыкты да, ханышанын тынчтанышын сурады.

— Бул болгону көчкүнүн иши,— деди ал.— Тоонун үстүнкү катмары кулап түшкөн. Бул тосмону динамиттин жардамы менен бат эле алып таштайбыз. Динамит ала келгенибиз жакшы болуптур.

Анткени менен жолду ачууга бир топ убакыт кетти. Ал күнү кечке чейин жана түнү менен иштөөгө туура келди. Генри башка катмарлар көчүп түшпөсү үчүн, жарылуучу затты аз-аздан кошуп жатты. Эртеси саат сегизде кезектеги динамит шашкасын жардырышканда жылчык пайда болуп, алар алдыларынан күндүзгү жарыкты көрүштү... Алар эми өтө этияттык менен аракеттеништи. Акыры жолду бекитип турган салмагы он тоннадай келчү жалгыз таш калды. Таштын эки капталындагы жылчык аракылуу андан кол сунуп, ташты күн канчалык ысытып жатканын билүүгө мүмкүн эле, бирок ал жылчык аркылуу чыгуу мүмкүн эмес болчу. Ташты жылдырууга жасаган аракеттерден натыйжа чыкпады — анткени таш ордунан кыймылдайт, бирок жылбайт. Ошондон кийин Генри жардыруунун эпкини ташты төмөн кулатып жиберет деген үмүт менен дагы бир динамит коймокчу болду.

— Коноктор келатканын Адашкан Жандар сезген болушса керек: анткени жашыруун эшигинен он беш сааттан бери каккылап жатабыз да,— деп күлдү Генри биликти жандырууга даярдап жатып.

Чоң үйдүн жанындагы Күн кудайынын алтарынын алдына чогулган Адашкан Жандар Өрөөнүнүн баардык адамдары чын эле чакырылбаган коноктордун жакындап келатканын чочулоо менен сезип турушту. Алардын келгиндер менен акыркы жолугушуусу — көл боюндагы үйдүн күйүп кетиши, ханышанын өлүмү — ушунчалык кайгылуу болгондуктан, алар азыр Күн кудайынан мындан ары аларга конок жибербөөсүн жалынып суранып жатышты. Ошону менен бирге жрецтин шыктандырган чакырыгына кошулуп, бул жолу өрөөнгө ким келсе да, сөзсүз өлтүрүүгө чечим кылышты...

— Ал турсун да Васконун өзү болсо да! — деп кыйкырды жрец.

— Ал турсун да Васконун өзү болсо да! — деп кыйкырып кайталашты Адашкан Жандар.

Алардын баары найза, чокмор, жаа менен куралданып алып, келгиндерди күтүп, алтарь алдында чын ыкласы менен сыйынып жатышты. Дээрлик ар бир минутада көл боюндагы чабармандар, тоо дүңгүрөп жатат, бирок эч ким көрүнгөн жок деген кабар алып келип турушту.

Өткөн жолу Леонсияны тосуп алган Чоң үйдө жашоочу кыз келгиндерди биринчи болуп көрдү. Бүткүл уруунун көңүлү көл үстүндөгү тоого бурулуп, келгиндердин карама каршы тараптан пайда болорун эч ким күткөн эмес.

— Да Васко! — деп кыйкырды кыз. — Да Васко!

Баары кыз көрсөткөн тарапка карашты: Торрес, полиция башчысы жана алардын тобу эми эле ээндикке чыгышып, алтарга элүү метрдей аралык калган эле. Торрес мумуялар үңкүрүндө кургап катып калган бабасынын башынан алган туулганы кийип алган болчу. Алар чакырылбаган меймандарды ок жамгыры менен тосуп алышты — атылган ок эки кишини кулатты. Адашкан Жандар—эркектер менен аялдар өтө тез

чабуулга өтүштү. Ошондон кийин полициялар менен Торрестин мылтыктары тилге кирди. Баскынчылар мындай чукулунан болгон чабуулду күтүшкөн эмес эле, Адашкан Жандардын көпчүлүгү кулаган болсо да, бир тобу душмандарына жетип бетме-бет кармашууга өтүштү. Мындай учурда мылтыктын пайдасы дээрлик тийбейт жана Адашкан Жандардын найзасы жандармдар менен экспедициянын башка катышуучуларын тешип өтүп, чокморлору оң-солдогулардын баштарын жанчып жатты.

Ошого карабай, Адашкан Жандар четке сүрүлүп ташталды — тапанча менен жакын аралыктан атуу ыңгайлуу эле. Алардын тирүү калгандары качып кетишти. Келгиндерден да жоготуу оңой болгон жок: алардын жарымы жерде сулап жатты, уруунун аялдары алар узак кыйналбоосу үчүн колдорунан келген ишти жасашкан эле. Полиция башчысы колуна сайылган жебени суруп алууга аракеттенип, оорунун күчүнөн онтоп жатты. Бирок анын аракеттери текке кетип, Висенте жебенин курч учун кесип таштагандан кийин гана аны сууруп алышты. Торрестин чокмор тийип зыркырап оорутуп жаткан колун эсепке албаганда, жалпы жонунан бир аз коркуу менен бардык каргашадан кутулуп калган эле; ал жерде сулап жаткан жрецти көрүп, кубанганынан секирип бийлеп жибере жаздады: абышка кызынын тизесине башын койгон калыпта үзүлүп бараткан.

Жарадарларды медицина жардамына муктаж эместигин көргөн Торрес менен полиция башчысы отряддын калганын көлгө карай ээрчитип, жээк бойлоп ханышанын үйүнүн урандысына келишти. Суудан чыгып турган күйүк түтүктөр гана мурда үй болгон жерди элестетип турат. Муну көрүп,

Торрес апкаарып калды, ал эми полиция башчысы аябай жинденди.

— Казына салынган сандык мына ушул үйдө эмес беле! — деп кекечтене кобурады Торрес.

— Эми самандын ичинен ийне издеп таап ал! — деп ызырынды полиция башчысы.

— Сеньор Торрес, сиздин акмак экениңизди дайыма баамдап жүрчү элем.

— Үйдүн өрттөнүп. кеткенин мен кайдан билиптирмин?

— Билишиңиз керек болчу! Баардык нерсени билемин деп мактанасыз го! — Полиция башчысы аны кысымга алды. — Бирок мени акмак кыла албайсыз. Сизди бир топтон бери кайтарып жүрөмүн. Статуялардын көзүнөн зымырат менен жакуттарды уурдаганыңызды көргөнмүн. Кичи пейилдик менен аларды мени менен азыр эле бөлүшөсүз!

— Бир аз чыдай туруңуз. Бир аз сабыр этиңиз! — деп жалынды Торрес. — Обогу көрөлүчү. Албетте сиз менен баарын тең бөлүшөм, бирок бүтүндөй бир сандык казынанын алдында төрт таш эмне болуптур! Үй туруктуу бекем эмес, жеңил тургузулган экен. Үй кулаганда мүмкүн сандык сууга түшүп кеткендир Кымбат баа таштар сууда да бузулбайт.

Шеф кол алдындагыларга күйгөн жыгачтардын айланасын карап чыгууну буюрду, алар — бири суу кечип, бири сүзүп, айлампадан сактанып, тайыз жайларды карап чыгышты. Сандыкты суу тизеден келчү жээкке жакын жайдан унчукпас Аугустино тапты.

— Мен бир катуу нерсенин үстүндө турамын,— деди ал.

Торрес ийилип, Аугустино турган нерсени кармалап көрдү.

— Мунун сандык экенине күмөнүм жок,— деди ал. — Кана эми, баарыңар бери келгиле! Бардыгың! Жээкке алып чыккыла — анын ичинде эмне бар экенин көрөбүз.

Бирок сандыкты жээкке алып чыгышып, Торрес эми капкагын ачаарда, полиция башчысы аны токтотту.

— Сууга түшкүлө! — деди ал алдындагыларга. — Ал жерде мындай сандыктардан көп, аларды табуу керек, антпесек экспедиция убакытты текке кетирген болот. Мындай сандыктын бири бүткүл чыгымдарыбызды жапмак беле?!

Баары сууга түшүп, сүңгүп, көл түбүн карай баштаганда Торрес капкакты акырын ачты. Полиция башчысы чагылган тийгендей катып калды. Ал сандыктан көзүн албай бир нерсе деп кобурап жатты.

— Кана, эми мага ишендиңизби? — деп сурады Торрес. — Бул казынага баа жок! Эми биз экөөбүз Панамада, Түштүк Америкада, бүткүл дүйнөдө эң бай адамдарданбыз! Бул майялар казынасынын накта өзү. Казына жөнүндө бала чагыбызда эле уккан болчубуз. Ата-бабаларыбыз ушул казынаны самап, кыялданышкан. Конкистадорлор муну таба алышкан эмес, эми бул казына биздики! Биздики!

Алар эстери ооп, өз байлыктарына кумарланып турушканда жандармдар акырын бирден суудан чыгышып, унчукпай алардын артына айлана тизилишип, сандыкка тигилишти. Полиция башчысы да, Торрес да жана алардын айланасындагылар да өздөрүн Адашкан Жандар байкатпай курчап алганын байкашкан жок. Өрөөндүн кожоюндары келгиндерге катуу чабуулга өтүшкөндө, алар дагы эле катып калгандай, казынага тигилип турушкан болчу.

Он кадам аралыктан атылган жаанын огу тийсе өлтүрбөй койбойт эмеспи, баарынан да атуучунун бутага алууга убактысы жетсе. Казына изилдөөчүлөрдүн үчтөн эки бөлүгү Адашкан Жандардын жебелеринен кулады. Торрестин бактысына анын артында турган Висентенин далысына кем дегенде эки найза, беш жебе кадалды. Тирүү калган бир аз адам мылтыктарын алып, чабуул коюп келаткандарга кароого үлгүрө элегинде, душмандары чокморлорун ойнотуп аларга чабуул жасады.

Рафаэль менен Игнасионун — Хучитан нефть талаасындагы кагылышууга катышкан эки жандармдын — ошол замат баштарып жарышты. Адашкан Жандар уруусунун аялдары, мурдагыдай жарадар узак кыйналбоосу үчүн аракеттеништи.

Торрес менен полиция башчысынын бир нече минуталык өмүрү калган болчу, капысынан көл үстүндөгү тоо койнунда кулакты жарып жиберчүдөй жарылуу угулуп, көчкүнүн шоокуму чабуулчулардын көңүлүн өзүнө бурду. Жогорудан согуш талаасына чоң таш кулап түштү. Абал дароо өзгөрдү. Таш түшкөндө аман калган бир нече Адашкан Жандар жүрөгү түшүп, бар күчү менен бадалдарды аралай качышты. Окуя болуп жаткан жайда полиция башчысы менен Торрес гана калды. Алар дөбөгө, дагы эле түтүн чыгып турган аскага карап, жарык арасынан чыгып келаткан Генри Морган менен ханышаны көрүп калышты.

— Сиз аялды бутага алыңыз,—деди полиция башчысы,— мен ошол гринго Морганды жер тиштетпей койбойм, мейли, бул өмүрүмдөгү акыркы мылтык атышым болсун — жашообуз ансыз деле бүтүп калды окшойт.

Экөө бирдей мылтыктарын сундуруп, атып калышты. Эч качан жакшы мерген деп эсептелбеген Торрес, муну караңыз, ханышанын так жүрөгүн көзөптүр. Бирок укмуш мерген деп таанылган, мергендиги үчүн бир нече медаль алган полиция башчысы бул жолу жаза атып салды. Ошол замат

Генри аткан ок анын оң колунун билегин талкалап өтүп, чыканагынан чыгып кетти. Шефтин мылтыгы жерге түшкөндө, ал эми эч качан колуна мылтык ала албастыгын түшүндү. Бирок Генри да бул жолу чебер мерген экендигин көрсөтө албады. Бир сутка үңкүрдө болгон неменин көзү жарыкка кана элек болчу.

Анын биринчи огу ката кеткен жок; бирок кийин канча атпасын Торреске да, полиция башчысына да тийгизе албады. Алар тез бурулушту да, акылынан азган кишилерден чуркаган бойдон бадалдардын арасына кире качты.

Он минуттан кийин Торрестин көз алдында, Адашкан Жандар уруусунан бир кыз дарактын арасынан алдыда бара жаткан жарадар полиция башчысын башка килейген таш менен уруп, талкалап таштады. Торрес кызды атып таштады да, анан корккон бойдон чокунуп алып качып жөнөдү. Аны кубалап келаткан Генри менен ага-ини Соланолордун үнү алыстан угулду. Мына ушул учурда ал Аалам Күзгүсүнөн көргөн жана акырына чейин көрбөгөн нерселерин эстеди. Кантип эле ушул бойдон өлүп кете берсин. Бирок бул дарактар, мобул тикенектүү бадалдар, мобул тикенектүү жай Аалам Күзгүсүнөн көргөн жайга эч окшобойт. Ал жерде эч кандай өсүмдүк жок, жалама аскалар менен айбандардын сөөктөрү бар эле. Торрестин жүрөгүн кайра үмүт

учкундары бийлеп алды. Мүмкүн өлүм аны бүгүн, бул жылы күтпөгөн чыгар? Ким билет, мүмкүн анын маңдайына дагы жыйырма жыл өмүр сүрүү жазылгандыр!

Торрес токойдон чыгып, бет маңдайынан катып калган лава¹ менен капталгансыган ачык майданга кезикти. Мындай жайда из калбайт — Торрес бул жайдан абайлап өтүп, кайра дарактардын ичине кирип кетти; ал эми кутулуп кеттим деп ойлоду. Аста-секин качуу планын түзө баштады: караңгы киргенге чейин жашырынып жата турган жай тапты, караңгы түшкөндөн кийин, көлгө, айлампасы бар жайга кайтып барат. Ал жерде Торрести эч ким кармай албайт. Ал сууга секирет да, кутулуп кетет. Жер астындагы дарыя менен экинчи жолу саякат кылуу эми аны коркунучка салбай калган. Көз алдында кайра ырааттуу дүйнө пайда болду: Гуалака дарыясы күн нурунда жалтырап деңизге карап агып жатат. Эми анын Чиа менен Хдатцлдын көздөрүнөн алган эки чоң жакут жана эки зымыраты бар! Ушунун өзү эле бүтпөс байлык, байлык болгондо да чекене эмес. Майялар казынасы колго тийип, дүйнөдө эң бай адам болуу ага

буюрбаган экен, мейли, ушул төрт таштын өзү да жетет. Азыр Торрес тезирээк караңгы түшүшүн күтүп жатты, мына ошондо акыркы жолу айлампага секирет, жер астындагы дарыяны бойлон тоо астынан сүзүп барып, алака дарыясына чыгын алат.

Бул көрүнүштү Торрес ушунчалык ачык элестеткендиктен кай жакка кадам таштаганын билбей, тең салмактуулугун жоготуп, ылдый карай сыйгаланып түшүп кетти. Бирок ал толкундардын койнуна эмес, тик аскадан түшүп кеткен эле. Аска ушунчалык жылмакай болгондуктан зымырап ылдыйга түшүп баратты, бирок ал аскага жүзүн буруп, буту колу менен кандайдыр бир нерсеге жармашып калууга жаналы калбай аракеттенди. Анткени менен баардык аракети текке кетти. Ырас, эми ал акырыныраак сыйгаланып баратканы менен кандайдыр бир нерсеге асылып, өзүн токтото албады.

Торрес капчыгайдын түбүнө түшкөндөн кийин, бир нече минут дээрлик дем албай, эси ооп жатты. Эсине келип, колунда укмуштуудай бир нерсени мыжыгып кармап турганын байкады. Бул иши экенине анын күмөнү жок эле. Акыры бардык күчү менен эркин топтоп, көзүн ачып кароого батынды — ошол замат жеңил дем алды: колундагы чын эле чочконун тиши экен, ал күн нуру менен шамалдан агарып кеткен болчу, анын жанында чочконун баш сөөгү жаткан. Айланасында да үйүлгөн сөөктөр: Торрес тегерегине каран, булар чочко менен башка майда айбанаттардын сөөгү экенин көрдү.

Ушунчалык коп сөөктү кайдан көрдү эле?.. Торрес ойлон ойлоп, ханышанын чоң казанын эстеди. Оо, кудай! Ошол жайдын так өзү! Ал башын көтөрүп, бул чуңкурду дароо тааныды. Анын башына чейин кеминде эки жүз фуг келет! Тээ башына чыкканга чейин жалама тик аска! Торрес бир кароо менен эле эч бир тирүү жан мындай жайдан чыгып кете албастыгын туйду.

Торрестин эскерүүсүндө жанданган алтын казандагы көрүнүш аны ордуна тургузуп, шашылыш айланага кароого аргасыз кылды. Капысынан өзү түшүп калган буктурма ага, кумда жөргөмүш жел жайчу жана өзү түбүндө олжо аңдын жатчу жайга окшоп турду, бар болгону бул желе андан миллион эсе чоң болчу. Каны дүргүгөн башына ушул чуңкурга жараша чоң жөргөмүшкө окшош жандык мени олжо кылуу үчүн аңдып жаткандыр деген ой туулду. Бул ойдон денеси жыйрылып кетти. Бирок ал бекер эле коркуптур. Кудуктук түбү казандыкындай жумуру келип, диаметри он футтай экен, кандайдыр майда айбандардын сөөктөрү калың

катмар болуп жатат. «Кызык, байыркы майялар мындай терең кудукту эмне менен казды экен?» — деп ойлоду Торрес. Ал өзү түшүп калган капкан адамзат колу менен жасалганына күмөн санаган жок.

Караңгы түшкөнгө чейин Торрес жогору чыгыш үчүн кеминде он жолу аракеттенип көрдү, анан акыры мунун мүмкүн эместигине толук ишенди. Жогору чыгууга жасаган ар бир аракети менен кийин, бактыга жараша күн баткан сайын чоңоюп бараткан көлөкөдө аптаптан жашынуу үчүн үч бүгүлүп, ал оор дем ала, ысыктан жана суусагандыктан

¹ Лава — вулкандардан атылып чыккан эриген минералдык масса.

жарылып кеткен эриндерин жалап жатты. Бул жер тандырдын ичиндей ысык болчу — анын денесинен тер менен бирге акыркы өмүр ширеси да чыгып баратканын сизди. Түндө, кандай кылып кутулсам экен деп баш катырып, бир нече жолу ойгонду. Бул жерден жогору чыгып кутулуп кетүүгө болот, бирок кандай кылып? Ал тандын атышын коркунуч менен күттү, себеби мындай ысыкка эч ким он саат чыдай албасын ал билет. Кайра түн киргенге чейин анын денесиндеги соңку ным да бууланып, күн аны бырышкан, кургаган мумияга айландырып жиберет.

Тандын атышы андагы коркунучту күчөтүп, өлүмдөн кутулуп калуунун жаңы, абдан жөнөкөй жолун табууга жардам берди. Ал дөбөгө жармашып чыга албайт, дубалды да тешип өтүүгө болбойт экен, демек жападан-жалгыз жол—төмөндө. Ой акмак! Деги түндө, салкын убакта иштесе болот эле го, эми күн саат сайын ысый баштаганда иштөөгө туура келет. Ал үбөлөнө баштаган сөөктөрдү жан-алы калбай иштеп, каза баштады. Ооба, албетте бул жерде ылдый кеткен жол болуш керек. Эгер, ылдый болбосо жамгырдын суусу кайда кетет? Суу агып кете турган жол болбосо, жамгырдын суусу кудукту толтуруп жибербейт беле. Ой келесоо! Эси жок акмак!

Торрес сөөктөрдү четке ыргытып, кудуктун түбүн казып кирди. Ал жан алы калбай иштеп, абдан шашылып жатты; тырмактары сынып, манжалары канап кетти. Бирок анда жашоого умтулуу күчтүүлүк кылды жана күн менен болгон бул мелдеш өмүр менен өлүмдүн күрөшү экенин билип турду. Ал төмөндөп казган сайын сөөк катмарлары тыгыз жана бекемирээк болуп баратты, сөөктөрдү мылтыктын учу менен сындырып, анан майдаланган сөөктү кочуштап алып таштоого туура келди.

Чак түштө, ысыктан башы ооруй баштаган мезгилде, ал бир ачылыш жасады. Асканын тазаланган бөлүгүндө, сыягы, бычак менен оюп жазылган, кандайдыр жазуулар пайда болду. Торрес зор үмүт менен башын көөдөнүнө чейин өзү казган чуңкурка салып, ит сыяктуу сөөктөрдү тыткылап, артка ыргыта баштады. Алардын бир бөлүгү чотке түшсө, бир бөлүгү — көбүрөөгү, кайра Торрестин үстүңө куюлуп түшүп жатты. Бирок ал ишке ушунчалык берилип кеткендиктен, эмгеги текке кетип жатканынан кабарсыз эле.

Акыры ал жазууну тазалап окуп чыкты:

Глазголок Питер Мак-Гил! 1829-окыл, 12-март. Өзүм казып, таап алган ушул жол аркылуу Шайтан кудугунан чыгып кеттим.

Жол! Демек ушул жазуудан төмөнүрөөктө жол болушу керек! Торрес жан-талаша кайра ишке киришти. Ал чаң менен топурактын алдында калгандыктан, чоң чычканды, же ушул сыяктуу төрт буттуу макулукту элестетип турду. Топурак бат-бат көзүнө түшүп, мурду менен тамагына тыгылат — мына ошондо чуңкурдан чыгып, чүчкүрүп, жетөлүп алат. Бул учурда ал эки жолу эсинен танды. Бирок так эле маңдайына келип калган күн аны кайра ишке киришүүгө мажбур кылды.

Акыры ал жолдун бир четин ачууга үлгүрдү. Бирок кайра казып, ал жолду бүтүндөй ачкан жок. Торрес тешик өзүнүн арык денеси батчудай болору менен, күн нурунан тезирээк жашырынуу үчүн буралып-буралы ичкери кирди. Караңгылык менен салкында бир аз эс алгандай болду. Ал кубанычтуу толкундануудан кийин денеси шалдырап калды, анын жүрөгү дүкүлдөй баштагандыктан үчүнчү жолу акылынан танды.

Эсине келгенден кийин, шишип карарып кеткен эриндерин араң кыймылдатып, кандайдыр дубаны окуган бойдон, үңкүрдөн жөрмөлөй баштады. Адам жүрчү жол ушунчалык жапыс болгондуктан, ал эмес эргежел да боюн түзөп баса албайт болчу, ошол себептүү ал дээрлик эмгектеп жүрүүгө аргасыз болду. Торрестин астында сөөктөр кычырап, майдаланып, курч сыныктары бутун тилип жатканын сизди. Ушул калыпта ал күндүзгү жарыктын шооласын көргөнчө болжол менен жүз футтай жүрдү. Бирок кутулуучу жай жакындаган сайын Торрес өтө акырындап баратты, ал өзүнүн абдан алсызданып калганын сизди: бул чарчагандыктан, же ачкалыктан эмес, негизи

суусагандыктан эле. Суу, бир нече жутум суу болсо — кайра ага күч кирген болор эле. Бирок суу жок болчу.

Жарык болсо улам чукулдап келатты. Торрес ага жакындап сойлой берди. Аңгыча жол отуз градуска жантайып, төмөн түшкөнүн сизди. Эми алга жүрүү жеңилдеди.

Торрес төмөн сыйгаланып, анын алдан тайып бараткан денесин жердин тартуу күчү алга, жарык түшүп турган тарапка сүйрөдү. Тешикке жакындаган сайын сөөктөр көбөйө баштады. Бирок бул Торрести санааркаткан жок — ал сөөктөрдү көрүп көнүп калган, анын үстүнө бул жөнүндө ойлоого кубаты да жетпей калган болчу.

Көзү караңгылап, колдорунун сезгичтигин бүтүндөй жоготкон болсо да, ал жолдун тарып баратканына акылы жетти. Торрес дагы эле ошол отуз градус жантаюудан ылдыйлап сыйгаланып баратып, күтүүсүздөн бул жол келемиш капканы, өзү башын алдыга созуп белгисиз тарапка сүйрөлүп бараткан келемиш сыяктанганын ойлоду. Жарык ааламга алып чыкчу күндүн жарыгы түшүп турган жылчыкка ал жете элегинде эле тешик абдан тар көрүнөт, ага батпасам керек, деп ойлоду. Анын бул санааркоосу чындык эле. Эч нерсени ойлобой, ал эркек кишиники экенин сезген сөөктөрдүн үстүнөн сойлоп өтүп, кулактарын сыйыртып, тар тешиктен башын тышка чыгарды. Күн анын башын аябай ысытып жиберди, ал болсо муну сезбей, көз алдында керилип жаткан мейкиндикке ач көздүк менен карады, ырайымсыз аска таш анын бул мейкиндикке чыгышын каалаган жок.

Бар болгону жүз ярддай арыда дарактарды аралап шылдырап агып жаткан сууну көрүүнүн өзү акылдан аздырышы мүмкүн эле. Чөптөрү жайкалган каптал түптүз сууга туташып кетет. Суунун жээгиндеги дарактардын көлөкөсүндө Адашкан Жандар Өрөөнүндө көргөнүндөй кичинекей уйлар тизесине чейин суу кечип, капарсыз турушат: алар чымын-чиркейлерден корунуп, куйруктары менен ыкшоо сыйпанып, буттарын көтөрүп коюшат. Торрес аларды жек көрүү менен карады: алар сууну каалашынча ичиши мүмкүн, бирок сыягы, азыр алар чаңкаган жок. Акылсыз макулуктар! Айланасында ушунча суу жайма-жай агып жатса ичпегендерин кара!

Күтүүсүздөн уйлар бир нерсе сезгендей баштарын бурду: дарактардын ичинен чоң бугу чыга келди. Уйлар баштарын түзөп, буттары менен суу чапчын баштады. Суунун шарпылдаганы Торреске угулуп турду. Бирок бугу алардын нааразылыгына көңүл бурбай, башын салып суу иче баштады. Бул Торрес үчүн чыдап болбос көрүнүш эле: ал ач айкырык салды, эгер ушул убакта анын акылы жайында болгондо, өз үнүн өзү таанымак эмес.

Бугу качып кетти, уйлар болсо коркунучтуу кыйкырык чыккан тарапка карады да, анан көздөрүн жумуп, кез-кезде сыйпанып коюшуп, мурдагыдай үргүлөй башташты. Торрес кулагы жулунуп кетерин да ойлобой, башын кайра тартып алды да, сөөктүн үстүнө эси ооп жыгылды.

Эки сааттан кийин — канча убакыт өткөнүн ал оз чү билбесе да — Торрес көзүн ачып, баш сөөккө бетин коюп жатканын сизди: батып бараткан күндүн нуру тар тешик аркылуу түшүп турду, күтүүсүздөн Торрестин астында дат баскан бычактын мизи жалтырай түштү: бычактын мизи жешилип, сынып калыптыр. Ал эмне үчүн мында болгонун Торрес дароо түшүндү. Бул жер астындагы жолдун оозундагы аскага жазган бычак, анын астындагы сөөктөр болсо, ошол катты жазган адамдын калдыктары болчу. Ошондон кийин Альварес Торрес таптакыр эсинен танды.

— А-а, Питер Мак-Гил, менин душманым экенсиң го? — деп кобурады ал. — Глазголок Питер Мак-Гил, чыккынчы! Сен мени атайы ушул жол менен сүйрөп келүүгө аргасыз кылдың. Мына сага! Мына! Мына!

Ушундай деп оор бычакты морт баш сөөккө малды. Бир кезде Питер Мак-Гилдин мээси сакталган сөөктөн көтөрүлгөн чаң Торрестин мурдун каптан, андан бетер ачуусун келтирди. Ал скелетке жабышып, сөөктөрдү бири-биринен ажыратып ыргыта баштады. Бул кандайдыр кандуу кармашка окшоп турду. Бул согушта Торрес бир кезде Глазгодо жашаган адамдын калдыктарып жексен кылып жатты. Караңгылыктын койнуна сиңип

бараткан ааламдын сулуулугун дагы бир жолу кароо үчүн Торрес кайра тешиктен башын чыгарды. Ал кадимки майялардын капкагына мойнунан илинген келемиштей сулуу ааламдын караңгылык койнуна сиңип баратканын карап турду, күндүн батышы менен бирге анын акыл-эси да караңгылык койнуна сиңип баратты.

Уйлар болсо дагы эле суу кечип, кез-кезде чымын-чиркейлерден корунуп турушат: анан кайрадан бугу көрүндү, ал топ уйларга көңүл бурбай, эңкейип суу иче баштады.

Ж Ы Й Ы Р М А С Е Г И З И Н Ч И Г Л А В А

Кесиптештери Риганды Уолл-стриттин бөрүсү деп аташаары бекеринен эмес болчу. Адатта ал биржада өтө аяр, бирок чындап ойноп, кез-кези менен так эле үзгүлтүксүз иче турган аракеттей чечкиндүү жана укмуштуу авантюра баштар эле. Узак жылдар даңкталып, ушул мезгилдин аралыгында беш жолудан кем эмес биржаны дүрбөлөңгө түшүрүп, ар биринде анын чөнтөгүнө миллиондогон акча түшчү. Анткени менен Гиган анда-санда гана ушинтип кутурчу, бирок ал анча-мынчага убараланчу эмес.

Душмандарынын шектенүүсүн жоготуш үчүн жана акырында Бөрү карып, тынчып калды деп ойлосун үчүн бир нече жыл катары менен унчукпай жүрө берчү. Анан оз муунтуп таштоого камынып жүргөн кишилерине канысынан кол салчу. Бирок сокку күтүүсүз башталса да, эч качан капысынан, даярдыксыз болчу эмес. Риган соккуну берүүгө коп айлар, кээде жылдар бою катуу даярдык көрөр эле.

Френсис Морган үчүн да ал эч качан күтпөгөн Ватерлоо ушинтип иштелип чыккан жана даярдалган болчу. Негизги максат өч алуу, маркумдан өч алуу эле: сокку Френсиске эмес, тескерисинче Френсистин атасына каршы багытталып, уулу аркылуу мүрзөдө жаткан атасын жеңүү максат кылынган. Кары Р. Г. М. — Ричард Генри Морган — тирүү кезинде, ага сокку бериш үчүн Риган сегиз жыл ыңгайлуу учурду күттү. Бирок мындай мүмкүнчүлүк келген жок. Риган Уолл-стрит Бөрүсү аталса да, Арстанга, ал өлгөнгө чейин кол сала албады.

Ошентип Риган өзүнүн жек көрүүсүн достук пардасы менен жашырып, атасынан анын баласына өткүрдү. Арийне бул жек көрүү туура эмес түшүнүлгөн аракет менен нээттен туулган эле. Риган Р. Г. М. өлөрдөн сегиз жыл мурда аны алдамакчы болуп, бирок ал иши оңунан чыккан жок. Анткени Р. Г. М. анын максатын билип койгон, билип гана койбостон, өзүнүн ойлогон оюнун тууралыгына толук ишенип, кыянатчыл кесиптешинин арабасынын дөңгөлөгүнүн огун тез жана шамдагайлык менен араалап койгону Ригандын оюна да келген жок. Эгер Риган өзүнүн кыянат нээттери Р. Г. Мага маалымдыгын билгенде, өч алуу жөнүндө ойлобой, оозу күйүп кала берген болор эле. Бирок Риган Р. Г. М. да өзү сыяктуу кыяпат жана ыппас деп эсептегендиктеп муну кезектеги негизсиз ыппастык катары кабыл алды да, душманынын өзүн болбосо, баласын талкалап, өчүн алмакчы болду.

Ал ошентип шарттын келишин күтө баштады. Обогу Френсис атасынын каражаты менен тургузулган чоң ишканалардан түшкөн пайдага канааттанын, биржа оюнуна катышпай жүрдү. Френсис «Тэмпико петролеум» компаниясынын негизги кожоюндарынын бирине айланып, миллиондоп пайда бере турган бул ишканага бир нече миллионду жумшагандан кийин, Риган жаш Морганды жок кылып таштоо мүмкүнчүлүгү туулду деп ойлоду. Бирок ушул мүмкүнчүлүк пайда болгондон кийин, ал чабуулга шашылбай, ырааттуу даярданыш үчүн бир нече ай зарыл болсо да, убакытты бекер еткорбоду. Чабуулга даярдануудан мурда Риган Френсистин кандай акциялары ишканалардын карамагында, кайсылары тикеден-тике оз карамагында экенин аныктады.

Ригандын даярдык көрүшүнө эки жылдан ашык убакыт кетти. Френсистин бир топ байлыгы жумшалган бир нече корпорацияларда Риган директорлордун бири болуп, таасири күчтүү болчу: «Фриско консолидэйтедге» ал председатель; «Нью-Йорк,

Вермонт энд Коннектикут» компаниясында председателдин орун басары; «Норс-Уэстерн электрикте» болсо мурда бир директорду колго алып, кийин ар түрдүү арам иштер менен добуштун үчтөн эки бөлүгүн өзүнө тартып алды. Ушинтип түздөн түз же бир жагынан — корпорациялар жана банк филиалдары аркылуу Френсистин байлыктарына тиешелүү болгон баардык жашыруун финансы жана коммерция пружиналарын жана да тирөөчтөрдү өз колуна алды.

Бирок бул ишканалар эң чоң «Тэмпико петролеумдуи» жанында эч кеп эмес болчу. Мында Риган, биржада сатып алган арзыбаган жыйырма миң акцияны эсепке албаганда, эч таянычы жок эле, ошого карабай, зор финансылык манипуляция мезгили жакын калган болчу. «Тэмпико петролеум» чынында Френсистин менчик мүлкү эле. Бул ишканага өзүнөн сырткары бир нече жолдоштору, анын ичинде миссия Каррузерс кызыгуучу. Бул жаны тынбаган аял Френсиске тынчтык бербей, ал гана эмес бир уялып да койбой телефон чала берип, жинине тийчү. Ошону менен бирге Жонни Пасморго окшогондор эч качан Френсистин тынчын алып, ашыкча кетпей, жолугушуп калганда гана биржанын абалы жөнүндө жана жалпы финансы жөнүндө кеп арасында, ошондо да үмүтсүздөнбөй, ишенич менен айтып калышчу. Анткени менен бул Френсисти миссис Каррузерстин сүрүштүрө берип жадатканына караганда, көбүрөөк түйшүккө салчу.

Ригандын митаамдыгынан улам «Норс-Уэстерн электрик» акциялары накта отуз тепкич төмөн түшүп кетти да, өтө арзан баалана баштады. Өздөрүн билгич сезген кишилер бул ишкана ишеничсиз деген бүтүмгө келишти. Анан кадимки кичинекей, бирок Гибралтар сыяктуу бекем «Фриско консолидэйтед» компаниясына кезек келди. Бул компания жөнүндө эң жаман имиштер тарады, ал эмес бул компаниянын банкроттолушу жөнүндө да сөз кылып жатышты. «Монтана Лоуд» болсо Малэнинин компаниянын абалы жөнүндө тамак астынан кир издеп, аралаш жазылган эсептешүүдөн кийин дагы эле өзүн ырастай албай жатты. ал эмес англис салымкорлору тарабынан жиберилген улуу адис Уэстон да кандайдыр көңүл тынчыта турган сөз айта алган жок. Жарым жылдан бери киреше кийирбей жаткан «Имириэл тангстен» азыр чоң иш таштоонун айынан зор зыян тартып жатты, иш таштоонун болсо акыры көрүнбөдү. Булардын бардыгы Ригандын алтынынын айынан экендигин, анын акчасына сатылып кеткен бир нече профсоюз уюмунун башчыларынан блок, эч бир жан билчү эмес.

Френсиске карата болгон бул чабуулдун сырдуулугу жана коонтуулугу Бэскомдун шаштысын кетирип койду. Тоодон акырындык менен сүрүлүп түшүп келаткан муз катмары Френсистин акчасы каражатталган баардык нерсени түбү көрүнбогон жарга сүрүп бараткандай эле. Сырттан караган кишиге эч нерсе өзгөрүлбөгөндөй сезилчү — бул акциялардын жөнөкөй төмөндөшү сыяктанып, анын айынан Френсистин байлыгы күн сайын төмөндөп азайып баратты. Анын өзүнө тиешелүү акциялар гана_ эмес, ал банктардын бере турган акциялары төмөндөп баратты.

Ушул арада согуш жөнүндө имиштер тарады, Чет мамлекеттердин элчилерине бир баштан паспорт бериле баштады, дүйнөнүн жарымы колуна курал алып жаткандай сезилди. Биржадагы абал туруктуулугун жоготуп, бүгүн эртең дүрбөлөң башталчудай болуп турган убакта чоң мамлекеттер мораторий жарыялоону создуктуруп жаткан мезгилде, Риган Френсиске акыркы соккуну берүүнү чечти. Бул Ригандын жол башчылыгын кың дебестен кабыл алган ондогон чоң «аюулар» менен бирге акциялардын наркын азайтуу оюнун баштоо үчүн эң ыңгайлуу убакыт эле. Бирок Ригандын планы кандай экенин алар да анык билчү эмес, мунун себеби эмнеде экенин ойлоп да коюшкан жок. Алар пайда таап калыш үчүн бул оюнга катышып жатышты жана Риганы да ушул максатта ойноп жатат деп ойлоп жүрүшкөн. Негизги бута Френсис Морган, же туура ыраагы, анын атасынын арбагы экендигин, бул кудуреттүү сокку так ошого багытталгандыгын алар ойлоруна да алышкан жок.

Риган башчылык кылган ушак сөздөр фабрикасы толук кубат менен ишке киришип

кетти. «Аюулар» бааны түшүрө электен мурда эле төмөн бааланып келаткан ишканаларынын акцияларынын наркы өтө төмөндөй берди. Бирок ушуга чейин Риган «Тэмпико петролеумга» кандайдыр себеп менен 'кысым жасоодон али тартынып жаткан эле. Жалпы үмүтсүздүк менен дүрбөлөңдүн арасында бул компаниянын акцияларынын наркы жогору даражада кыймылдабай турду. Риган Френсистин айласыздан ушул компания акцияларын рынокко чыгарууга аргасыз болорун. жана ошону менен башка кыйроолордун ордун толтурууга аракеттенишин күттү.

— О кудай! О кудай!

Бэском жаагын таянып, тиши ооруган кишидей капысынан жүзүн бырыштырды.

— О кудай! О кудай! — деп кайгалады ал. — Рыноктун иш балдасы чыкты. Ага кошулуп «Тэмпико петролеум» да кыйрады! Мындай болорун ким билиптир!

Френсис Бэскомдун кабинетинде олтуруп, сигаретасын өчүп калганын байкабай, кайра-кайра соруп жатты.

— Баары кимдики мурун өтөт дегендей, сатып жатышат, сатып жатышат,— деди ал.

— Биз узак барсак эртең мененкиге чейин чыдайбыз, анан сиздин мүлкүңүздү дүң соодага коёт, сиз менен кошо мени да,— деди макилер саатына көз салып.

Френсис да саатына ыктыярсыз көз чаптырып койдү: сааттын жебелери оп экини көрсөтүп турат.

— «Тэмпиконун» калган акцияларын рынокко чыгарыңыз,— деди ал чарчаган түр менен. — Бул эртеңкиге чейин чыдашыбызга шарт түзөт.

— Эртең эмне болот? — Сурады маклер. — Деги таянарыбыз калбады, кичинекей клерктерге чейин баардыгы оз акцияларын тезирээк сатууга аракеттенип жатышат.

Френсис ийинин куушурду.

— Өзүңүз билесиз, үйүмдү да, Дримуорллду да, Адирондак тоосундагы дачаны да эң жогорку баа менен барымтага койдум.

— Досторуңуз барбы?

— Ушундай убактабы! деди Френсис кейиштүү.

— Ооба, так ушундай убакта жардам берчү досторуңуз барбы? — Кайра сурады Бэском. — Угуп туруңуз, Морган. Колледжде ким менен достошконуңузду билемин. Мисалы, Жонни Пасмор...

— Анын өзү да ушул иш боюнча кулагына чейин сазга батып калды го. Менин ишим оңунан чыкпаган соң, аныкы да тескерисине кетет. Дэйв Доналдсон да айына жүз алтымыш доллар менен жашоого аргасыз болот. Крис Уэстхаузга болсо киного кирип иштөөгө туура келет. Ал мурда эле жакшы катер болчу, анын айтканына караганда экранга өңү абдан жакшы чыгат имиш.

— Ошентсе да бир досуңуз бар — Чарли Типпери,— деп эскертти Бэском, кожоюнунун бул досунан үмүттөнбөгөнүн өзүн сезип турган болсо да.

— Ооба, бар,— Френсис анын сөзүн үмүтсүз коштоду. — Бирок бир начар жагы: анын атасы дагы эле тирүү.

— Картаң эшек, өмүрүндө тобокелге салып бир доллар да каражаттабаган,— деп анын сөзүнө кошулду Бэском. — Бирок ар дайым анын колунда бир нече миллион нак акчасы турат. Бактыга каршы, ал даде тирүү жүрөт.

— Эгер кичинекей ушул «бирок» болбогондо, Чарли мен үчүн атасын көндүрө алат болчу.

— Барымтага коюш үчүн кымбат кагаздарыңыздан калган жокпу? — деп шашылыш кайрылды маклер.

Френсис баш ийкеди.

— Барымтага койбой туруп, абышкадан бир доллар өндүрүп көрүңүзчү!

Ошого карабай, бир нече минутадан кийин Френсис Чарли Типперини өз кабинетинде табыш үмүтүндө анын секретарына визит кагазын сунду. Типперинин

фирмасы Нью-Йорктогу,. ал эмес дүйнөдөгү эң ири зергер фирма болчу. Типпери чалдын бриллианттарга койгон доллары көп нерселерден кабардар болгон кишилердин болжолунан да көбүрөөк эле.

Френсис ойлогондой, Чарли менен сүйлөшүүдөн эч натыйжа чыккан жок. Чал дагы эле башкаруучулук ролун өзү бекем кармап, уулу анын жардам беришине кепил боло албайт эле.

— Мен атамды жакшы билемин,— деди ал Френсиске. — Аны макулдатууга аракеттенип көрөмүн, бирок сен мындан кандайдыр бир жыйынтык чыгат деп үмүттөнбө. Мындай аракетим дайым чатак менен бүтөт. Анын абдан көп кымбат кагаздардан жана өкүмөт заемдорунан сырткары нак акчасы да бар, мына ушунусу жандан өтөт. Билесиңби, бабам жаш_кезинде эле бутуна туруп, фирма ачканда досуна миң доллар карыз берген экен. Ал досу өмүрүнүн акырына чейин карызын кайтара албаптыр жана ошону өлгөнгө чейин унута албай жүрөт. Бул кайгылуу окуя экөөнүн тең өмүр бою эсинен кетпейт. Атама түндүк полюсту барымтага койсоң да, мына ошол муздарга тил кат алмайынча жана ал жерге муздун баасын аныкташ үчүн эксперт жибербей туруп бир пенни да карызга бербейт. Сенде болсо барымтага коюучу эч нерсе жок. Мен сага бир нерсени алдын-ала айтып коёюн. Абышка менен бүгүн түштөн кийин сүйлөшүп көрөмүн — тамактангандан кийин анын ар дайым көңүлү куунак болот. Анан өзүмдүн канча акчам бар экенин, сен үчүн эмне иштээр аларымды да байкап көрөмүн. Ооба, бир нече миң доллар сен үчүн аздык кылаарын түшүнүп турам, ошондуктан көбүрөөк табууга колумдан келгенин жасайын, келбесе да аракеттенип көрөмүн. Каңдай болсо да эртең эртең менен саат тогузда сага барамын...

— М-да, мен үчүн бул бактысыз күн болду,— деди Френсис бир аз жылмаюу менен анын колун чын-жүрөктөн кысып коштошуп. — Мен саат сегизде эле үйдө жок боломун

— Андай болсо мен саат сегизге чейин келемин,— деди Типпери дагы бир жолу чын жүрөктөн Френсисдин колун кысып. — Азырынча иш менен алекмин. Башыма бир кызык ой келип калды.

Ал күнү Френсис иш боюнча дагы бир кишиге жолугушу зарыл болчу. Өз маклери Бэскомдун конторуна келгенде, ал Риган телефон чалып жолугушууну кааларын айтты деди. Риган Френсис үчүн кызыктуу жаңылык бар экендигин айтып коюуну өтүнүптүр.

— Мен азыр эле анын алдына барамын,— деди Френсис шляпасын колуна алып: анын жүзүндө үмүт учкундары жайнап кетти. — Ал атамдын жакын досу, мени бул азаптан ошол гана куткарышы мүмкүн.

— Буга анчалык ишене бербейсиз,— деди Бэском башын чайкап, тилинин учундагы сөзүн айтууга батынкырабай, бир азга унчукпай туруп. — Панамадан кайтарыңыздын алдында мен ага телефон чалган элем. Аны менен ачык эле сүйлөштүм. Ага сиздин сапарда экендигиңизди, абалыңыз аянычтуу экенин айттым да, кандайдыр зарылчылык болсо, сиздин жардамыңызды күтсөк болобу, деп сурадым. Ал анык жооп бербей, сөздү чаргыйтты. Адамдардан жакшылык сурасаңыз, алар сөздү башка жакка бура баштарын билесиз го. Ал да так ошентти. Бирок менин оюмча, бул жерде бир кеп бар. Жок, мен аны душмандык деп айта албайм, ошентсе да мага ушундай сезилди... Жалпы алганда ал сиздин келечегиңиздин кыйрашына көңүл кош жана камарабагандык менен карап жаткандай туюлду.

— Болбогон кеп! — Френсис күлүп жиберди. — Ал атам менен өтө жакын дос болчу.

— Сиз «Космополитен рейлуэйздин» кошулушу жөнүндө уктуңуз беле? — Маанилүү түр менен сурады Бэском.

Френсис баш ийкеди.

— Бирок мен ал кезде жарык дүйнөгө келе элек болчумун,— деп жооп кайтарды ал арадан бир аз убакыт өткөндөн кийин. — Мен кээ бир сөздөрдү гана укканмын. Ошондо эмне болгонун айтын бериңизчи? Эмнеге капысынан муну эстей калдыңыз?

— Мунун тарыхы узун, бирок менин кеңешиме кулак салыңыз: Риганды

көргөнүңүздө бардык сырды ага айтып койбоңуз. Оболу ал баштагандай болсун. Эгер ал сизге кандайдыр жардам сунуш кылса, муну сиздин өтүнүчүңүзсүз, өз колдоосу менен жасасын. Мүмкүн мен жаңылып жаткандырмын, бирок эң алды менен анын көңүлүндөгүсүн билип алуу зыян кылбайт.

Жарым сааттан кийин Френсис Ригандын кабинетинде аны менен бетме-бет олтурду. Ал өзүн кандай балакет күтүп жатканын ушунчалык анык билсе да, муну ачык моюнга алуудан өзүн араң кармап турду: бирок Бэскомдун кеңешин эстеп, өз ишинин абалы жөнүндө мүмкүн болушунча көңүл кош сүйлөөгө аракеттенди. Ал эмес Френсис өзүн анын алдында камаарабагандай көрсөтүүгө аракеттенди.

— Кулагыңа чейин батып калдыңбы, ыя? — деп сөз баштады Риган.

— Өтө эле эмес, башым али жогору турат,— тамаша менен жооп кайтарды Френсис. — Мен али дем алууга кудуретим жетет, чөгүп кетүү жөнүндө ойлой да элекмин.

Риган дароо жооп кайтарган жок. Биржа телеграфы лентасындагы акыркы кабарлар менен бир нече минут таанышып чыкты.

— Арийне «Тэмпико петролеум» акцияларын рынокко көбүрөөк чыгарыпсың.

— Себеби аларды колубуздан жулуп кетип жатышат,— жооп берди Френсис, жанатан бери биринчи жолу, мүмкүн Бэскомдуку туура болуп жүрбөсүн деп таңданып ойлоду.— Эчтеке эмес, душмандарымды алардын-көңүлү айнып кускандай болгончо акцияларды жутууга аргасыз кыламын.

— Ошентсе да, көрдүңбү, «Тэмпико» акцияларын калтырбай сатып алып жатышканы менен, анын баасы төмөндөп баратат. Ушунусу кызык,— деди Риган.

— Биржада наркты төмөндөтүү оюну жүрүп жатканда ар кандай кызык иштер болушу мүмкүн,— деп токтоо жана акылдуулук менен жооп берди Френсис. — Менин душмандарым, өзүм кутула албай жүргөн кагаздарды жутуп, курсактарын кампайтаары менен, алар күптүү болушат. Мына ошондон кийин кай бирөөлөр суктугунун айынан болгон дартынан кутулуш үчүн аз суммадагы акча төлөшпөйт Менин оюмча, аларды мен кекиртектен аларымдан мурун, чөнтөктөрүн аңтарып беришет.

— Бирок сен болоруңча болдуң го, балакайым. Сен бул жерде жок кезинде да биржадагы бул кармашууну күзөтүп турганмын. «Тэмпико петролеум» сенин акыркы таянычың.

Френсис башын чайкады.

— Эч андай эмес,— деп калп сүйлөдү ал. — Биржадагы душмандарымдын оюна да келбеген байлыгым бар. Мен аларды алдап тузакка түшүрүп жатам, атайлап алдап жатам. Риган, муну жалгыз сизге сыр катары айтып олтурам. Себеби сиз атамдын досу эмес белеңиз. Бул чатактан албетте соо чыгамын. Тилимди алсаңыз, базарда нарк ашып кете элегинде сатып алыңыз. Нарк көтөрүлгөндө, пайдага бир топ акчаңыз-калат.

— Кайдагы байлыгыңды айтасың?

Френсис ийнин куушурду.

— Бул жөнүндө душмандарым биржа акцияларым менен толгондон кийин билишет.

Көз боёчулук кылып жатасыңбы? — деп кубана кыйкырды Риган. — Карыя Р. Г. М. сыяктуу сен да бекем турасың. Бирок сөзүңө ишенишим үчүн бул көз байлоо эмес экенин далилдешиң керек.

Риган жооп күттү, ошондо капасынан Френсистин башына бир ой келди.

— Эмнени далилдейин, сиздики туура,— деп кобурады ал. — Чын эле сизди алдаган болчумун. Мен чөгүп баратам: суу кулагыма чейин жетти, эгер сиз жардам берсеңиз кутулуп чыгышым мүмкүн. Атамды эстеп, анын баласына колуңузду созуңуз. Сиз мени колдоп-кубаттасаңыз, алар адебин жейт...

Мына ошондон кийин гана Уолл-стрит Бөрүсү арсайган азуусун көрсөттү. Ал сөөмөйү менен Ричард Генри Моргандын сүрөтүн нукуду.

— Сен кандай ойлойсуң, эмнеге ушунча жылдан бери мобул сүрөттү дубалга илип, сактап келатам? — деп сурады ал.

Френсис: түшүнүктүү, анткени сиздер канча жылдан бери дос болчусуңар, дегендей баш ийкеди.

— Жок, таба албадың,— деди Риган мыскылдуу жылмайып.

Френсис таңданып ийнин куушурду.

— Ар дайым аны эсте тутуу үчүн сактап келатам,— деди Бөрү. — Мен аны бир мүнөт да унутпайм. «Космополитен рейлуэйздин» биригиши менен тиешелүү окуяны уккансыңбы? Сенин атаң мына ушунда мени алдап кеткен. Сен мага ишенип кой, ошондо оңой алдаган эмес. Бирок өч алууга ал өтө куулук кылды. Ошондуктан анын сүрөтүн дубалга илип коюп, сабырдуулук менен күттүм. Күткөн убактым эми келди!

— Айткыңыз келгени?.. — деп токтоолук менен сурады Френсис.

— Так ошондой,— деп айкырды Риган. — Мен күттүм жана чабуулга даярдандым. Эми мен күткөн убакыт келди. Кантсе да күчүк колума түштү. — Ал табалап, ырсайып, сүрөткө карады. — Эгер бул көрүнүш как баш чалды мүрзөсүндө аласалдырбаса, анда...

Френсис креслодон туруп, өз душманына кызыгуу менен узак карап калды.

— Жок,— деди ал өзү менен өзү сүйлөшкөндөй. — Жок, арзыбайт.

— Эмне арзыбайт? — Дароо бир нерседен шектенгендей сурады Риган.

— Сиз уруп колду булгаганга арзыбайсыз,— деген токтоо жооп угулду. — Мына ушул колдорум менен беш минутада сизди аркы дүйнөгө жөнөтсөм болор эле. Сиз эч кандай Бөрү эмессиз. Жөнөкөй ит менен сасык күзөндөн төрөлгөн макулуксуз. Мага бул жөнүндө айтышкан эле, сизден мындай ишти күтүүгө болорун, мен ишенбей, өзүм толук билиш үчүн бул жерге келген элем. Досторумдуку чын экен. Алар сизге кандай ат коюшкан болсо, баарына татыктуу экенсиз. Оф, бул жерден тезирээк кетиш керек. Бул жерден жаман жыт келип жатат. Сасыгын карачы!

Френсис эшиктин туткасынан кармап, артына бурулду. Ал Ригандын ачуусун келтире албаптыр.

— Эми эмне кылмакчысың? — деп Риган какшыктап сурады.

— Телефонунуз аркылуу маклериме коңгуроо чалышка уруксат берсеңиз, эмне кылаарымды билип аласыз,— деп жооп берди Френсис.

— Макул, балакайым,— деди Риган кичипейилдүүлүк менен, бирок ошол замат кандайдыр бир нерсени сезип, кошуп койду: — Мен өзүм байланыштырып беремин.

Телефон трубкасын чын эле Бэскомдун алганына ишенгенден кийин, трубканы Френсиске узатты.

— Сиздики чын экен,— деди ал Бэскомго. — Сиз койгон аттардын баардыгына татыйт, ал эмес андан ашыкка да. Өзүбүз түзгөн эрежеге ылайык ишти уланта бериңиз. Карт түлкү ишенбесе да, биз аны каалаган убакта кысымга алышыбыз ырас. Ал мени тоноп аларына ишенет.

Френсис душманын алдаш үчүн бир аз ойлонуп турду" да, анан сөзүн улантты: — Мен азыр сиз кабарсыз болгон кээ бир иштерди айтамын. Башында эле ушул түлкү бизге чабуул койгон экен. Эми кимди көргө көмүү бизге белгилүү.

Френсис ушуга окшогон маанидеги бир нече сөз айтып, трубканы илип койду.

— Билесизби,— деп түшүндүрдү кайра босогого токтоп,— сиз изиңизди ушунчалык эпчилдик менен жашырганыңыздан, бул кимдин изи экенин билбей жүрчүбүз. Эй, каргыш тийген Риган, сизден он эсе күчтүү белгисиз душманды талкалап коймокчу болуп жүргөнбүз. Эми бул душман ким экени белгилүү, ишибиз бир топ жеңилдеши калды. Биз оор күрөшкө даярданган болчубуз. А эми болсо жеңил гана жеңишке жетебиз. Эртең ушул убакта, так ушул жерде, сиздин кабинетиңизде жоктоо башталат, бирок ыйлоочу улардын арасында сиз болбойсуз. Сиз өлүккө айланасыз, биз сизди талкалап таштаганыбыздан кийин, чыныгы финансылык өлүккө айланасыз.

— Так эле куюп койгондой Р. Г. М. дин озү,— деди кары Бөрү жылмайып. — Тобо, ал да көз боёмологонго өтө жөндөмдүү эле.

— Атам сизди көмүп таштап бул машакаттан мени куткарбаганына өкүнөм! — деди

Френсис чыгып баратып, анын жүзүнө тигилип.

— Бул машакатка тиешелүү бардык каражаттардан да дегин,— деп кыйкырып калды анын артынан Риган. — Али бул сөзүң өзүңө кымбатка түшөт, жаш жигит, бул кабинетте болсо эч кандай жоктоо болбойт.

— Ии, эртең чечүүчү күн,— деди Френсис Бэскомго, ошол күнү кечинде коштошуп жатып. — Эртең ушул убакта менин баш теримди шылып алышат да, өзүм Ригандын коллекциясы үчүн бардык закон боюнча күнгө кургатылып, ышталган экспонатка айланамын. Бул кары шайтан алгырдын менде өчү бар экенин ким ойлоптур дейсиз! Мен ага эч качан жамандык кылбасам. Тескерисинче, аны ар дайым атамдын кыйышпас досу деп билчүмүн Чарли Типпери атасынан бир нерсе өндүрө алалса го...

— Же Кошмо Штаттар капыстан мораторий жарыяласа,— деди Бэском ага боору ооруп, бирок буга өзү бир аз да үмүттөнбөй.

Риган болсо бул убакта өзүнүн кабинетине жыйылган ушакчылары менен агенттерине көрсөтмө берип жатты.

— Саткыла! Сата бергиле! Эмне болсо да саткыла, акцияларды ошол замат кардарлардын колуна карматкыла. Бул төмөндөөнүн акырын көрбөй жатам.

Френсис болсо үйүнө кайтып келатып, жолдон кечки газетанын акыркы санын алып көз чаптырып, чоң тамгалар менен басылган төмөнкү темага көзү түштү:

«ТӨМӨНДӨӨНҮН АКЫРЫН КӨРБӨЙ ЖАТАМ,-ДЕП КҮН МУРУН АЙТЫП ЖАТАТ ТОМАС РИГАН».

Эртеси таңкы саат сегизде, Чарли Типпери Френсистикине келгенде ал үйүндө жок болчу. Бул түн Вашингтондогу өкмөт уктаган жок, түнкү телеграммалар Кошмо Штаттар согушка кошулбаган болсо да, мораторий жарыялаганын жана төлөөлөр токтотулгандыгын бүткүл мамлекетке жарыялады. Саат жетиде Френсис али ордуна тура элегинде ага Бэском ушундай кабар алын келди. Френсис ошол замат аны менен кошо Уолл-стритке жөнөдү. Өкмөт мораторий жарыялаганы аларга үмүт тартуулап, алардын алдында али көп иштер бар эле.

Бирок Чарли Типпери ошол күнү эртелеп Риверсайддрайвга келгендердин биринчиси эмес болчу. Таңкы саат сегизде күнгө күйүп карайып, чаңга бөлөнгөн Генри менен Леонсия чоң эшиктин коңгуроосун чалышты. Эшик ачкан кичинекей камердинерди четке түртүп, алардын каршысына чуркап чыккан Паркерди таңдандырып, түз эле ичкериге карай басышты.

— Жогору чыгып убара болбоңуздар,— деди Паркер. — Мистер Морган үйдө жок.

— Ал кайда? — Сурады Генри чемоданын бир колунан экинчисине алып. — Аны тезинен көрүшүбүз керек. Билип коюңуз, тезинен. Сиз кимсиз өзү, шайтан алгыр?

— Мен мистер Моргандын камердинеримин,— салтанаттуу жооп берди Паркер. — Өзүңөр ким болосуңар?

— Менин фамилиям Морган. — Генри анын сөзүн бөлүп, бир нерсе карап жаткандай айланага карады, анан китепкананын эшигин ачып, ал жердеги телефонду көрдү. — Френсис кай жерде? Аны кайсы номер менен чакырышым мүмкүн?

— Мистер Морган зарыл иши болбосо, эч ким телефон чалын менин тынчымды албасын деп айткан.

— Так менин ишим өтө зарыл. Номерин бериңиз.

— Мистер Моргандын бүгүн өзгөчө иши көп,— өжөрлөндү Паркер.

— Алы катуу кысымга алыштыбы, ыя? — сурады Генри.

Камердинердин жүзүндө өзгөрүү болгон жок.

— Бүгүн жыпжылаңач кылып чечип алышат көрүнөт ээ?

Паркердин жүзү катып калгандай жана алар эмне деп жатканын түшүнбөгөндөй аңкайды.

— Сизге дагы бир жолу кайталаймын: мистер Моргандын бүгүн эч мүмкүнчүлүгү жок... — деп сөз баштады ал.

— Эх, кары шайтан! — Генринин ачуусу келип кетти.— Биржада анын коколонуп турганы эч кимге жашыруун эмес го, деги. Муну баары билет. Бул жөнүндө баардык таңкы газеталар жар салып жатат. Кана, мырза камердинер, анын номерин айтыңыз. Анда өтө зарыл жумушум бар.

Бирок Паркер өжөрлөнүп тура берди.

— Адвокатынын фамилиясы кандай? Же маклерунун фамилиясы ким? Жок дегенде анын өкүлдөрүнүн биринин атын ата.

Паркер баш чайкады.

— Анда кандай ишиңиз бардыгын айтпасаңыз... — деп баштады камердинер.

Генри чемоданды жерге койду, ал Паркерге жулунуп, кайсы биринин фамилиясын айтууга мажбурлоого даярданды, бирок арага Леонсия түштү.

— Айта бер ага! — деп кеңеш берди кыз.

— Айтайынбы? Эмне үчүн, андан көрө көрсөтүп эле коёюн. Эй, сиз, бери келиңиз! — Генри китепканага кирип, чемоданды стол үстүнө койду да, аны ача баштады. — Угуп туруңуз, мырза камердинер, мистер Морганда чындыгында өтө зарыл ишибиз бар. Биз аны куткаруу, баткактан чыгарып алыш үчүн келдик. Биз ага 'миллион-миллион акча алып келдик, ал мына бул чемоданда...

Ушул убакка чейин кыжырлануу менен суук карап турган Паркер акыркы сөздөрдү угуп, коркуп артына кетенчиктеди. Бул укмуштуу коноктор, же жинди немелер, же болбосо алдамчы көз боёмочулар, деп ойлоду ал. Балким булар миллион жөнүндөгү куру жомогу менен аны ушул жерде кармап турганда, башка жолдоштору экинчи кабатты сыйырып кетпесин. Чемодандын ичинде динамит бардыр, аны ким билип олтуруптур.

— Токто!

Паркер бөлмөдөн чыгууга үлгүрө элегинде, Генри анын жакасынан кармап стол тарапка каратып, экинчи колу менен чемодандын капкагын ачты. Паркердин көз алдында иштетилбеген бир үйүм кымбат баалуу таш пайда болду. Паркер эсинен танып кала жаздады, Генри анын толкунданган себебин бөлөкчө түшүндү.

— Эми сизди ишендире алдымбы? — Салтанаттуу үн менен сурады Генри. — Эми акылдуу жигит болуп, мага телефон номерин бериңиз.

— Отуруңуз, өтүмүн, сэр... Сиз да, сеньорита,— деп кобурады Паркер урмат менен таазим кылып, өзүн кармоого аракеттене. — Ырайым этип олтура тургула. Мистер Моргандын телефон номерин анын жатаканасында калтырыптырмын; бүгүп эртелеп анын кийинишине жардамдашканымда жазып берген болчу. Азыр эле алып келемин. Аңгыча олтура тургула.

Паркер китепканадан чыгып, акылын тескөөгө аракеттенип, заматта ченемсиз ишкердүүлүк жана башкаруучулук жөндөмүн көрсөттү. Кичинекей швейцарды чоң эшиктин алдына коюп, калган кызматкерлерди бул кылмышкерлердин шериктери балким жашырынып алгандыр . деп жогорку кабаттагы бөлмөлөрдү текшерип чыгууга жиберди. Өзү буфет бөлмөсүндөгү телефондон жакын арадагы полиция участкасына телефон чалды.

— Ооба, сэр,— деп кайталады ал дежурный сержанттын суроосуна жооп иретинде. — Булар, же экөө тең жинди, же кылмышкерлер. Мүмкүн болсо, сэр, батыраак сакчы менен кошо полиция киресин жибериңиз. Бул үйдө кандай коркунучтуу кылмыш болуп жаткандан ары жагын али билбейм...

Ошол учурда чоң эшиктин коңгуроосу шыңгырады. Кичинекей швейцар эшикти ачып, Чарли Типперини көрүп, жеңил дем алып, аны үйгө киргизди. Чарли Типпери таң атпай фрак кийип алган эле, ал Чарли кожоюнунун чыныгы досу экенин билчү. Чоң швейцар да аны көрүп кубанып кетти жана Чарли Типпериге эскертүү кылгандай көз кысып, анын алдына өтүп, китепкананын эшигин ачты.

Ал жерден кудай акы кимдерди көрөрүн билбей, Чарли Типпери бейтааныш аял менен эркек олтурган бөлмөгө кирди. Алардын күнгө күйгөн, жол азабынан чарчаган өңдөрү ага Паркерчелик шек туудурган жок, тескерисинче Нью-Йорктук мырза карапайым келгиндерге көрсөтө турган көңүл буруу менен көбүрөөк кызыгып карады. Леонсиянын сулуулугу аны таң калтырып, ал каршысында чыныгы леди тургандай сизди өзүн. Генринин Р. Г. М. жана Френсистикине окшош өңү ага жагып калды, ал жигитке карата урмат пайда болду.

— Кутмандуу таңыңыз менен,— деп кайрылды ал Генри, экөөнө таазим кылып жатып. — Сиздер Френсистин жолдошторусуздарбы?

— Ооба, сэр,— деп кыйкырып жиберди Леонсия. — Жолдоштон да жакыныраакпыз. Биз аны куткарып калуу үчүн келдик. Мен таңкы газеталарды окудум. Эгер кызматкерлердин акылсыздыгы болбогондо...

— Чарли Типпери,— деп ал өзүн тааныштырды.

— Морган, Генри Морган,—кезеги менен Генри да өзүн тааныштырды, чөгүп бараткан адам бир тал саманга жармашкандай, анын колунан кармады. — Бул болсо мисс Солано. Сеньорита Солано, мистер Типпери. Чынын айтканда, мисс Солано менин карындашым.

— Билесизби, мен да сиз келген иш менен келдим эле,— деди Чарли Типпери таанышкандан кийин. — Менин байкашыма караганда, Френсисти, же накта акча, же акчага айырбаштай турган кымбат баалуу нерселер сактап калат. Мен түнү менен тапкан нерселеримдин баардыгын алып келдим, бирок өтө аз...

— Канча алып келдиңиз? — Чынын сурады Генри.

— Бир миллион сегиз жүз миң. Сизчи?

— Бизби, арзыбаган нерсе,—деди Генри, ачык турган чемоданды көрсөтүп,— кымбат баа таштардын эксперттери,— деп зергерлердин үчүнчү тукумунун өкүлү менен сүйлөшүп жатканын оюна да келтирбей.

Чарли Типпери колуна тийген беш-он ташты алып, тез эле көздөн өткөрдү, бул жерде канча таш бар экенин андан да тез чамалап көрдү; анын өңү кызарып кетти — ал ушунчалык толкунданган эле.

— Деги бул миллиондогон доллардык таш го! — деп кыйкырды ал. — Буларды эмне кылмакчысыз?

— Френсисти куткарып калуу үчүн сатмакчыбыз,— деп жооп берди Генри. — Буларды күрөөгө койсок каалаганыбызча алышыбыз мүмкүн, ушундайбы?

— Чемоданды бекитиңиз! — деп буюрду Чарли Типпери. — Мен азыр телефон чаламын. — Атам үйдөн чыгып кете элегинде аны менен сүйлөшүүм керек,— деди ал телефон алдында кайрылып аларга карап, ал атасы менен байланышты күтүп турган экен. — Бул жерден биздикине чейин беш минуталык жол.

Бөлмөгө полиция лейтенанты менен эки полисменди баштап Паркер киргенде Чарли атасы менен кыскача сөзүн бүтүп калган.

— Мына, бүтүн бир шайка, лейтенант, аларды камакка алыңыз,— деди Паркер. — Оо, кечириңиз, мистер Типпери! Сизди эмес, албетте. Бир гана мына бул экөөнү, лейтенант.

Алардын кимдигин сот аныктасын. Жиндиканадан качкан эмелер болсо керек.

— Салам, мистер Типпери,— деди лейтенант жигитти таанып.

— Эч кимди камакка алыш керек эмес, лейтенант Бернс,— деди Чарли күлүп. — Киреңизди участкага кайтарып жиберсеңиз болот. Мен баардыгын инспекторго кийин түшүндүрүп берем. Бирок азыр сиз менен жана бул шектүү адамдарды чемоданы менен менин үйүмө чейин күзөтүп барасыз. Сиз бизди кайтарып барасыз. Оо, мени эмес, мына бул чемоданды: анда миллион-миллион сомдук акча, чырайлуу, сокур кылчу, көздүн жоосун алган асыл таштар бар. Бул чемоданды атамдын алдына алып барып ачсам, эч качан көрбөгөн окуяны мына ошондо көрөсүз. Кана кеттик! Убакытты бекер өткөрбөйлү.

Ал Генри менен кошо чемодан туткасынан кармады. Муну көрүп лейтенант Бернс дароо алардын катарына өттү.

— Азырынча соодалаша элексиздер, ошондуктан мен эле көтөрүп барайын,— деди Бернс.

— Албетте, албетте,— деп ыраазы болду Чарли Типпери. — Бир гана кымбат убактыбыз бекер кетпесин. Али биз келишишибиз керек. Жүргүлө! Тезирээк!

Ж Ы Й Ы Р М А Т О Г У З У Н Ч У Г Л А В А

АКШ өмкөтү жарыялаган мораторий абалды стабилизациялап, биржадагы окуялар наркынын төмөндөшү токтоду, кээ бирөөлөрүнүн наркы көбөйдү. Френсистин капиталы каражатталган жана Риган наркын төмөндөтүүгө аракеттенип жаткан ишканалардын акцияларынан тышкары дээрлик баардык акциялар да так ушундай болду. Риган төмөндөтүү оюнун улантып, нарктын үзгүлтүксүз төмөндөшүнө жетишти. Ал рынокто «Тэмпико петролеум» акцияларынын чоң пакеттери пайда болгонун канааттануу менен белгиледи. Бул акцияларды, сыягы Френсистен бөлөк эч ким чыгарбаган сыяктуу.

— Эми биз күткөн убакыт келди,—деп буйрук берди Риган өз жолдошторуна. — Саткыла жана сатып ала бергиле... Экөөндө тең пайда табасыңар. Өзгөчө мен тизмесин берген ишканаларды эсте сактагыла. Ушул акцияларды сата бергиле, аны ушунчалык тездетип, кардардын колуна тезирээк карматкыла. Алар үзгүлтүксүз төмөндөй берет. Калган акцияларды сатып ала бергиле, тезирээк сатып алгыла; саткан нерселериңердин баардыгын кардарга тапшыргыла... Билип койгула, бул иш зыян келтирбейт, тизмеде көрсөтүлгөн акцияларды сатып, бир ок менен эки коён атып аласыңар.

— Сиз өзүңүз эмне кыласыз? — деп сурады «аюулардын» бири.

— Менби? Менин сатып алышымдын кажети жок деп жооп берди ал. — Бул менин сиздерге чын жүрөктөн кеңеш берип жатканым жана тактика тууралыгына күнөм санабаганым да далил болсун. Мен тизмеде көрсөтүлгөнүнөн тышкары бир да акция сатканым жок, демек, кандайдыр бир нерсе сатып алышым шарт эмес. Мен ошол замат алар менен эсептешем да, тизмеге, бир гана тизмеге таянам. Менин оюмун ушуну менен чектелет. Сиздер да бул оюнга катышсаңар болот. Өзгөчө сатуу жана ошол замат кардар менен эсептешүү керек.

— Келдиңизби, акыры! — Үмүтсүздүк менен кыйкырды Бэском саат он жарымда Френсис анын кабинетине кирип келгенде. — Биржада сиздин ишканаларыңыздын окуясынан бөлөк бардык акциялардын наркы көтөрүлдү. Риган сизди бууп таштамакчы. Анын мындай сокку берерин ойлогон эмесмин. Бул чабуулга чыдай албайсыз, талкаланып бүттүк. Бизди эзип ташташты — сизди да, мени да, баардыгыбызды мыжыгып таштады...

Френсис эч качан азыркыдай жайбаракат болгон эмес. «Баары бүткөн экен, эми эмнеге тынчсызданам!»,— деп ойлоду ал. Биржа оюнунда анчалык иш билги болбосо да, ал биржаны жакшы билчү, тажрыйбалуу Бэском сезбеген үмүт учкунун көрдү.

— Баарын жүрөгүңүзгө жакын кабылдай бербейиз,— деп кеңеш берди Френсис, анын мээсинде пайда болгон план улам анык болуп баратты. — Келиңиз, бирден тамеки тартып, абалыбызды бир аз талкуулайлы.

Бэском тынчсызданып кол шилтеди.

— Токтой туруңузчу,— деп сурады Френсис. — Токтоңуз! Кулак салып туруңуз! Эмне, мени сиз талакаланды деп ойлоп жатасызбы?

Маклер баш ийкеди.

— Өзүңүздү дагыбы?

Ал кайра баш ийкеди.

— Демек, экөөбүз жакырдандык,— деп Френсис башына келген планын өнүктүрө баштады. — Толук, таптакыр, миң жолу, бүтүндөй жакырдануудан жаман нерсе жоктугу сиз экөөбүзгө белгилүү.

— Биз кымбат убактыбызды бекерге өткөрүп жатабыз,— деп нааразыланды Бэском, Френсисдин жыйынтыгына толук кошуларын баш ийкөө менен билдирип.

— Сиз менен мен жакырданып бүттүк, муну азыр экөөбүз тең мойнубузга алдык, ошондой экен, эми эмнебизден ажырамак элек? — деди күлүп Френсис. — Жакырданган адамга убакыттын да, акция сатуунун да, сатып алуунун да кандай зарылчылыгы бар. Эми биз үчүн эч кандай кымбат нерсе жок. Сизге бул түшүнүктүү болдубу, же жокпу?

— Андай болсо эмнени сунуш кыласыз? — деп сурады Бэском, капысынан аргасыздан пайда болгон токтоолук менен. — Мени жакырдандырышты, мен кедейленип калдым. Кедей болгондо да, кызылдай жылаңач!

— Мына эми сиз мага түшүндүңүз,— Френсис кубанып кетти. — Сиз биржага мүчөсүз, оюнга катышууңузга ким каршылык кылат. Сатыңыз, кааласаңыз сатып алыңыз. Каалаган нерсеңизди жасай бериңиз. Менин каалаганымды аткарыңыз. Эми жогото турган эч нерсебиз калган жок. Нойдон канча нерсени алып таштасаңыз да, ноль бойдон кала берет. Биз бардык нерсебизден айрылдык. Эми, келиңиз, жок нерсебизден айрылалы.

Бэском каршылык көрсөтүүгө аздыр-көптүр аракеттенип көрдү, бирок Френсис анын каршылыгына чечкиндүү бүтүм чыгарды.

— Эсиңизде болсун: нолдон канча санды алып таштасаңыз да, баары бир ноль боюнча кала берет. — Ошентип Бэском Френсисдин кеңешине баш ийди. Бирок анын маклеру катары эмес, тобокелге салып, өз өмүрүндө эч жасабаган финансылык авантюрага кошулуп кетти.

— Мына эми баары түгөндү,— деди күлүп Френсис саат он бир жарымдарда,— эми оюндан чыгышыбыз мүмкүн. Унутпаңыз: ушул учурда абалыбыз мындан бир саат мурдагыдан кымындай да жаман эмес. Ошондо биз нолдо болчубуз, азыр да нолдобуз. Эми сиз каалаган убактыңызда буюм-терим сатуу жөнүндө жарыя жабыштырып коюшуңуз мүмкүн.

Бэском креслого оор олтурду да, күрөштү токтотуп, чындап багынганын жарыялоого буйрук бериш үчүн чарчаган түрдө телефон трубкасын алган убакта, күтүүсүздөн бөлмөгө кадимки каракчылардын ырынын тааныш кайырмасы угулду. Бул ырдын биринчи сөздөрүн угаары менен Френсис маклердун колунан турбканы жулуп алып, аны рычагына коюп:

— Токтой туруңуз! Угуңузчу! — деди ал.

Алар ырды угушту.

Экөөбүзгө эч ким түтпөйт,
Кайтарабыз миңдин мизин!

Анан бөлмөгө чоң чемодан көтөргөн кадимки Генринин өзү кирип келди. Бирок анын колундагы таңкы чемодан эмес болчу. Аны көрүп Френсис да ырга кошулду.

— Эмне болду? — деп сурады Бэском Чарли Типпериден.

Френсисдин досунун үстүндө дагы эле фрак, бирок уйкусуз түндөн жана тынчсыздануудан ыраңы кетип, чарчаган болчу.

Типпери ички чөнтөгүнөн бир миллион сегиз жүз миң долларга жазылган чекти чыгарып, Бэскомго берди.

Маклер капалуу баш чайкады.

— Эми кеч болуп калды,— деди ал. — Бул деңиздин бир тамчысы. Муну чөнтөгүңүзгө кайра салып коюңуз. Акчаны абага учуруудан эмне пайда.

— Токтогула,— деп кыйкырды Чарли Типпери, анан үнүнүн баарынча ырдап жаткан

Генринин колунан чемоданды алып аны ачты. — Мына бул сизге жардам бере алабы?

«Бул» тартиптүү жайгашкан облигация пачкалары менен алтын жээктүү кымбат баа кагаздар эле.

— Бул жерде канча? — Деми кысылып сурады Бэском жана оттун жалыны бир убакта алоолонгондой, анда жоомарттык толкуду.

Френсис болсо мындай берекелүү жардамды көрүп, ырдоону токтотуп, дал болуп оозу ачылган бойдон туруп калды... Анан Генри чөнтөгүнөн, накта акча жазылган он эки чекти чыгарганда Френсис менен Бэском көздөрү алайган бойдон катып калышты, себеби чектердин ар бири бир миллион долларга жазылган болчу.

— Буларды алган жерден дагы каалашыбызча алышыбыз мүмкүн,—деди Генри көңүл кош. — Френсис, сенин бир ооз эле сөзүң керек, ошондо биз бул «аюуларды» жер менен жексен кылып таштайбыз. Кана эми тезирээк иш башта! Бардык жерде сенин жакырданганың жөнүндө дуулдаган кеп-сөз. Алардын бир акылын кийирип кой! Алардын бардык алтындарын, алтын сааттары менен алтын тиштерине чейин кагып ал.

— Демек карыя Генринин казынасын тапсыңар да? — деп сурады Френсис кубанычтуу.

— Жок Генри баш чайкады. — Бул кадимки майялардын казынасынын бир бөлүгү: болжол менен үчтөн бир бөлүгү. Дагы бир бөлүгү Энрико Соланонун үйүндө калды, калган бөлүгүн сактоо үчүн «Зергерлер менен соодагерлердин улуттук банкына» тапшырдык. Билесиңби, сага айта тургай абдан көп жаңылыктарым бар. Угууга убактың болгондо баарын айтып беремин.

А Френсис жаңылыктарды угууга азыр эле даяр болчу. Ишти эмнеден баштарын андан да жакшыраак билген Бэском телефон аркылуу өз жардамчыларына акцияларды канча болсо да баарын сатып алуу жөнүндө көрсөтмө берди. Бул, кыска мөөнөттө жеткирип берүү шарты менен сатылган акцияларга төлөш үчүн Ригандын бүткүл байлыгы да жетпейт болчу.

— Торрес өлдү,— деп билдирди Генри.

— Урра! — Бул жаңылыкты угуп Френсис абдан кубанып кетти.

— Так эле капканга түшкөн келемиштей өлдү. Анын аскадагы үңкүрдөн чыгып турган башын көрдүм. Бул абдан жагымсыз көрүнүш эле. Полиция башчысы да өлдү... Дагы... дагы.. дагы кээ бирөөлөр да өлдү...

— Кантип эле Леонсия өлгөн болсун! — деп кыйкырып жиберди Френсис.

Генри башын чайкады.

— Соланолордун бирөөсүбү? Кары Энрикобу?

— Жок, сенин аялың, миссис Морган өлдү. Аны Торрес өлтүрдү, кара санатайлык менен атып таштады. Ал жыгылганда мен жанында элем. Эми өзүңдү карма: сен үчүн башка жаңылыктарым да бар. Леонсия ушул жерде кошуна бөлмөдө күтүп турат. Токто, кайда барасың? Шашылбай тур? Акырына чейин ук! Аны көрөрдөн мурда сага айта турган жаңылыгым бар. Ой, шашкалак десе! Эгер менин ордумда тааныш кытай болгондо, мен сага тегинге айтмакчы болуп жаткан сыр үчүн сени бир миллион төлөшкө аргасыз кылмак.

— Айта бер, дагы эмне? — Сурады Френсис тынчсызданып.

— Жаңылык өтө жагымдуу, сен буга чейин уккан жаңылыктардын ичинен эң жагымдуусу. Мен... бир гана нерсени суранам, күлбөгүн, башымды денемден алып таштоого да аракеттене көрбө... Кеп мындай: мен карындаштуу болдум.

—Анын эмнеси бар? — Френсис орой унчугуп, анын сөзүн бөлдү. — Англияда карындашың бар экенин мурда эле билчүмүн.

— Бирок сөзүмө түшүнбөй жатасың,— деди Генри анын жинине ансайын тийип. — Мен таптакыр жаңы, бойго жеткен карындашымды таптым, өзү да ушунчалык сулуу, андай сулуу кыз дүйнөдө жок.

— Анын эмнеси бар?'— деп кобурады Френсис. — Сен үчүн мүмкүн бул абдан

жагымдуу жаңылыктыр. Бирок мага анын кандай тиешеси бар?

— Мына эми эң орчундуу жерине келдик,— деп жылмайды Генри. —Сен ага үйлөнөсүң. Үйлөнүшүңө толук уруксат беремин...

— Эгер ал он жолу сенин карындашын болсо да, жүз сулуу болсо да, баары бир мен ага үйлөнбөйт элем,— деп Френсис Генринин сөзүн бөлдү. — Мен үйлөнө турган бул дүйнөдө жок.

— Ошого карабай, Френсис, менин балакайым, ошол кызга сен үйлөнөсүң. Мен муну билемин. Мен муну бүткүл дилим менен сезип турам. Мелдешесиңби?

— Миң доллар коюп айтамын, үйлөнбөйм.

— О, жок,— деди Генри,— чыныгы мелдешүү болсун десең бийигирээктен кел.

— Каалаганыңча коюшум мүмкүн.

— Абдан жакшы. Андай болсо миң элүү доллар кой. Мына эми кошуна бөлмөгө чыгып, колуктуңду көр.

— Ал жерде Леонсия менен биргеби?

— Эч андай эмес. Ал өзү жалгыз.

— Ал жерде Леонсия олтурат деп айткандай болгонунду уккансыдым эле го?

— Ооба, ошондой дегенмин. Чынында да Леонсия ошол жерде. Анын жанында эч ким жок. Ал сүйлөшүш үчүн сени күтүп жатат.

Ошондон кийин Френсистин ачуусу келип кетти

— Эмнеге мени мазактап жатасың? — деп сурады ал.— Кылжыктаган сөздөрүңдөн эч нерсе түшүнбөдүм. Бирде ал жерде сенин жаңы тапкан карындашың, бирде аялың...

— Мени аялы бар деп сага ким айтты? — Эми Генринин ачуусу келип кетти.

— Багындым,— деп кыйкырды Френсис. — Леонсиянын алдына баралы. Сени менен болсо анан акылың ордуна келгенде сүйлөшөбүз.

Ал эшик жакка карай кадам койгон эле, Генри аны токтотту.

— Дагы бир аз аяр кыл, Френсис, анан сени кармабайм,— деди ал. — Мүмкүн сенин эми бир нерсеге акылың жеткендир. Мен үйлөнгөн эмесмин. Кошуна бөлмөдө сени бир кыз күтүп олтурат. Ошол кыз — менин карындашым. Ал кыздын аты— Леонсия.

Френсис бул сөздөрдүн мазмунуна түшүнгөнгө чейин жарым минутадай убакыт өтүп кетти. А качан анын мээсине жеткенде эшикке карай жүткүндү эле, ошол замат Генри аны токтотуп калды.

— Ошентип, мелдеште мен уттумбу? — деп сурады Генри.

Бирок Френсис аны четке түртүп, эшикти ачты да, кайра тарс жаап алды.

МАЗМУНУ

БИРИНЧИ ГЛАВА.....	8
ЭКИНЧИ ГЛАВА.....	16
ҮЧҮНЧҮ ГЛАВА.....	24
ТӨРТҮНЧҮ ГЛАВА.....	37
БЕШИНЧИ ГЛАВА.....	42
АЛТЫНЧЫ ГЛАВА.....	49
ЖЕТИНЧИ ГЛАВА.....	54
СЕГИЗИНЧИ ГЛАВА.....	61
ТОГУЗУНЧУ ГЛАВА.....	66
ОНУНЧУ ГЛАВА.....	73
ОН БИРИНЧИ ГЛАВА.....	81
ОН ЭКИНЧИ ГЛАВА.....	85
ОН ҮЧҮНЧҮ ГЛАВА.....	89
ОН ТӨРТҮНЧҮ ГЛАВА.....	96
ОН БЕШИНЧИ ГЛАВА.....	101
ОН АЛТЫНЧЫ ГЛАВА.....	109
ОН ЖЕТИНЧИ ГЛАВА.....	114
ОН СЕГИЗИНЧИ ГЛАВА.....	122
ОН ТОГУЗУНЧУ ГЛАВА.....	129
ЖЫЙЫРМАНЧЫ ГЛАВА.....	134
ЖЫЙЫРМА БИРИНЧИ ГЛАВА.....	138
ЖЫЙЫРМА ЭКИНЧИ ГЛАВА.....	145
ЖЫЙЫРМА ҮЧҮНЧҮ ГЛАВА.....	151
ЖЫЙЫРМА ТӨРТҮНЧҮ ГЛАВА.....	158
ЖЫЙЫРМА БЕШИНЧИ ГЛАВА.....	169
ЖЫЙЫРМА АЛТЫНЧЫ ГЛАВА.....	172
ЖЫЙЫРМА ЖЕТИНЧИ ГЛАВА.....	176
ЖЫЙЫРМА СЕГИЗИНЧИ ГЛАВА.....	183
ЖЫЙЫРМА ТОГУЗУНЧУ ГЛАВА.....	192

Джек Лондон
СЕРДЦА ТРЕХ

Р о м а н

На кыргызском языке Издательство «Кыргызстан»

Которгон *Ш. Шүкүров*

Редактор *М. Төлөмүшев*

Керкөмдөгөн *У. Осмоев*

Көрк. редактор *С. Ямгырчиев*

Тех. редактору *Ж. Сооронкулова*

Корректор *Ж. Елтинова*

ИБ № 3086

Терүүгө 22.08.1984-ж. берилди. Басууга 31.01.1985-ж. кол коюлду. Басмаканалык № 3 кагаз. ыкма менен басылды. Форматы 84X108¹/₃₂. 9,875 физ. басма табак, 16,59 шарттуу басма табак, 19,087 учеттук табак, 18,901 боёк түшүрүү. Тиражы 10.000. Заказ № 270. Баасы 1 с. .70 т.

Элдердин Достугу ордендүү «Кыргызстан» басмасы.

720737, ГСП, Фрунзе шаары, Совет көчөсү. 170.

Кыргыз ССР басма, полиграфия жана китеп соода иштери боюнча мамлекеттик комитети. Кыргыз ССРинин 50 жылдыгы атындагы Кыргызполиграфкомбинаты.